

Rijkswaterstaat

Doeluitwerking Natura 2000 IJsselmeergebied

Uitwerking van Natura 2000 doelen
in omvang, ruimte en tijd

Stef van Rijn, Martijn Menken & Maarten Platteeuw

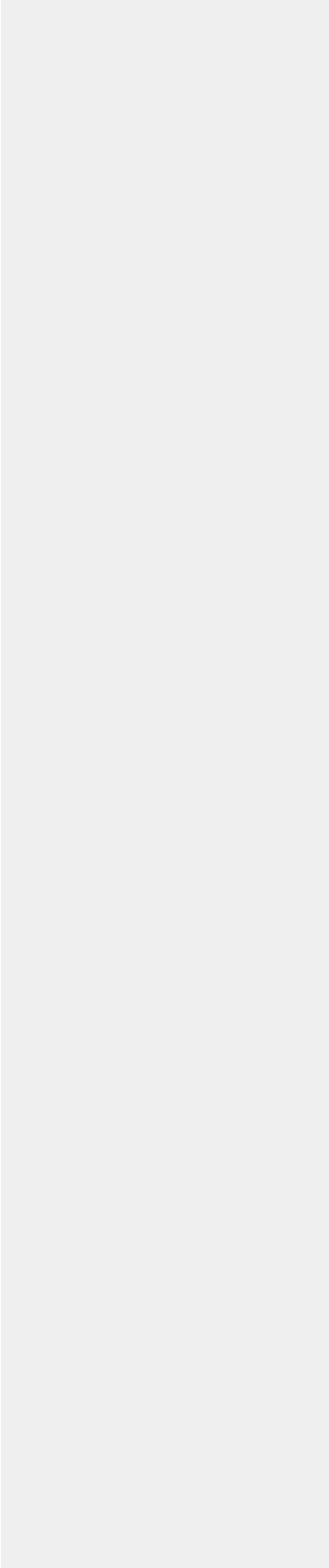
Delta Project Management
in opdracht van RWS - Waterdienst

juni 2010

Inhoudsopgave

1	Leeswijzer 5
1.1	Habitattypen 5
1.2	Habitatsoorten 6
1.3	Vogelsoorten 6
1.4	ANT-studies 7
1.5	Regiodoelen 8
1.6	Natuurwaarden in beschermde natuurmonumenten 9
1.7	Conclusies per gebied 14
2	IJsselmeer 15
2.1	Habitatrichtlijn - habitattypen 15
2.2	Habitatrichtlijn - soorten 21
2.3	Vogelrichtlijn - broedvogels 27
2.4	Vogelrichtlijn - trekvogels 43
2.5	Waarden beschermde natuurmonumenten 87
2.6	Conclusies IJsselmeer 94
3	Markermeer en IJmeer 97
3.1	Habitatrichtlijn - habitattypen 97
3.2	Habitatrichtlijn - soorten 100
3.3	Vogelrichtlijn - broedvogels 103
3.4	Vogelrichtlijn - trekvogels 109
3.5	Waarden beschermde natuurmonumenten 134
3.6	Conclusies Markermeer 135
4	Ketelmeer en Vossemeer 137
4.1	Habitatrichtlijn - habitattypen 137
4.2	Habitatrichtlijn - soorten 137
4.3	Vogelrichtlijn - broedvogels 137
4.4	Vogelrichtlijn - trekvogels 144
4.5	Waarden beschermde natuurmonumenten 166
4.6	Conclusies Ketelmeer en Vossemeer 168
5	Zwarte Meer 171
5.1	Habitatrichtlijn - habitattypen 171
5.2	Habitatrichtlijn - soorten 175
5.3	Vogelrichtlijn - broedvogels 179
5.4	Vogelrichtlijn - trekvogels 188
5.5	Waarden beschermde natuurmonumenten 207
5.6	Conclusies Zwarte Meer 209
6	Veluwerandmeren 211
6.1	Habitatrichtlijn - habitattypen 211
6.2	Habitatrichtlijn - soorten 214
6.3	Vogelrichtlijn - broedvogels 218
6.4	Vogelrichtlijn - trekvogels 222
6.5	Waarden beschermde natuurmonumenten 242

6.6	Conclusies Veluwerandmeren	244
7	Eemmeer en Gooimeer	247
7.1	Habitatrichtlijn - habitattypen	247
7.2	Habitatrichtlijn - soorten	247
7.3	Vogelrichtlijn - broedvogels	247
7.4	Vogelrichtlijn - trekvogels	250
7.5	Waarden beschermde natuurmonumenten	265
7.6	Conclusies Eemmeer en Gooimeer	269
8	Literatuur	271
	Verantwoording	281
	Appendix A- trendgrafieken vogels	283
	Appendix B- beheeropgavetabel	295

1 Leeswijzer

In dit document worden Natura 2000 doelen in de Natura 2000 gebieden IJsselmeer, Markermeer, Ketelmeer en Vossemeer, Zwarte Meer, Veluwerandmeren en Eemmeer en Gooimeer beschreven en uitgewerkt. Per gebied worden behandeld: habitattypen, soorten van de Habitatrichtlijn ('habitatsoorten'), broedvogels en niet-broedvogels (Vogelrichtlijn). Vervolgens wordt een overzicht gegeven van welke oude NB-wet doelen niet meeliften met Natura 2000 doelen, en waarvoor dus mogelijk een extra beheersinspanning nodig is.

1.1 Habitattypen

Per gebied wordt in een tabel opgesomd voor welke habitattypen de gebieden zijn aangewezen en wat de trend in areaal is, de landelijke staat van instandhouding (SVI), de relatieve bijdrage van het gebied aan het landelijke doel en de Natura 2000 doelstelling (behoud of uitbreiding van oppervlak, behoud of verbetering van kwaliteit).

Vervolgens wordt per habitatype beschreven:

- huidige situatie en doelen in het gebied, inclusief specifieke knelpunten;
- potenties voor het bereiken van de doelen binnen het gebied (voor habitattypen waar extra inspanning nodig is om de doelen te behalen);
- welke maatregelen er waar in het gebied genomen kunnen /moeten worden om doelbereik mogelijk te maken.

Voor een gedetailleerde beschrijving van de abiotische randvoorwaarden voor de habitattypen en typische soorten wordt verwezen naar de Profielendocumenten (LNV). Waar nodig worden passages uit het Profielendocument geciteerd. Habitattypen zijn per gebied zo goed mogelijk in kaart gebracht met beschikbare gegevens. De beschikbare bestanden zijn als volgt door RWS Waterdienst omgezet tot habitattypenkaarten. RWS beschikt over zogenaamde Ecotopenkaarten. Deze zijn gebaseerd op *false-colour* luchtfoto's en beperkte informatie aan abiotische omstandigheden (zoals hoogteligging t.o.v. NAP). De ecotopenkaarten zijn gebruikt om habitattypen te karteren. Hiervoor zijn vertaaltabellen gebruikt voor de omzetting van ecotooptypen naar habitattypen. Daarnaast is aanvullende informatie gebruikt van waterplantkarteringen uit MWTL (Monitoring van de Waterstaatkundige Toestand des Lands) en van vegetatiekarteringen door derden van buitendijkse gronden. De uiteindelijke habitattypenkaarten hebben een op landelijke criteria gebaseerde kwaliteitscontrole ondergaan door John Janssen (Alterra).

1.2 Habitatsoorten

Per gebied wordt in een tabel opgesomd welke soorten zijn aangewezen voor het gebied en wat de trend in aantallen is, de landelijke staat van instandhouding (SVI), de relatieve bijdrage van het gebied aan het landelijke doel en de Natura 2000 doelstelling (behoud of uitbreiding van oppervlak leefgebied, behoud of verbetering van kwaliteit leefgebied). Vervolgens wordt per soort beschreven:

- huidige situatie en doelen in het gebied, inclusief specifieke knelpunten (per soort);
- potenties voor het bereiken van de doelen binnen het gebied (voor soorten waarvoor een extra inspanning nodig is om de doelen te behalen);
- welke maatregelen er waar in het gebied genomen kunnen /moeten worden om doelbereik mogelijk te maken.

Voor een gedetailleerde beschrijving van de ecologische vereisten van de soorten wordt verwezen naar het Profielendocument (LNV). Waar nodig worden passages uit het Profielendocument geciteerd. Het voorkomen van soorten van de Habitatrictlijn is in kaart gebracht met behulp van verschillende bronnen.

1.3 Vogelsoorten

Voor een beschrijving en uitwerking van vogelsoorten is dezelfde set-up gebruikt als voor de habitatsoorten.

Doelstellingen voor vogels betreffen hun leefgebied. Om te bepalen of er extra maatregelen nodig zijn om aan de doelstellingen te voldoen wordt echter gekeken naar de trend in aantallen vogels (trekvogels) of broedparen (broedvogels). Als aantallen rond of boven het doelaantal liggen en de trend niet negatief is, wordt aangenomen dat het leefgebied van voldoende omvang en kwaliteit is. Als aantallen lager zijn dan het doelaantal en/of als een negatieve trend lijkt te gaan leiden tot het niet behalen van de instandhoudingsdoelen, zijn er twee mogelijkheden:

1. Het leefgebied binnen het betreffende N2000 gebied is van onvoldoende omvang of kwaliteit;
2. De oorzaak voor de afname ligt buiten het N2000 gebied en is niet stuurbaar met maatregelen binnen het gebied.

Gebruikte trends zijn die over 1994-2003. Er is gebruik gemaakt van telgegevens en trends berekend bij SOVON met het programma Trendspotter. Grafieken met trends zijn toegevoegd in de bijlage (Appendix A). Getelde aantallen kunnen zeer variabel zijn van jaar tot jaar en zijn gerelateerd aan vele verschillende factoren binnen de regio maar ook daarbuiten (landelijk of zelfs internationaal). Lage aantallen in sommige jaren hoeven daarom niet direct gerelateerd te zijn aan een verlaagde draagkracht voor een soort. Om te kunnen bepalen of extra maatregelen noodzakelijk zijn voor het behalen van de doelen voor een soort wordt daarom gebruik gemaakt van de trendberekeningen en de bandbreedte (laagste en hoogste betrouwbaarheidsinterval) rond de trendlijn. Wanneer getelde aantallen nog binnen de bandbreedte liggen worden deze beschouwd als liggend rond het doelaantal en zijn extra maatregelen niet nodig, tenzij de trendlijn reden geeft om aan te nemen dat de aantallen binnenkort onder het doelaantal zullen zakken.

De gegevens zijn aangeleverd door RIKZ, RIZA en SOVON en zijn door RWS Waterdienst verwerkt in kaarten. In deze kaarten is in de meeste gevallen goed te zien hoe de soorten zijn verspreid over het gebied. In de kaart is een inzet geplaatst met een grafiek die het seizoenspatroon van betreffende soort geeft. Tenslotte wordt ook voor de vogels per soort beschreven:

- huidige situatie en doelen in het gebied, inclusief specifieke knelpunten (per soort);
- potenties voor het bereiken van de doelen binnen het gebied (voor soorten waarvoor een extra inspanning nodig is om de doelen te behalen);
- welke maatregelen er waar in het gebied genomen kunnen /moeten worden om doelbereik mogelijk te maken.

1.4 ANT-studies

Driehoeksmosselen en Spiering spelen in het IJsselmeer een sleutelrol voor respectievelijk overwinterende en in de zomer ruiende benthoseters, en voor broedende en overwinterende viseters. Het gaat bij de benthos-eters om vogelsoorten als Kuifeend, Tafeleend, Topper en Brilduiker. Bij de viseters gaat het onder andere om zaagbekken als Grote Zaagbek en Nonnetje, Futen (o.a. ruiende vogels), Zwarte Sterns (zomerconcentraties) en broedende Visdieven.

Driehoeksmossels zijn in het Markermeer recent zeer sterk achteruitgegaan. Ook in het IJsselmeer is dit het geval maar in veel mindere mate. Spiering gaat in zowel IJsselmeer als Markermeer in aantal achteruit en sterft in sommige jaren 's zomers massaal, vooral op warme en windstille dagen. De oorzaken van deze twee negatieve trends zijn niet geheel duidelijk. Wél worden beide negatieve trends weerspiegeld in afnemende aantallen vis- en benthos-etende vogels. Rijkswaterstaat is op zoek naar de processen achter deze neergaande trends. Hiervoor zijn de ANT (autonoom neergaande trend) studies in het leven geroepen. De komende vier jaar (2009-2013) is vanuit verschillende onderzoeksinstituten een aantal wetenschappers (met aio's) in dit project betrokken om de genoemde processen te ontrafelen, alle gerelateerd aan de fysieke werking van de watersystemen van IJsselmeer en Markermeer. Binnen dit kader kan o.a. gezocht worden naar kansen om de trends in vogelaantallen te keren waardoor de doelen (beoogde aantallen vogels) naar boven (en dus ambitieuzer) bijgesteld kunnen worden. Of andersom kan er vastgesteld worden dat er geen kansen zijn om de doelen bij te stellen. Uit de studies moeten bepaalde beheermaatregelen voortvloeien die zich richten op herstel van de natuurkwaliteit voor de deelsystemen van driehoeksmossels en spiering. De beheermaatregelen kunnen dan pas in de tweede beheerplanperiode geïmplementeerd worden.

1.5 Regiодоelen

Een regiодоel houdt in dat er één doelstelling is geformuleerd voor een soort in meerdere gebieden die een deel van de hoofwatersystemen omvatten. In de regio van de Delta in zuidwest Nederland geldt voor het merendeel van de kustbroedvogels die zijn aangewezen binnen de Vogelrichtlijn een regiодоel. In het IJsselmeergebied heeft alleen de Aalscholver als broedvogel een regiодоel voor IJsselmeer en Markermeer. Voor alle overige soorten zijn geen regiодоelen opgesteld. Een regiодоel voor Aalscholvers is noodzakelijk omdat de aantallen broedparen de laatste tien jaar continu in beweging zijn, al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren in relatie tot de visstand.

Ecologisch is het zinvol om bepaalde N2000 waarden over de hele regio in stand te houden. Voor doelrealisatie is het nu zo dat de beheerder alleen een opgave heeft als een bepaald doel in een bepaald gebied of in een deel van een gebied niet gehaald wordt. Hiermee wordt gefocust op de kwetsbare plekken en is er risico dat voor doelrealisatie teveel op de bestrijding van de symptomen wordt gericht. Door N2000 waarden in de hele regio te herstellen ontstaat er een sterk netwerk van geschikte gebieden of deelgebieden waardoor betreffende N2000 waarden minder kwetsbaar zijn en dus makkelijker in stand gehouden kunnen worden. De beheerder heeft de mogelijkheid zich te richten op robuuste doelrealisatie waarin ruimte is voor vogels in grootschaliger eenheden waarmee veel meer brongericht en gebufferd met N2000 waarden wordt omgegaan. Hoewel een dergelijke invulling van de uitwerking van N2000 doelen geen juridische steun heeft, kunnen doelen (eveneens conform de N2000 gedachte die zich richt op versterking van een netwerk van N2000 waarden) zonder veel extra inspanningen, gehaald worden.

Voor vrijwel alle soorten broedvogels hebben alle gebieden in de regio IJsselmeergebied in principe potenties voor uitbreiding van de populatie. Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 1.1. Hierin staan alle 12 soorten broedvogels waarvoor de gebieden van het IJsselmeergebied zijn aangewezen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. Voor een bijdrage aan een gunstige landelijke staat van instandhouding zouden maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied, zodat een netwerk ontstaat van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. Er kan worden afgewogen in welke gebieden de beste potenties liggen voor eventuele extra maatregelen. Dit kan worden gebaseerd op een beschrijving van trends, voorkomen en potenties in de afzonderlijke deelgebieden, zoals beschreven per deelgebied in de volgende hoofdstukken. Zo geldt bijvoorbeeld voor de Bruine Kiekendief een behoudsdoel in het IJsselmeer. Deze populatie is kwetsbaar en het is maar de vraag of het doel van 25 paren in het gebied IJsselmeer gehaald kan worden. Het zou veel beter zijn om geschikt broedgebied te creëren in alle of vrijwel alle gebieden waardoor de populatie Bruine Kiekendieven kan uitbreiden en groeien en waardoor een bijdrage wordt geleverd aan de landelijke staat van instandhouding, zodat doelen gemakkelijk gehaald worden. In het geval van broedvogels in de regio IJsselmeergebied liften tal van andere broedvogels (zoals opgesomd in tabel 1.1) dan nog eens mee met te nemen inrichtings- en herstel maatregelen.

Tabel 1.1

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regiodoelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
 IJ IJsselmeer
 MM Markermeer
 KV Ketelmeer en Vossemeer
 ZM Zwarte Meer
 VR Veluwerandmeren
 EG Eemmeer en Gooimeer

- 2)
 b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
 u uitbreiding oppervlak leefgebied
 v verbetering kwaliteit leefgebied

1.6 Natuurwaarden in beschermde natuurmonumenten

In alle 6 Natura 2000 gebieden in de regio IJsselmeergebied bevinden zich één of meerdere staats- en/of beschermde natuurmonumenten (tabel 1.2). Per hoofdstuk wordt per beschermd en/of staatsnatuurmonument aangegeven hoe de NM doelen worden opgenomen in de Natura 2000 IHD.

Tabel 1.2

Voortouwgebieden Rijkswaterstaat Natura 2000 in het IJsselmeergebied met daarbij het aantal staats- en/of beschermde natuurmonumenten per Natura 2000 gebied.

Natura 2000-nummer	Natura 2000-gebied	Vogel- Habitatrichtlijn en/of NM	Aantal Staat Natuurmonumenten	Aantal Beschermde Natuurmonumenten
72	IJsselmeer	VHN	3	2
73	Markermeer & IJmeer	VHN	1	-
74	Zwarte Meer	VHN	1	1
75	Ketelmeer & Vossemeer	VN	1	-
76	Veluwerandmeren	VHN	1	-
77	Eemmeer & Gooimeer Zuidoever	VN	3	1

Nb. Zie voor de ligging en de exacte begrenzing van de staats- en/of beschermde natuurmonumenten de website van het Ministerie van LNV: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/>

Met de implementatie van Natura 2000 in Nederland en de aanpassing van de Natuurbeschermingswet in 1998 vervalt de status van beschermde en staatsnatuurmonumenten die opgenomen zijn een in Natura 2000 gebied. In dergelijke gevallen hebben de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000 gebied waarop de aanwijzingen als natuurmonument betrekking hadden, mede betrekking op de doelstelling ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in de vervallen besluiten.

Praktisch gezien is het alleen nog maar de vraag of alle doelstellingen van de beschermde- en staatsnatuurmonumenten afgedekt kunnen worden door de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen. Er bestaat namelijk een zeker verschil tussen de concrete en meetbare Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en de beschrijvingen van het natuurschoon en/of de natuurwetenschappelijke betekenis, die daarmee dus slecht op elkaar aansluiten. In tegenstelling tot instandhoudingsdoelen, welke uitgaan van de speciale betekenis die een Natura 2000 gebied voor de Nederlandse populatie van een (planten)soort of habitatype heeft, zijn de beschrijvingen van de beschermde en staatsnatuurmonumenten niet speciaal gericht op deze speciale betekenis voor (planten)soorten of habitatypen. Beschrijvingen vermelden eigenlijk alleen maar belangrijke redenen voor aanwijzing zoals bijvoorbeeld landschappelijke waarden (rust, ruimte, oorspronkelijkheid), aardkundige waarden en/of natuurwetenschappelijke waarden. Deze laatste wordt dan meestal opgesplitst in een beschrijving van afzonderlijk de flora en fauna. Deze beschrijvingen vermelden vaak naast de meer zeldzame soorten ook de meer algemene soorten, en eventueel ook vegetatietypen of ecotopen. Er wordt bijna nooit speciale aandacht geschonken aan de omvang van de populatie of de te bereiken aantallen.

Daarnaast zitten er grote verschillen qua opbouw in de beschrijvingen van de verschillende beschermde- en staatsnatuurmonumenten. Ten slotte speelt nog mee dat beschreven waarden soms niet meer of nog slechts marginaal voorkomen. Als voorbeeld zijn de planten die gebonden zijn aan een zout milieu, door de afsluiting van het IJsselmeer (Afsluitdijk 1932) of de Delta (Deltawerken), afgenomen omdat ze onvoldoende zout krijgen.

De doelstelling ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van een beschermd of staatsnatuurmonument kunnen dus vaak niet volledig opgenomen worden in de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000.

In de voorbereidingen voor het opstellen van de aanwijzingsbesluiten was het nog de bedoeling dat het Ministerie van LNV de doelstellingen aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van onderliggende natuurmonumenten in de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen zou opnemen. Formeel gezien is dit gelukt, getuige de beschrijving in de Natura 2000 aanwijzingsbesluiten, maar praktisch gezien bleven de voorgenoemde knelpunten bestaan. Uiteindelijk is besloten om de aanwijzingsbesluiten van de beschermde- en staatsnatuurmonumenten achter de Natura 2000 aanwijzingsbesluiten te voegen om daarmee de juridische status te waarborgen. Wel is besloten dat de beschermingsstatus van deze 'oude' NBwet doelen gehandhaafd blijft op het oorspronkelijke niveau en dus niet te verscherpen tot de strengere status van N2000 instandhoudingsdoelstellingen.

Deze doeluitwerking gaat ervan uit dat de beschermingsstatus van de oude NBwet doelen gehandhaafd blijft op het oorspronkelijke niveau. Hieronder is aangegeven hoe de doelstellingen van beschermde natuurmonumenten worden geïntegreerd in N2000 doelopgaven.

Opname doelstellingen voor natuurmonumenten in de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000

Waar zitten nu precies de verschillen tussen de doelstellingen voor natuurmonumenten en de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen? Doelstellingen van Natura 2000 betreffen het ecologisch netwerk van Natura 2000 gebieden waarin de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijk verspreidingsgebied in een landelijk gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval hersteld moeten worden. Doelstellingen voor natuurmonumenten zijn gericht op het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied. De doelstellingen voor natuurmonumenten zijn op te delen in vier belangrijke pijlers:

1. Landschappelijke waarden/natuurschoon (rust, ruimte en oorspronkelijkheid)
2. Geologische en geomorfologische waarden (geologische ondergrond, latere bodemopbouw en geomorfologische processen)
3. Hydrologische waarden (hydrologische kwaliteit, kwantiteit en hydrogeografische processen)
4. Natuurwetenschappelijke waarden (voorkomen van flora en fauna)

De doelstellingen voor natuurmonumenten zijn dus meer omvattend dan de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen. Voor zover het gaat om de landschappelijke, aardkundige en hydrologische waarden (categorieën 1, 2 en 3) zullen de NM doelen worden overgenomen. Per gebied zal worden uitgelegd of en, zo ja, wat dat voor het beheer betekent. Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen zijn alleen gericht op natuurwetenschappelijke waarden. De

natuurwetenschappelijke waarden zijn in deze doeluitwerking volgens onderstaande methode uitgewerkt.

Methode

Het afstemmen van de natuurwetenschappelijke doelstellingen voor natuurmonumenten (NM doelen) met de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen (Natura 2000 IHD) loopt via een stappenplan (zie kader: Stappenplan extra inspanningsverplichting NM doelen hieronder). Met dit stappenplan kan worden bekeken of NM doelen direct gekoppeld kunnen worden aan Natura 2000 IHD, of dat NM doelen niet direct gekoppeld kunnen worden maar wel mee liften met andere wel aangewezen Natura 2000 IHD, of dat NM doelen niet gekoppeld kunnen worden. Voor deze laatste categorie wordt dan vervolgens middels twee stappen bekeken of er een extra inspanningsverplichting nodig is. In een laatste stap is bekeken of deze extra inspanningsverplichting niet tegenstrijdig is met een Natura 2000 IHD.

Allereerst zijn NM doelen omgezet en concreet gemaakt zodat ze vergeleken kunnen worden met de Natura 2000 IHD. Veelal is dit gedaan door de vermelde habitats, vegetatietypen en plant- en/of diersoorten te zien als doel, dit voortkomend uit de ten tijde van aanwijzing aanwezige omstandigheden en het tot dan gevoerde beheer. Zo worden er dus doelen gesteld in de zin van instandhouding van soorten, habitats en vegetatietypen. Vervolgens is het stappenplan doorlopen en wordt per beschermd en/of staats natuurmonument aangegeven of en hoe de NM doelen worden opgenomen in de Natura 2000 IHD.

Kader: Stappenplan achterhalen behoefte aanvullende maatregelen voor NM doelen

Stap 1:

1. NM doelen kunnen direct gekoppeld worden aan Natura 2000 IHD
2. NM doelen kunnen niet direct gekoppeld worden maar liften wel mee met andere Natura 2000 IHD (bijvoorbeeld Habitatrichtlijn: bijlage II en Vogelrichtlijnsoorten; voorbeeld 1)
3. NM doelen kunnen niet direct gekoppeld worden maar kunnen wel vertaald worden naar Natura 2000 IHD (bijvoorbeeld vegetatietypen of losse plantensoorten; voorbeeld 2)
4. NM doelen kunnen niet gekoppeld worden: deze doelen liften dus niet automatisch mee: ga naar stap 2

Voorbeeld 1: In het aanwijzingsbesluit van het beschermd en staatsnatuurmonument Zwarte Meer wordt het voorkomen van de Bruine Kiekendief vermeld. De Bruine Kiekendief is echter geen Natura 2000 instandhoudingsdoelstelling voor het Zwarte Meer, maar het leefgebied van deze soort komt sterk overeen met dat van de Roerdomp die wel een Natura 2000 IHD is voor dit gebied.

Voorbeeld 2: In het aanwijzingsbesluit van het beschermd- en

staatsnatuurmonument Neerlands Reid (Waddenzee) wordt het voorkomen van de Schorrekruidgemeenschap vermeld. Volgens de vertaalsleutel "Vegetatietabel/sleutel habitattypen" (onderdeel van de profielendocumenten) maakt dit vegetatietype deel uit van het habitatype "Zilte pionierbegroeiingen", waarvoor de Waddenzee is aangewezen.

Stap 2:

1. NM doelen liften niet automatisch mee met één van de IHD waarvoor het Natura 2000 gebied is aangewezen, maar deze doelen zijn inmiddels onomkeerbaar verdwenen → *Geen aanvullende maatregelen nodig*
2. NM doelen liften niet automatisch mee met één van de IHD waarvoor het Natura 2000 gebied is aangewezen, maar komen nog maar minimaal voor omdat ecologische randvoorwaarden niet meer optimaal zijn. Zodra het generieke beleid voor o.a. water-, lucht- en bodemkwaliteit voor de toekomst voor deze groep betere perspectieven biedt, dient het beheer met deze groep rekening te gaan houden → stap 3. Tot op dat moment echter → *Geen aanvullende maatregelen nodig*
3. NM doelen liften niet automatisch mee met één van de IHD waarvoor het Natura 2000 gebied is aangewezen, en er is uitzicht op het halen van de NM doelen of het doel komt nog wezenlijk voor → *Stap 3*

Stap 3:

1. Omvang en kwaliteit van het leefgebied blijft gelijk of neemt toe en/of de populatie blijft gelijk of neemt toe sinds de aanwijzing van het NBwet gebied → *NM doelen worden gehaald met het huidige beheer en dus geen extra inspanningsverplichting*
2. Omvang en kwaliteit van het leefgebied neemt af en/of de populatie neemt af sinds de aanwijzing van het oude NBwet gebied → *NM doelen worden niet gehaald met het huidige beheer en dus aanvullende maatregelen wellicht nodig: ga naar stap 4*

Stap 4:

1. Extra inspanningen gericht op het uitbreiden en kwalitatief verbeteren van het leefgebied en/of de populatie hebben een neutraal of positief effect op de Natura 2000 IHD → *NM doelen zijn niet tegenstrijdig aan Natura 2000 IHD, dus aanvullende maatregelen opnemen*
2. Extra inspanningen gericht op het uitbreiden en kwalitatief verbeteren van het leefgebied en/of de populatie hebben een negatief effect op de Natura 2000 IHD → *NM doelen zijn ongeschikt aan Natura 2000 IHD, dus geen aanvullende maatregelen*

Voorkomen en trend

In stappen 2 en 3 van het stappenplan wordt bekeken of de soort nog aanwezig is en welke (lokale) trend de populatie laat zien. Hiervoor is gebruik gemaakt van verschillende bronnen (zie bronvermelding) op het gebied van vogels, (water)planten, amfibieën, reptielen, vlinders en zoogdieren. Niet al deze bronnen zijn even recent. Voor (water)planten amfibieën, reptielen, vlinders en zoogdieren zijn de gegevens maximaal 4 jaar oud. Voor vogels zijn deze gegevens maximaal 10 jaar oud. Zeker voor de gegevens van bijna 10 jaar oud, moet enig terughoudendheid wat betreft verdere doorwerking worden behouden. Daarnaast zijn gegevens over het voorkomen en (lokale) trend afkomstig van terreinbeherende instanties en gebiedskenners.

1.7 Conclusies per gebied

Uiteindelijk worden per gebied de belangrijkste conclusies en resterende kennislacunes aangegeven. Hierin wordt duidelijk of er en welke problemen in de gebieden spelen bij het halen van de doelen. Voor welke soorten of habitats wordt het doel zonder beheermaatregelen waarschijnlijk niet gehaald en wat zijn de belangrijkste te nemen maatregelen.

2 IJsselmeer

2.1 Habitatrictlijn - habitattypen

Habitattypen algemeen

De habitattypen waarvoor het IJsselmeer is aangewezen als Habitatrictlijngebied beslaan slechts een gering deel van de totale oppervlakte van het meer. Er zijn drie habitattypen waarvoor het IJsselmeer is aangewezen: de fonteinkruidvelden (waarvan relatief geringe arealen voorkomen) en twee meer terrestrische habitattypen (die in de Friese buitendijkse gebieden gelegen zijn). De habitattypen waarvoor het IJsselmeer is aangewezen hebben slechts een relatief gering raakvlak met de veelheid aan vogelsoorten waarvoor in het IJsselmeer als Vogelrichtlijngebied instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd. Ruigten en zomen functioneren als broedgebied voor een aantal moerasvogelsoorten en als transitiezone voor Noordse Woelmuizen. Overgangs- en trilvenen vormen een standplaats voor de Groenknolorchis. Maar het veeltal aan watervogelsoorten waarvan serieuze aantallen op het IJsselmeer verblijven is maar voor een klein deel gerelateerd aan habitat waarvoor het gebied is aangewezen als Habitatrictlijngebied binnen het N2000 netwerk. Habitats voor sleutelsoorten als driehoeksmossels en spiering die direct gekoppeld zijn aan de meeste vogelwaarden zijn niet beschermd binnen de Europese richtlijnen. Het IJsselmeer is een afgesloten zeearm waarin, zelfs nadat verzoeting optrad en de dynamiek grotendeels verloren is gegaan, zandbanken en stroomgeulen functioneren als habitat voor driehoeksmossels en kleine vis waaronder spiering.

De grootste botanische waarden worden gevormd door de graslanden, moerassen en ruigten van de buitendijkse terreinen van Friesland. In het water is vooral de ondergedoken vegetatie goed ontwikkeld. Ze is divers en wordt niet gedomineerd door kranswieren zoals in de Gouwzee en Veluwerandmeren.

Tabel 2.1
Aangewezen habitattypen (uit LNV
ontwerp-aanwijzingsbesluit)

HR	habitatype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	?	-	+	b
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	?	+	+	b
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	?	-	-	b
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	?	--	+	b

H3150 is toegevoegd en H3140 (kranswierwateren) is verwijderd ten opzichte van het ontwerpbesluit (2007).

Kranswieren vereisen helder water (zoals in de Veluwerandmeren) en het IJsselmeer is een troebel meer met specifieke gekoppelde waarden. Het water van het IJsselmeer is troebel door wind en expositie waar fonteinkruiden overheersen boven kranswierwateren.

LEGENDA

1) TREND IN AREAAL

- ? onzeker
- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

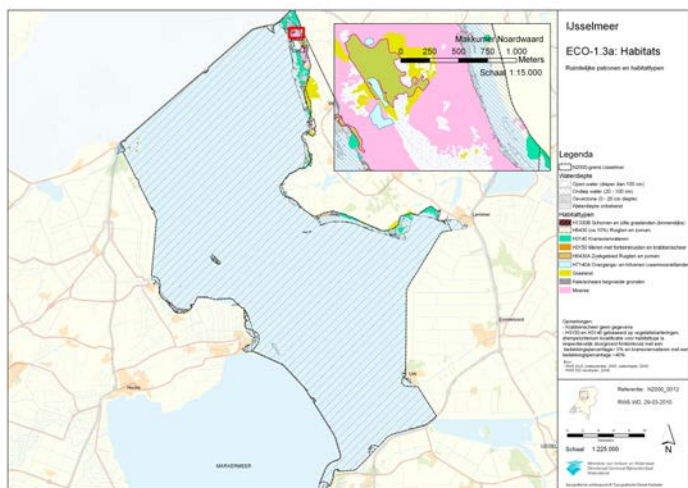
3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Zeer gering
- Geringe oppervlakte (minder dan 2%) en grotendeels matige kwaliteit
- + Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels van matige kwaliteit; óf grote oppervlakte (van 2 tot en met 15%); óf geringe oppervlakte (minder dan 2%) met grotendeels goede kwaliteit
- ++ Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels goede kwaliteit; óf bijzondere kwaliteit; óf bijzondere geografische ligging in combinatie met goede kwaliteit

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

Figuur 2.1
Ligging van habitattypen in het N2000
gebied IJsselmeer.

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Doelen

Voor dit habitatype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor omvang en kwaliteit. Volgens het Profielendocument van LNV zal de relatieve bijdrage van het IJsselmeer voor dit habitatype toenemen omdat in de heldere randmeren in het zuiden van het IJsselmeergebied dit type verder afneemt door een verdere verbetering van de waterkwaliteit die ten gunste komt aan het areaal kranswierwateren (H3140).

Verspreiding van het habitatype

Het habitatype H3150 'Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden' in het IJsselmeer is divers aan soorten fonteinkruiden en wordt niet gedomineerd door kranswieren. De voor dit habitatype kenmerkende, breedbladige fonteinkruiden komen voor in minder beschutte en vaak ook diepere wateren, optimaal in de zone van tenminste 1 meter diepte. In het troebele water van het IJsselmeer staan fonteinkruiden overwegend in de ondiepe zone van minder dan een meter diepte. Het habitatype concentreert zich met name langs de Friese kust, maar lokaal komen kleinere arealen voor langs de kust van Noord-Holland. In het IJsselmeer zijn de fonteinkruidevelden alleen tot dit habitatype gerekend wanneer de grootbladige soort Doorgroeid fonteinkruid *Potamogeton perfoliatus* in een bedekking van meer dan 0% is vastgesteld. In totaal gaat het om een areaal omvang van 36,42 ha. In het najaar kunnen zwanen van de waterplanten en dan met name van de ondergrondse wortelknolletjes profiteren. In de vroege winter kunnen, mits het waterpeil dat toestaat (niet te hoog), met name Kleine Zwanen hier terecht om te eten.

Typische soorten van dit habitatype zijn:

- Haften: *Caenis lactea*
- Kokerjuffers: *Hydroptila pulchricornis*
- Libellen: Bruine korenbout *Libellula fulva*, Donkere waterjuffer *Coenagrion armatum*, Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis*, Glassnijder *Brachytron pratense*, Groene glazenmaker *Aeshna Viridis*, Vroege glazenmaker *Aeshna isoceles ssp. isoceles*
- Platwormen: *Bdellocephala punctata*
- Vaatplanten: Doorgroeid fonteinkruid *Potamogeton perfoliatus*, Glanzig fonteinkruid *Potamogeton lucens*, Groot blaasjeskruid *Utricularia vulgaris*, Krabbenscheer *Stratiotes aloides*, Langstengelig fonteinkruid *Potamogeton praelongus*
- Vissen: Ruisvoorn *Rutilus erythrophthalmus*, Snoek *Esox lucius*, Zeelt *Tinca tinca*
- Vogels: Zwarte stern *Chlidonias niger ssp. niger*

Van deze genoemde typische soorten komen in het IJsselmeer alleen Doorgroeid fonteinkruid, Ruisvoorn, Snoek en Zeelt in de huidige situatie voor.

Maatregelen en potenties:

Het habitatype verspreidt zich binnen Nederland vooral in het laagveengebied, het rivierengebied en het IJsselmeergebied. Het areaal aan H3150 in het IJsselmeer is aan fluctuaties onderhevig en neemt geleidelijk af ten gunste van kranswiervelden die profiteren van de doorgaande verbetering van de waterkwaliteit. Toch geldt er een behoudsopgave. De totale omvang van het areaal aan waterplanten nam

vanaf de jaren negentig sterk toe tot grofweg 2.500-3.000 ha waarvan minimaal 1/5 deel een bedekking heeft van tenminste 5%. Het areaal fonteinkruiden en de kwaliteit ervan zal slechts deels stuurbaar zijn door beheer, omdat het afhankelijk is van de ontwikkelingen in de waterkwaliteit van het aangevoerde rivierwater uit de IJssel. De vertroebeling, die door het (ook in IJsselmeer optredende en waarschijnlijk toenemende) slibprobleem deels onafhankelijk van de waterkwaliteit optreedt, is ongunstig voor waterplanten. Het tegengaan van vertroebeling maakt het mogelijk dat fonteinkruiden dan ook tot op grotere diepte (dieper dan 1 meter door voldoende licht) kunnen groeien. Hierbij is het handhaven van windluwe delen van ondiep water bij Makkumernoordwaard belangrijk. In het kader van de ANT-studie zal (als maatregel voor benthos- en visetende watervogels) gezocht moeten worden naar oplossingen en maatregelen om de vertroebeling door slib en algen tegen te gaan.

De verandering in de waterkwaliteit is de grote sturende factor in het voorkomen van waterplanten. De verder toenemende waterkwaliteit is gunstig voor waterplanten, maar kan in het IJsselmeer alleen bijdragen aan een gunstige staat van instandhouding als het water niet te troebel wordt door verslibbing. Naast waterkwaliteit is een tweede grote sturende factor het herstellen van dynamiek in het watersysteem. Door het ontbreken van natuurlijke dynamiek hoopt zich slib op dat in het systeem vastgehouden wordt.

Op basis van de recente ontwikkelingen van zowel het areaal en de kwaliteit van de waterplanten, als de waterkwaliteit en het doorzicht kan dan goed in beeld gebracht worden of maatregelen en ontwikkelingen van waterplanten gunstig zijn. Na een tijdreeks van enkele jaren kan vastgesteld worden wat de gewenste waarden en bandbreedtes zijn voor de hoeveelheid waterplanten en de kwaliteit ervan.

Indicatoren voor de kwaliteit van H3150

De ontwikkeling van de oppervlakte van het areaal, de interne bedekking en de soortensamenstelling van de waterplanten geeft een indicatie voor zowel de omvang als de kwaliteit van het habitatype. De gegevens uit het monitoringsprogramma MWTL geven aan in welke richting de omvang en de kwaliteit van het habitatype zich beweegt. Verbeteringen dan wel verslechtingen van de arealen zijn ook te detecteren via de vogels. Herbivore watervogels als Knobbelzwaan, Kleine Zwaan, Meerkoet en Krooneend kunnen bij voldoende aanbod van de planten of hun wortelknolletjes eten. Sommige benthivore (mosseletende) duikeenden, waaronder Kuifeenden en Tafeleenden namen sterk af maar vertonen, met name in de zomer (ruiers), een licht herstel. In het IJsselmeer zijn het vooral Kuifeenden die 's zomers maar mogelijk deels ook 's winters in de gebieden met waterplanten foerageren waar waarschijnlijk veel mollusken waaronder *Valvata* voorkomen, die juist in de ruiperiode in de zomermaanden een belangrijke voedselbron vormen. Dit laatste zal in het kader van de ANT-studie verder worden onderzocht.

H6430 Ruigten en zomen, type A (moerasspirea) en type B (harig wilgenroosje)

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Doelen

Voor dit habitatype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor omvang en kwaliteit. Volgens het Profielendocument van LNV komen in het IJsselmeer beide subtypen voor maar zijn ze beide soortenarm. Het moerasspirea subtype komt voor met een matige kwaliteit en het harig

wilgenroosje subtype met een goede kwaliteit. Aan de kwaliteit van het subtype A moerasspirea zou middels beheer nog wat gesleuteld dienen te worden om voldoende omvang en kwaliteit te kunnen behouden al moet eerst inzicht verkregen worden hoe het subtype zich ontwikkeld.

Verspreiding van het habitatype

Het habitatype H6430 'Voedselrijke, zoomvormende ruigten van het laagland' of korter 'Ruigten en Zomen' is van nature divers aan soorten en komt voor in natte situaties als lintvormige begroeiingen langs oevers in laagdynamische zoete milieus. De typen hebben een optimale functionele omvang van tenminste enkele hectaren. Het habitat ontstaat op voedselrijke locaties met weinig of geen afvoer van plantenmateriaal door maaien en beweiden waarbij overstromingen van belang zijn voor verspreiding van zaden en aanvoer van voedingstoffen. Zonder beheer verandert de vegetatie na verloop van jaren in struweel en bos. Gefaseerd maai-beheer is daarom gunstig. In droge delen van voldoende omvang kan extensieve begrazing eventueel als maatregel ingezet worden om verbossing te voorkomen. Type A staat op de wat armere (zandige) en nattere (slootranden etc.) plekken. De omvang van type A bedraagt op dit moment 0,77 ha. Type B staat op nattere maar rijkere groeiplaatsen, onder andere langs randen van voedselrijk oppervlakte water. Type A verspreidt zich veelal langs zoete wateren, in beekdalen, in laagveenmoerassen en op komklei in het rivierengebied. Type B heeft een brakke variant die meer in kustgebieden (Noord-Holland, Delta en IJsselmeergebied) voorkomt.

Ruigten en zomen verspreiden zich nadrukkelijk in de buitendijkse gebieden van de Friese IJsselmeerkust. In deze gebieden komen van beide subtypen vooral soortenarme varianten voor. Met name voor het moerasspirea subtype (A) waarvan soortenrijke vormen vooral van belang zijn, speelt het IJsselmeer een bescheiden rol. Het harig wilgenroosje subtype (B) wordt aangetroffen binnen het overstromingsbereik en kenmerkt zich door drassige situaties met beperkt beheer. Van dit habitatype komen een aantal specifieke plantengemeenschappen voor van schrale graslanden en van hooilanden van het kustgebied. Deze bevinden zich onder andere in het Workumernieuwland gebied van de bocht van Molkwerum en de Makkumernoordwaard.

Typische soorten van habitatype H6430_A Ruigten en zomen (moerasspirea) zijn:

- Dagvlinders: Purperstreepparelmoervlinder *Brenthis ino*
- Vaatplanten: Hertsmunt *Mentha longifolia*, Lange ereprijs *Veronica longifolia*, Moerasspirea *Filipendula ulmaria*, Moeraswolfsmelk *Euphorbia palustris*, Poelruit *Thalictrum flavum*
- Vogels: Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*
- Zoogdieren: Dwergmuis *Micromys minutus*, Waterspitsmuis *Neomys fodiens ssp. fodiens*

Van deze typische soorten komen in de huidige situatie alleen Moerasspirea, Poelruit, Bosrietzanger en Waterspitsmuis met zekerheid voor. Moeraswolfsmelk en Dwergmuis komen waarschijnlijk eveneens voor.

Typische soorten van habitatype H6430_B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) zijn:

- Vaatplanten: Echt lepelblad *Cochlearia officinalis ssp. officinalis*, Heemst *Althaea officinalis*, Moerasmelkdistel *Sonchus palustris*,

Rivierkruid *Senecio sarracenicus*, Selderij *Apium graveolens*,
Zomerklokje *Leucjum aestivum*

- Vogels: Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*
- Zoogdieren: Dwergmuis *Micromys minutus*

Van deze typische soorten komen in het IJsselmeer alleen Moerasmelkdistel en Bosrietzanger met zekerheid voor. Selderij en Dwergmuis komen waarschijnlijk eveneens voor.

Maatregelen en potenties:

Het habitatype verspreidt zich binnen Nederland vooral in beekdalen, in het rivierengebied en in de laagvenen. Het areaal aan H6430 in het IJsselmeer is gebonden aan de lokale hydrologie van de Friese buitendijkse gebieden waarbij het waterpeil gefixeerd is. Het behouden van het gefixeerd waterpeil is ongunstig voor andere, meer overkoepelende doelen van het watersysteem van het IJsselmeer als geheel.

Om het doel voor habitatype H6430 te halen is behoud van de gebieden Makkumerwaarden, Kooiwaard, Bocht van Molkwerum, Workumerbuitenwaard en Mokkebank vereist. Hiervoor moet per gebied voldoende dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maaibeheer worden nagestreefd (zie Noordse Woelmuis) met respect voor moerasvogelwensen.

H7140A Overgangs- en trilvenen

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Doelen

Voor dit habitatype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor oppervlak en kwaliteit. Volgens het Profielendocument van LNV komen in het IJsselmeer restanten van overgangs- en trilvenen voor, maar worden de kansen voor herstel laag ingeschat. Het habitat kenmerkt zich door allerlei specifieke plantensoorten waaronder de Groenknolorchis (H1903 van de Habitatrichtlijn voor dit gebied).

Verspreiding van het habitatype

Het habitatype H7140A 'overgangs- en trilvenen' is een rijk type dat voorkomt als verlandingsfase van sloten, plassen en petgaten. In Nederland komt dit habitat vooral voor in het laagveengebied, maar ook langs de Friese IJsselmeerkust. In de successie gaat het type dan over in subtype B 'Veenmosrietlanden' en op termijn kan het overgaan in bos (Elzenbroek). Met maaibeheer kan de successie worden tegengegaan of middels het creëren van nieuwe verlandingsfases (graven nieuwe sloten en dergelijke). Het habitat gaat sterk achteruit door verzuring, verdroging en eutrofiëring (vooral P). Het habitat is gevoelig voor stikstofdepositie vanuit de lucht, een landelijk probleem. Specifieke studies moeten uitwijzen of dit negatieve effect te mitigeren is door middel van maatregelen.

De restanten van overgangs- en trilvenen komen tegenwoordig alleen nog op een enkele zeer kleine plek voor in de Makkumernoordwaard langs de Friese kust (Henk Jager, It Fryske Gea, via John Janssen, Alterra, c. 3,84 ha). In deze gebieden komt het subtype A (trilvenen) voor. Het habitat is afhankelijk van matig voedselrijk water uit kwelsituaties of omgevingswater. Het relatief rijke IJsselmeerwater is mogelijk te rijk hoewel de verder verbeterde waterkwaliteit gunstig zou kunnen zijn.

Typische soorten van dit habitatype zijn:

- Kokerjuffers: *Anabolia brevipennis*
- Mossen: Gevind moerasvorkje *Riccardia multifida*, Kwelvtsterrenmos *Rhizomnium pseudopunctatum*, Rood schorpioenmos *Scorpidium scorpioides*, Trilveenveenmos *Sphagnum contortum*
- Vaatplanten: Ronde zegge *Carex diandra*, Slank wollegras *Eriophorum gracile*, Veenmosorchis *Hammarbya paludosa*

Van deze typische soorten komt in het IJsselmeer alleen de Ronde zegge met zekerheid voor. Trilveenveenmos komt waarschijnlijk ook voor.

Maatregelen en potenties:

Het habitatype verspreidt zich binnen Nederland vooral in de laagvenen. De restanten in het IJsselmeer zijn gebonden aan de lokale hydrologie van de Friese buitendijkse gebieden. De stikstofdepositie vanuit de lucht blijft een potentieel probleem zolang dit landelijk niet aangepakt wordt. Echter, de actuele stikstofdepositie ter hoogte van de Makkumer Noordwaard (eilandje voor de kust) is 772 Mol/ ha/jaar (aan de IJsselmeerszijde) en overschrijdt daarmee niet de kritische depositiewaarde van dit habitatype voor stikstof (1200 Mol/ha/jaar) (Kolen et al., 2010). Met behulp van maaibeheer kan de successie worden tegengegaan en kan het habitat nog in stand worden gehouden. Als maatregel moet in elk geval het behoud van de zeer kleine overgebleven plekken van dit habitatype op de Makkumernoordwaard gewaarborgd zijn waarbij hooilandbeheer en kleinschalig plaggen moet worden voortgezet. Eerdere suggesties als zou het habitatype ook nog bij Stoenckherne en/of op het Workumer Nijland voorkomen, blijken te berusten op een te ruime interpretatie van de kenmerken van het type (mond. med. John Janssen, Alterra).

Overige aanwezige habitattypen

Binnen de begrenzing van het Natura 2000 gebied IJsselmeer zijn nog twee habitattypen aangetroffen die niet in het definitieve aanwijzingsbesluit als instandhoudingsdoelstelling zijn aangemerkt. Het gaat hier om H3140 Kranswierwateren en H1330B Atlantische schorrenvegetatie binnendijs. Van beide typen is in figuur 2.1 de actuele verspreiding weergegeven. Kranswierwateren komen voor in de ondiepere delen langs de Friese kust (883,33 ha) en zijn gebaat bij een goed doorzicht met lichtdoordringing tot op de waterbodem. De ontwikkelingen in de waterkwaliteit maken aannemelijk dat dit habitatype zich betrekkelijk gemakkelijk zal kunnen handhaven en mogelijk zelfs enigszins zal kunnen uitbreiden. De schorrenvegetatie is een relict uit het Zuiderzeeverleden en komt nog op een paar kleine plekjes voor in het gebied Stoenckherne (0,58 ha), waar het zout in de bodem nog niet geheel is uitgespoeld. De verwachting luidt dat deze relictvegetatie met de jaren geheel zal verdwijnen.

2.2 Habitatrictlijn - soorten

Het IJsselmeer is aangewezen voor slechts vier soorten van de Habitatrictlijn, te weten drie diersoorten en een plantensoort (tabel 2.2). De soorten verspreiden zich voornamelijk langs de randen of in de buitendijkse natuurterreinen. Het IJsselmeer vormt als grootschalig water en de verbinding van rivier met zee ook een belangrijk doortrekgebied

voor diverse soorten trekvis en is in potentie een belangrijke paai- of opgroeigebied voor estuariene vissoorten. Hoewel de Afsluitdijk een belangrijke barrière betekent, weten Zeeforel, Rivierprik en Zeeprik de route naar de IJssel te vinden. Dat geldt ook voor verdwenen soorten als Grote Marene en Houting, met dank aan buitenlandse herintroductieprogramma's. Recente visgegevens (uit bemonsteringen met de grote kuil en de elektrokor t/m 2008) laten zien dat deze soorten nog wel zeldzaam zijn. Volgens de fuiken is de Houting toegenomen (herintroductieprogramma), de Zeeprik is toegenomen tot in 2002 en daarna weer afgenomen, de Rivierprik en de Zeeforel hadden (vanaf 1993 gezien) een optimum rond 1996 en zijn daarna met drie kwart afgenomen. De Grote Marene is sinds 2001 niet meer gemeld.

.....
Tabel 2.2
Aangewezen soorten (uit LNV ontwerp-
aanwijzingsbesluit)

HR	habitatype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H1163	Rivierdonderpad	++	-	+	b
H1318	Meervleermuis	?	-	+	b
H3140	Noordse Woelmuis	?	--	+	u/b
H1903	Groenknolorchis	?	--	-	b

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN DE LANDELIJKE DOELSTELLING

- Minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
++ Meer dan 15% van de Nederlandse soorten die in het gebied verblijven.

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT VAN HET LEEFGEBIED

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

H1163 Rivierdonderpad

Beschrijving huidige situatie en doelen:

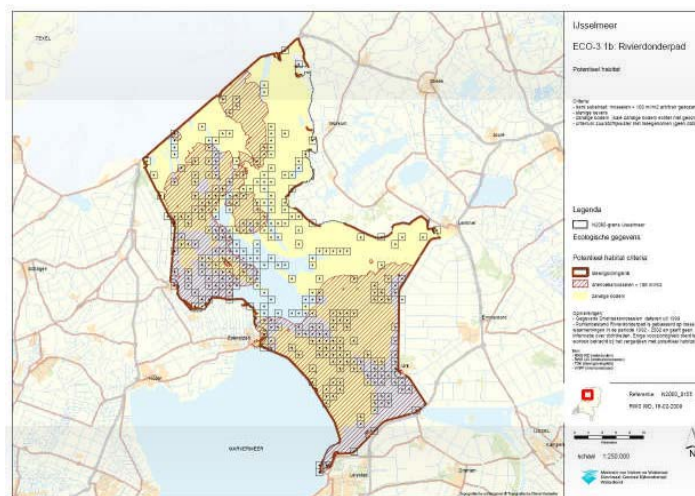
Voor de Rivierdonderpad in het IJsselmeer is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Rivierdonderpadden (soort *Cottus perifretum* en niet de oorspronkelijk bedoelde *Cottus rhenanus*) zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen op het IJsselmeer maar sinds eind jaren negentig nemen ze sterk af. Het gebied blijft belangrijk voor de soort. De vissen leven met name op kunstmatig substraat in de oeverzone (met name basaltblokken) maar kunnen ook op mosselbanken of zandbodems voorkomen. Om de soort te

behouden is als doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Er is weinig bekend over het leefgebied en de eisen die de soort in het IJsselmeer stelt. De soort zal gemonitord moeten worden tijdens de eerste beheerplanperiode, waarna vastgesteld kan worden of er extra maatregelen nodig zijn om de populatie in het IJsselmeer te behouden. Voor de behoudsdoelstelling moeten gunstige condities voor schelpdieren (m.n. driehoeksmosselen in relatie tot uitkomsten ANT) en harde substraten van dijktenen gehandhaafd blijven.

.....
Figuur 2.2.1
Verspreiding van Rivierdonderpad en
ligging van geschikt habitat

H1318 Meervleermuis

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor deze soort is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. De Meervleermuis gebruikt het IJsselmeergebied als foerageergebied. De dieren verblijven overdag in gebouwen van de wijde omgeving. Dit zijn met name kraamkamers en verblijfplaatsen langs de Friese kust (onder andere Lemmer, Bakhuizen, Workum, Koudem, Tjerwerd, Wijckel, Hauwert) en her en der langs de kusten van de Noordoostpolder en Noord-Holland (onder andere Urk, Wervershoof, Andijk, Robbenoordbos, Abbekerk, Midwoud). Deze locaties herbergen enkele tientallen tot honderden exemplaren van deze soort. Belangrijke vliegroutes naar het IJsselmeer zijn onder andere Van Panhuyskanaal, Workumer Trekvaart, het Zool, Stroomkanaal en Molensloot. Het IJsselmeergebied met vooral het IJsselmeer zelf levert één van de belangrijkste bijdragen aan het landelijke doel van de Meervleermuis binnen het Natura 2000-netwerk.

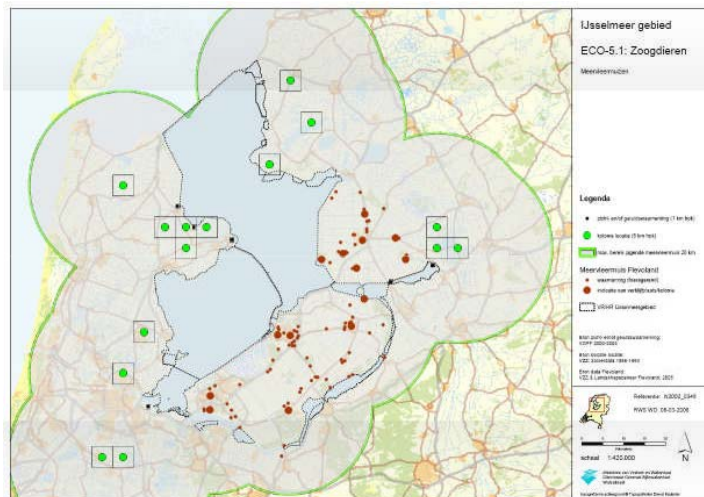
Voor de Meervleermuis geldt een complementair doel. De reden dat voor complementaire doelen is gekozen, is dat daarmee binnen het netwerk van Natura 2000 ook in Vogelrichtlijngebieden (als het IJsselmeer) een bijdrage wordt geleverd aan de realisatie van de landelijke doelen voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten.

Dit doel betreft dan ook het gedeelte van het IJsselmeer dat alleen onder de Vogelrichtlijn valt.

Maatregelen en potenties:

In 1999 heeft de Raad van Europa een actieplan uitgebracht voor de bescherming van de Meervleermuis. Uit dit actieplan blijkt dat er grote leemtes bestaan in onze kennis over de factoren die de populatiegrootte van de Meervleermuis bepalen. Bescherming van leefgebied van vleermuizen houdt in dat rekening moet worden gehouden met de winterverblijven, de zomerverblijven, de verbindingroutes en de voedselgebieden. Specifiek voor het IJsselmeer zou in de eerste beheerplanperiode meer inzicht verzameld moeten worden over de ligging van betreffende locaties ten opzicht van elkaar. Hiervoor zijn de vereisten in het achterland (donkere aanliegroutes, ligging bomenrijen, dagverblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpskernen) met name van belang. Specifieke studies zou inzicht in de ligging verblijfplaatsen en vliegroutes in en rond het IJsselmeer moeten geven. Binnen zo'n studie kan aanvullend naar knepunten worden gezocht, zoals bv de mogelijk negatieve effecten van licht. In het gebied moeten overgangsmoerasvegetaties in stand gehouden worden (Friese waarden, Onderdijk, Ven). Dit speelt vooral waar bloemrijk rietland met insecten aanwezig is en die door middel van gefaseerd rietlandbeheer behouden kunnen blijven.

.....
Figuur 2.2.2
Verspreiding van Meervleermuizen en
mogelijke actieradius

H3140 Noordse Woelmuis

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Noordse Woelmuis in het IJsselmeer geldt een doelopgave voor uitbreiding van de omvang en behoud van de kwaliteit van het leefgebied met mogelijkheden voor een uitbreiding van de populatie. De soort, die landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, wordt in Friesland met uitsterven bedreigd. Uitbreiding van het leefgebied is van belang om hier een levensvatbare populatie te behouden.

Noordse Woelmuizen komen voor in de Makkumernoordwaard en de Workumerwaard. Het totale areaal van de Friese deelpopulatie van de Noordse Woelmuis is sterk gekrompen en versnipperd als gevolg van verslechtering van de habitatkwaliteit (verdroging) en de daarmee samenhangende uitbreiding van het areaal van de Aardmuis. De

Noordse Woelmuis komt voornamelijk voor in gebieden waar hij niet wordt weggeconcentreerd door andere soorten zoals de Aardmuis en de Veldmuis, met name in gebieden waar deze concurrenten zich niet kunnen vestigen of handhaven (dynamische / zeer natte gebieden en eilanden). Indien deze concurrenten zich toch vestigen is de Noordse Woelmuis na ca. 10 jaar verdrongen. Bureau Viridis heeft eind 2006 een opname gemaakt van de actuele Noordse Woelmuizenstand in de buitendijkse Makkumerwaarden (in opdracht van RWS IJsselmeergebied). Hieruit bleek dat zowel in de Makkumernoordwaard als de Makkumerzuidwaard vitale populaties voorkomen. Het voortbestaan van de soort in deze gebieden is echter niet vanzelfsprekend. Het huidige terreinbeheer is niet optimaal terwijl op termijn bij in gebruik name van de extra spuisluizen in de Afsluitdijk de leefomstandigheden voor de soort kunnen verminderen. Of de Noordse Woelmuis dan daadwerkelijk achteruit zal gaan, is afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetatie en van de komst van concurrerende soorten, met name de Aardmuis. De Makkumernoordwaard is nog vrij van Aardmuizen en één van de twee grootste gebieden met geschikt leefgebied voor de Noordse Woelmuis in Friesland. Hierdoor is de Noordse Woelmuis in staat ook de drogere en bedijkte habitats te bezetten. Indien de Aardmuis de waarden bereikt zal de Noordse Woelmuis uit de bedijkte gebieden worden verdrongen. Zonder aanvullend beheer zal de vegetatie in de niet bedijkte delen zich ontwikkelen naar een voor de Noordse Woelmuis minder geschikt biotoop. Begrazing heeft een negatief effect op de soort.

Maatregelen en potenties:

Doelen voor habitattype H6430 (Ruigten en Zomen) en de Noordse Woelmuis kunnen hier waarschijnlijk samen gerealiseerd worden mits er met enige regelmaat terrein overstroomd.

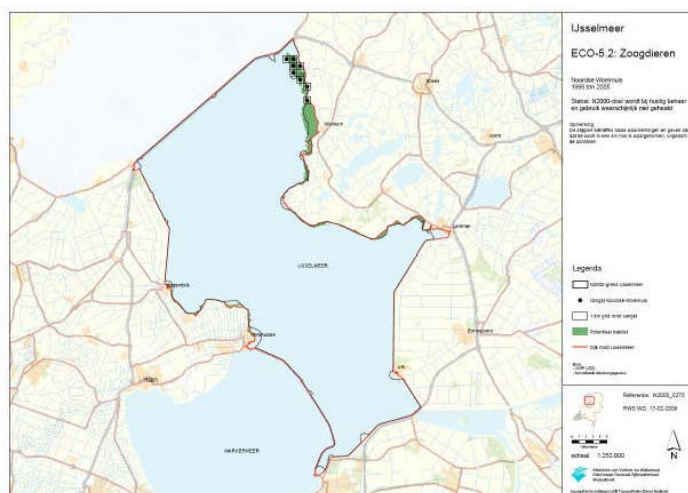
De uitbreidingsopgave refereert aan een uitbreiding van geschikt habitat voor deze soort. De Noordse Woelmuis komt slechts in een gering deel van de Friese kust voor. Een groot deel van de buitendijkse gebieden en oeverovergangen is echter potentieel geschikt leefgebied waardoor met inrichtingsmaatregelen kansen voor herstel gerealiseerd kunnen worden.

Om het huidige areaal aan leefgebied, en de huidige kwaliteit daarvan, zo goed mogelijk te kunnen behouden moet eerst duidelijk vastgesteld worden welke gebieden momenteel kwalificeren als geschikt leefgebied. De Zoogdierverseniging VZZ werkt aan een landelijke habitatkaart voor de Noordse Woelmuis. Deze kan hiervoor als leidraad dienen. Aanvullend zou goed in beeld moeten worden gebracht hoe belangrijk het voor de Noordse Woelmuis is om te kunnen beschikken over meerdere kleine gebieden op relatief kleine afstand van elkaar. Dat kan dan helpen bij het nemen van inrichtingsmaatregelen in het IJsselmeer. Op langere termijn liggen mogelijkheden voor het ontwikkelen van geschikte habitats die zowel buitendijks als in een koppeling met binnendijks gebied gerealiseerd kunnen worden. Fluctuerend waterpeil zou gunstig zijn voor de Noordse Woelmuis.

Uitbreiding van het areaal leefgebied voor deze soort zou gerealiseerd kunnen worden via het herstel van de hydrologie tussen rivier en zee. De beste kansen liggen in de Friese zone omdat in Friesland al een kernpopulatie gevestigd is, maar ook in Noord-Holland liggen kansen.

Binnen de eerste beheerplanperiode moeten maatregelen worden genomen voor het vergroten van geschikt leefgebied in de Makkumerwaarden. Hiervoor moet dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maai-beheer, gericht op c. 5-10 ha meer leefgebied, met respect voor moerasvogelwensen, worden ingezet. Uit een samenwerkingsverband tussen RWS IJG, onderzoekers van bureau Viridis en It Fryske Gea samen met LNV, voortkomend uit mogelijk negatieve effecten van toekomstig extra spuicapaciteit, kwam naar voren dat in de vorm van vegetatiebeheer, lokaal waterbeheer en inrichtingsmaatregelen voldoende Noordse Woelmuizen in de Makkumerwaarden behouden kunnen blijven. Voor het beheer is gesteld dat jaarlijks 20% rietlanden moet blijven staan, jaarlijks 25% van het verruigde rietland gemaaid moet worden en wilgenopslag verwijderd moet worden, hooiland cyclisch gemaaid moet worden waarbij jaarlijks 20% blijft staan (in stroken) en dat randen van struwelen eens in de vijf jaar teruggezet moeten worden. De rietvegetaties rondom de struwelen kunnen eens in de vier jaar gemaaid worden, zoals bij verruigd rietland. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor vernatting door maatregelen in het waterbeheer (Makkumerwaarden) middels verhoogd waterpeil van het bedijkte rietland. Mogelijkheden hiervoor zouden met de beheerder (It Fryske Gea) moeten worden onderzocht. In de praktijk zou dit moeten betekenen dat opmaling van maart tot 1 juni is toegestaan. Naast beheermaatregelen moeten inrichtingsmaatregelen worden genomen. Een deel van het bedijkte rietland van de Makkumerwaarden moet omgezet worden naar onbedijkt rietland om habitat te vergroten. Daarbij is uitbreiding van het gebied nodig door bijvoorbeeld aan de noordkant van de Makkumernoordwaard moerasuitbreiding te stimuleren. Deze inrichtingsmaatregelen zorgen voor een grotere ruimte waardoor de populatie van de Noordse Woelmuis kan groeien. In de eerste beheerplanperiode kan verder gezocht worden naar mogelijkheden voor het geschikt maken van meer gebieden waarbij pieken van het waterpeil in de winter meer windafhankelijk moeten zijn en net zo vaak of liefst vaker tot overstromingen van delen van buitendijkse gebieden zullen leiden als de extra spui is gerealiseerd (waardoor minder structurele pieken in het waterpeil zullen optreden).

.....
 Figuur 2.2.3
 Verspreiding van Noordse Woelmuis
 en ligging van geschikt habitat

H1903 Groenknolorchis

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor deze plantensoort is als doel behoud van de omvang en de kwaliteit van het biotoop voor behoud van de populatie gesteld. In het IJsselmeer komt deze plantensoort alleen voor langs de Friese kust. De soort staat in restanten van Trilvenen (habitatype H7140A) waarvoor het IJsselmeer ook is aangewezen (zie beschrijving H7140A), maar is in recente jaren niet meer aangetroffen (It Fryske Gea). De mogelijkheden voor herstel of uitbreiding van de populatie worden (net als die voor het habitatype 'trilvenen') zeer laag ingeschat (vandaar dat het doel op behoud is gezet).

Maatregelen en potenties:

Het beheer van Stichting It Fryske Gea is gericht op het behoud (d.m.v. hooien), en zelfs uitbreiding, van deze soort. Mogelijk verdwijnt de soort onherroepelijk door autonome ontwikkelingen die met beheer niet te stoppen of te keren zijn, of is hij al verdwenen. Als met de extra beheerinspanningen de soort niet behouden blijft of terugkomt, dan zijn geen extra maatregelen nodig.

2.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in het IJsselmeer

Het IJsselmeer is aangewezen voor 10 soorten broedvogels. Vrijwel al deze soorten komen voor in natuurgebieden. Een deel van de huidige broedgebieden en hun bijbehorende broedvogelpopulaties is reeds aangejaagd door natuurontwikkeling vanaf de jaren negentig. Een belangrijk deel van de broedgebieden bestaat uit buitendijkse moerassen (voor moerasbroedvogels) in oevergebieden zoals ze veel langs de Friese kust, maar ook in Noord-Holland verspreid zijn (o.a. reigers, Lepelaars, moeraszangvogels). Andere belangrijke broedgebieden zijn eilanden (meestal natuurontwikkeling), zandplaten (meestal natuurlijk) en schelpenbanken waar broedvogels van kale grond voorkomen (Bontbekplevier, Visdief, Aalscholver). Verder zijn buitendijkse graslanden van natuurterreinen broedgebied voor Kemphanen.

Foerageergebieden

Van de broedvogels zijn het met name reigers en Lepelaars maar vooral Visdief en Aalscholver die naast het broeden van het IJsselmeer afhankelijk zijn als voedselgebied. Reigers en Lepelaars hebben daarvoor ondiep en of beschut doorwaadbaar water nodig. Dit vinden ze vooral binnen de natuurterreinen zelf of in binnendijks gebied buiten het Natura 2000 gebied. Visdief en Aalscholver zijn voor een belangrijk deel aangewezen op het watersysteem van het IJsselmeer zelf. Zij hebben visrijk water nodig waarin kleine vis in voldoende mate bereikbaar is. Deze soorten zijn onderdeel van het deelsysteem viseters waarbij voor de Visdief met name de Spiering een sleutelrol speelt. Onder de niet-broedvogels (veelal trekvogels) valt een groter aantal soorten onder dit deelsysteem (waaronder naast Visdief en Aalscholver ook Fuut, Grote Zaagbek, Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern (ruiers en overwinteraars).

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel (2.3a) zijn alle broedvogelsoorten opgenomen waarvoor het IJsselmeer is aangewezen. Hierin is ook de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994-2003), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van

de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor de meeste broedvogelsoorten van het IJsselmeer is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. Alleen voor Aalscholver, Lepelaar en Bruine Kiekendief is de landelijke staat van instandhouding goed. Broedvogelsoorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig is en het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot, zijn vooral soorten die in de buitendijkse moerassen broeden (Roerdomp, Porseleinhoen, Snor en Rietzanger) en een tweetal soorten dat op kale grond broeden (Bontbekplevier en Visdief). De meeste broedvogelsoorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig is en waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot is, zijn dus soorten die specifiek in de buitendijkse natuurgebieden broeden. Deze met name aan moerassen gebonden soorten zijn afhankelijk van voldoende schaal en kwaliteit van rietmoerassen. Daarnaast is er nog de Kemphaan waarvan de relatieve bijdrage van het IJsselmeer klein is. Geen van de broedvogelsoorten nam in de periode 1994-2003 duidelijk af. Maar over een langere periode waren er wel sterke veranderingen. Zo nam het aantal Kemphanen al eerder af. In de jaren tachtig broedden er in de buitendijkse graslanden vaak nog meer dan 30 paren. In recente jaren zijn dat er nog maar enkele tot geen één. Aalscholwers namen sterk toe (als gevolg van herverdeling door afname van de kolonies rond het Markermeer) en Roerdomp en Rietzanger namen enigszins toe. Van de andere broedvogelsoorten wisselen de aantallen van jaar tot jaar. Vooral van Visdief schommelde het aantal sterk. Een aanvankelijke afname van deze soort werd incidenteel afgewisseld door plotselinge tijdelijke piekaantallen als er nieuw broedgebied beschikbaar kwam in de vorm van eilandjes (vb. Naviduct). Bij verruiging van in eerste instantie kale grond nemen de aantallen vervolgens weer af. Het in 2003 gereed gekomen vogeleiland "de Kreupel" veroorzaakte ook piekaantallen voor Visdieven en deze zijn voorsnog hoog gebleven doordat de beheerder het kale grond habitat in stand houdt door jaarlijks de nieuw ontstane ruigte te verwijderen.

Potenties en maatregelen

Voor de broedvogels van het IJsselmeer met een slechte landelijke staat van instandhouding en een grote relatieve bijdrage van het Natura 2000 gebied (met name vogels die in buitendijkse moerassen maar ook op kale grond en buitendijkse graslanden broeden) kan door middel van inrichting en beheer eenvoudig worden gewerkt aan uitbreiding van habitat waardoor meer ruimte beschikbaar komt voor de soorten, zodat aantallen broedvogels kunnen toenemen. In het waterbeheer bestaan daarnaast kansen om ook aan de kwaliteit van de broedgebieden te sturen (peildynamiek, vrijer en seizoensgebonden waterpeil). Voor de broedvogelsoorten die afhankelijk zijn van het systeem van het IJsselmeer in termen van voedsel (Visdief, Aalscholver) wordt momenteel in het kader van de studie naar neergaande trends (ANT) gezocht naar maatregelen die de slechte spieringstand, of in elk geval het beschikbaar zijn van voldoende kleine vis, moeten opkrikken. Maatregelen die een gunstig effect hebben op de hoeveelheid beschikbare kleine vis zijn ook gunstig voor een hele groep visetende niet-broedvogels die in het IJsselmeer afnemen. Mogelijke maatregelen die reeds benoemd zijn, maar waarvan de effecten nog moeten worden onderzocht zijn maatregelen die de gradiënten in het watersysteem herstellen. Dit kan door bijvoorbeeld een vrijere uitwisseling van water tussen Markermeer en IJsselmeer te bevorderen, de hydrologie tussen rivier en zee (gedeeltelijk) te

herstellen, een vrijer en seizoensvolgend waterpeil te volgen, de visserij op grote roofvis (snoekbaars, baars, aal) te verduurzamen en de spieringvisserij te saneren of verduurzamen.

Tabel 2.3a
Aangewezen broedvogels in het IJsselmeer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel- aantal ⁵
A017	Aalscholver	++	+	+	b	8000 r
A021	Roerdomp	?	--	+	u/v	7
A034	Lepelaar	+	+	-	b	25
A081	Bruine Kiekendief	?	+	-	b	25
A119	Porseleinhoen	?	--	+	b	18
A137	Bontbekplevier	?	--	+	b	13
A151	Kemphaan	?	--	-	u/v	20
A193	Visdief	+	-	+	b	3300
A292	Snor	?	--	+	b	40
A295	Rietzanger	0	-	+	b	990

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
s Gebied heeft alleen een slaapplaatsfunctie;
/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaapplaats;
s/ Bijdrage van het gebied als slaapplaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regio-doel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten broedvogels waarvoor de gebieden van het IJsselmeergebied zijn aangewezen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele

IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 2.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regiodoelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
 IJ IJsselmeer
 MM Markermeer
 KV Ketelmeer en Vossemeer
 ZM Zwarte Meer
 VR Veluwerandmeren
 EG Eemmeer en Gooimeer

- 2)
 b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
 u uitbreiding oppervlak leefgebied
 v verbetering kwaliteit leefgebied

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Aalscholver is als broedvogel aangewezen voor IJsselmeer en Markermeer (tabel 2.3b). Er is een regiodoel voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied voor een draagkracht van tenminste 8000 broedparen. In het IJsselmeergebied heeft de Aalscholver een regiodoel voor alleen IJsselmeer en Markermeer omdat de kolonies van de hele regio veelal aan de randen van het Markermeer of binnen de grenzen van het IJsselmeer gelegen zijn (veelal natuurgebieden). Een regiodoel voor Aalscholver is noodzakelijk omdat de aantallen broedparen de laatste tien jaar continu in beweging zijn, al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren in relatie tot de visstand, waardoor de aantallen broedparen per meer sterk wisselen. Voor de Aalscholver geldt een doelstelling voor **behoud** van omvang en kwaliteit van het leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het IJsselmeergebied van tenminste 8.000 broedparen. De aantallen komen sinds de groei in de jaren tachtig niet meer onder dit doelaantal. De laatste jaren komt het totaal aantal broedparen in de regio wel steeds vaker onder de 10.000. Naast de vogels die vanuit kolonies in omliggende natuurgebieden (ook Natura 2000-gebieden) voedsel komen zoeken in het IJsselmeer, is er sinds 1990 een kolonie gevestigd binnen de grenzen van het IJsselmeer, in het buitendijkse natuurtherrein "De Ven" bij

Enkhuizen. Vanaf 1999 trad, mede onder invloed van crashes (o.a. 1999 en 2004), herverdeling op waarbij veel paren naar kolonies in het IJsselmeer verhuisden. De kolonie bij Enkhuizen groeide in die jaren gestaag en bereikte in 2003 een maximum van ruim 4.000 paren. Sinds 2005 is een deel verhuisd naar vogeleiland De Kreupel (ook binnen de grenzen van IJsselmeer) en nam het aantal bij Enkhuizen weer af. Vanaf 2008 broeden Aalscholvers ook bij Andijk, nadat het aantal na een paar sterke jaren op de Kreupel vanaf 2006 ook weer afnam. Er kwamen in korte tijd dus drie kolonies bij (vanaf 2007 ook bij Trintelhaven net in het Markermeer) maar het totale aantal in de regio IJsselmeergebied veranderde niet.

De toename van het aantal paren in de (nieuwe) kolonies van het IJsselmeer is duidelijk gerelateerd aan de ontwikkeling van de populatie van het Markermeer met kolonies in o.a. Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen, die juist in aantal is afgenomen. De Aalscholvers van het IJsselmeer namen al toe toen de Kreupel nog niet bestond, dus is de herverdeling waarschijnlijk aangejaagd door veranderingen in het watersysteem, waarschijnlijk gerelateerd aan de verslechtering van de natuurkwaliteit van het Markermeer. Sinds de crash van de aantallen in de Markermeerkolonies in 2004 is het aantal globaal fifty-fifty verdeeld tussen kolonies in het zuidelijke Markermeer en het noordelijke IJsselmeer. In de recente jaren broedt ongeveer de helft (c. 5000) in het IJsselmeer en de andere helft aan de zuidkant van het Markermeer. De broedpopulatie omvat een groot deel (c. 40%) van de Nederlandse populatie.

Relatie met foerageergebieden in het IJsselmeergebied:

Het gebied heeft voor de soort een functie als foerageergebied, als slaapplek en als broedgebied. In het IJsselmeer opereren broedende Aalscholvers vanuit het buitendijkse natuurgebied "de Ven" bij Enkhuizen en sinds enkele jaren ook vanuit een kolonie op het nieuwe natuureiland "de Kreupel" en nog recentier ook vanuit in een kolonie in natuurontwikkelingsgebied 'de Vooroever' bij Andijk. In het Markermeer liggen de oude kolonies in natuurgebieden (Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen en Naardermeer) buiten de begrenzing van Markermeer en IJmeer. Sinds 2005 wordt daar ook binnen de grens van het Natura 2000 gebied gebroed, namelijk in het natuurontwikkelingsgebied langs de Houtribdijk ter hoogte van Trintelhaven. Deze kolonie ligt op de grens met het IJsselmeer. Deze broedvogels gebruiken, overigens net als de vogels van de meeste andere kolonies, zowel Markermeer als IJsselmeer als foerageergebied. De broedvogels van de oude kolonies aan de zuidkant van het Markermeer gebruiken ook de randmeren als foerageergebied. Zo wordt onder andere het Eem- en Gooimeer ook gebruikt door broedvogels uit de kolonies van het Naardermeer en de Lepelaarplassen en worden de Veluwerandmeren en het Ketelmeer en Vossmeer ook gebruikt door broedvogels uit de Oostvaardersplassen. Kortom, broedende Aalscholvers uit de populatie van het IJsselmeergebied zijn aangewezen op vrijwel alle wateren in de regio. De vogels die met name zijn aangewezen op het Markermeer hebben de laatste 15 jaar steeds vaker problemen door de vertroebeling van het water, waardoor het vissen wordt bemoeilijkt. De vogels hebben dan behoefte aan voldoende uitwijkmogelijkheden naar de overige wateren binnen het IJsselmeergebied. De laatste jaren treden steeds vaker problemen op in het IJsselmeer, waarschijnlijk ook onder invloed van vertroebeling, maar ook algenbloei in combinatie met een verslechterde visstand en de bereikbaarheid van de vis.

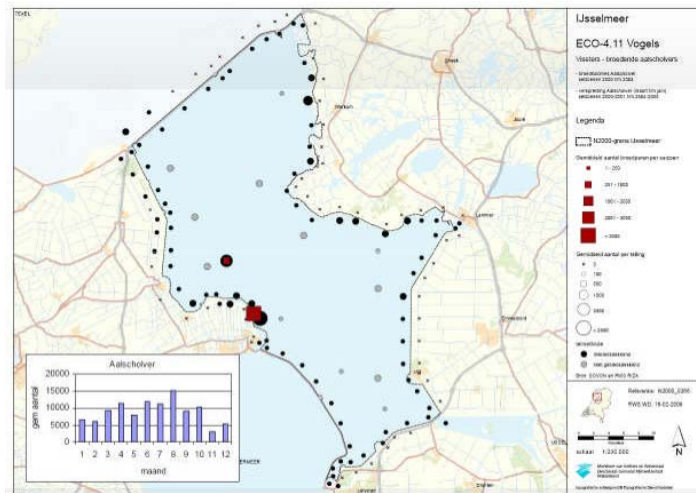
Ontwikkelingen in het watersysteem van het IJsselmeer (o.a. gerelateerd aan algenbloei, troebeling en/of een verslechterde visstand) kunnen

zogenaamde 'crashes' veroorzaken. Ook in recente tijden gebeurde dat. In mei 2007 verliet een groot deel (tot bijna 90% in het IJsselmeer) van de broedende Aalscholvers hun nesten omdat de bevisbaarheid van het IJsselmeer onvoldoende was. Mogelijk was opwarming in het vroege voorjaar een oorzaak met als gevolg een sterke algenbloei. Blijkbaar kan de bevisbaarheid zo sterk teruglopen dat zelfs broedende Aalscholvers zonder dat ze al jongen hebben het broeden staken.

Maatregelen en potenties:

Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor deze broedvogel. Toch is enige alertheid gewenst met betrekking tot op het optreden van zogenaamde 'crashes'. Sterke algenbloei en teveel troebeling (doorzichten van minder dan 40 cm) moeten in het waterbeheer worden aangepakt. Dit doel komt ook ten goede aan alle andere visetende watervogels (betere bevisbaarheid) maar ook aan driehoeksmossels en daarmee aan het deelsysteem driehoeksmossel-eters. De **doelopgave** is broedgelegenheid voor tenminste 8.000 paar in alle kolonies van het IJsselmeergebied (inclusief de oude kolonies die aan de zuidkant van het Markermeer buiten de grens van het Natura 2000 gebied vallen). Hiervoor kan het huidige beheer voortgezet worden in de terreinen van de Ven, de Kreupel en de Vooroever bij Onderdijk. In de terreinen moet kolonisatie door grondpredatoren zoals ratten en vossen worden verhinderd. Deze maatregel is tevens gunstig voor andere kwalificerende groundbroedende vogelsoorten waaronder Lepelaar, Bontbekplevier en Visdief.

.....
 Figuur 2.3.1
 Verspreiding van broedende en
 foeragerende/rustende Aalscholvers

A021 Roerdomp

Beschrijving huidige situatie en doelen:

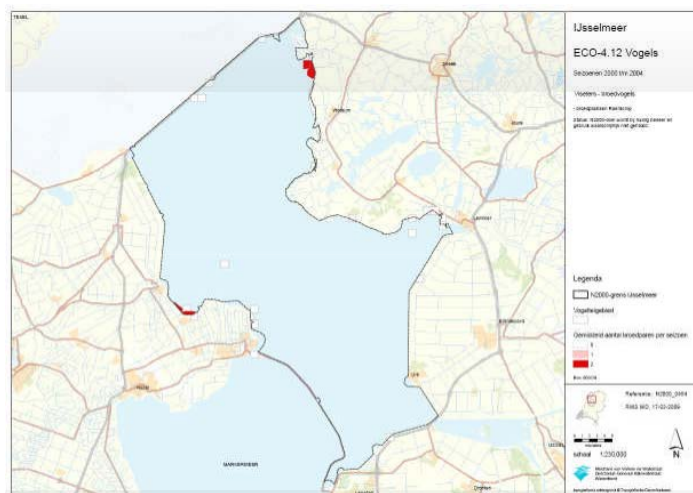
Binnen het IJsselmeer broedt de Roerdomp vooral in de buitendijkse gebieden van de Friese kust, maar ook langs de kust van Noord-Holland (veelal in natuurgebieden). De belangrijkste terreinen waar Roerdompen broeden zijn de Vooroever bij Onderdijk, de Makkumernoordwaard, de Makkumerzuidwaard en de Kooiwaard. Voor de Roerdomp geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de

omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 7 broedparen. Jaarlijks broeden er 3-9 paren met in de periode 1981-2003 maximaal 9 paren in het jaar 2000. Het aantal fluctueert en volgt geen trend, kende rond de eeuwwisseling een korte opleving maar is in recentere jaren laag met c. 4-5 broedparen. Om het doelaantal te halen zal het gemiddeld aantal broedparen van Roerdompen met gemiddeld 2-3 broedparen moeten toenemen. Met extra aandacht voor het leefgebied zou de doelopgave haalbaar moeten zijn.

Maatregelen en potenties:

Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Friesland en in mindere mate aan die van Noord-Holland ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Voor de Roerdomp zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid met gemiddeld 1 paar aan de kant van Noord-Holland en met 1-2 paren in de Friese buitendijkse gebieden. Om dit te realiseren moet rietmaai-beheer gefaseerd worden (in ruimte en tijd), moeten verruigde delen in maai-beheer worden genomen en dienen er rietstroken gehandhaafd te blijven. Verder moeten slootoevers verbreed en afgevlakt worden. Hiermee wordt het areaal geschikt broedgebied verruimd. Met deze maatregelen moet ruwweg 2 ha extra broedhabitat worden gecreëerd in Friesland met totaal 0,5 km randlengte en c. 1 ha in de Vooroever bij Onderdijk en Ven met totaal ongeveer 250 m randlengte (gebaseerd op inzichten van broeddichtheden in geschikt habitat in de Oostvaardersplassen). Als maatregelen zijn uitgevoerd in de Makkumernoordwaard en Mokkebank en ze werken in de eerste beheerplanperiode nog niet door in het doelaantal van broedparen, kunnen dezelfde beheermaatregelen ook op de Makkumerzuidwaard worden ingezet.

.....
 Figuur 2.3.2
 Verspreiding van broedende
 Roerdompen in de onderzochte plots

A081 Lepelaar

Beschrijving huidige situatie en doelen in de Westerschelde:

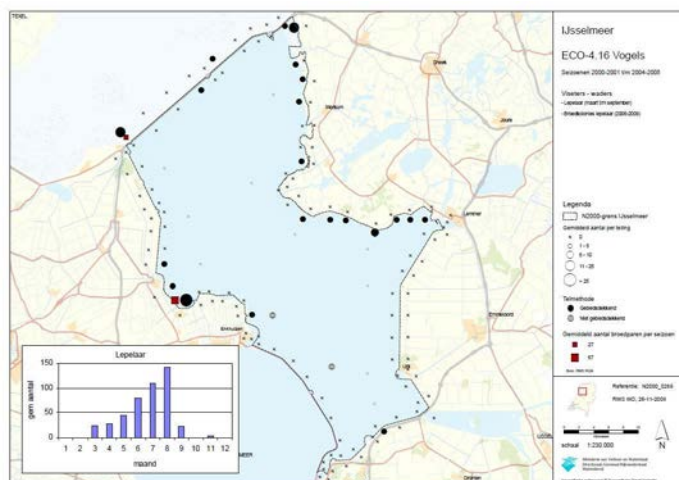
In aanvulling op het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor de Lepelaar als broedvogel (A034 van bijlage I). Op

basis van gemiddeld voorkomen in de periode 1999-2003 voldoet het gebied aan de criteria voor opname van de soort (voorkomen 1% van de nationale broedpopulatie in het gebied). Het doel is behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 25 paren. De populatie van het gebied heeft zich ontwikkeld van 6 broedparen in 1997 tot 51 broedparen in 2006. Het voorlopige maximum was 66 broedparen in 2002. De draagkracht is gebaseerd op het vijfjarig gemiddelde 1999-2003. De doelopgave wordt dus vrij gemakkelijk gehaald. De landelijke populatieontwikkeling wordt als gunstig beoordeeld.

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor deze broedvogel. Voor behoud van de broedpopulatie kan het huidige beheer voortgezet worden in het terrein van de Vooroever bij Onderdijk. In het terrein moet kolonisatie door grondpredatoren zoals ratten en vossen worden verhinderd. Deze maatregel is tevens gunstig voor andere groundbroedende vogelsoorten waaronder Aalscholver, Bontbekplevier en Visdief. Voor behoud is het verder belangrijk dat de relatie met foerageergebieden in stand wordt gehouden. Hiervoor moeten slikkige condities op open en ondiepe plekken bij Onderdijk en langs de Friese kust gehandhaafd blijven. Hiervan profiteren tevens andere vogels die ofwel in ondiep water rusten of in ondiep doorwaadbaar water foerageren, waaronder Kluten, Wulpen etc. Ook kunnen Lepelaars uit andere populaties (met name uit het Waddengebied) deze plekken gebruiken als pleister- en foerageerplaats tijdens de trek.

.....
 Figuur 2.3.3
 Verspreiding van broedende en
 foeragerende/rustende Lepelaars

A081 Bruine Kiekendief

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Bruine Kiekendief broedt (net als de Roerdomp) vooral in de buitendijkse gebieden van de Friese kust maar ook verspreid langs de kust van Noord-Holland (veelal in natuurgebieden). Voor de Bruine Kiekendief geldt een doelstelling voor het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 25 broedparen. Gezien de landelijk gunstige staat van

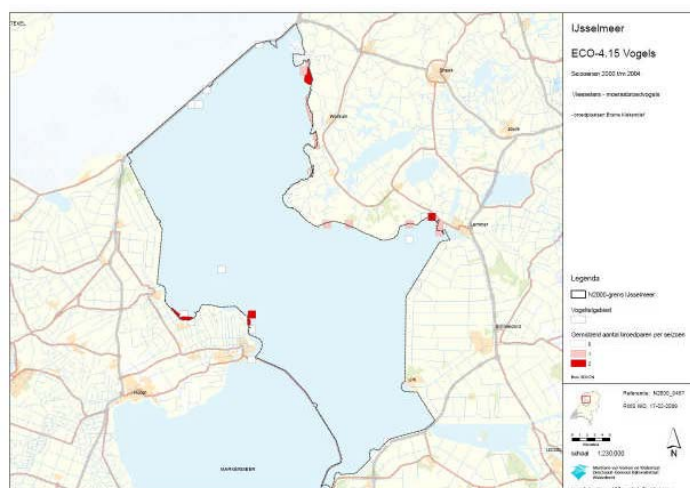
instandhouding is behoud voldoende. De populatieomvang varieerde tussen 14 broedparen in 1997 en 26 broedparen in 2000 en 2002. De draagkracht is gelijk aan het vijfjarig gemiddelde over de jaren 1999-2003. In recente jaren (2004-2006) nam het aantal broedparen af tot c. 18 paren. Voor behoud moet het aantal dus met c. 7 paren toenemen. Het is dus onwaarschijnlijk of de doelopgave zonder extra aandacht voor het leefgebied wel zal worden gehaald.

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor deze broedvogel omdat een recente afname is geregistreerd. Als **doelopgave** moet voldoende broed- en foeragegebied gegarandeerd blijven voor c. 20 paar langs de Friese kust en c. 5 paar langs Noord-Hollandse kust (Onderdijk en Ven). Hiervoor moet het aantal broedparen opgekrikt worden met tenminste 7 paren. Dit kan door rietmaai-beheer te faseren (in ruimte en tijd) en door uitbreiding van geschikt broedgebied. Verruigde delen moeten in maai-beheer worden genomen en rietstroken moeten behouden blijven. Hiervan moet tenminste 7 ha in Friesland zijn gelegen met 2 à 3 km randlengte, en 2 ha in de terreinen bij Onderdijk en in de Ven, met c. 0,25 km randlengte (gebaseerd op inzichten van broeddichtheden in geschikt habitat in de Oostvaardersplassen).

Figuur 2.3.4

Verspreiding van broedende Bruine Kiekendieven in de onderzochte plots

A119 Porseleinhoen

Beschrijving huidige situatie en doelen:

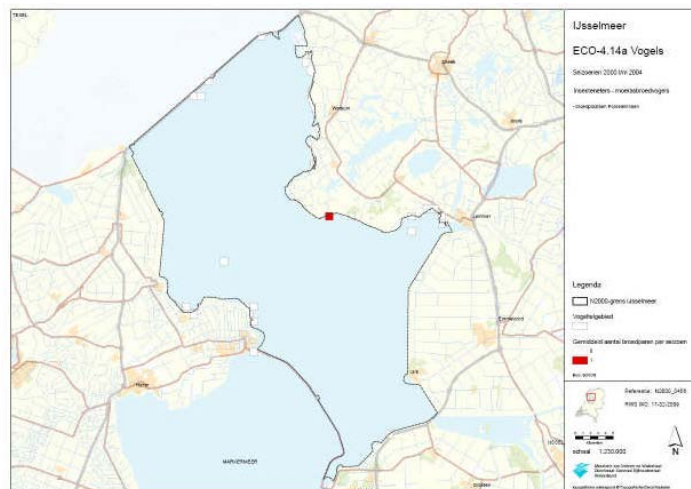
Het Porseleinhoen broedt vooral in de buitendijkse gebieden van de Friese kust en potentieel langs de kust van Noord-Holland (in natuurgebieden). Voor de soort geldt een doelstelling voor de uitbreiding van de omvang en/of verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 18 broedparen. Het aantal paren fluctueert sterk in afhankelijkheid van de geschiktheid van het lokale habitat (met name plasdras moeras en grasland in de vestigingsperiode mei-juni). Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van een populatie op het (recente) relatief hoge niveau van de jaren 1998-2000 gewenst. Dat waren relatief goede jaren met 17-18 broedparen (in andere jaren

kwam het aantal in de jaren 1982-2003 slechts vier keer boven de 10 paren uit). Het is dus onwaarschijnlijk of de doelopgave zonder extra aandacht voor het leefgebied wel zal worden gehaald.

Maatregelen en potenties:

Het betreft een relatief geïsoleerde broedpopulatie die met name in de terreinen van het Mirnserklif en de Makkumernoordwaard zit. Er is onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie. Omdat het aantal broedparen meestal onder het doelaantal van 18 broedparen ligt is er een **uitbreidings- en verbeterdoel** geformuleerd. De populatie heeft (in zijn isolement) onvoldoende draagkracht om zelfstandig te functioneren, zodat er extra maatregelen getroffen moeten worden. Potenties liggen met name langs de Friese kust. Als **doelopgave** is er broedgelegenheid voor c. 15 paren langs de Friese kust en c. 5 paren in de Vooroever bij Onderdijk en in de Ven vereist. Om dit doel te halen moet de waterstand in het voorjaar hoog zijn. Dit betekent dat de huidige populatie grofweg in aantal verdubbeld dient te worden. Daarvoor dient rietmaai-beheer gefaseerd te worden (in ruimte en tijd) en dienen verruigde delen in maai-beheer te worden genomen. Rietstroken moeten behouden blijven en slootoevers moeten worden verbreed en afgevlakt. Van dit broedhabitat moet c. 10-20 ha extra in Friesland beschikbaar zijn en c. 4-8 ha extra bij de Vooroever in Onderdijk en in de Ven (gebaseerd op inzichten van broeddichtheden in geschikt habitat in de Oostvaardersplassen). Het doel lift mee met dat van de Bruine Kiekendief.

.....
Figuur 2.3.5
Verspreiding van broedende
Porseleinhoenen in de onderzochte
plots

A137 Bontbekplevier

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de soort geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of **verbetering** van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 13 broedparen. De Bontbekplevier broedt van oudsher langs de kusten van het IJsselmeer. Na de afsluiting zijn de aantallen sterk teruggelopen, al broeden ze ook tegenwoordig nog op geschikte broedlocaties in de vorm van rustige, schaars begroeide, zandige, liefst schelpenrijke, of stenige oeverzones. Bekende broedlocaties zijn onder andere de

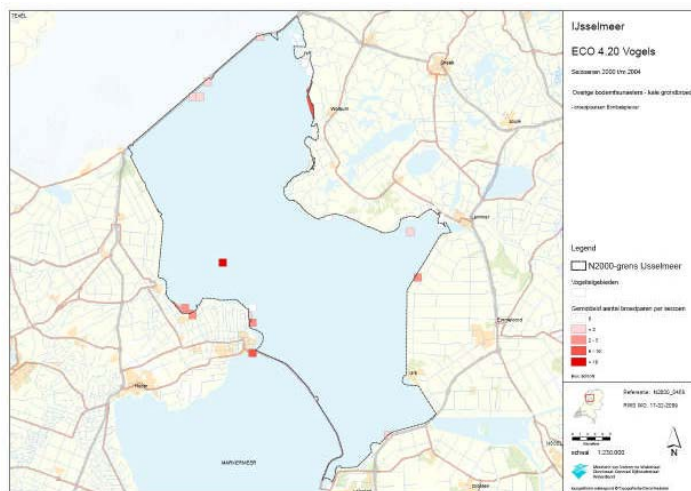
terreinen van de Vooroever bij Onderdijk, de Ven, de Kreupel, de Workumerbuitenwaard en de Rotterdamse hoek. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van een populatie op het recente relatief hoge niveau gewenst.

In het jaar 2000 zijn 13 broedparen geteld. Sinds 2003 wordt op het nieuwe natuureiland de Kreupel, door Bontbekplevieren gebroed. Dit gebied heeft potentie voor een broedpopulatie van betekenis. Het gebied heeft een functie in de gedeeltelijke compensatie van het verlies in de Waddenzee waardoor de populatie landelijk stabiel blijft.

Maatregelen en potenties:

De populatie vormt een belangrijke stapsteen, maar er is onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie. Gebaseerd op de trend in het IJsselmeer lijken extra maatregelen hier momenteel niet noodzakelijk maar een recente afname laat zien dat er wel extra maatregelen getroffen moeten worden. Een deel van de tijdelijke toename in het IJsselmeer is veroorzaakt door (tijdelijk) goede omstandigheden voor broedende Bontbekplevieren op de Kreupel. Het is zaak om met name de bestaande broedgebieden geschikt te houden, en in terreinen die zeer geschikt zijn voor broedende Bontbekplevieren waar mogelijk verstoring te beperken. De **doelopgave** is broedgelegenheid voor c. 8 paar voor de Kreupel, Onderdijk en in de Ven samen en voor c. 5 paar langs de Friese IJsselmeerkust en de rest van het gebied. Hiervoor moet c. 2 ha extra kaal gehouden worden in NH (buiten Kreupel) en c. 3 ha in Friesland voor extra ruimte voor broedplaatsen.

Figuur 2.3.6
Verspreiding van broedende
Bontbekplevieren in de onderzochte
plots

A151 Kemphaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Kemphaan geldt een doelstelling voor de uitbreiding van de omvang en/of verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 20 broedparen.

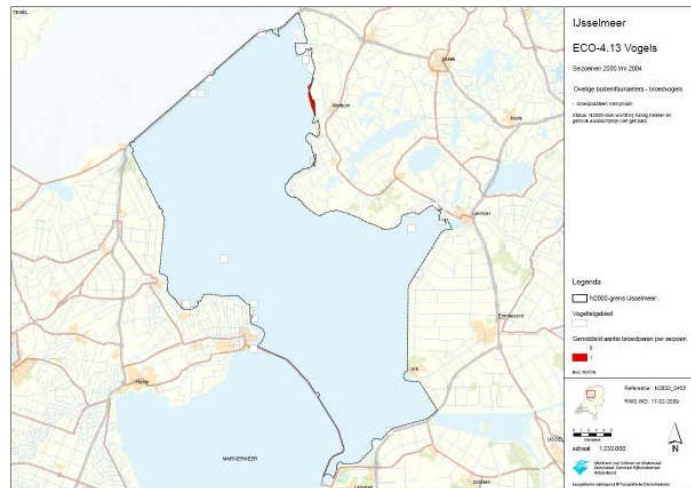
De Kemphaan is van oorsprong een talrijke broedvogel van vochtige tot natte graslanden met in 1987 nog 42 paren. De populatie is, in lijn met de algemene tendens in Nederland, sterk afgenomen. Sinds 1992 fluctueert het aantal paren sterk met een duidelijk neergaande tendens

(0-8 paren). Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst.

Maatregelen en potenties:

Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, omdat de binnendijkse broedgebieden langs het IJsselmeer geen Vogelrichtlijngebied zijn, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Friesland ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. In recente jaren broeden er slechts enkele, tot in sommige jaren geen, Kemphanen in de Workumerwaard. Gebaseerd op de trend in het IJsselmeer lijken extra maatregelen noodzakelijk. De **doelopgave** is een situatie die geschikt is voor broedgelegenheid voor tenminste 20 broedparen in Workumerwaard. Hiervoor dient het waterpeil tot in het late voorjaar hooggehouden te worden. Verruiging moet worden tegengegaan middels hooiland beheer. Passende beheermaatregelen moeten uitwijzen of de negatieve trend nog te keren is. Kemphanen namen drastisch af in de Noordwest-Europese broedpopulaties en er zijn aanwijzingen voor een forse afname in de Russische broedgebieden (nieuwsbrief Kemphaan 2009). De afname is veroorzaakt door habitatverlies in de broedgebieden en droogtes in de Sahel en de massale consumptie van de soort in Afrika speelt een rol. Friesland was, met zijn grootschalige overstromingsgebieden met natte graslanden, een bolwerk voor Kemphanen aan het begin van de vorige eeuw. Het doelaantal wordt niet gehaald, omdat de Kemphaan zich als broedvogel uit Nederland aan het terugtrekken is. Meer geld en inspanning er tegenaan zetten is waarschijnlijk niet effectief, maar beheermaatregelen kunnen de gebieden van Zuidwest Friesland (met name de Friese waarden van de IJsselmeerkust) wel geschikt houden als pleisterplaats voor doortrekkers. Hierdoor blijven de gebieden in potentie geschikt als broedplaats, waarmee de draagkracht voor het genoemde doelaantal met de genoemde maatregelen wel behouden zal kunnen blijven.

.....
Figuur 2.3.7
Verspreiding van broedende
Kemphanen in de onderzochte plots

A193 Visdief

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Broedende Visdieven zijn aangewezen voor IJsselmeer, Markermeer en Eem- en Gooimeer (tabel 2.3b). Er is geen regiodoel voor de soort vastgesteld. Voor de betreffende Natura 2000 gebieden is het doel op behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied gezet. In feite is een regiodoel wel van toepassing, omdat de aantallen per gebied sterk kunnen wisselen. Net als bij Aalscholvers is de broedpopulatie continu in beweging, al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren en de Waddenzee in relatie tot de visstand en de beschikbaarheid van geschikt broedgebied.

In het IJsselmeer geldt voor de Visdief als doel het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 3.300 paren. De Visdief is van oudsher een talrijke broedvogel langs de kusten van het IJsselmeer, zowel op platen en eilandjes als op buitendijks grasland. Met de terugval in de landelijke populatie in de jaren zestig namen ook de aantallen in het IJsselmeer af, al was de terugval minder dramatisch dan elders in Nederland. Begin jaren tachtig broedden weer circa 2.000 paren in het gebied (maximaal 2.455 in 1982), waarna een geleidelijke afname inzette tot circa 1.300 paren begin jaren negentig. Na de aanleg van vogeleiland de Kreupel (in 2003) groeide de populatie uit tot ruim 5.000 paren (maximaal 5.380 in 2008), goed voor ruim 25% van de Nederlandse populatie. De laatste tien jaar broedden er jaarlijks gemiddeld 3.338 paren in het IJsselmeer. Hiermee zijn de aantallen vóór aanleg en na aanleg van de Kreupel gemiddeld. Op basis van dit getal is het doelaantal gezet op 3.300 paren. Het hiervan afgeleide doelniveau van 3.300 heeft betrekking op gunstige jaren, waarbij voldaan wordt aan de voorwaarde dat er voldoende broedgelegenheid aanwezig is en blijft op en rond de Kreupel. De aantalsmatige verdeling van de broedkolonies in het IJsselmeergebied en de Waddenzee lijkt namelijk samen te hangen met aanbod aan ruimte voor nestplaatsen. Vanwege onzekerheid over de bijdrage van de Kreupel aan de totale draagkracht van het hele gebied op langere termijn zal, gelet op de plotselinge afname in 2009, de doelstelling in 2015 moeten worden geëvalueerd. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

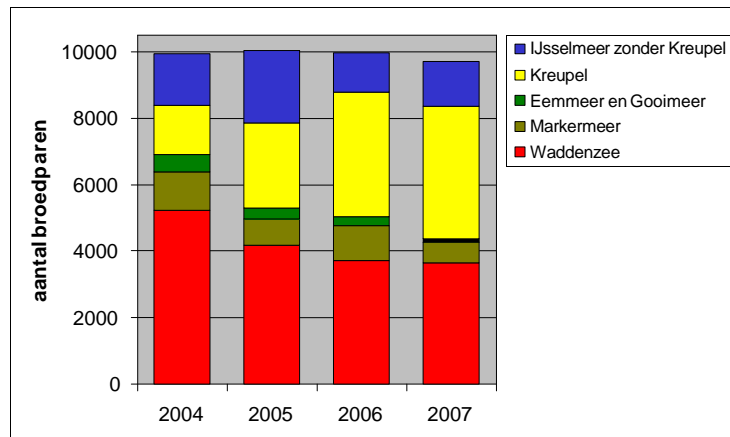
Let wel dat de huidige (hogere) aantallen door het aanbod van nieuw en geschikt broedgebied in het noordelijk deel van het IJsselmeer (Kreupel) gepaard ging met wegzuiging van broedparen uit andere kolonies, ook uit die van andere Nederlandse deelpopulaties, zoals de randmeren, het zuidelijk Markermeer en vooral de Waddenzee. Hieruit blijkt dat er een gebrek is aan geschikte broedplaatsen en dat vogels worden aangetrokken als er geschikte broedplaatsen ontstaan in een omgeving met goed viswater. Dit bleek ook al uit de aantrekkingskracht die het terrein van het Naviduct bij Enkhuizen in het Markermeer uitoefende. In dit gebied broedden in de jaren 2001-2002 tot bijna 1.000 paren en het terrein werd bezocht door 5.000-10.000 vogels op de slaapplaats in de periode dat het terrein nog geschikt was. Ook buiten de aangewezen gebieden maar binnen de regio kwamen Visdieven tot broeden, o.a. op het depot IJsseloog in het Ketelmeer (terrein buiten het betreffende Natura 2000 gebied maar binnen Ketelmeer) waar in de jaren 2000-2001 tot 600 paren gebroed hebben. Deze aantallen zijn weliswaar niet meegerekend in de berekening van de populatie van het IJsselmeergebied, maar maakte daar wel onderdeel van uit. De verdeling

van de broedkolonies hangt dus vooral samen met aanbod aan geschikte nestplaatsen.

Het is niet zeker of de broedpopulatie van Visdieven in het IJsselmeer zich op het niveau van recente jaren zal kunnen handhaven of dat de populatie zich zal stabiliseren op een wat lager niveau. Het totale aantal in de regio's IJsselmeergebied en Waddenzee was in de jaren dat herverdeling optrad (2004-2007) stabiel met c. 10.000 paar (fig. 2.3.8a). Uit de Waddenzee verhuisden in deze periode grofweg 1.500 paren naar de Kreupel. Maar in 2009 crashte het aantal broedparen van Visdieven op de Kreupel en werden er zeer geringe aantallen jongen geproduceerd. Deze crash is van belang bij de ruimtelijke uitwerking van de doelopgave, want het moet nog worden gezien in welke mate vogels weer terug verhuizen naar hun oorspronkelijke broedkolonies als het IJsselmeer ineens wegvalt als gevolg van problemen zoals in 2009.

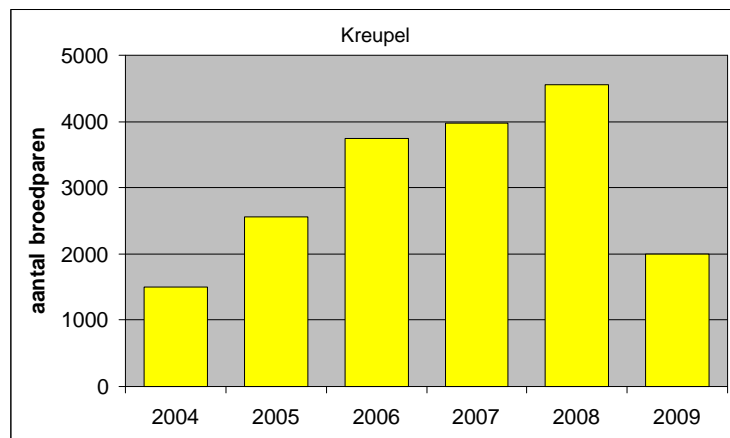
Figuur 2.3.8a

Gecumuleerde aantallen broedparen Visdief (2004-2007) in IJsselmeer zonder Kreupel, Kreupel, Eemmeer en Gooimeer, Markermeer en Waddenzee. Duidelijk blijkt het totale aantal Visdieven in deze regio min of meer constant blijft, maar de verdeling over de vier betreffende N2000 gebieden varieert.

Figuur 2.3.8b

Verloop aantal broedparen Visdief op Kreupel (2004-2009). Na de vestiging in 2004 loopt aantal sterk op tot 4500 paar in 2008, waarna de boel in 2009 tot net onder de 2000 paar keldert, een dramatisch instorten dat gepaard gaat met buitengewoon slechte reproductie (vrijwel geen uitvliegende jongen). Dit illustreert zeer duidelijk het risico van doelhoogtes naar boven bijstellen van pionierbroedende koloniebroeders op basis van een nog niet uitgekristalliseerde nieuwe vestiging. Op basis van gegevens van RWS WD (M.R. van Eerden).

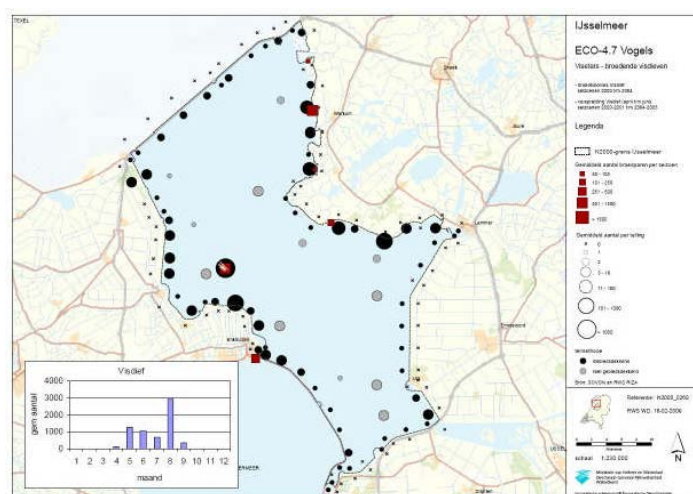

Maatregelen en potenties:

Gezien het aantalsverloop in het IJsselmeer lijken extra maatregelen niet noodzakelijk voor behoud van de huidige aantallen. In het gebied liggen de broedplaatsen op de Kreupel, in de Workumerbuitenwaard en zijn er

potenties in de Bocht van Molkwerum. Als doelopgave is gesteld dat er in elk geval broedgebied (kaal/schaars begroeide eilanden) gehandhaafd moet blijven voor c. 3000 paren op de Kreupel en c. 300 paren in de Workumerbuitenwaard (+ potentieel in Bocht van Molkwerum). De Kreupel wordt momenteel al gunstig beheerd voor Visdieven (SBB). Om aan de **doelopgave** te voldoen moet grofweg 50 ha kaal gehouden worden in de Workumerbuitenwaard en c. 5 ha in de Bocht van Molkwerum. Daarnaast moeten de terreinen voldoende geïsoleerd blijven en moet de toegankelijkheid van de broedgebieden voor grondpredatoren verhinderd worden. Daarnaast kan wellicht op langere termijn extra broedgelegenheid gecreëerd worden door het peilbeheer te optimaliseren, waardoor verruiging van de vegetatie wellicht geremd kan worden.

.....
 Figuur 2.3.8
 Verspreiding van broedende en
 foeragerende Visdieven

A292 Snor

Beschrijving huidige situatie en doelen:

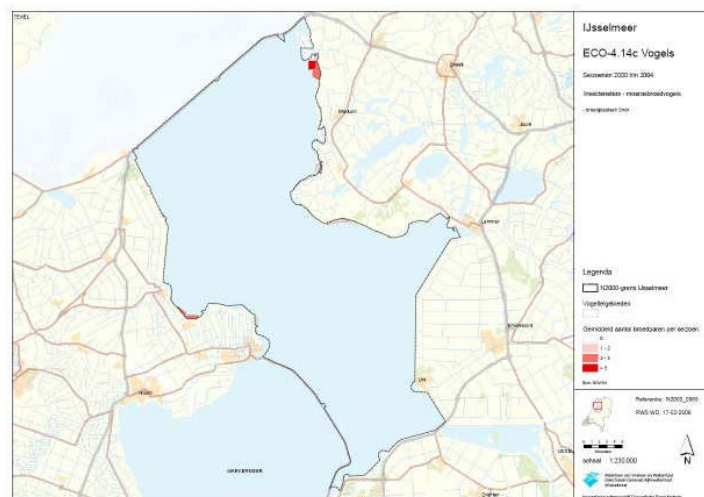
Het doel voor Snorren is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 40 paren. De meeste paren van de Snor broeden in de Makkumerwaarden. Elders langs de Friese en west Friese kust is slechts een enkel paartje te vinden, met name in het gebied van de Vooroever bij Onderdijk, in de Ven, de Kooiwaard en het Mirnserklif. Essentieel zijn rietmoerassen en brede (riet)moerasoevers met een flink aandeel vitaal waterriet. Goede telgegevens ontbreken goeddeels, zodat van het wedervaren van deze populatie weinig bekend is. In de periode 1999-2003 wordt het gemiddeld aantal paren geschat op 43. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding met betrekking tot de populatieomvang, is behoud voldoende.

Maatregelen en potenties:

Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Friese meren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken niet nodig om de behoudsdoelstelling voor 40 broedparen te behalen, als de Friese buitendijkse gebieden onverminderd geschikt blijven voor deze soort. Er moet voor behoud broedgebied (dicht nat rietland) blijven bestaan voor c. 35 paren in de Friese waarden en in

het Mirnserklif en voor c. 5 paren in Onderdijk + Ven. Genoemde maatregelen voor andere moerasvogels zullen gunstig uitpakken voor Snorren. Voor o.a. Roerdomp, Bruine Kiekendief en Porseleinhoen moet het rietmaabeheer gefaseerd worden (in ruimte en tijd). Verruigde delen moeten in maabeheer worden genomen en rietstroken gehandhaafd blijven. Slootoevers moeten verbreed en afgevlakt worden. Voor Snorren zou daarbij in 10-30 ha van het gebied water op maaiveld moeten staan om voldoende geschikt te zijn als broedgebied (gebaseerd op inzichten van broeddichtheden in geschikt habitat in de Oostvaardersplassen).

.....
 Figuur 2.3.9
 Verspreiding van broedende Snorren
 in de onderzochte plots

A295 Rietzanger

Beschrijving huidige situatie en doelen:

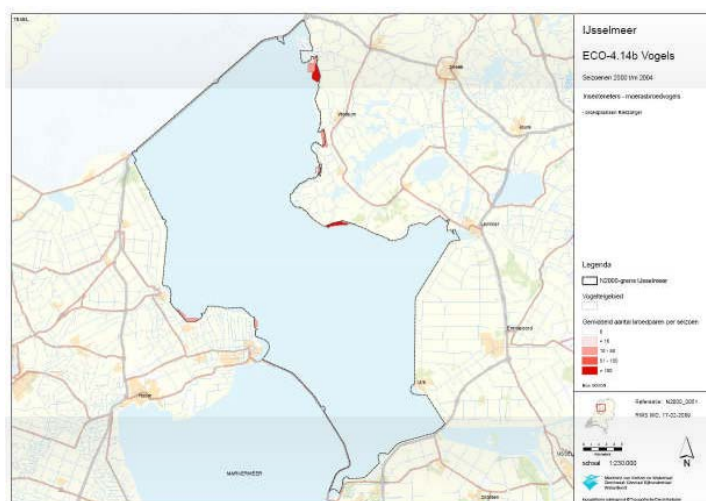
Voor de Rietzanger is het doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 990 paren. De Rietzanger is langs de Friese IJsselmeerkust van oudsher een broedvogel van rietmoerassen en brede (riet)moerasoevers, met een zwaartepunt op de Makkumerwaarden. Daarnaast broedt de soort in de Kooiwaard, op het Mirnserklif, bij de Vooroever in Onderdijk en in de Ven. Het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie van 100 paren wordt in de Makkumerwaarden jaarlijks gehaald. Langs de Noord-Hollandse kust is het aantal broedparen geringer. Zij behoren tot de populatie van Noord-Holland noord. In de periode 1999-2003 wordt het gemiddeld aantal paren geschat op 990. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding met betrekking tot de populatieomvang, is behoud voldoende.

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken niet nodig om de behoudsdoelstelling voor 990 broedparen te behalen, als de Friese buitendijkse gebieden onverminderd geschikt blijven voor deze soort. Op basis van een omgerekende index van broedvogeltellingen van sovon is uit de recente periode alleen een aantal voor 2003 beschikbaar. Dit aantal was lager dan het doelaantal. Voor behoud van voldoende broedgebied (licht verruigend rietland) moet gemikt worden op c. 300 paren bij Onderdijk + Ven en c. 700 paren langs de Friese kust. Hiervoor rietmaabeheer faseren (in ruimte en tijd),

verruigde delen in maai-beheer nemen en rietstroken handhaven, slootoevers verbreden en afvlakken. Jaarlijks per gebied ca. 20 ha licht verruigd rietland houden. Omdat genoemde maatregelen al worden uitgevoerd voor andere moerasvogelsoorten als Roerdomp, Bruine Kiekendief en Porseleinhoen lift de Rietzanger hier al mee mee. Het doelaantal moet daarmee gemakkelijk gehaald worden.

.....
 Figuur 2.3.10
 Verspreiding van broedende
 Rietzangers in de onderzochte plots

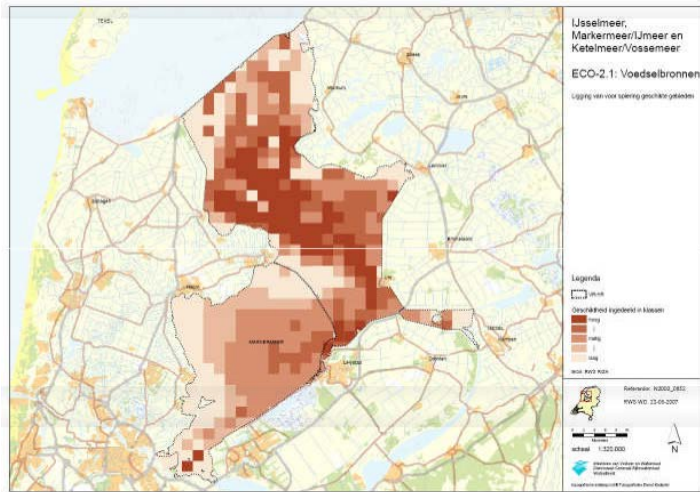

2.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

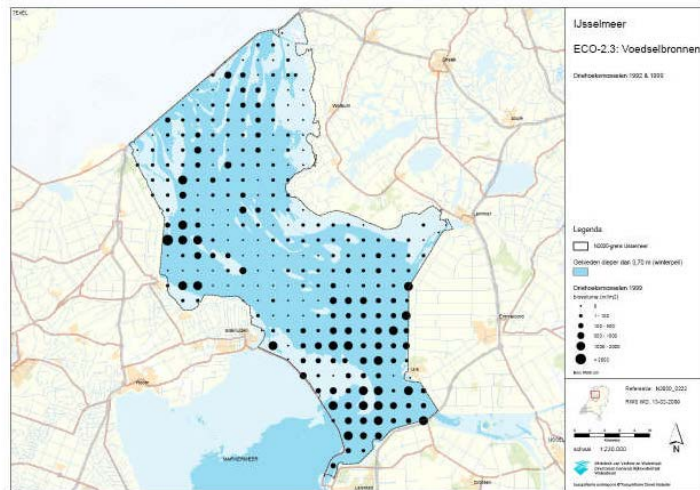
Deelsystemen met sleutelsoorten

Het IJsselmeer is aangewezen voor 31 soorten trekvogels. Het watersysteem van het IJsselmeer wordt gekarakteriseerd door drie belangrijke deelsystemen die alle drie sterk aan elkaar gerelateerd zijn. De deelsystemen vis en bodemfauna zijn de belangrijkste omdat hieraan de grootste watervogelwaarden (in termen van aantallen) gekoppeld zijn. Spiering (fig. 2.4.1) en driehoeksmossels (fig. 2.4.2) zijn in deze deelsystemen de sleutelsoorten waarvan een groot aantal watervogelsoorten afhankelijk is als voedselbron tijdens de trek of in de winter. Het derde deelsysteem wordt gevormd door waterplanten met de daarvan afhankelijke herbivore watervogels.

.....
 Figuur 2.4.1
 Verspreiding van geschikte gebieden
 voor spiering

.....
 Figuur 2.4.2
 Verspreiding van driehoeksmossels

.....
 Figuur 2.4.3
 Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

De belangrijkste visetende watervogels in het IJsselmeer zijn Aalscholver en Visdief (ook broedvogel), Fuut, Grote Zaagbek, Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern (trekvogels). De belangrijkste bodemfauna-eters zijn Kuifeend, Tafeleend, Topper en Brilduiker (trekvogels). Van de herbivore watervogels is de Kleine Zwaan belangrijk, al komt dat niet tot uitdrukking in het aantal dat het IJsselmeer als voedselgebied gebruikt maar wel als slaappleaats (rustgebied), samen met een aantal soorten ganzen, steltlopersoorten en de Smient.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor het IJsselmeer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. Een aantal vogelsoorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is en het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot, zijn soorten die het IJsselmeer vooral als slaappleaats gebruiken (Kleine Zwaan) of buitendijkse graslanden benutten (als Goudplevier en Kemphaan). De meeste soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is en waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot is, zijn juist specifieke soorten van het IJsselmeer als watersysteem. Dit geldt onder andere voor Fuut, Kuifeend, Topper, Nonnetje, Grote Zaagbek, Dwergmeeuw en Zwarte Stern. Deze aan het watersysteem van het IJsselmeer gebonden vogelsoorten zijn afhankelijk van de sleutelsoorten spiering en driehoeksmossel. Met geen van deze soorten gaat het in het Natura 2000 gebied de goede kant op. Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 is van een aantal soorten niet duidelijk of het aantalsverloop negatief is, omdat het aantal al vanaf de jaren tachtig afnam en in recentere jaren rond een lager aantal schommelt. Ruiende Futen zijn verdwenen langs de Friese

IJsselmeerkust, overwinterende Kuifeenden en Toppers namen fors af, overwinterende Nonnetjes en Grote Zaagbekken namen sterk af, zoals ook Dwergmeeuwen en ruiende Zwarte Sterns. Deze soorten bewegen allemaal in de deelsystemen die gekoppeld zijn aan spiering of driehoeksmossels. Van deze soorten nam het aantal overwinterende Kuifeenden na een afname in IJsselmeer (en Markermeer), toe in de Veluwerandmeren waardoor het totale aantal in de regio IJsselmeergebied ongeveer op peil is gebleven. De andere soorten namen in recente jaren verder af. Naar oorzaken van en oplossingen voor deze zogenaamde autonome neergaande trends (ANT) in het hele IJsselmeergebied wordt gezocht in een speciaal opgezette expertstudie. De oorzaken en oplossingen zullen zoveel mogelijk worden gezocht binnen de belangrijkste en grootste stuurknoppen van het watersysteem, te weten: primaire waterkwaliteit, dynamiek en beroepsvisserij.

Tenslotte zijn er nog een aantal soorten met een gunstige landelijke staat van instandhouding, die het IJsselmeer vooral als rustgebied gebruiken en foerageren in de graslanden buiten de Natura 2000 begrenzing. Het gaat hier om de verschillende soorten ganzen en de Smient.

Waterkwaliteit

De waterkwaliteit wordt vanuit het achterland bepaald, met name door de aanvoer van het water van de IJssel. Er treedt oligotrofiëring op, maar de continue aanvoer van nutriënten kan lokaal of tijdelijk voor problemen zorgen. Als maatregel kan de verblijftijd van het water verkleind worden waardoor slibrijk en algenrijk water doorgespoeld wordt. Hiermee kunnen gradiënten verruimd worden, waarmee een hogere draagkracht voor viseters in IJsselmeer en Markermeer bereikt wordt. Hoe dit type maatregelen precies vorm gegeven kan worden, wat de te verwachten effectiviteit ervan zal zijn en hoe veel het zou moeten gaan kosten, is allemaal onderwerp van de opgezette ANT studies.

Dynamiek

Voor de voorraden van driehoeksmossels en kleine vis spelen een sleutelrol als voedsel voor watervogels. Bij het herstellen van de dynamiek kan een vrijer en seizoensvolgend waterpeil worden ingezet. Daarnaast kan de hydrologie tussen rivier en zee hersteld worden. Met seizoensvolgend peil als maatregel kunnen de volgende gunstige en positieve effecten worden bereikt:

- Hotspots in waterbeweging en gradiënten creëren voor watervogels (sterns, futen, zaagbekken etc.)
- Omvang en kwaliteit van moerassen en zandplaten vergroten (bij gradiëntrijke oeverzones)
- Gunstig peil voor uitbreiding waterplanten, later in seizoen beschikbaar maken voor herbivore watervogels

Voor het herstel van de hydrologie tussen rivier en zee als maatregel kan de beheerder de verblijftijd van water verkleinen door slibrijk en algenrijk water door te spoelen waarmee gradiënten verruimd worden en een hogere draagkracht voor viseters in IJsselmeer en Markermeer wordt bereikt. Ook voor al deze maatregelen geldt dat de ANT studie meer inzicht zal moeten gaan geven over de haalbaarheid, betaalbaarheid en effectiviteit van dit type maatregelen.

Beroepsvisserij

Als maatregel moet gedacht worden aan het verduurzamen van de visserij op grote roofvis (snoekbaars, baars, aal) en aan het verduurzamen of saneren van de spieringvisserij. Het effect van het verduurzamen van de visserij op roofvis heeft als gevolg dat er, in ieder geval in eerste instantie, enerzijds minder kleine vis beschikbaar is voor visetende watervogels omdat roofvis deze ook consumeert. Door minder bijvangst blijft er echter anderzijds meer kleine vis over. Het verduurzamen of saneren van de spieringvisserij heeft een gunstig effect op de beschikbaarheid van spiering voor spieringeters in voorjaar en nazomer. Ook over de effectiviteit van visserijmaatregelen voor het verbeteren van de draagkracht voor visetende watervogels zal de ANT studie op termijn meer duidelijkheid moeten gaan bieden.

Tabel 2.4

Aangewezen niet-broedvogels in het IJsselmeer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	?	-	+	b	1300
A017	Aalscholver	++	+	++	b	8100
A034	Lepelaar	++	+	+	b	30
A037	Kleine Zwaan	?	-	-/s+	b	20 foer/ 1600 slaap
A039	Toendriarietgans	?	+	s+	b	
A040	Kleine Rietgans	?	+	-/s++	b	30
A041	Kolgans	+	+	-/s+	b	4400 foer/ 19000 slaap
A043	Grauwe Gans	++	+	-	b	580
A045	Brandgans	++	+	-/s+	b	1500 foer/ 26200 max
A048	Bergeend	0	+	-	b	210
A050	Smient	+	+	+	b	10300
A051	Krakeend	?	+	-	b	200
A052	Wintertaling	-	-	-	b	280
A053	Wilde Eend	?	+	-	b	3800
A054	Pijlstaart	?	-	-	b	60
A056	Slobeend	?	+	-	b	60
A059	Tafeleend	--	--	-	b	310
A061	Kuifeend	0	-	+	b	11300
A062	Topper	-	--	+++	b	15800
A067	Brilduiker	?	+	+	b	310
A068	Nonnetje	?	-	+	b	180
A070	Grote Zaagbek	?	--	++	b	1300
A125	Meerkoet	?	-	-	b	3600
A132	Kluut	?	-	-	b	20
A140	Goudplevier	?	--	+	b	9700
A151	Kemphaan	?	-	+/s++	b	2100 foer/ 17300 slaap
A156	Grutto	?	--	-/s-	b	290 foer/ 2200 slaap
A160	Wulp	++	+	-/s-	b	310 foer/ 3500 slaap
A177	Dwergmeeuw	?	-	++	b	50
A190	Reuzenster	?	+	++	b	40
A197	Zwarte Stern	?	--	+++/s++	b	49700 slaap

LEGENDA**1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)**

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig

- matig ongunstig

+ gunstig

? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 - + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 - ++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 - +++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
- s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;
/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;
s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

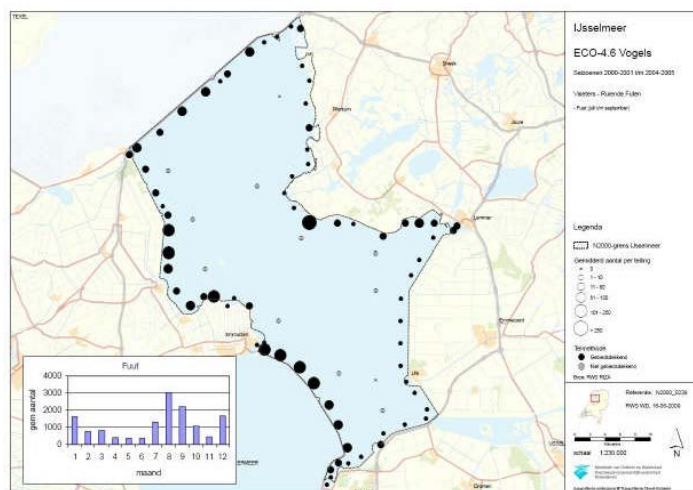
Voor de Fuut geldt als doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.300 vogels (seizoensgemiddelde). In het bijzonder voor dit gebied geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalontwikkeling. Zo bedraagt het maandgemiddelde over de periode 2002-2007 slechts 1065 en is hier zeker geen positieve trend in te herkennen. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens het doel eventueel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding. Aantallen Futen zijn van nationale betekenis en waren in de periode 1993-97 ook van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort vooral een functie als foerageergebied. Het IJsselmeer levert de grootste bijdrage in Nederland na de Grevelingen (en was voorheen het gebied met de grootste bijdrage) en is vooral van belang in de maanden augustus tot en met oktober (ruiperiode). Tot in de jaren negentig herbergde het IJsselmeer een belangrijke ruiconcentratie van circa 10.000 vogels voor de Friese zuidwesthoek, maar deze populatie is in de loop van de jaren negentig nagenoeg verdwenen. Een nieuwe concentratie heeft zich in de ruitijd ontwikkeld aan de andere kant van het meer, met een zwaartepunt ten noorden van Enkhuizen, maar de aantallen zijn aanzienlijk lager (circa 1.000). De afname komt overeen met die van andere viseters en is geconcentreerd rond 1992, toen het bestand van de belangrijkste prooi-soort, spiering, afnam en het doorzicht van het water in de ruiperiode verslechterde.

Maatregelen en potenties:

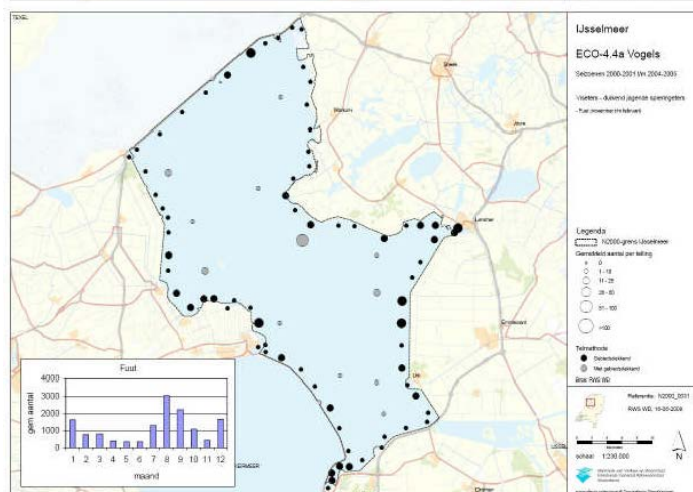
Hoewel de grote ruiconcentraties van Futen in het IJsselmeer nagenoeg zijn verdwenen, geldt er alleen een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit van het leefgebied. Spiering speelt een sleutelrol in het bestaan van de voormalige ruiaantallen. De slechte stand van spiering is ook zichtbaar in de afname van andere belangrijke visetende watervogels waarvoor het IJsselmeer is aangewezen. Hieronder vallen overwinterende zaagbekken als Nonnetje en Grote Zaagbek en sterns waaronder broedende Vindieven, ruiende Zwarte Sterns en pleisterende Reuzenster (ook de Reuzenster is deels spieringeter). Vooral voor Grote Zaagbek en Zwarte

Stern, maar ook voor Nonnetje, is de landelijke staat van instandhouding slecht en de relatieve bijdrage van het IJsselmeer zeer groot. Voor deze soorten heeft de beheerder, hoewel de doelen op behoud zijn gezet, wel degelijk een internationale verantwoordelijkheid en dus een opgave. Het is daarom een uitdaging om erachter te komen of de negatieve trend in de spieringstand middels beheer kan worden teniet gedaan. In het kader van ANT moet antwoord gegeven worden op de vraag in hoeverre de slechte spieringstand wordt veroorzaakt door klimaateffecten (opwarming), door beroepsvisserij en / of door de waterkwaliteit, alsmede ook door vertroebeling die door verslibbing en activiteiten door mensen zoals zandwinning en baggeren worden veroorzaakt en hoe de negatieve trend kan worden gekeerd. Het doel is ruimte en draagkracht behouden voor c. 1300 ex. (c. 235 meer dan huidige aantallen) op open water. Hiervoor moet de draagkracht op open water worden verbeterd (beschikbaarheid kleine vis) naar aanleiding van ANT-uitkomsten en adviezen.

Figuur 2.4.4a
Verspreiding van ruiende Futen

Figuur 2.4.4b
Verspreiding van overwinterende Futen

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Aalscholvers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 8.100 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Het aantal Aalscholvers in het IJsselmeer is van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort een functie als foerageergebied, als slaappleats en als broedgebied (kolonies bij Enkhuizen sinds 1990, op de Kreupel sinds 2005 en bij Andijk sinds 2008). De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. Het IJsselmeer levert de grootste bijdrage in Nederland. Hoge aantallen komen voor van maart t/m oktober maar het gebied is ook van toenemend belang als overwinteringsgebied (sinds eind jaren negentig). Het gestelde doel is echter primair van toepassing op de foerageerfunctie in de broedperiode en de nazomer. Gezien het maandgemiddelde van bijna 10.000 vogels over de periode 2002-2007 lijkt deze doelopgave gemakkelijk binnen bereik te zijn. Ontwikkelingen in het watersysteem (o.a. gerelateerd aan algenbloei, troebeling en/of een verslechterde visstand) kunnen echter zogenaamde 'crashes' veroorzaken. In mei 2007 verliet een groot deel (tot bijna 90%) van de broedende Aalscholvers hun nesten omdat de bevisbaarheid van het IJsselmeer zeer ongunstig was. Mogelijk was opwarming in het vroege voorjaar een oorzaak met als gevolg een sterke algenbloei en de eiperiode.

Maatregelen en potenties:

Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

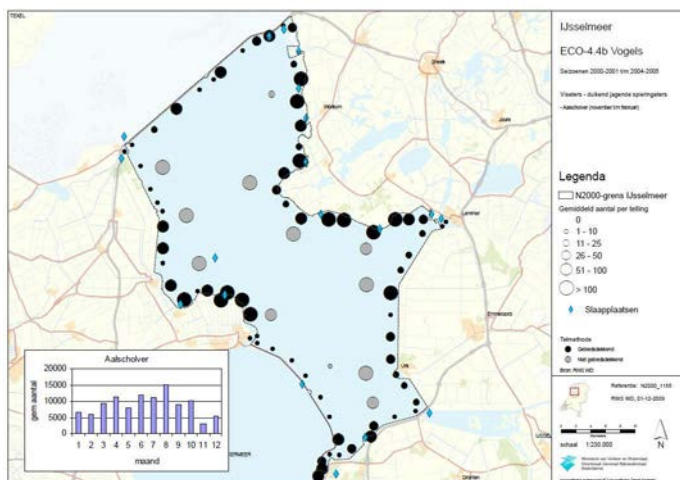
De zomeraantallen op pleisterplaatsen (vooral broedvogels en deels dispersie vanuit andere populaties, o.a. Denemarken) nemen niet toe. Van oudsher pleisteren deze overzomeraars langs de Friese kust (vooral op de Steile Bank), maar sinds het bestaan van de Kreupel zitten ze ook vaak daar. Bij harde westenwind in de nazomer loopt de Steile Bank soms onder water en vormt de Kreupel een goed alternatief als pleisterplaats. Toch is enige alertheid gewenst met betrekking tot op het optreden van zogenaamde 'crashes'. Sterke algenbloei en te veel troebeling (doorzichten van minder dan 40 cm) moeten in het beheer voorkomen worden. Dit doel komt ook ten goede aan alle andere visetende watervogels (die om te vissen alle sterk afhankelijk zijn van het doorzicht) maar ook aan driehoeksmossels en daarmee aan het deelsysteem driehoeksmossel-eters.

Het aantal overwinteraars nam vanaf eind jaren negentig toe (al voordat de Kreupel in 2003 gereed kwam). Het gros van deze overwinteraars overnacht tegenwoordig op de Kreupel. Andere (kleinere slaappleatsen) zijn gelegen bij Den Oever, Robbenoordbos, Onderdijk, Waterwingebied, Ketelmeer west, bij Lemmer en soms her en der op minder interessante slaappleatsen langs de Friese kust.

Het doel is behoud van voldoende draagkracht (kleine en middelgrote vis) op open water. In het kader van de ANT studie (deelsysteem viseters) wordt uitgezocht wat de draagkracht bepaalt.

.....
Figuur 2.4.5

Verspreiding van Aalscholvers in de winter en de ligging van slaapplekken in de winter (zomerverspreiding zie figuur 2.3.1)

A034 Lepelaar

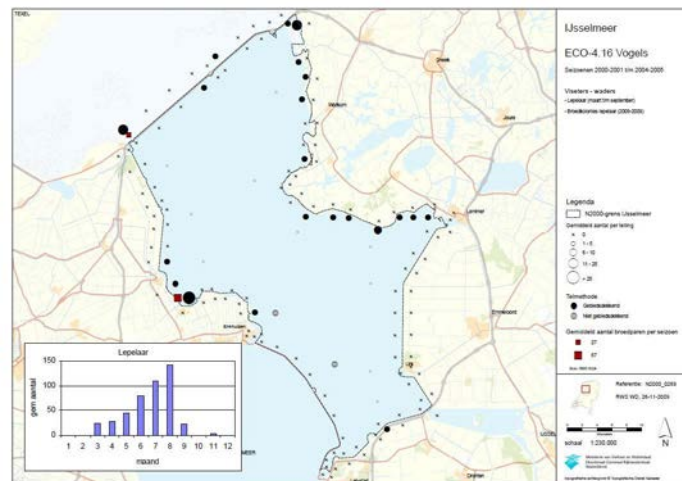
Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Lepelaar heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 30 vogels (seizoensgemiddelde). Aantallen Lepelaars zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Recent is de populatie sterk toegenomen, onder andere onder invloed van het toegenomen aantal broedparen in de kolonie bij Onderdijk (de Vooroever) en de nieuwe kolonie op de strekdam bij Den Oever (buiten de begrenzing van het IJsselmeer). Hierdoor is de soort in de 95% aanwijzingsbesluiten als broedvogel opgenomen. Lepelaars foerageren en rusten in ondiep water en slikkige terreinen van onder andere de Vooroever bij Onderdijk, de Makkumernoordwaard en de Workumerbuitenwaard. Gezien het feit dat er gemiddeld in de periode 2002-2007 per maand 39 vogels werden geteld, lijkt de doelopgave zonder al te veel problemen realiseerbaar. Om de doelen te behouden moet ruimte beschikbaar blijven voor gemiddeld c. 20 exemplaren bij Onderdijk en c. 10 exemplaren langs Friese kust.

Maatregelen en potenties:

Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Het huidige beheer lijkt voldoende en er is geen noodzaak voor aanvullende maatregelen. Om het behoudsdoel te realiseren moeten slikkige condities op open ondiepe plekken in de terreinen bij Onderdijk en langs de Friese kust beschikbaar blijven.

.....
 Figuur 2.4.6
 Verspreiding van Lepelaars en ligging
 broedkolonies

A037 Kleine Zwaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

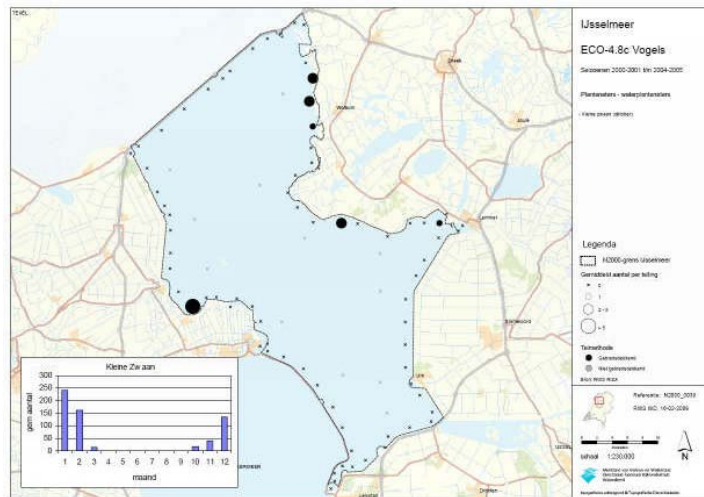
Het doel voor de Kleine Zwaan is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde) voor het foerageergebied en gemiddeld 1.600 vogels (seizoensmaximum) voor het gebied als slaappleaats. Aantallen Kleine Zwanen zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het gebied levert als slaappleaats een relatief grote bijdrage. De soort is vooral aanwezig van oktober tot en met december, sterk geconcentreerd langs de Friese kust, waar ze foerageren op waterplanten. Sinds de jaren tachtig is de populatie toegenomen, maar momenteel is bij de foeragerende vogels geen sprake van een duidelijke trend en het gemiddeld aantal per maand over 2002-2007 bedraagt niet meer dan 9 vogels, hetgeen het bereiken van de doelopgave enigszins onder druk zet. De landelijke afname van de Kleine Zwaan (staat van instandhouding matig ongunstig) is deels verbonden aan fluctuaties in de omvang van de internationale populatie en heeft in het IJsselmeergebied mogelijk tevens te maken met concurrentie met andere soorten (met name Knobbelswaan). Bij een laag waterpeil in het najaar neemt de bereikbaarheid van waterplanten sterk toe. De dieren eten dan van ondergrondse wortelknolletjes van fonteinkruiden (vooral Schedefonteinkruid) of van de zgn. bulbillen van kranswieren (vooral in de randmeren). Bij het lage waterpeil in het najaar van 2008 (o.a. als gevolg van een lage rivierafvoer) trad een influx van het aantal foeragerende Kleine Zwanen op in de waterplantengebieden van de Friese kust (Makkumerwaarden en omgeving). Het doel lift mee met dat van habitattype H3150, meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. In de huidige situatie wordt dit type in het IJsselmeer niet verdrongen door kranswieren (zoals in de meer heldere wateren van de randmeren is gebeurd). De functie als slaappleaats kan behouden blijven door de huidige slaappleaatsen (Friese kust en Wieringermeerkust) te beschermen al is weinig bekend over de recente aantallen op slaappleaatsen. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de ganzen (en Smienten)

waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaapplaatsen en waarbij beheer van buitendijkse foeragegebieden gecontinueerd wordt (met name graslandbeheer). De huidige doelaantallen zijn ook gerelateerd aan geschikte foeragegebieden in het binnendijkse boerenland en dus afhankelijk van ontwikkelingen in het agrarisch landgebruik (externe effecten). Kansen voor beheer van het Natura 2000 gebied liggen in de foeragegebieden met fonteinkruiden die op langere termijn wellicht middels waterpeilbeheer optimaal beschikbaar kunnen worden gemaakt.

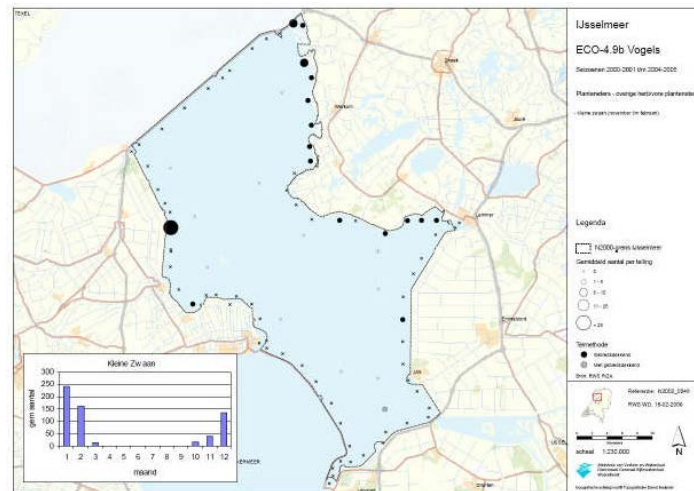
Maatregelen en potenties:

Behoud van de huidige situatie als foeragegebied is in principe niet voldoende omdat recente aantallen ruim onder het doelaantal liggen. De waarschijnlijke oorzaak van de landelijk ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied. Voor behoud moet ruimte beschikbaar blijven op ondiep water langs de Friese kust. Hiervoor is het voldoende om fonteinkruidvelden op ondiep water van Friese zuidkust en rond de Makkumernoordwaard beschikbaar te houden. Op langere termijn kunnen wellicht met waterpeilbeheer kansen worden gecreëerd om het gebied geschikt te maken voor een groter aantal overwinterende Kleine Zwanen (foerageerfunctie), maar voor het nieuwe peilbesluit (2013) is hier in ieder geval nog geen sprake van. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foeragegebieden (externe werking). Onduidelijk is in hoeverre Knobbelzwanen 's zomers al van fonteinkruidknolletjes eten. Mogelijk is de graasdruk zo groot dat het voedselaanbod voor Kleine Zwanen, tegen de tijd dat ze aankomen uit de broedgebieden, al onder de 'giving up density' zit. Voor het slaapplaatsdoel moet inzicht gegeneerd worden in de huidige aantallen op de slaapplaatsen alvorens rekening te kunnen houden met het doel.

.....
 Figuur 2.4.7a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Kleine Zwanen

.....
 Figuur 2.4.7b
 Verspreiding van overwinterende
 Kleine Zwanen

A039 Toendrarietgans

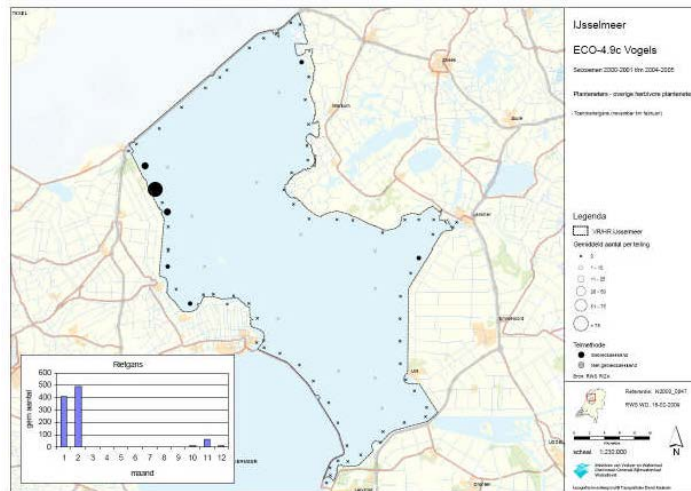
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Toendrarietganzen is het doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Aantallen Toendrarietganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplek en levert daarvoor een relatief grote bijdrage. Gegevens over de aantallen uit overdag uitgevoerde tellingen zijn niet toereikend voor een trendanalyse. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Deze soort foerageert in de binnendijkse gebieden van Flevoland (o.a. de Noordoostpolder) en vooral in de Wieringermeer. Voor de soort is een combinatie van geschikt foerageergebied (boerenland) met natuurgebied om te overnachten van belang. Deze slaapplekken liggen op ondiep beschut water van de kusten van Friesland, Noord-Holland en de Noordoostpolder (in ieder geval langs de Friese westkust en voor de kust van de Wieringermeer; vroeger sloepen de (Toendra)rietganzen van de NOP massaal in de Oostvaardersplassen, maar dat is veel minder geworden of afgelopen). De bijdrage van het IJsselmeer aan de landelijke populatie is groot, hoewel maar weinig bekend is over de exacte aantallen (daarom is geen doelaantal genoemd) en bijbehorende trends. Omdat de landelijke staat van instandhouding goed is, is behoud van de huidige situatie voldoende.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn niet noodzakelijk. Het is wel van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapplek worden gebruikt voldoende rust van belang. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Kleine Zwaan en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaapplekken en waarbij beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

.....
 Figuur 2.4.8
 Verspreiding van overwinterende
 Toendrarietganzen

A040 Kleine Rietgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

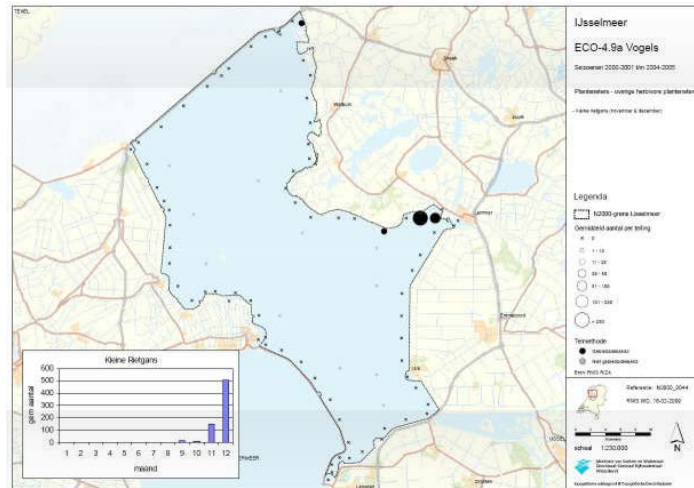
Voor de soort is het doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 30 vogels (seizoensgemiddelde). Overdag is in de periode 2002-2007 echter slechts een maandgemiddelde vastgesteld van 6 vogels. Dit gemiddelde is veroorzaakt door een laag gemiddeld aantal in twee recente winters. Aantallen zijn per jaar sterk wisselend, maar het aantalsverloop vertoont een positieve tendens. Niettemin zijn de aantallen Kleine Rietganzen die het IJsselmeer als slaappleaats gebruiken (en onder andere in Friesland foerageren) van grote internationale en grote nationale betekenis. Als slaappleaats levert het IJsselmeer voor de Kleine Rietgans één van de grootste bijdragen in Nederland. Het gebied heeft voor de soort ook een (minder belangrijke) functie als foerageergebied. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. De slaappleaatsfunctie is waarschijnlijk belangrijker, maar er zijn niet voldoende telgegevens voor kwantificering van dat doel. De soort is vooral aanwezig in november en december, sterk geconcentreerd in en rond de baai van Lemmer. De vogels foerageren daar o.a. in de polder bij Sondel en rusten o.a. in de Sondeler leien maar ze zitten vaak vooral op de Steile Bank die als slaap/rustpleaats wordt gebruikt. Er is een relatie met de foerageergebieden op binnendijkse graslanden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn niet noodzakelijk. Het is wel van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaappleaatsfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaappleaats worden gebruikt voldoende rust van belang. Hiervoor moet rust gehandhaafd blijven op de slaappleaatsen van oktober tot en met maart. Het doel om de slaappleaatsfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Kleine Zwaan en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleaatsen en waarbij beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Daarnaast is het belangrijk dat er

aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.9
Verspreiding van overwinterende
Kleine Rietganzen

A041 Kolgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

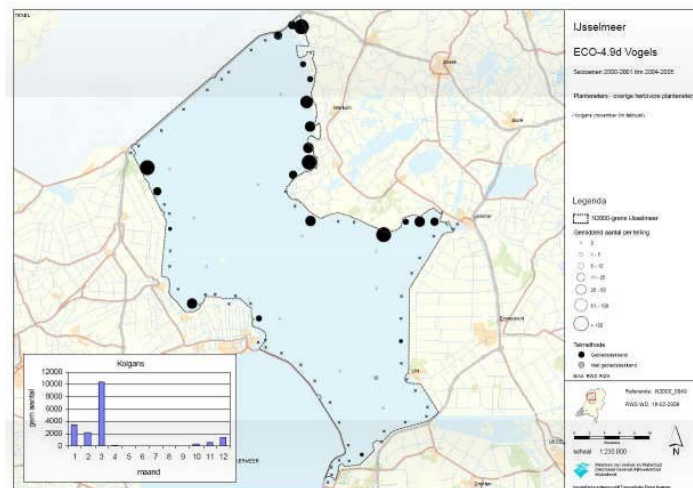
Voor Kolgans is een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.400 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied) en gemiddeld 19.000 vogels (seizoensmaximum voor het gebied als slaappleats) gesteld. Aantallen Kolgans zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. Het IJsselmeer vormt één van de grootste slaappleatsen in Nederland. De soort is aanwezig van november tot en met februari, vrijwel uitsluitend langs de (gehele) Friese kust en in mindere mate de Wieringermeer. Vooral de Makkumernoordwaard, Workumerbuitenwaard, de Bocht van Molkwerum en de Steile Bank herbergen grote concentraties. De populatie is toegenomen, al zijn aantallen foeragerende vogels van jaar op jaar sterk fluctuerend. Recent is er geen duidelijke trend. Er is een relatie met de foerageergebieden op binnendijkse graslanden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Tussen 2002 en 2007 geeft SOVON een maandgemiddeld aantal van 839 Kolgans op. Tijdens de maandelijkse tellingen door RWS worden ook vogels meegeteld net buiten de begrenzing, die echter wel een duidelijke relatie met het IJsselmeer hebben, waardoor de werkelijke aantallen die gerelateerd zijn aan het IJsselmeer veel hoger zijn.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn niet noodzakelijk. Het is wel van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. Hieronder vallen vooral de Makkumernoordwaard, de Workumerbuitenwaard, de Bocht van Molkwerum en de Steile Bank. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Kleine Zwaan en Smient)

waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleatsen en waarbij beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen grasland van de Workumerbuiten- en binnenwaard moet worden gecontinueerd om foerageergebied te behouden. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

.....
 Figuur 2.4.10
 Verspreiding van overwinterende
 Kolganzen

A043 Grauwe Gans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

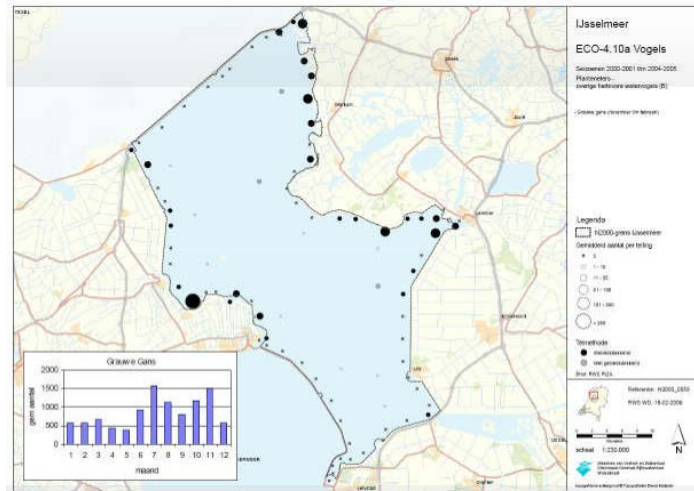
Voor Grauwe Ganzen is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 580 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. Het gebied heeft voor de Grauwe Gans met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. De soort is het hele jaar present, vooral langs de gehele Friese kust en vooroever Andijk. Het aantalsverloop vertoont een sterk positieve trend, ook bij de vogels die in het gebied foerageren. Zo bedraagt het maandgemiddelde over de periode 2002-2007 inmiddels al 1120 vogels, zodat de doelopgave gemakkelijk binnen bereik is. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn niet noodzakelijk. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie, hoewel de slaapfunctie niet expliciet in het aanwijzingsbesluit en dus ook niet in de samenvattende beheeropgavetabel is opgenomen. Hiervoor is in de gebieden die als slaapgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. De soort neemt zo snel toe dat het niet nodig is actief rekening te houden met de soort. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) ligt uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Kleine Zwaan en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleatsen en waarbij beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor

(veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.11
Verspreiding van overwinterende
Grauwe Ganzen

A045 Brandgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

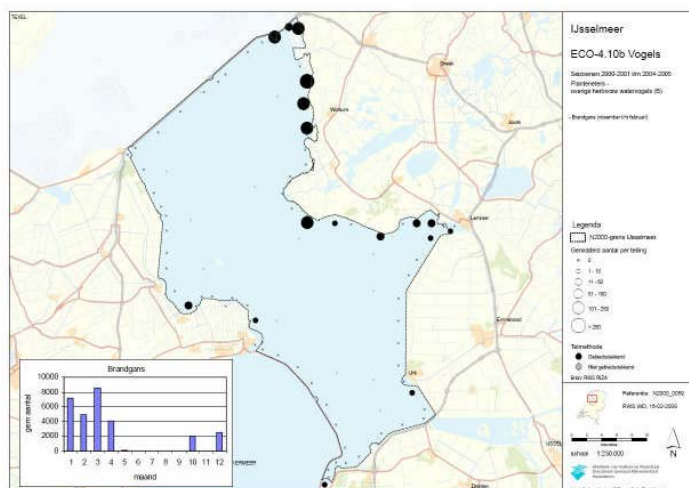
Voor Brandganzen is het doel gesteld op behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.500 vogels (seizoensgemiddelde) voor het foerageergebied en gemiddeld 26.200 (seizoensmaximum) voor het gebied als slaappleats. In 2002-2007 geeft SOVON een maandgemiddelde van 772 vogels op, maar tijdens de tellingen van RWS worden ook vogels net buiten de begrenzing meegeteld, die wel een duidelijke binding met het IJsselmeer hebben, waardoor de werkelijke aantallen die gerelateerd zijn aan het IJsselmeer veel hoger zijn. Aantallen Brandganzen zijn hier van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. Het IJsselmeer is één van de grootste slaappleatsen in Nederland. De soort is aanwezig van oktober tot en met april, met een accent op februari tot en met april, vlak voor de wegtrek en vrijwel alleen langs de Friese kust. Er is een relatie met foerageergebieden op binnendijkse graslanden. Het aantalsverloop vertoont een positieve trend met een sterke toename in maart en april. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Het huidige beheer lijkt voldoende om de behoudsdoelstelling te behalen. Daarom lijken extra maatregelen niet nodig. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. Hieronder vallen vooral de Makkumernoordwaard, de Workumerbuitenwaard, de Bocht van Molkwerum en de Steile Bank. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Kleine Zwaan en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleatsen en waarbij beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is.

Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestaand grasland van de Workumerbuiten- en binnenwaard moet worden gecontinueerd om foerageergebied te behouden. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

.....
 Figuur 2.4.12
 Verspreiding van overwinterende
 Brandganzen

A048 Bergeend

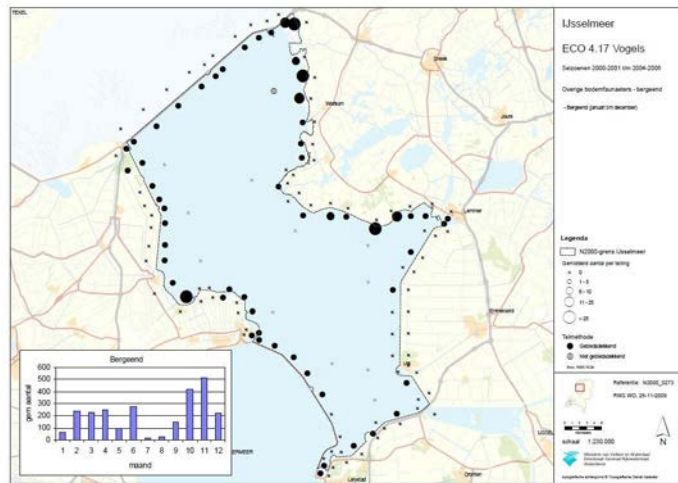
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Bergeenden is behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 210 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met een maandgemiddelde van 243 vogels over de periode 2002-2007 lijkt het bereiken van deze doelopgave geen probleem. Het gebied heeft voor de Bergeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met een piek in oktober/november als het lagere winterpeil is ingesteld en er op droogvallende grond of in ondiep water gefoerageerd kan worden. Aantallen zijn afgenomen sinds de eerste helft van de jaren negentig, maar lijken recent weer toe te nemen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Het huidige beheer lijkt voldoende om de behoudsdoelstelling te behalen. Daarom lijken extra maatregelen niet nodig. Voor behoud moet ruimte beschikbaar blijven voor c. 200 exemplaren op ondiep water langs de Friese kust. Hiervoor is het noodzakelijk om rust en voedsel (zoöplankton en kleine bodemfauna) op zeer ondiepe arealen (Friese kust en Kreupel) te garanderen. Met waterpeilbeheer kunnen op termijn wellicht kansen worden gecreëerd om het gebied geschikt te maken voor een groter aantal Bergeenden (foerageerfunctie). Dit ligt echter pas in het verschiep na ingang van een nieuw te maken peilbesluit per 2013. Voor doelbereik lijkt dit voor deze soort vooralsnog niet noodzakelijk.

.....
 Figuur 2.4.13
 Verspreiding van Bergeenden

A050 Smient

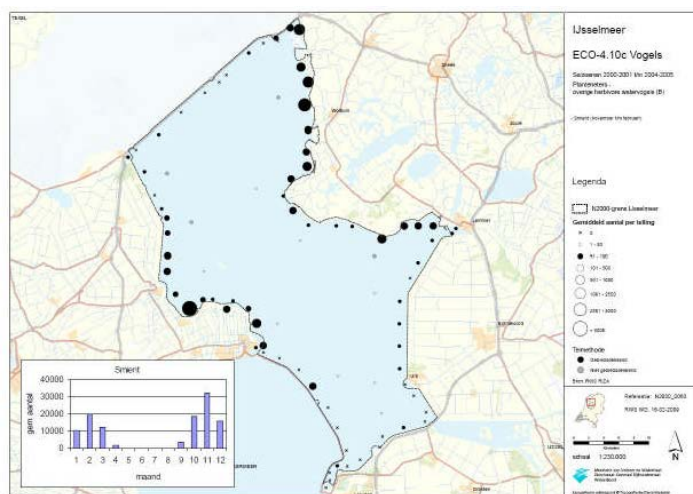
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Smienten geldt als doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10.300 vogels (seizoensgemiddelde). In de periode 2002-2007 bedroeg het maandgemiddelde slechts ruim 7300 vogels. Er zijn echter geen aanwijzingen dat de draagkracht van het gebied als rustgebied voor in de omgeving van het IJsselmeer foeragerende Smienten in omvang is afgenomen, Aantallen Smienten zijn (nog steeds) van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplek en in mindere mate ook als foerageergebied. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de slaapplekfunctie. Het IJsselmeer is het zesde gebied in Nederland (binnen het Natura 2000-netwerk) op grond van seizoensgemiddelden. De Smient is een overwinteraar en vooral aanwezig van oktober tot en met maart, zowel langs de Friese westkust als langs de kusten van Noord-Holland (met name Andijk). Er is een relatie met foerageergebieden op binnendijkse graslanden. Aantallen vertonen een doorgaande toename, vooral van september tot en met november. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Het huidige beheer lijkt voldoende om de behoudsdoelstelling te behalen. Daarom lijken extra maatregelen niet nodig. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapplekfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapplekgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. Hieronder vallen vooral de Friese kust met voor de Makkumerwaarden, Workumerwaard, Bocht van Molkwerum, de Steile Bank en de baai van Lemmer. In Noord Holland is vooral de Vooroever bij Onderdijk een belangrijk gebied. Verder moet graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestaand grasland Workumerbuiten- en binnenwaard worden gecontinueerd om foerageergebied te behouden. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.14
Verspreiding van overwinterende
Smienten overdag

A051 Krakeend

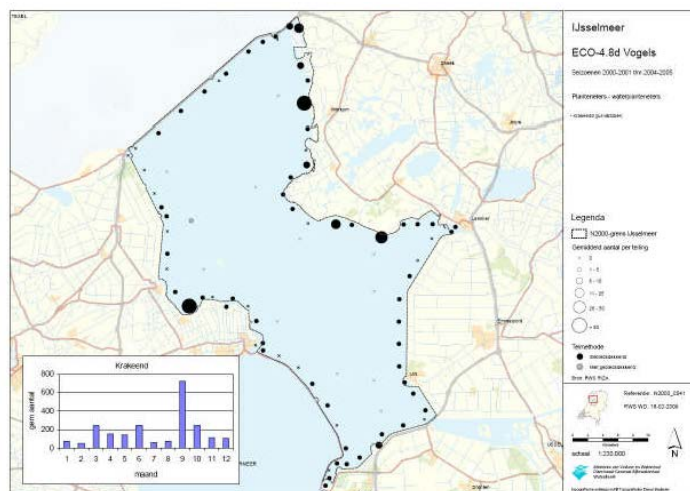
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 200 vogels (seizoensgemiddelde). In 2002-2007 werden gemiddeld 196 vogels per maand vastgesteld, hetgeen aangeeft dat het bereiken van de doelopgave een haalbare kaart is. Aantallen Krakeenden zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, maar met een piek in augustus en september. In die periode komt de Krakeend vooral voor langs het noordelijk deel van de Friese westkust, Steile Bank en vooroever Andijk, en in de rest van het jaar verspreid over alle kustgedeelten. Aantallen fluctueren en er is geen duidelijke trend. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Sinds eind jaren '80 zijn de aantallen alleen maar toegenomen en daarom zijn extra beheersmaatregelen overbodig. Bovendien is de relatieve bijdrage van het IJsselmeer aan de landelijke doelstelling voor deze soort gering. Om het behoudsdoel te realiseren moet voldoende ruimte en foerageergelegenheid (o.a. draadwieren op dijktenen) voor c. 200 ex. langs de dijken behouden blijven, vooral op de belangrijke locaties van de Friese westkust, bij de Steile Bank en in Noord-Holland bij de Vooroever (Onderdijk).

.....
 Figuur 2.4.15
 Verspreiding van Krakeenden

A052 Wintertaling

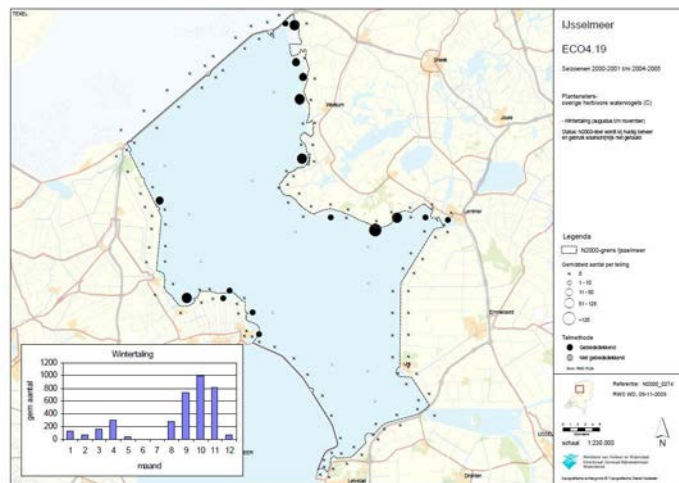
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het doel voor Wintertalingen is gesteld op behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 280 vogels (seizoensgemiddelde). In 2002-2007 werd een maandgemiddelde van 260 vogels vastgesteld, hetgeen suggereert dat doelrealisatie mogelijk moet zijn. Het gebied heeft voor de Wintertaling met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral aanwezig in de trektijd, van augustus tot en met november en in maart. In die periode komt de Wintertaling voor langs de Friese westkust, Steile Bank, baai van Lemmer en vooroever Andijk. Aantallen zijn recent afgenomen. De soort verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

De aantallen zijn afgenomen, maar omdat de recente aantallen boven het doelaantal liggen zijn extra beheersmaatregelen vooralsnog niet nodig. Bovendien is de relatieve bijdrage van het IJsselmeer aan de landelijke doelstelling voor deze soort gering. Om het behoudsdoel te realiseren moet voldoende ruimte en foerageergelegenheid voor c. 280 exemplaren in de gebieden met moeraskarakteristieken zoals langs de Friese kust, in de Vooroever bij Onderdijk, in de Ven en bij de Oude Zeug beschikbaar blijven.

.....
 Figuur 2.4.16
 Verspreiding van Wintertalingen

A053 Wilde Eend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Wilde Eenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.800 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Het maandgemiddelde bedroeg over de periode 2002-2007 slechts 2100 vogels, waardoor de realisatie van de doelopgave niet meer zonder meer voor de hand ligt. Het gebied heeft voor de Wilde Eend met name een functie als foerageergebied. Het IJsselmeer is het zevende gebied in Nederland (binnen het Natura 2000-netwerk) op grond van seizoensgemiddelden. De soort is vooral een wintergast (september tot en met februari) en verspreidt zich over het gehele gebied, hoewel in iets mindere mate langs de Houtrib- en Afsluitdijk. De belangrijkste concentraties bevinden zich langs de Friese westkust, Steile Bank en vooroever Andijk. Er is geen duidelijke positieve of negatieve trend. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

In recente jaren ligt het gemiddeld aantal onder het doelaantal. Ondanks de behoudsopgave geldt voor Wilde Eenden een doelopgave van ruim 1700 vogels meer. Om het doel te kunnen halen moet ruimte beschikbaar zijn voor c. 3800 exemplaren, c. 1000 aan de kant van Noord Holland en c. 2800 langs de Friese kust. Hiervoor moet rust en openheid in de ondiepe kustwateren gehandhaafd en verbeterd worden (vooral bij Onderdijk, Ven en langs de Friese waarden).

Figuur 2.4.17
Verspreiding van Wilde Eenden

A054 Pijlstaart

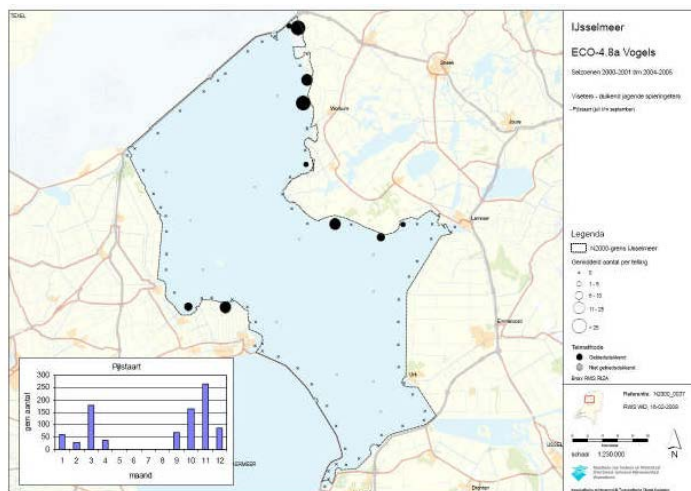
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Pijlstaarten is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 60 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In de periode 2002-2007 bedroeg het maandgemiddelde 93 vogels, hetgeen aangeeft dat doelopgave vrij gemakkelijk realiseerbaar lijkt. Het gebied heeft voor de Pijlstaart met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral doortrekker van september tot en met november en in maart. Pijlstaarten komen vooral voor in de Makkumernoordwaard, de Kooiwaard, de Workumerbuitenwaard, het Mirnserklif, op de Steile Bank, in de Vooroever bij Onderdijk en in de Spaarbekken bij waterwingebied Andijk. Aantallen zijn laag en fluctueren sterk. Er is geen duidelijke trend. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

De aantallen zijn laag maar stabiel en omdat de recente aantallen boven het doelaantal liggen zijn extra beheersmaatregelen overbodig. Bovendien is de relatieve bijdrage van het IJsselmeer aan de landelijke doelstelling voor deze soort gering. Om het behoudsdoel te realiseren moet voldoende ruimte en foeragegelegenheid voor (gemiddeld) c. 60 exemplaren in de belangrijkste gebieden beschikbaar blijven, waarvan c.10 exemplaren langs de kust van Noord-Holland en c. 50 langs de Friese kust. In deze gebieden moet rust gehandhaafd blijven (september tot en met maart) en openheid in de betreffende kustwateren gegarandeerd blijven (vooral in de Vooroever bij Onderdijk, in de Ven en langs de Friese waarden).

.....
 Figuur 2.4.18
 Verspreiding van waterplantenetende
 Pijlstaarten

A056 Slobeend

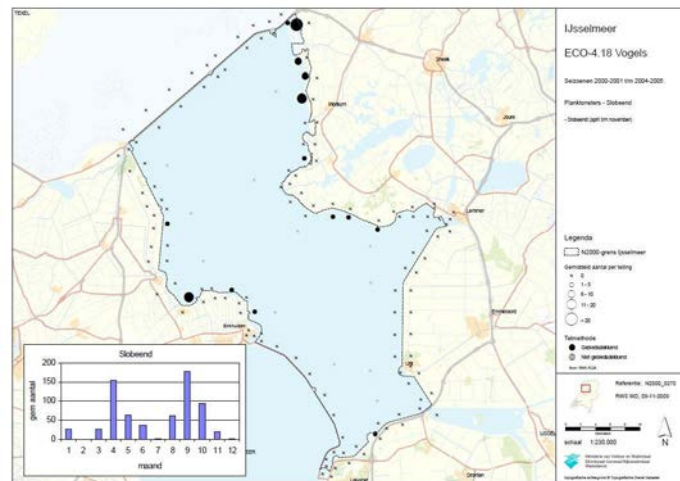
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Slobeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 60 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In 2002-2007 waren er gemiddeld per maand 98 Slobeenden in het IJsselmeer aanwezig. Het gebied heeft voor de Slobeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het talrijkst in de nazomer (augustus). Het voorkomen is nagenoeg beperkt tot de Friese kust (met name Makkumernoordwaard, de Kooiwaard en het Mirnserklif) en de vooroever Andijk, maar ook in de Ven. Er is een niet erg duidelijke, maar mogelijk licht positieve trend, die echter sterke fluctuaties vertoont. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, omdat het gemiddelde aantal recent boven de doelopgave ligt. Er moet ruimte zijn en blijven voor c. 60 exemplaren, waarvan 20 exemplaren in de Vooroever bij Onderdijk en in de Ven en 40 exemplaren langs de Friese kust. Hiervoor moet open ondiep water met lichte opslag van oevervegetatie gehandhaafd of liever licht versterkt worden.

.....
 Figuur 2.4.19
 Verspreiding van Slobeenden

A059 Tafeleend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

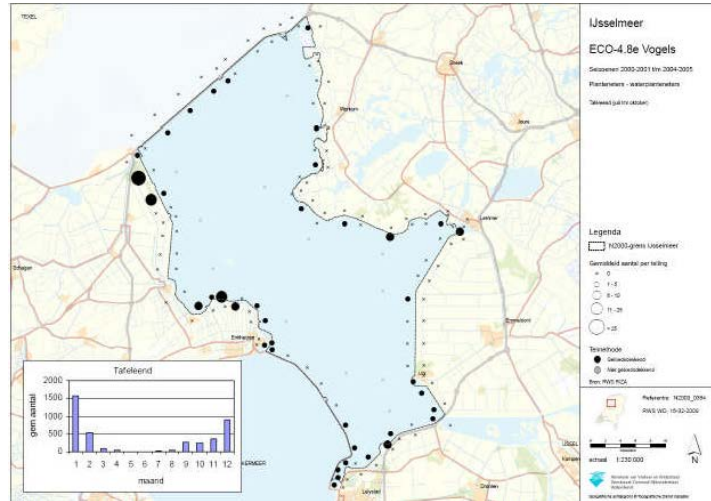
Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 310 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Dit doelaantal, is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren gemakkelijk bereikt (gemiddeld aantal over 2002-2007 bedraagt ruim 380). Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied zullen nader worden onderzocht (ANT), alvorens het doel eventueel op herstel wordt gesteld of anderszins wordt aangepast. Volledig herstel van de oude situatie in het IJsselmeer is mogelijk niet realistisch. Aantallen Tafeleenden waren in de periode 1993-97 van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied in de winter. Voorheen leverde het IJsselmeer een zeer grote bijdrage als overwinteringsgebied (met name oktober tot en met december), maar rond 1995 zijn, juist in de wintermaanden, de aantallen zeer sterk afgenomen. Deze afname is veel sterker dan bij Kuifeenden (A061) en is waarschijnlijk naast de afname van driehoeksmossels mede te verklaren door de aanzuigende werking van de randmeren, waar aanpak van eutrofiëring rond die tijd resulteerde in een verbetering van het leefgebied, terwijl die in het IJsselmeer nauwelijks veranderde. In recente jaren verspreiden de meeste Tafeleenden in het IJsselmeer zich langs de kust van Noord-Holland en de Wieringermeer en in de baai van Lemmer in Friesland.

Maatregelen en potenties:

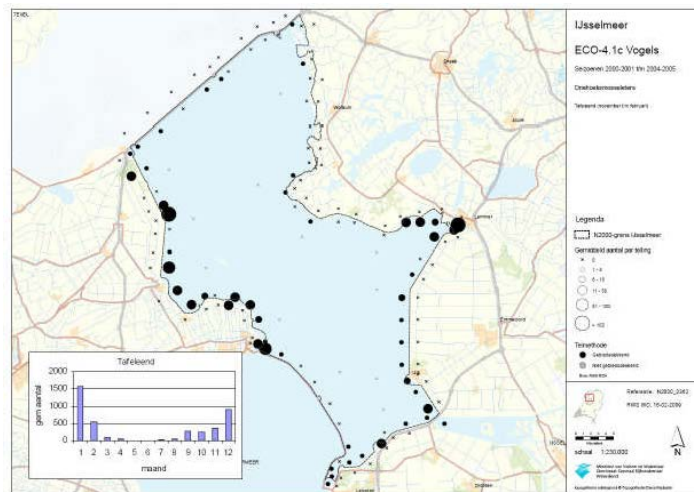
Extra maatregelen lijken noodzakelijk om de draagkracht voor deze soort op peil te houden, gezien de afname van driehoeksmossels. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Voor het halen van het behoudsdoel moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de eventuele haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters

(zoals Kuifeend, Topper en Brilduiker) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot.

.....
 Figuur 2.4.20a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Tafeleenden

.....
 Figuur 2.4.20b
 Verspreiding van overwinterende
 Tafeleenden

A061 Kuifeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

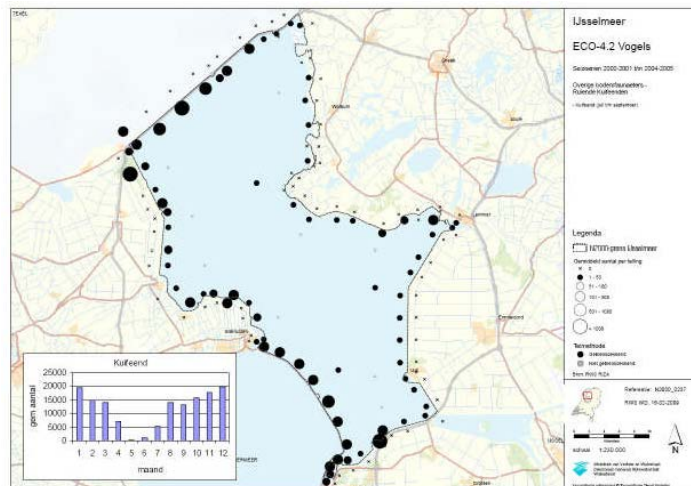
Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 11.300 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Dit doelaantal, is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren gemakkelijk bereikt (gemiddeld aantal over 2002-2007 bedraagt bijna 11.700). Omdat overwinteraars en ruiers waarschijnlijk in een andere voedselniche voorkomen met hun eigen bijbehorende draagkracht zouden hiervoor eigenlijk verschillende doelaantallen moeten worden genoemd. Aantallen Kuifeenden zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als

foerageergebied in de winter en in de ruiperiode. Na het Markermeer & IJmeer levert het IJsselmeer in Nederland de grootste bijdrage. De aantallen in de ruiperiode (juli tot en met oktober) vertonen een beperkte doorgaande toename in deelgebieden langs de Afsluitdijk, de Houtribdijk en voor Lelystad. In recente jaren nemen de aantallen ruiers overigens weer af. Overwinterende aantallen waren toegenomen tot begin jaren negentig, daarna weer enigszins afgenomen, waarschijnlijk in relatie tot respectievelijk een aanvankelijke toename en een daarna opgetreden afname van het aantal driehoeksmosselen. De overwinteraars verspreiden zich met name langs de kust van Noord-Holland tot bij Enkhuizen en in het zuidelijke deel van het IJsselmeer met name bij Lelystad, de Flevocentrale, de Ketelbrug tot Urk en het noordelijk deel van de Noordoostpolder tot in de baai van Lemmer. De afname is voornamelijk elders in het IJsselmeergebied (randmeren) gecompenseerd. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

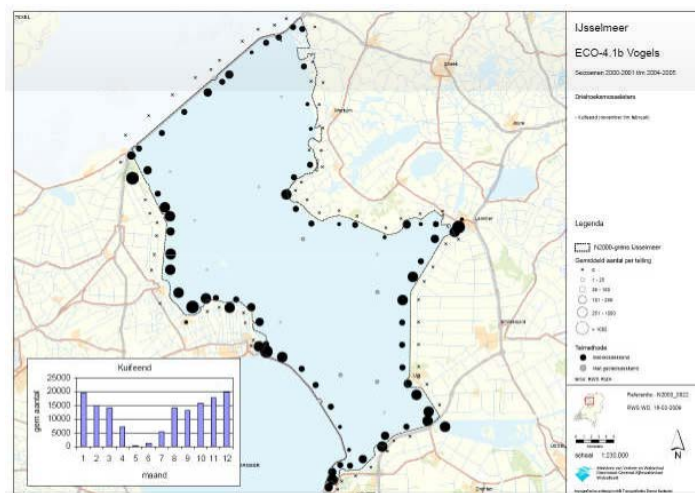
Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk om de draagkracht voor deze soort op peil te houden, gezien de afname van driehoeksmossels. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Voor het halen van het behoudsdoel moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals Tafeleend, Topper en Brilduiker) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot. Uit de ANT-studie zou ook naar voren moeten komen welke stuurknoppen de draagkracht van ruiers beïnvloeden. Hiervoor moet worden systematischer gekeken naar wat ruiende Kuifeenden eten en hoe dat voedsel stuurbaar is. Dit voedsel kan dan ook een rol spelen voor de doelopgave van de andere benthoseters, met name Brilduikers maar mogelijk ook Tafeleenden.

.....
 Figuur 2.4.21a
 Verspreiding van ruiende Kuifeenden

.....
 Figuur 2.4.21b
 Verspreiding van overwinterende
 Kuifeenden

A062 Topper

Beschrijving huidige situatie en doelen:

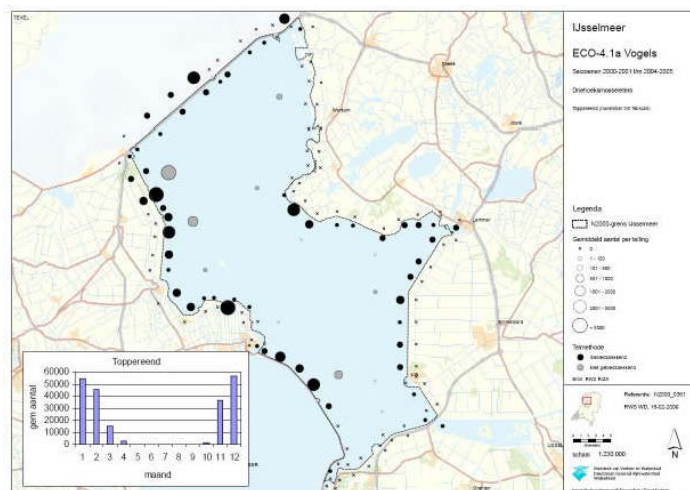
Voor Toppers is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 15.800 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Dit doelaantal, is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren (2002-2007) niet jaarlijks bereikt, waardoor de realisatie van de doelopgave niet meer zonder meer voor de hand ligt. Aantallen Toppers zijn van zeer grote nationale en grote internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Het IJsselmeer levert als overwinteringsgebied in Nederland de grootste bijdrage, maar het belang wordt mogelijk overschat door een structurele ondertelling van concentraties in zoute wateren. In 1988 was er sprake van een sterke toename in aantallen, waarschijnlijk in samenhang met verslechteringen in het leefgebied in de Waddenzee (na een aantal jaren met zeer slechte broedval van gewone mossels). Omstreeks 1995 namen de aantallen weer af tot het oude niveau. Toppers verspreiden zich met name langs de kust van Noord-Holland, de Wieringermeer en de Spaarbeekens van het waterwingebied bij Andijk in het bijzonder. Verder verblijven Toppers in de winter ook op het Enkhuizerzand. Langs de kust van Friesland zitten Toppers 's winters op het Vrouwenzand. De Toppers langs de kust van de Noordoostpolder zijn sterk afgenomen. Behoud van de huidige situatie is voldoende ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding, want de recente afname in het IJsselmeer heeft niet geleid tot lagere aantallen dan voor de toename, anders dan in de zoute wateren.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien de afname die waarschijnlijk ook recent nog doorgaat en gezien de afname van driehoeksmossels. In elk geval moet rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten

van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals Tafeleend, Kuifeend en Brilduiker) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot.

.....
 Figuur 2.4.22
 Verspreiding van Toppers

A067 Brilduiker

Beschrijving huidige situatie en doelen:

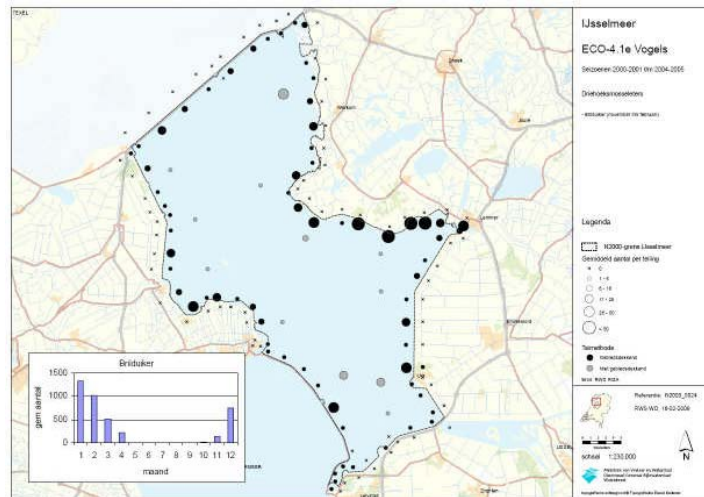
Voor Brilduikers is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 310 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Dit doelaantal is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren gemakkelijk bereikt (gemiddeld aantal over 2002-2007 bedraagt c. 390). Aantallen Brilduikers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is een overwinteraar, aanwezig van november tot en met maart in wisselende aantallen. Begin jaren tachtig is de populatie sterk afgenomen, om daarna min of meer stabiel te blijven, met recent mogelijk een verdere afname. De meeste Brilduikers houden zich op langs de Friese kust, met name het zuidelijke deel tussen Lemmer en het Vrouwenzand. In de rest van het IJsselmeer verblijven Brilduikers her en der langs de kust van Noord-Holland en onder andere ter hoogte van Trintelhaven en ter hoogte van Urk. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor Brilduikers (overige benthos). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel mossels als overige bodemfauna als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van

driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals Tafelend, Kuifeend en Topper) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot.

Figuur 2.4.23
Verspreiding van Brilduikers

A068 Nonnetje

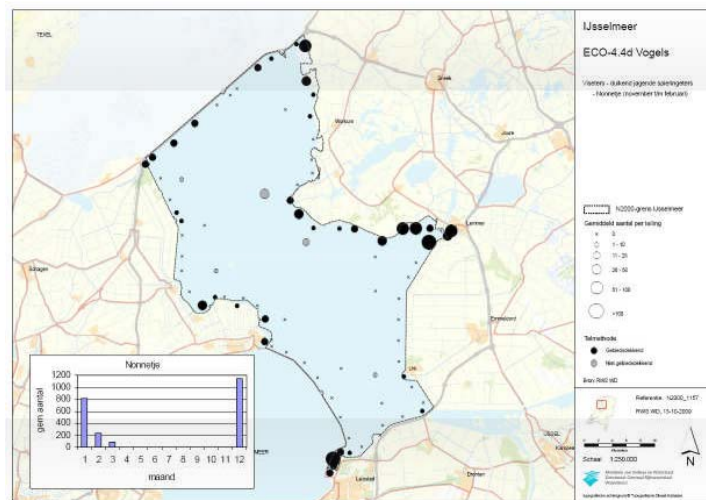
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Nonnetjes geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 180 vogels (seizoensgemiddelde). Dit doelaantal, is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren (gemiddeld 165 vogels in 2002-2007) niet bereikt, waardoor de realisatie van de doelopgave niet meer zonder meer voor de hand ligt. In het bijzonder voor het IJsselmeer geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch. Aantallen Nonnetjes zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. IJsselmeer en Markermeer & IJmeer leveren de grootste bijdrage in Nederland, met meer dan de helft van de Nederlandse vogels. Na afname in het Markermeer levert het IJsselmeer nu de grootste bijdrage. De soort is een overwintelaar, aanwezig van december tot en met maart en tijdens strenge winters (wanneer de Oostzee dichtvriest) in verhoogde aantallen. De aantallen namen vanaf de jaren zeventig af. Het aantalsverloop vertoont in recentere jaren geen duidelijke trend, wel grote fluctuaties. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig op het onderdeel leefgebied, in het bijzonder vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer en Markermeer sinds ongeveer 1992.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het IJsselmeer. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Grote Zaagbekken, Futen, Vissdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

Figuur 2.4.24
Verspreiding van Nonnetjes

A070 Grote Zaagbek

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Grote Zaagbekken is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.300 vogels (seizoensgemiddelde). Dit doelaantal, is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en wordt de laatste jaren (gemiddeld 1.160 vogels in 2002-2007) niet bereikt, waardoor de realisatie van de doelopgave niet meer zonder meer voor de hand ligt. In het bijzonder voor dit gebied geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch.

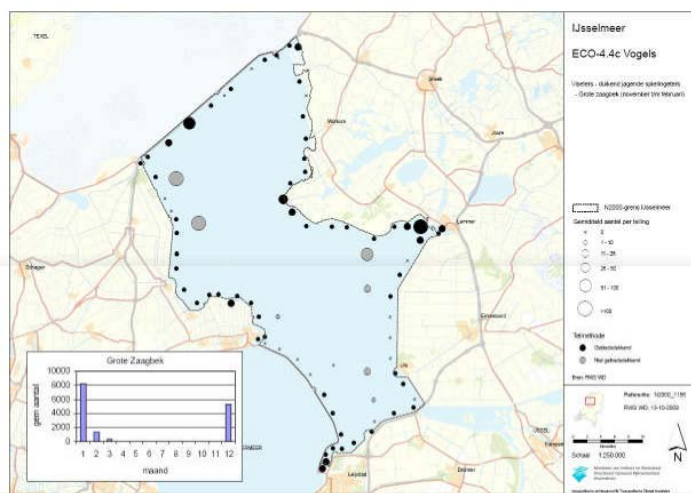
Aantallen Grote Zaagbekken zijn van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Het IJsselmeer levert de grootste bijdrage in Nederland

met gemiddeld ongeveer de helft van de vogels. De soort is een overwinteraar, aanwezig van november tot en met maart en tijdens strenge winters (wanneer de Oostzee dichtvriest) in verhoogde aantallen aanwezig. Het aantalsverloop vertoont ondanks de fluctuaties, een afname. De landelijke staat van instandhouding is behalve zeer ongunstig op onderdeel populatie, ook matig ongunstig op onderdeel leefgebied, in het bijzonder vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer rond 1992. De meeste Grote Zaagbekken verblijven 's winters op het open water van het noordelijk deel van het IJsselmeer.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het IJsselmeer. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van ANT-studie moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

Figuur 2.4.25
Verspreiding van Grote Zaagbek

A125 Meerkoet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

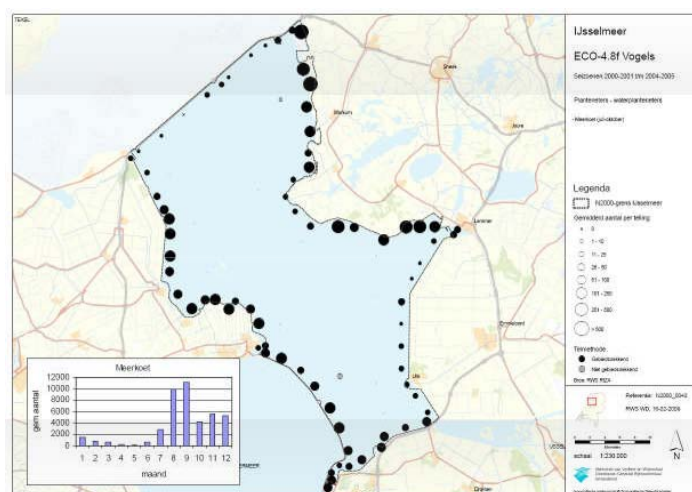
Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.600 vogels (seizoensgemiddelde). Dit doelaantal is lager gesteld dan de aantallen die halverwege de jaren 80 aanwezig waren (toen de Vogelrichtlijn vigerend werd) en is de laatste vijf seizoenen (2002-2007) maar in twee seizoenen gehaald (gemiddeld c. 3.380), waardoor de realisatie van de doelopgave niet meer zonder meer voor de hand ligt. Het IJsselmeer heeft voor de Meerkoet met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert de grootste bijdrage na de

Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer, op grond van seizoensmaxima. Rond 1990 was er sprake van verhoogde aantallen, sinds circa 1993 namen ze af waarna ze stabiliseerden. Het aantalsverloop vertoont een doorgaande toename in de maanden juli tot en met september (wanneer er onder andere op waterplanten wordt gevoerageerd) en is in de maanden daarna min of meer stabiel (onder andere driehoeksmosselen, gras). Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

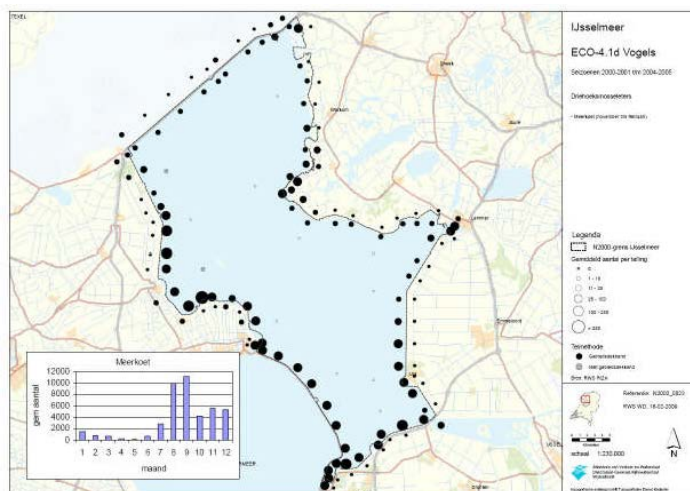
Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn waarschijnlijk noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort. Voor doelrealisatie moeten in elk geval rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water ('s winters mosselen, in de nazomer waterplanten) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van graslanden in buitendijkse terreinen. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen van andere soorten mosseleeters en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel mossels als overige bodemfauna als voedsel). Meerkoeten liften dan mee met doelrealisatie van andere driehoeksmossel-eters (Tafeleend, Kuifeend, Topper en Brilduiker).

.....
 Figuur 2.4.26a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 2.4.26b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

A132 Kluut

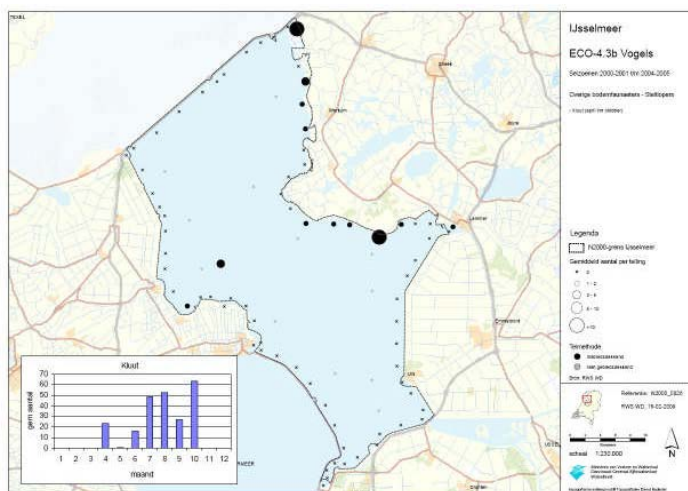
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kluten is het doel gezet op behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde). Het aantal is de laatste vijf seizoenen (2002-2007) maar in twee seizoenen gehaald maar wordt gemiddeld wel gehaald (gemiddeld 30), waardoor de realisatie van de doelopgave waarschijnlijk haalbaar is. Het gebied heeft voor de Kluut met name een functie als foerageergebied. Aantallen fluctueren sterk, maar zijn in de regio sterk afgenomen. In het IJsselmeer liggen de belangrijkste gebieden in de ondiepe delen van de Friese kust (met name Makkumerwaarden, Workumerwaard, Steile Bank), op de Kreupel en in de Vooroever bij Onderdijk. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Hoewel extra maatregelen voor het instandhouden van het leefgebied voor deze soort niet nodig lijken en voor behoud alleen gezorgd hoeft te worden dat de huidige condities in de gebieden waar Kluten voorkomen bewaard blijven, is het toch een uitdaging om uit te zoeken waarom Kluten het zo matig doen in het IJsselmeer. Het wordt dan ook aanbevolen om te onderzoeken of het waterpeil te wensen overlaat (te vaak hoog door scheve waterstand als gevolg van wind of wat voor reden dan ook) of dat er wellicht onvoldoende voedsel beschikbaar is, zoals op de Kreupel aan de orde lijkt te zijn gezien het zeer slechte broedresultaat van aldaar broedende Kluten.

Figuur 2.4.27
Verspreiding van Kluten

A140 Goudplevier

Beschrijving huidige situatie en doelen:

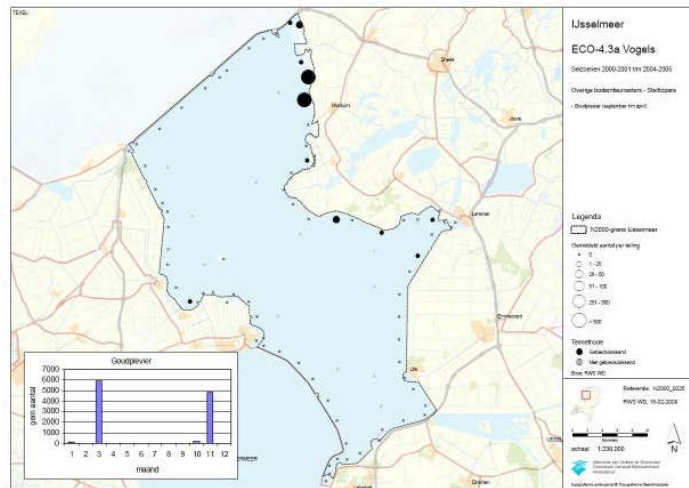
Voor Goudplevieren is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 9.700 vogels (seizoensmaximum) als doel gesteld. Getelde seizoensgemiddelden komen veel lager uit en geven geen indicatie of het doel gehaald wordt. Uit waarneming.nl zijn seizoenmaxima te traceren die in de periode 2000-2009, zowel tijdens de voorjaars- als najaartrek van maart-april en augustus-november, met enige regelmaat boven de 10.000 vogels uitkomen. Deze dieren verblijven in de Workumerwaard en in de aangelegen polder Geele Strand. Aantallen Goudplevieren zijn hiermee van nationale en internationale betekenis. Binnen het Natura 2000-netwerk levert het gebied de grootste bijdrage na de Waddenzee. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaappleats en als foerageergebied. De grote concentraties liggen in de Workumerbuitenwaard en bij Stoenckherne (buitendijkse graslanden). Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is namelijk niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen voor het instandhouden van het leefgebied voor deze soort zijn niet nodig. Voor behoud hoeft alleen gezorgd te worden dat de huidige condities in de gebieden waar Goudplevieren voorkomen gehandhaafd blijven. Voor Goudplevieren geldt soms een telprobleem omdat ze bij reguliere vliegtuigtellingen over het hoofd kunnen worden gezien. Voor behoud is het van belang dat openheid en rust (in winterhalfjaar van oktober tot en met april) gehandhaafd blijven. Het doel ligt uitstekend mee met de doelen voor ganzen en Smienten waarvoor naast het behouden van rust en ruimte het beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestaand grasland in de Workumerbuiten- en binnenwaard moet worden gecontinueerd om foerageergebied voor ganzen (en mogelijk ook Smienten) te behouden. Dit is dan ook gunstig voor Goudplevieren. Voor Kleine Zwanen, ganzen en Smienten is het daarnaast belangrijk dat er

aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.28
Verspreiding van Goudplevieren

A151 Kemphaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kemphanen is als doel het behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2.100 vogels (seizoensmaximum voor het foerageergebied) en gemiddeld 17.300 vogels (seizoensmaximum voor het gebied als slaappleats). Getelde seizoensgemiddelden komen hoger uit voor foerageredne dieren maar veel lager uit dan dieren op de slaappleats en geven daarvoor geen indicatie of het doel gehaald wordt. Uit waarneming.nl zijn seizoenmaxima te traceren die in de periode 2000-2009, zowel tijdens de voorjaars- als nazomertrek van maart-april en juli-september, met enige regelmaat boven de 1.000 vogels uitkomen en soms tot meer dan duizenden. Uit onderzoek van de RuG blijkt dat de (tien)duizenden Kemphanen die hier rond april pleisteren grotendeels mannetjes zijn. Ze slapen 's nachts op vooral buitendijkse slaappleatsen langs de gehele Friese IJsselmeerkust, en foerageren op grasland binnen een paar kilometer van hun slaappleats. De laatste jaren zijn echter ook hier de aantallen afgenomen. Het is onduidelijk of het doel wel gehaald wordt maar gezien de genoemde afname is dat onwaarschijnlijk.

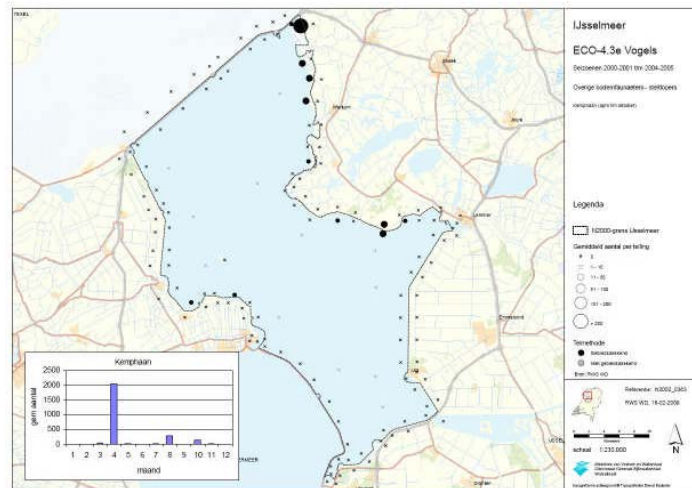
Aantallen Kemphanen zijn van internationale en zeer grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. Het IJsselmeer levert als slaappleats in Nederland de grootste bijdrage. Aantallen van vogels die overdag aanwezig zijn, fluctueren sterk, van aantallen aanwezig op de slaappleats is onvoldoende bekend. In de regio is sprake van een negatieve tendens en de soort verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. Er is geen landelijke herstelopgave van toepassing dus handhaving van de huidige situatie is voldoende.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen voor het instandhouden van het leefgebied voor Kemphanen zijn waarschijnlijk nodig. Voor behoud moet gezorgd worden dat de huidige condities in de gebieden waar Kemphanen voorkomen gehandhaafd blijven (met name de ondieptes van de Makkumernoordwaard maar ook op de Steile Bank). Voor behoud is het van belang dat openheid en rust (ook in de zomer, met name augustus) gehandhaafd blijven. Uit het onderzoek van de RuG komt mogelijk naar voren of er passende maatregelen aanwijsbaar zijn.

Het doel lift uitstekend mee met de doelen voor Goudplevieren, ganzen en Smienten waarvoor naast het behouden van rust en ruimte het beheer van buitendijkse foerageergebieden belangrijk is. Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestaand grasland in de Workumerbuiten- en binnenwaard moet worden gecontinueerd om foerageergebied voor ganzen (en mogelijk ook Smienten) te behouden. Dit is dan ook gunstig voor Kemphanen. Er is deels een telprobleem omdat Kemphanen tijdens de vliegtuigtelingen in buitendijkse gebieden soms over het hoofd kunnen worden gezien. Verder is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.29
Verspreiding van Kemphanen

A156 Grutto

Beschrijving huidige situatie en doelen:

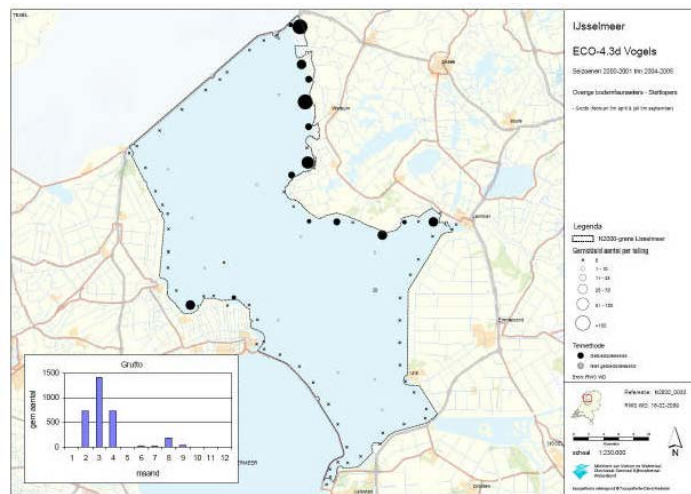
Voor Grutto's is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 290 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied) en gemiddeld 2.200 vogels (seizoensmaximum voor het gebied als slaappleaats). Grutto's trekken geconcentreerd door in het voorjaar (maart). De getelde seizoensgemiddelden komen de laatste jaren (2002-2007) lager uit waardoor het doekl mogelijk niet gehaald wordt. Uit waarneming.nl zijn seizoenmaxima te traceren die in de periode 2000-2009, nooit boven de 1.000 uitkomen. Het is onbekend of het aantal op de slaappleaats wel gehaald wordt. Hiervoor zullen slaappleaatsstellingen beschikbaar moeten komen. Aantallen Grutto's zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het gebied levert als foerageergebied en slaappleaats één van

de grootste bijdragen in Nederland. Er is geen duidelijke trend in de foeragerende aantallen. De landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig op grond van het directe verband tussen de trekvogelaantallen en de afnemende broedvogelpopulatie. De aantallen trekvogels in de telgebieden zijn echter min of meer stabiel en de herstelopgave dient dus in de broedgebieden gelegd te worden. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen voor het instandhouden van het leefgebied voor Grutto's zijn waarschijnlijk nodig. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is het belangrijk dat het behoud van de aantallen door te zorgen dat de huidige condities in de gebieden waar Grutto's voorkomen gehandhaafd blijven. Deze gebieden zijn met name buitendijkse gebieden, met name de graslanden en ondieptes van het noordelijk deel de Friese kust maar ook her en der in de overige delen van het IJsselmeer, waaronder de Steile Bank, Lemmer en de Voorover bij Onderdijk. Voor behoud is het van belang dat openheid en rust (met name in de periode februari tot en met april maar ook in de zomer) gehandhaafd blijven. Het doel lift uitstekend mee met de doelen voor Goudplevieren, ganzen, Smienten, Kluten, Goudplevieren en Kemphanen waarvoor naast het behouden van rust en ruimte het beheer van buitendijkse gebieden belangrijk is. Er is deels een telprobleem omdat Grutto's tijdens de vliegtuigtelingen in buitendijkse gebieden soms over het hoofd kunnen worden gezien. Verder is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.30
Verspreiding van Grutto's

A160 Wulp

Beschrijving huidige situatie en doelen:

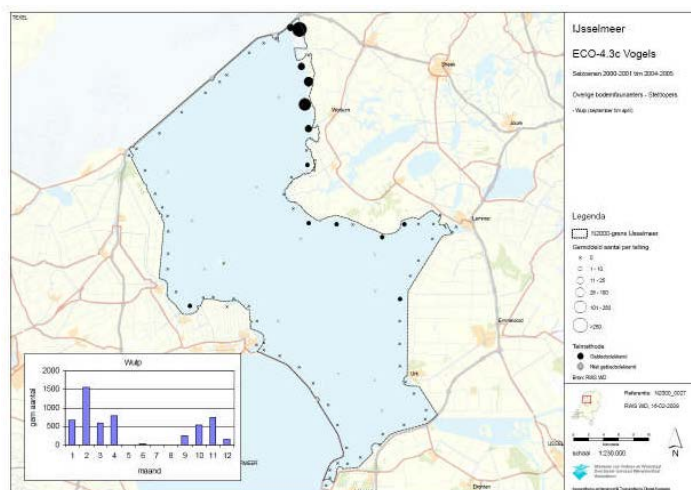
Voor Wulpen is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 310 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied) en gemiddeld 3.500 vogels (seizoensgemiddelde voor het gebied als slaappleats).

De laatste jaren (2002-2007) werden gemiddelde meer dan 700 vogels geteld. Het IJsselmeer is de grootste binnenlandse slaappleaats. De aantallen namen in de jaren negentig al toe. Voor zowel het foerageergebied als voor de slaappleaats worden de doelen dus gemakkelijk gehaald. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen voor het instandhouden van het leefgebied voor Wulpen zijn niet nodig. Behoud van de aantallen door te zorgen dat de huidige condities in de gebieden waar Wulpen voorkomen gehandhaafd blijven is voldoende. De gebieden waar Wulpen verblijven, zijn de buitendijkse gebieden, met name de graslanden en ondieptes van het noordelijk deel de Friese kust maar ook her en der in de overige delen van het IJsselmeer waaronder de ondieptes van de Steile Bank, natuurontwikkelingeilandjes en de Vooroever bij Onderdijk. Voor behoud is het van belang dat openheid en rust (met name in de periode september tot en met april) gehandhaafd blijven. Het doel lift uitstekend mee met de doelen voor Goudplevieren, ganzen, Smienten, Kluten, Goudplevieren en Kemphanen waarvoor naast het behouden van rust en ruimte het beheer van buitendijkse gebieden (graslanden en ondieptes) belangrijk is. Verder is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 2.4.31
Verspreiding van Wulpen

A177 Dwergmeeuw

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het doel voor Dwergmeeuwen is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 50 vogels (seizoensgemiddelde).

In het bijzonder voor het IJsselmeer geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van

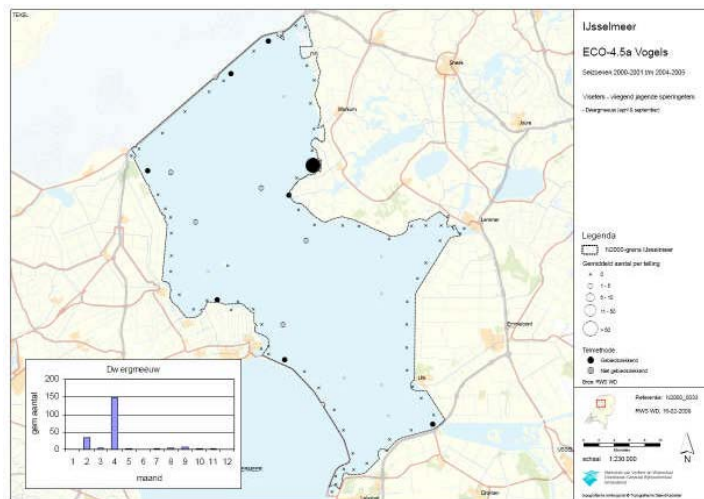
een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch.

Aantallen Dwergmeeuwen zijn van grote nationale betekenis. Het IJsselmeer heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Mogelijk levert het IJsselmeer de grootste bijdrage in Nederland. De soort is het hele jaar in het gebied aanwezig, maar vooral in de wintermaanden (van september tot en met januari). Het zwaartepunt van de verspreiding is in het noordelijk deel van het gebied. Aantallen in de tellingen wisselen sterk en vertegenwoordigen slechts een (klein) deel van de aanwezige vogels, omdat deze soort moeilijk telbaar is door het voorkomen midden op het meer. Specifieke tellingen vanaf boten leverden bijvoorbeeld in 1982/1983 ongeveer 5000 vogels op. De reguliere tellingen in de jaren negentig vallen gemiddeld aanzienlijk lager uit dan in de jaren tachtig. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig op onderdeel leefgebied, in het bijzonder vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer rond 1992.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het IJsselmeer. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

.....
Figuur 2.4.32
Verspreiding van Dwergmeeuwen

A190 Reuzenstern

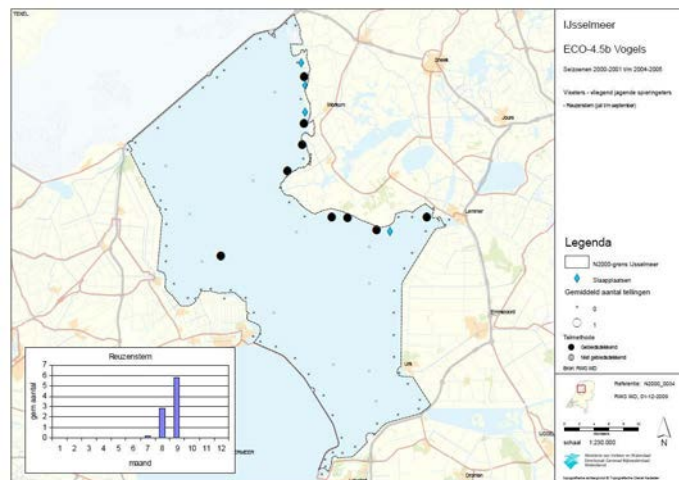
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Reuzensterns is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensmaximum) als doel gesteld. Aantallen Reuzensterns zijn van zeer grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaappleaats en als foerageergebied. Het IJsselmeer levert voor deze soort verreweg de grootste bijdrage in Nederland. De soort is een doortrekker, vooral aanwezig in augustus en september. Aantallen zijn toegenomen, in de reguliere tellingen zijn sinds 1999 jaarlijks 5-8 vogels geteld. Specifieke tellingen komen aanzienlijk hoger uit, bijvoorbeeld 60 vogels in de Makkumerwaarden en in de Workumerwaard in augustus 2002. Andere belangrijke rustplaatsen zijn de Steile Bank. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, maar zijn voor de langere termijn gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het IJsselmeer wellicht toch van belang. In 2009 werden op Makkumerzuidwaard, Workumerbuitenwaard en Steile Bank maximaal resp. 21, 23 en 7 vogels waargenomen (samen c. 50). Met deze aantallen wordt het doel van 40 gehaald. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven, vooral in de periode juli tot en met september in de omgeving van zandplaten langs de Friese kust (met name Steile Bank, Mirnserklif, Makkumerwaarden etc.) en kolonisatie van grondpredatoren moet worden tegengegaan omdat anders de functie als slaappleaats vervalst en de aantallen dan snel af zullen nemen. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen van andere spieringeters en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, lift de Reuzenstern dan mee met de inspanningen voor andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

.....
 Figuur 2.4.33
 Verspreiding van Reuzensterms en
 ligging van slaapplekken

A197 Zwarte Stern

Beschrijving huidige situatie en doelen:

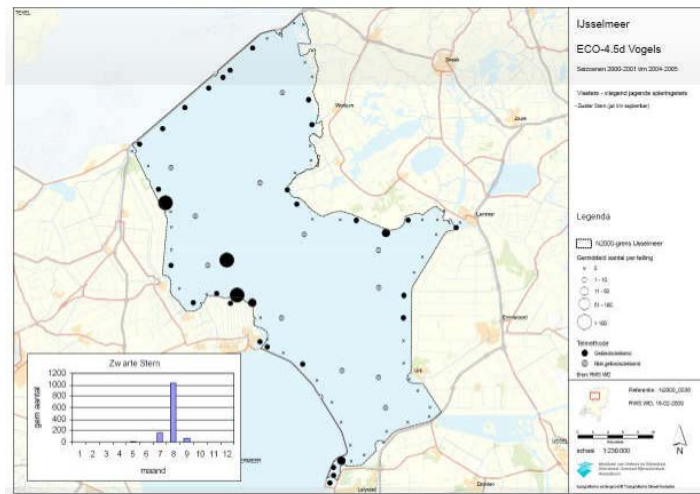
Voor Zwarte Sterns is als doel gesteld behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 49.700 vogels (seizoensmaximum) voor het gebied als foerageergebied. Vanaf 1980 zijn vrijwel jaarlijks tellingen uitgevoerd op slaapplekken in het IJsselmeergebied. In de jaren tachtig sliepen concentraties Zwarte Sterns op slikplaten in de Oostvaardersplassen (Markermeer), op de Steile Bank (IJsselmeer) en op het Balgzand (Waddenzee), maar de vogels foerageerden grotendeels op IJsselmeer. In de jaren negentig tot in 1999 was alleen het Balgzand nog substantieel in gebruik. In de jaren 2000-2002 werd daarnaast in het gebied van de zandopspuiting van het Naviduct bij Enkhuizen geslapen (Markermeer), maar de vogels foerageerden nog steeds grotendeels op het IJsselmeer. Vanaf 2003 ontstonden twee nieuwe geschikte locaties; vogeleiland de Kreupel (IJsselmeer) en vooroevergebied Hoekelingse dam in IJmeer/Markermeer. Vanaf 2006 is alleen de Kreupel in het IJsselmeer nog geschikt, omdat dit gebied actief door Staatsbosbeheer kaal wordt gehouden. Overige slaapplekken verruigden door vegetatiesuccessie en werden daardoor ongeschikt. Naast grote slaapplekken zijn her en der verspreid over het IJsselmeergebied kleinere slaapplekken gesitueerd. In 2006 en 2007 werd geslapen op het Zilverstrand bij Almere in het Gooimeer. In 2009 en waarschijnlijk ook al in 2008 werd door Zwarte Sterns geslapen op een nieuw opspuitterrein in het Eemmeer. Dit terrein ligt laag en blijft mogelijk langer geschikt doordat het kan overstromen en vegetatie niet snel tot ontwikkeling zal kunnen komen. Op basis van de tellingen in het hele IJsselmeergebied is te zien dat de aantallen afnamen, vooral sinds 2000. In de meeste jaren voor 2000 werden in het IJsselmeergebied maxima van grofweg tussen 50 en 120 duizend vogels geteld. In de jaren daarna gaat het jaarlijks om c. 20 duizend vogels (Van der Winden & Klaassen 2008). Voor het IJsselmeer in het bijzonder geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is

nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch. Aantallen Zwarte Sterns in het IJsselmeer zijn van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het IJsselmeer levert voor deze soort in Nederland de grootste bijdrage. De soort is een doortrekker, met name aanwezig in de nazomer, met een sterke piek in augustus. Het zwaartepunt van de verspreiding bevindt zich in het middengedeelte en noordelijk deel van het gebied. Aantallen in de dagtellingen wisselen sterk en vertegenwoordigen slechts een (klein) deel van de aanwezige vogels, omdat ze moeilijk telbaar zijn door het voorkomen midden op het meer. Slaappleaatsen herbergen tienduizenden vogels (tot 100.000). De belangrijkste slaappleaats voor vogels die op het IJsselmeer foerageren lag altijd buiten het gebied in het Balgzand, maar in het verleden lagen slaappleaatsen ook wel in het gebied. Slaappleaatsen binnen het gebied bestaan soms slechts tijdelijk en worden gaandeweg ongeschikt vanwege voortschrijdende vegetatiesuccessie (Oostvaardersplassen en recenter het Naviduct). Op het nieuwe vogeleiland de Kreupel (centrale IJsselmeer), dat in 2003 gereed is, is tegenwoordig een grote slaappleaats van Zwarte Sterns gevestigd. Op basis van de reguliere vliegtuigtellingen en de slaappleaatsstellingen vanuit de jaren tachtig blijkt dat Zwarte Sterns sterk zijn afgenomen. Omdat het merendeel van alle Zwarte Sterns die in Nederland ruïen in de nazomer in het IJsselmeergebied verblijven is de landelijke staat van instandhouding door genoemde afname zeer ongunstig.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien de sterke afname en het daaraan gekoppelde verslechterde leefgebied met een matige spieringstand in het IJsselmeer. Om de neergaande trend te keren moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Reuzensterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten. Verder is het belangrijk dat rust, ruimte en openheid bewaard blijven, met name op de slaappleaats op de Kreupel maar ook op open water op het noordelijk en centrale IJsselmeer. Voor de Kreupel is het van cruciaal belang dat kolonisatie van grondpredatoren wordt tegengegaan, omdat anders de functie als slaappleaats verval.

Figuur 2.4.34
 Verspreiding van Zwarte Sterns

2.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied IJsselmeer zijn 5 Staats- en/of Beschermde Natuurmonumenten opgenomen (tabel 2.5).

Tabel 2.5
Beschermde natuurmonumenten in
het IJsselmeer

BN Stoenckherne	(NLB/GS/GA-51414, Stcrt. 1982, nr. 128)
SN Stoenckherne	(NMF/N 86-13 951, Stcrt. 1987, nr.2)
BN Friese IJsselmeerkust	(NBLF 91-3121, Stcrt. 1991)
SN Friese IJsselmeerkust	(NBLF 91-3119, Stcrt. 1991)
SN De Ven	(NLB/N39832, Stcrt. 1980, nr. 115)

Beschermde en staatsnatuurmonument Stoenckherne

Landschappelijke, aardkundige en hydrologische waarden
Onder deze categorie wordt in de aanwijzingen voor Stoenckherne aangegeven dat "uit een oogpunt van natuurschoon... het natuurmonument van betekenis [is] door de weidsheid van het landschap en door de afwisseling van gras- en rietlanden, rietzomen, de natuurlijke inham en het water." Voor beheer betekent dit dat openheid door gericht maaibeheer en/of begrazing operationeel moet blijven.

Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
H6430A	Ruigten en zomen (Moerasspirea)	bb	Instandhouding zoete moerasvegetaties met soorten als	Liften mee	
H6430B	Ruigten en zomen (Harig wilgenroosje)	bb	Engelwortel, Koekoeksbloem, Dotterbloem, Melkeppe, Kattestaart en Moerasmelkdistel		

Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
H1340	*Noordse woelmuis	ub	Noordse woelmuis	Identiek	Noordse woelmuis komt alleen nog voor op de Makkumer Noord- en Zuidwaard.

Vogelrichtlijn: broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
A081	Bruine kiekendief	bb	Bruine kiekendief	Identiek	
A119	Porseleinhoen	bb	Porseleinhoen	Identiek	
			Waterral	Liften mee	#

A137	Bontbekplevier	bb	Bontbekplevier	Identiek	
A151	Kemphaan	uv	Kemphaan	Identiek	Komt niet meer als broedvogel voor.
			Tureluur	Liften mee	#
			Watersnip	Liften mee	Komt niet meer als broedvogel voor.
			Scholekster	Liften mee	#
			Veldleeuwerik	Liften mee	#
			Graspieper	Liften mee	#
			Gele kwikstaart	Liften mee	#
A292	Snor	bb	Baardmannetje	Liften mee	#

Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor.

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A051	Krakeend	bb	Krakeend	Liften mee	
A132	Kluut	bb	Kluut	Liften mee	Kwam in 2005/06 niet als broedvogel voor.
A151	Kemphaan	bb	Kemphaan	Liften mee	Komt niet meer als broedvogel voor.
A156	Grutto	bb	Grutto	Liften mee	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding soorten van het zilte milieu o.a. Zeeaster, Engels gras, Zilte zegge en Melkkruid	Geen aanvullende maatregelen	Vereisen permanent hoge chloridengehaltes. Melkkruid en Zilte zegge zijn afgenomen. Engels gras en Zeeaster zijn gelijk gebleven. Doelen op lange termijn door verdergaande ontzilting niet meer realistisch.
Instandhouding soorten van het brakke milieu o.a. Aardbeiklaver en Selderij	Geen aanvullende maatregelen	Vereisen voldoende nalevering van de bodem of aanvoer van brak (kwel) water. Aardbeiklaver is afgenomen. Selderij is gelijk gebleven. Doelen op lange termijn niet meer realistisch.
Instandhouding extensief beheerd drassig schraal hooiland met soorten als Gevlekte rietorchis, Vleeskleurige orchis, Keverorchis, Trilgras, Heelblaadjes en een zeldzame tussenvorm van Valse voszegge en	Geen aanvullende maatregelen	Gevlekte rietorchis, Heelblaadjes en de zeldzame tussenvorm van

Pluimzegge			Valse voszegge en Pluimzegge zijn gelijk gebleven. Vleeskleurige orchis en Keverorchis komen niet meer voor. Trilgras komt zeer minimaal voor.
Instandhouding rietlanden met soorten als Vleeskleurige orchis, Rietorchis en Gevlekte rietorchis		Geen aanvullende maatregelen	Rietorchis en gevlekte rietorchis zijn gelijk gebleven. Vleeskleurige orchis komt niet meer voor.
Instandhouding plasdras-weide	Knolboterbloem	Geen aanvullende maatregelen	Vrij zeldzaam. In voorkomen gelijk gebleven.
	Kattendoorn	Geen aanvullende maatregelen	Vrij zeldzaam. In voorkomen gelijk gebleven.
	Kruisdistel	Geen aanvullende maatregelen	Vrij algemeen. In voorkomen gelijk gebleven.
	Liggende klaver	Geen aanvullende maatregelen	Vrij algemeen. In voorkomen gelijk gebleven.
	Veldlathyrus	Geen aanvullende maatregelen	Algemeen. In voorkomen gelijk gebleven.
	Gele morgenster	Geen aanvullende maatregelen	Vrij algemeen. In voorkomen licht afgenomen. Wellicht begrazingsdruk aanpassen?
	Haakmos	Geen aanvullende maatregelen	Vrij algemeen
	Slaapmos	Geen aanvullende maatregelen	Vrij algemeen

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Dwergstern, Kwartelkoning	Geen aanvullende maatregelen	Komen niet meer voor.
Instandhouding Visotter	Geen aanvullende maatregelen	Komt niet meer voor.
Instandhouding trekvinders als Distelvinder, Gele Luzernevinder en Atalanta	Geen aanvullende maatregelen	Distelvinder en Atalanta komen algemeen voor. De Gele luzernevinder is schaarse trekvinder die in wisselende aantallen per jaar in Nederland wordt waargenomen.

Voor de Otter is het wel nuttig in ieder geval het gebied geschikt te houden voor als de herintroductie in Friesland en Noordwest-Overijssel weer een zich uitbreidende populatie oplevert.

Beschermd en staatsnatuurmonument Friese IJsselmeerkust

Landschappelijke, aardkundige en hydrologische waarden
Onder deze categorie wordt in de aanwijzingen van de Friese IJsselmeerkust gerept van “het weidse open karakter van het gebied, met uitgestrekte riet- en moerasvegetaties, struwelen en korte, gemaaide vegetaties.” Dit “maakt het gebied zowel vanaf de IJsselmeerdijk als vanaf het IJsselmeer van grote betekenis uit het oogpunt van natuurschoon.” Daarnaast wordt het belang aangegeven van de aanwezigheid van “twee klifkusten” en van “de functie en de plaats die het [gebied] inneemt ten opzichte van het IJsselmeer en in relatie met het vasteland van Friesland en de Waddenzee.”

Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
H1340	*Noordse woelmuis	ub	Instandhouding aantal muizensoorten	Liften mee	Noordse woelmuis komt alleen nog voor op de Makkumer Noord- en Zuidwaard. Concurrentie met andere <i>Microtus</i> -soorten dient beperkt te blijven door het in stand houden van natte periodiek geïnundeerde riet- en kruidenrijke zoomvegetaties.

Vogelrichtlijn: broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
A017	Aalscholver	bb	Aalscholver	Identiek	Komt hier niet als broedvogel voor.
A081	Bruine Kiekendief	bb	Bruine kiekendief	Identiek	
A119	Porseleinhoen	bb	Porseleinhoen	Identiek	
A137	Bontbekplevier	bb	Bontbekplevier	Identiek	
A151	Kemphaan	uv	Kemphaan	Identiek	Komt nog slechts in zeer gering aantal als broedvogel voor.
			Tureluur	Liften mee	#
			Watersnip	Liften mee	Komt niet meer als broedvogel voor.
A193	Visdief	bb	Visdief	Identiek	
A292	Snor	bb	Snor	Identiek	

			Kleine karekiet	Liften mee	#
			Baardmannetje	Liften mee	#
A295	Rietzanger	bb	Rietzanger	Identiek	
			Sprinkhaanrietzanger	Liften mee	#

Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor.

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
A005	Eruwt	bb	Eruwt	Identiek	
A017	Aalscholver	bb	Aalscholver	Identiek	
A039	Toendrarietgans	bb	Toendrarietgans	Identiek	Komt vrijwel alleen op slaapplekken voor
A041	Kolgans	bb	Kolgans	Identiek	
A043	Grauwe gans	bb	Grauwe gans	Identiek	
A045	Brandgans	bb	Brandgans	Identiek	
A050	Smient	bb	Smient	Identiek	
A051	Krakeend	bb	Krakeend	Identiek	
A052	Wintertaling	bb	Wintertaling	Identiek	
A054	Pijlstaart	bb	Pijlstaart	Identiek	
A056	Slobeend	bb	Slobeend	Identiek	
A059	Tafeleend	bb	Tafeleend	Identiek	
A061	Kuifeend	bb	Kuifeend	Identiek	
A132	Kluut	bb	Kluut	Identiek	
A151	Kemphaan	bb	Kemphaan	Identiek	Komt vooral op slaapplekken voor.
A156	Grutto	bb	Grutto	Identiek	
A160	Wulp	bb	Wulp	Identiek	
A197	Zwarte Stern	bb	Zwarte Stern	Identiek	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding graslanden met soorten als Stomp en Gewoon kweldergras, Melkkruid	Geen aanvullende maatregelen	Vereisen permanent hoge chloridengehaltes. Stomp en Gewoon kweldergras komen niet meer voor. Melkkruid is sterk afgenomen. Doelen op lange termijn niet meer realistisch.
Instandhouding van soorten als Blauwe zeedistel, Kattendoorn, Handjesgras en Echt walstro	Geen aanvullende maatregelen	Blauwe zeedistel komt niet meer voor. Kattendoorn en Echt walstro

		zijn gelijk gebleven. Handjesgras is toegenomen.
Instandhouding van de riet- en zeggemoerassen met soorten als Veenpluis, Waternavel, Zeegroene Muur, Egelboterbloem, Ronde zegge, Moeraskartelblad, Lage zegge en Zilt torkruid	Geen aanvullende maatregelen	Veenpluis, Waternavel, Zeegroen muur, Egelboterbloem, Lage zegge en Zilt torkruid zijn gelijk gebleven. Ronde zegge en Moeraskartelblad komen niet meer voor.
Kievitsbloem, Waardzegge, Heelblaadjes, Moeraswespenorchis, Addertong, Moeraskartelblad en Vleeskleurige orchis	Geen aanvullende maatregelen	Heelblaadjes is gelijk gebleven. Addertong is toegenomen. Kievitsbloem, Waardzegge, Moeraswespenorchis, Moeraskartelblad en Vleeskleurige orchis komen niet meer voor.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Klein waterhoen, Kleinst waterhoen, Kwartelkoning	Geen aanvullende maatregelen	Beide waterhoenenkomen hooguit incidenteel als broedvogel voor. Kwartelkoning komt niet meer voor.
Bosrietzanger, Grasmus	Geen aanvullende maatregelen	Beide soorten komen in lage dichtheden voor. In Nederland komen beide soorten algemeen voor. Bosrietzanger laat landelijk een neutrale trend zien. Grasmus laat landelijk een stijgende trend zien. → Afname van het aantal Bosrietzangers en Grasmussen mag plaatsvinden ten gunst van Natura 2000 IHD (m.n. soorten van nat rietland).
Instandhouding van zoutwater soorten o.a. Aal, Bot en Spiering	Liften mee	Diadrome vissoorten profiteren van KRW maatregelen; spiering is bovendien belangrijk voor instandhouding N2000 doelen
Instandhouding van zoetwater soorten als Snoekbaars, Baars, Pos, Brasem en Blankvoorn	Liften mee	Eurytope zoetwatervis, zullen stellig meeliften met door KRW beoogde waterkwaliteit

Er zijn waarnemingen gedaan van o.a. Ree, Wezel, Hermelijn, Bunzing en Visotter (incidenteel)	Geen aanvullende maatregelen	Ree, Wezel, Hermelijn en Bunzing komen algemeen voor. Visotter komt niet meer voor.
Instandhouding Das Zuid Friese kust	Geen aanvullende maatregelen	Komt niet meer voor.
Instandhouding trekvinders zuidelijke IJsselmeeroever met soorten als Distelvlinder en Atalanta	Geen aanvullende maatregelen	Waardplanten (distels en brandnetels) komen algemeen voor. Beide soorten komen algemeen voor.
Instandhouding Grote vuurvlinder Kooiwaard	Geen aanvullende maatregelen	Komt niet meer voor.
Langs de Friese IJsselmeerkust zijn waarnemingen gedaan van de Kleine watersalamander, de Rugstreeppad, de Groene kikker en de Bruine kikker	Geen aanvullende maatregelen	Groene kikker en Bruine Kikker komen algemeen voor.

De genoemde amfibieën lijken (allemaal) nogal eurytoop en vormen dus geen probleem.

Staats natuurmonument De Ven

“Het buitendijks gelegen natuurmonument bestaat zowel uit water als uit land.”

Het natuurmonument is aangewezen op basis van:

Natuurwetenschappelijke betekenis

“Tussen het reservaat en de kust van Friesland is het IJsselmeer op zijn smalst. In verband hiermee vormt het natuurmonument een belangrijke schakel in een vogeltrekroute. Bovendien is het van belang als broedterrein voor rietvogels en weidevogels, waaronder minder algemene tot vrij zeldzame soorten. De strook water die binnen het natuurmonument valt, is van betekenis als rust- en foerageergebied voor grote aantallen watervogels. In botanisch opzicht is het natuurmonument van betekenis door het voorkomen van goed ontwikkelde brakwater-, moeras- en graslandvegetaties.”

Consequenties voor het beheerplan IJsselmeer

Vanuit de NM zijn geen doelen in de zin van habitattypen en/of doelsoorten geformuleerd. Wel is belangrijk dat dit gebied sinds 1990 een kolonie Aalscholvers herbergt. Deze kolonie groeide gestaag en bereikte in 2003 het (voorlopig) maximum van 4100 paren. Daarmee was het één van de grootste kolonies in Nederland. Afgezien van het ontbreken van meetbare NM doelen dient naast de optimale omstandigheden voor Aalscholvers rekening gehouden te worden met de botanische waarden van het gebied, de waarde als broedterrein voor rietvogels en watervogels en de waarde als rust- en foerageergebied voor grote aantallen weidevogels.

2.6 Conclusies IJsselmeer

Habitatrichtlijn

Van drie van de vier habitat(sub)typen waarvoor in het IJsselmeer instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd is op dit moment duidelijk sprake van een te geringe kennis omtrent de huidige omvang en kwaliteit. Van het vierde type, H3150 meren met krabbenscheer en fonteinkruiden, is de huidige ligging goed bekend en de kwaliteit redelijk. De beide subtypen van H6430 ruigten en zomen komen in het gebied voor in relatief soortenarme vorm en vooral subtype A (moerasspirea) lijkt behoorlijk schaars en vooral aanwezig op de iets hogere delen. Subtype B (harig wilgenroosje) is wat wijder verspreid, maar ook niet van een grote soortenrijkdom. Van het habitatype 7140A overgangs- en trilvenen (trilvenen) zijn slechts een paar minimale plekken nog aanwezig op de Makkumernoordwaard. De perspectieven voor dit type zijn, gezien de abiotische omstandigheden, zeer slecht en daarom is behoud, ondanks de landelijk ongunstige staat van instandhouding van H7140, het hoogst haalbare.

Vogelrichtlijn

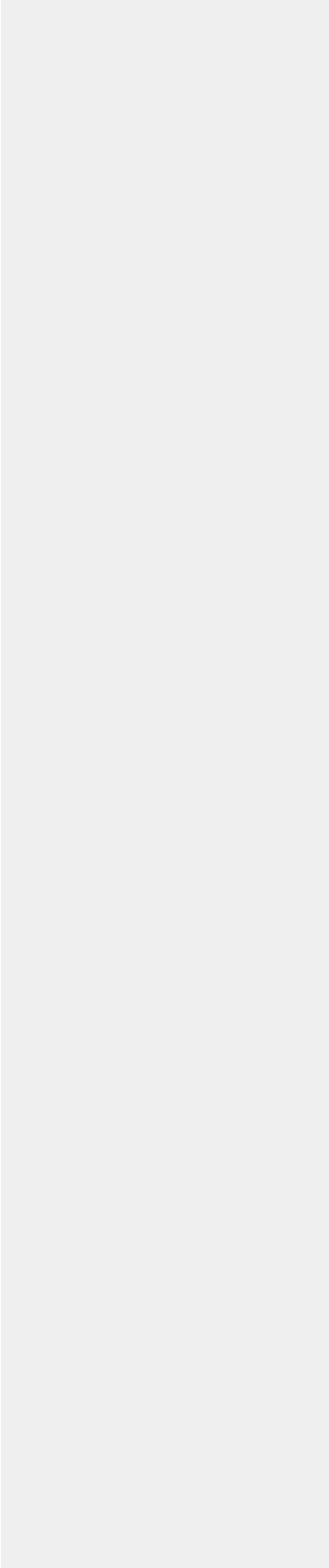
Van de **broedvogels** waarvoor het IJsselmeer is aangewezen vragen de meeste soorten om extra inspanningen voor doelrealisatie. Volgens de meeste recente informatie (aantallen 2003-2007) halen met name de soorten die in moerasvegetatie broeden het doelaantal niet. Het gaat om Roerdomp en Bruine Kiekendief, waarvan het aantal recent onder het doelaantal kwam, maar ook om Rietzanger en Snor, hoewel voor deze soorten geen jaarlijkse aantalschattingen beschikbaar zijn. Van het Porseleinhoen ligt het aantal de meeste jaren onder het doelaantal en deze soort heeft dus een grotere herstelopgave. Van de Makkumernoordwaard is geen informatie beschikbaar voor Bruine Kiekendief, Snor, Rietzanger en Porseleinhoen. Dit gebied zou dus op broedvogels onderzocht dienen te worden om duidelijk te krijgen hoe groot de recente broedpopulatie is. De Kempmaan (graslandsoort) lijkt uit het gebied te verdwijnen, conform de ontwikkelingen in de rest van het land en West-Europa. Van de kale grond broedvogels zit het aantal Bontbekplevieren de laatste jaren onder het doelaantal. Het aantal op de Kreupel is lager dan op basis van de aantallen in eerdere jaren werd verwacht en blijkbaar is habitat langs de Friese kust niet voldoende aantrekkelijk. Voor Visdieven wordt het doel wel gehaald, al moet blijvende aandacht uitgaan naar zowel voldoende aanbod aan broedgebied (wat actief tegengaan van vegetatiesuccessie vereist) en kan een slechte toestand in verband met bereikbare kleine vis op het IJsselmeer de instandhouding in gevaar brengen (indicatie zeer slecht broedsucces in 2009, Kreupel).

Van de **trekvoegels** waarvoor het IJsselmeer is aangewezen vragen met name de viseters om extra inspanningen voor doelrealisatie. De aantallen Futen, Grote Zaagbekken, Nonnetjes en Zwarte Sterns namen al langere tijd af en hoewel het doelaantal laag gehouden is, worden de doelaantallen in de meeste gevallen niet gehaald. Een belangrijke factor is de slechte stand van de Spiering, maar oorzaken liggen ook elders, o.a. als gevolg van klimaatverandering. Naast viseters doen benthoseters het ook slecht. Toppers nemen verder af en Tafeleend nam al eerder af, evenals overwinterende Kuifeenden (hoewel die na afname toenamen in de Veluwerandmeren). Met name voor Tafeleend en Brilduiker nam het aantal al in eerder jaren af en is het doelaantal slechts een fractie van de oude aantallen. Voor zowel viseters (spiering) als benthoseters

(driehoeksmosselen) is een studie naar de zogeheten autonoom neergaande trend (ANT) in het leven geroepen om de optredende processen te doorgronden en adviezen te geven. Naast viseters en benthoseters zijn er nog de herbivore watervogels. Deels zijn dat waterplantenetters (o.a. Friese kust) maar het grootste deel bestaat uit soorten die afhankelijk zijn van boerenland om te foerageren op oogstresten op akkers en op graslanden. Van soorten als Kleine Zwaan, Brandgans en Smient is niet geheel duidelijk waarom ze na een aanvankelijke toename recent weer afnemen. Als voor deze soorten het doel niet wordt gehaald moet bekeken worden waar de oorzaken liggen. Verder zijn er nog de meer omnivore soorten waaronder de Wilde Eend die aanvankelijk sterk toenam maar recent onder het doelaantal komt. Ook hiervoor dient uitgezocht te worden wat er aan de hand is.

Resterende kennislacunes

- Processen (en de stuurbaarheid ervan) waardoor de avifaunistische kernwaarden (overwinterende en in de zomer ruiende benthos-eters en broedende en overwinterende viseters) afnemen. Dit wordt in de periode 2010-2012 in het kader van de studie naar de autonoom neergaande trend (ANT) uitgezocht. Dit wordt als maatregel opgenomen in het beheerplan.
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (externe werking) zoals o.a. Smienten, ganzen, zwanen etc.
- Kennis van overige soorten waarvan onbekend is waarom ze afnemen (o.a. Wilde Eend).
- Meer exacte kennis over ligging/omvang en gebruik van slaappleaatsen van ganzen, zwanen en steltlopers en de condities waaraan die moeten voldoen.
- Omvang broedvogelstand Friese kust onbekend (met name Makkumernoordwaard).
- Kennis omtrent habitats (potenties/ontwikkelingen).
- Kennis hoe soorten van de HR het IJsselmeer gebruiken (Meervleermuis, Rivierdonderpad).
- Trekvissen (waarvoor de regio een belangrijke rol zou moeten spelen) worden niet genoemd in doelopgave N2000 (komen deels aan de orde in KRW).

3 Markermeer en IJmeer

3.1 Habitatrictlijn - habitattypen

Habitattypen algemeen (zie ook IJsselmeer)

Het enige habitatype, te weten H3140 kranswierwateren, dat voor het Markermeer is aangewezen als instandhoudingsdoelstelling Natura 2000 beslaat slechts een zeer gering deel van de totale oppervlakte van het gebied. Van de meeste watervogelsoorten waarvan belangrijke aantallen op het Markermeer verblijven is daardoor slechts een klein deel gerelateerd aan habitat waarvoor het gebied is aangewezen. Habitats voor sleutelsoorten als driehoeksmossels en spiering die direct gekoppeld zijn aan de meeste vogelwaarden zijn niet direct beschermd binnen de Europese richtlijnen. Het Markermeer is onderdeel van een afgesloten zeearm dat, zelfs nadat verzoeting optrad en de dynamiek grotendeels verloren is gegaan, geschikt is gebleven voor driehoeksmossels en kleine vis waaronder spiering, waardoor het nog steeds een belangrijk voedselgebied is voor vele watervogelsoorten.

In het water is vooral de ondergedoken vegetatie goed ontwikkeld. Ze is divers maar wordt op de meeste plaatsen niet gedomineerd door kranswieren zoals in de Veluwerandmeren. Een uitzondering hierop is de waterplantvegetatie in de beschut gelegen Gouwzee, die volledig gedomineerd wordt door Sterkranswier *Nitellopsis obtusa* (o.a. Noordhuis *et al.* in prep.).

Tabel 3.1
Aangewezen habitattypen (uit LNV
ontwerp-aanwijzingsbesluit)

HR	habitatype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H3140	Kranswierwateren	?	--	++	b

Voor IJsselmeer is overigens H3150 (fonteinkruiden) toegevoegd en H3140 (kranswierwateren) verwijderd ten opzichte van het ontwerpbesluit (2007).

Kranswieren vereisen helder water (zoals in de Veluwerandmeren) en het IJsselmeer is een troebel meer met specifieke gekoppelde waarden. Het water van het Markermeer is troebel door wind en expositie maar aan de westzijde, en wel met name in de Gouwzee (de heldere zone), overheersen kranswieren boven fonteinkruiden. Lokaal overheersen fonteinkruiden.

LEGENDA

1) TREND IN AREAAL

- ? onzeker
- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

-- Zeer gering

- Geringe oppervlakte (minder dan 2%) en grotendeels matige kwaliteit

+ Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels van matige kwaliteit; óf grote oppervlakte (van 2 tot en met 15%); óf geringe oppervlakte (minder dan 2%) met grotendeels goede kwaliteit

++ Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels goede kwaliteit; óf bijzondere kwaliteit; óf bijzondere geografische ligging in combinatie met goede kwaliteit

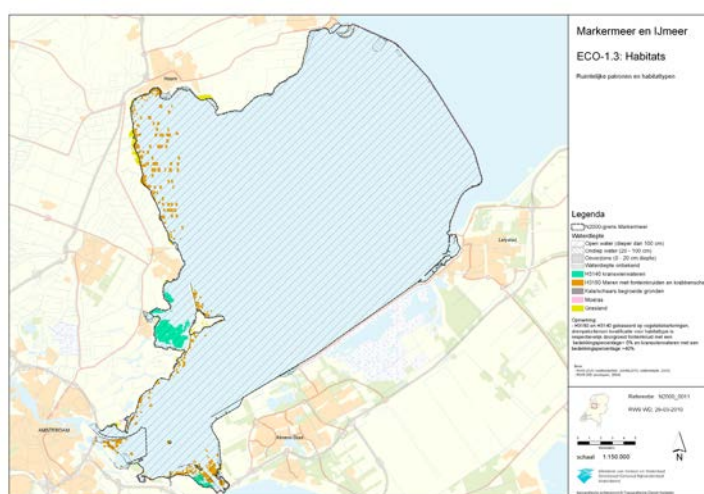
4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAKE EN KWALITEIT

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied

u uitbreiding oppervlak leefgebied

v verbetering kwaliteit leefgebied

.....
Figuur 3.1
Ligging van habitattypen in het N2000
gebied Markermeer en IJmeer.

H3140 Kranwierwateren

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Doelen

Voor dit habitattype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor omvang en kwaliteit. De relatieve bijdrage van het Markermeer voor dit habitattype is groot en de landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig. Behoud van de oppervlakte van het habitat wordt nagestreefd binnen de grenzen van natuurlijke fluctuaties.

Verspreiding van het habitattype

Het habitattype H3140 'kranwierwateren' in het IJsselmeergebied komt vooral voor in de heldere wateren van de randmeren en kent een sterke relatie met de verbeteringen in de waterkwaliteit. Na de grote arealen van de Veluwerandmeren is het Markermeer het tweede belangrijke gebied voor het habitattype in Nederland, met een actueel areaal van 685,6 ha. Kranwierwateren in het Markermeer staan met name in de luwe zone van de Gouwzee en het gebied tussen Muiden en Muiderberg. In de Gouwzee staan de waterplanten in een diepe zone van enkele meters tot een meter of vier. In het gebied tussen Muiden en Muiderberg staan ze voor een belangrijk deel op ondieptes.

Naast habitatype H3140 kranwierwateren komt ook habitatype H3150 fonteinkruiden voor, maar hiervoor is het Markermeer niet aangewezen. Fonteinkruiden staan op kleine schaal in de gebieden waar de kranwierwateren voorkomen (zuidelijk IJmeer bij Muiden en Almeerderstrand), in het westelijke IJmeer en langs de Noord-Hollandse kust tot in de Hoornse Hop in het westelijk Markermeer. Het areaal van de Hoornse Hop is erg groot maar kent een geringe bedekking. De fonteinkruiden van het Markermeer staan overwegend in de diepere zone van dieper dan 1 meter. Het zijn vooral duikende herbivoren (Meerkoet, Tafeleend en Krooneend) die in Markermeer en Gouwzee van de kranwieren eten. De kranwievelden van Gouwzee zijn uniek in het feit dat ze vooral gedomineerd worden door Sterkranwier *Nitellopsis obtusa*, terwijl het in de Veluwerandmeren vooral gaat om *Chara*.

Typische soorten van dit habitatype zijn allerlei soorten Kranwieren:

Brakwaterkranblad *Chara canescens*
Breekbaar kranblad *Chara globularis*
Brokkelig kranblad *Chara contraria*
Buigzaam glanswier *Nitella flexilis*
Doorschijnend glanswier *Nitella translucens*
Fijnstekelig kranblad *Chara aculeolata*
Gebogen kranblad *Chara connivens*
Klein boomglanswier *Tolypella glomerata*
Klein glanswier *Nitella hyalina*
Kust-kranblad *Chara baltica*
Ruw kranblad *Chara aspera*
Stekelharig kranblad *Chara major*
Sterkranwier *Nitellopsis obtusa*

Van bovengenoemde typische soorten wordt alleen Sterkranwier *Nitellopsis obtusa* consequent in de MWTL monitoring herkend, naast niet nader geïdentificeerde vertegenwoordigers uit het geslacht *Chara*. Gebogen kranblad en Ruw kranblad komen mogelijk wel in het Markermeer voor, de andere genoemde soorten waarschijnlijk niet.

Maatregelen en potenties:

Areaal

Het habitatype kranwierwateren verspreidt zich binnen Nederland vooral in het IJsselmeergebied. Het areaal fonteinkruiden neemt in het IJsselmeergebied over de hele linie geleidelijk af ten gunste van kranwievelden die profiteren van de doorgaande verbetering van de waterkwaliteit. Voor fonteinkruiden in IJsselmeer en randmeren geldt een behoudsopgave en voor fonteinkruiden in het Zwarte Meer geldt een verbeteropgave. Het habitat fonteinkruiden is in het Markermeer gerelateerd aan de troebele eigenschappen van het water en het voorkomen in dieper en geëxponeerd water. Voor kranwieren zijn voornamelijk geen specifieke maatregelen nodig, omdat het areaal in de meeste gebiedsdelen vanaf de jaren negentig alleen maar toenam en de laatste 10 jaar grofweg stabiel is (behalve een afname in westelijk IJmeer, mogelijk gerelateerd aan IJburg). Het doel staat daarom op behoud. Hierbij gaat het om behoud van tenminste 300 ha bij Muiden (waarvan een kwart met een bedekking van tenminste 75%), 1.200 ha in de Gouwzee (waarvan een kwart met een bedekking van tenminste 75%), 2.000 ha in de Hoornse Hop en omgeving (waarvan 1/3 deel een bedekking van tenminste 5%). De afname in het westelijk IJmeer zou in feite nog gecompenseerd moeten worden. In gebieden waar herbivore watervogels van kranwieren eten (zoals Tafeleend, Meerkoet,

Krooneend) of waarin watervogels organismen die in kranswiervelden leven consumeren (Tafeleend, Meerkoet, Kuifeend) moet in het beheer (in het kader van de Vogelrichtlijn) rekening gehouden worden met rust in de gebieden. Anderzijds rusten tal van watervogels in de luwe gebieden waarin kranswieren staan.

Indicatoren voor de kwaliteit van H3140

De ontwikkeling van de omvang van het areaal en de interne bedekking van de waterplanten geeft een indicatie voor zowel de oppervlakte als de kwaliteit van het habitatype. De gegevens uit het monitoringsprogramma MWTL geven aan in welke richting de omvang en de kwaliteit van het habitatype zich bewegen. Verbeteringen dan wel verslechtingen van de arealen zijn ook indirect te detecteren via de vogels.

Herbivore watervogels als Tafeleend en Meerkoet (deels herbivore) en Krooneend kunnen van de planten eten. Sommige benthivore (mosseletende) duikeenden, waaronder Kuifeenden en Tafeleenden namen sterk af, maar vertonen, met name in de zomer (ruiers) een licht herstel. In het Markermeer (ook in IJsselmeer) zijn het vooral Kuifeenden die 's zomers maar mogelijk deels ook 's winters in de gebieden met waterplanten foerageren waar waarschijnlijk veel mollusken (waaronder het slakje *Valvata piscinalis*) voorkomen. Dit laatste zal in het kader van de ANT-studies verder worden onderzocht.

Monitoring

De verandering in de waterkwaliteit is de grote sturende factor in het voorkomen van kranswierwateren. De verder toenemende waterkwaliteit is gunstig, maar kan in het Markermeer alleen bijdragen aan een gunstige staat van instandhouding als het water niet te troebel blijft door verslibbing. Naast waterkwaliteit is een tweede grote sturende factor het herstellen van dynamiek in het watersysteem. Door het ontbreken van natuurlijke dynamiek hoopt zich slib op dat in het systeem vastgehouden wordt. Uit de ANT-studies zal blijken welke maatregelen mogelijk en nodig zijn om het slibprobleem aan te kunnen pakken.

Na een tijdreks van enkele jaren kan dan vastgesteld worden wat de gewenste waarden en bandbreedtes zijn voor de hoeveelheid waterplanten (kranswieren, maar eventueel ook fonteinkruiden) en de kwaliteit ervan.

Overige habitattypen

Naast H3140 Kranswierwateren komt in het Markermeer en IJmeer ook habitatype H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden voor. Waterplantvelden zijn hier, net als in het IJsselmeer, tot dit habitatype gerekend wanneer het grootbladige Doorgroeid fonteinkruid in een bedekking van meer dan 0% is aangetroffen. Fonteinkruidevelden worden vooral aangetroffen in het IJmeer, voor de kust van Marken en langs de Noord-Hollandse kust tot in de Hoornse Hop (figuur 3.1). Het gaat om een totaal areaal van 685,6 ha.

3.2 Habitatrichtlijn - soorten

Het Markermeer is aangewezen voor slechts twee soorten van de habitatrichtlijn, te weten Rivierdonderpad (soort *Cottus perifretum*) en Meervleermuis (tabel 3.2). De Rivierdonderpad verspreidt zich over het open water en met name langs de oevers en de Meervleermuis gebruikt vooral de randen van het gebied (dijken, dammen) en aangelegde natuurterreinen. Het Markermeer kan als grootschalig water en de

indirecte verbinding van rivier met zee ook een belangrijk doortrekgebied voor diverse soorten trekvis zijn en het meer is in potentie een belangrijke paai- of opgroei-gebied voor estuariene vissoorten. De Houtribdijk is een belangrijke barrière tussen Markermeer en IJsselmeer waardoor mogelijkheden voor uitwisseling en migratie zeer beperkt zijn geworden.

.....
Tabel 3.2
Aangewezen soorten (uit LNV ontwerp-
aanwijzingsbesluit)

HR	habitatype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H1163	Rivierdonderpad	?	-	+	b
H1318	Meervleermuis	?	-	+	b

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN DE LANDELIJKE DOELSTELLING

- Minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
++ Meer dan 15% van de Nederlandse soorten die in het gebied verblijven.

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT VAN HET LEEFGEBIED

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

H1163 Rivierdonderpad

Beschrijving huidige situatie en doelen:

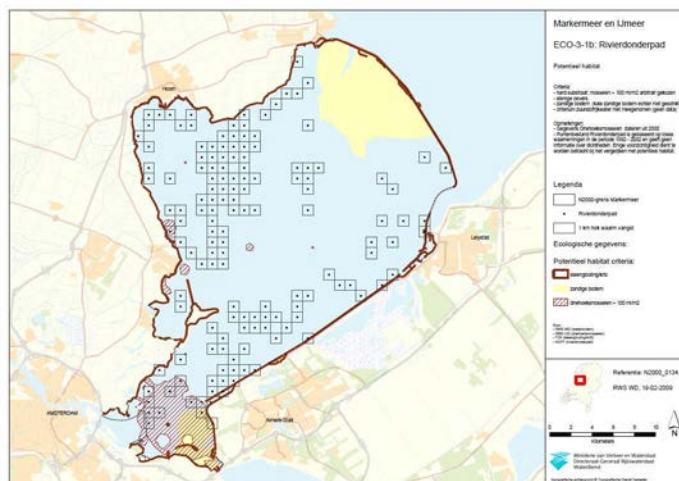
Voor de Rivierdonderpad in het Markermeer is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Rivierdonderpadden (soort *Cottus peripretum*) zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen op het Markermeer maar sinds eind jaren negentig namen ze sterk af. Het gebied blijft echter belangrijk voor de soort. De vissen leven met name op kunstmatig substraat in de oeverzone (met name basaltblokken) maar kunnen ook op mosselbanken of zandbodems voorkomen. Om de soort te behouden is als doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Er is weinig bekend over het leefgebied en de eisen die de soort in het Markermeer stelt. De soort zal gemonitord moeten worden tijdens de eerste beheerplanperiode, waarna vastgesteld kan worden of er extra maatregelen nodig zijn om de populatie in het Markermeer te behouden.

Voor de behoudsdoelstelling moeten gunstige condities voor schelpdieren (m.n. driehoeksmosselen in relatie tot uitkomsten ANT) en harde substraten van dijktenen gehandhaafd blijven.

.....
 Figuur 3.2.1
 Verspreiding van Rivierdonderpad en
 ligging van geschikt habitat

H1318 Meervleermuis

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor deze soort is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. De Meervleermuis gebruikt het hele IJsselmeergebied als foerageergebied. De dieren verblijven overdag in gebouwen van de wijde omgeving. Dit zijn met name kraamkamers en verblijfplaatsen langs de kust van Noord-Holland (onder andere in het gebied tussen Medemblik, Enkhuizen en Hoorn maar ook in Waterland, noord van Amsterdam). Specifieke locaties betreffen vooral kraamkolonies westelijk van het gebied (onder andere Holysloot, Oosthuizen, Kwadijk, Avenhorn, Hauwert, Midwoud, Wervershoof) van enkele tientallen tot honderden dieren per kolonie. Belangrijke vliegroutes naar het Markermeer & IJmeer zijn onder meer Uitdammer Die, Wikgouw en de Oude Gouw. Aan de oostkant is een verblijfplaats in Lelystad bekend. Het IJsselmeergebied levert één van de belangrijkste bijdragen aan het landelijke doel van de Meervleermuis binnen het Natura 2000-netwerk.

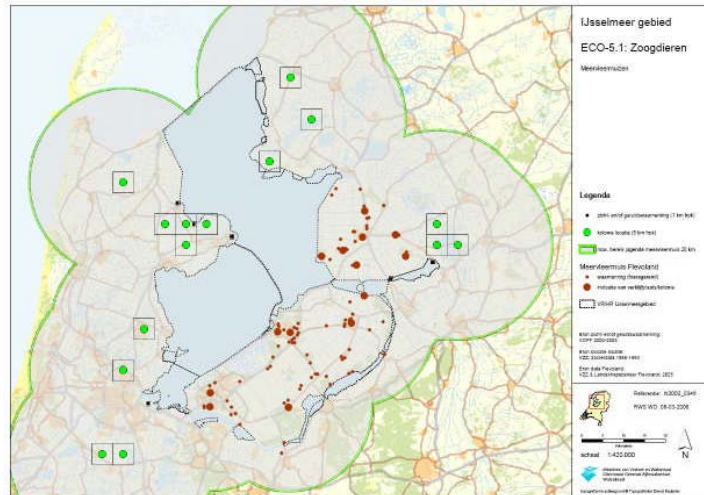
Voor de Meervleermuis geldt een complementair doel. De reden dat voor complementaire doelen is gekozen, is dat daarmee binnen het netwerk van Natura 2000 een bijdrage wordt geleverd aan de realisatie van de landelijke doelen voor de betreffende habitattypen en soort(en). Dit doel betreft het gedeelte van het Markermeer & IJmeer dat alleen onder de Vogelrichtlijn valt.

Maatregelen en potenties:

In 1999 heeft de Raad van Europa een actieplan uitgebracht voor de bescherming van de Meervleermuis. Uit dit actieplan blijkt dat er grote leemtes bestaan in onze kennis over de factoren die de populatiegrootte van de Meervleermuis bepalen. Bescherming van leefgebied van vleermuizen houdt in dat rekening moet worden gehouden met de winterverblijven, de zomerverblijven, de verbindingroutes en de voedselgebieden. Specifiek voor het Markermeer zou in de eerste beheerplanperiode meer inzicht

verzameld moeten worden over de ligging van betreffende locaties ten opzicht van elkaar. Hiervoor zijn de vereisten in het achterland (donkere aanvliegeroutes, ligging bommenrijen, dagverblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen van dorpskernen) met name van belang.

.....
 Figuur 3.2.2
 Verspreiding van Meervleermuizen en
 mogelijke actieradius

3.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in het Markermeer

Het Markermeer is aangewezen voor twee soorten broedvogels. Het Markermeer is niet aangewezen voor tal van moerasvogels, waaronder rietzangvogels, omdat geen buitendijkse moerasgebieden van formaat binnen de grenzen van het gebied zijn gelegen. Het Markermeer is alleen aangewezen voor broedende Visdieven en Aalscholvers. De huidige broedgebieden en hun bijbehorende broedvogelpopulaties zijn reeds aangejaagd door natuurontwikkeling vanaf de jaren negentig. Dit zijn meestal eilanden, dammen of zandplaten (meestal natuurontwikkeling) waar betreffende broedvogels voorkomen.

Foerageergebieden

De broedvogels die in en deels buiten de grenzen van het Natura 2000 gebied broeden, zijn afhankelijk van het Markermeer als voedselgebied. Daarom zijn zowel Visdief en Aalscholver voor een belangrijk deel aangewezen op het watersysteem van het Markermeer. Zij hebben visrijk water nodig waarin kleine vis in voldoende mate bereikbaar is. Deze soorten zijn onderdeel van het deelsysteem viseters waarvoor voor Visdief met name de Spiering een sleutelrol speelt. Onder de niet-broedvogels (veelal trekvogels) valt een groter aantal soorten onder dit deelsysteem (waaronder naast Visdief en Aalscholver ook Lepelaar, Fuut, Grote Zaagbek, Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern).

Potenties en maatregelen

Voor de broedvogelsoorten die afhankelijk zijn van het systeem van het Markermeer in termen van voedsel wordt momenteel in het kader

van de studie naar autonome neergaande trends (ANT) gezocht naar maatregelen die de slechte spieringstand of in elk geval het beschikbaar zijn van voldoende kleine vis, moeten opkrikken. Maatregelen die een gunstig effect hebben op de hoeveelheid beschikbare kleine vis zijn ook gunstig voor een hele groep visetende niet-broedvogels die in het Markermeer afnemen. Mogelijke maatregelen die reeds benoemd zijn, maar waarvan de effecten nog moeten worden onderzocht, zijn maatregelen die de gradiënten in het watersysteem herstellen. Dit kan door bijvoorbeeld een vrijere uitwisseling van water tussen Markermeer en IJsselmeer te bevorderen, de hydrologie tussen rivier en zee te herstellen (via IJsselmeer), een vrijer en seizoensvolgend waterpeil te volgen, de visserij op grote roofvis (snoekbaars, baars, aal) te verduurzamen en de spieringvisserij te saneren of verduurzamen. Daarnaast zijn er nog tal van inrichtings- en herstelmaatregelen en zonerings van ruimtegebruik (door mensen en vogels) te verzinnen die gunstig kunnen zijn voor doelrealisatie N2000. Voor al de mogelijke maatregelen die uit de ANT-studies naar voren kunnen komen, geldt dat ze in ieder geval nog niet binnen de eerste beheerplanperiode in uitvoering zullen komen. De effectiviteit en de kosten ervan zijn namelijk nog uitgebreid onderwerp van de studies.

.....
Tabel 3.3
Aangewezen broedvogels in het
Markermeer, met getallen aan
voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel- aantal ⁵
A017	Aalscholver	++	+	+	b	8000 r
A193	Visdief	+	-	+	b	630

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;
/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;
s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regiodoel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten broedvogels waarvoor de gebieden van het IJsselmeergebied zijn aangewezen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 3.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regiodoelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

1)

IJ IJsselmeer

MM Markermeer

KV Ketelmeer en Vossemeer

ZM Zwarte Meer

VR Veluwerandmeren

EG Eemmeer en Gooimeer

2)

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied

u uitbreiding oppervlak leefgebied

v verbetering kwaliteit leefgebied

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Broedende Aalscholvers zijn aangewezen voor IJsselmeer en Markermeer samen. Er is een regiodoel voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied voor een draagkracht van tenminste 8000 broedparen in beide meren. In het IJsselmeergebied heeft de Aalscholver een regiodoel omdat de kolonies van de hele regio veelal aan de randen van het Markermeer of binnen de grenzen van het IJsselmeer gelegen zijn (veelal natuurgebieden). Een regiodoel voor Aalscholver is noodzakelijk omdat de aantallen broedparen de laatste tien jaar continu in beweging zijn al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren in relatie tot de visstand. Voor de Aalscholver geldt een doelstelling voor **behoud** van omvang en kwaliteit van het leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de

populatie van het IJsselmeergebied van tenminste 8.000 broedparen. De aantallen komen sinds de groei in de jaren tachtig niet meer onder dit doelaantal. De laatste jaren komt het totaal aantal broedparen in de regio wel steeds vaker onder de 10.000. De broedende Aalscholvers van het Markermeer broeden in de nieuwe kolonie bij Trintelhaven, langs de Houtribdijk, maar ook de broedvogels die net buiten de grens van het gebied, in de Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen en Naardermeer (ook alle drie Natura 2000 gebieden), broeden behoren tot de broedpopulatie die van Markermeer & IJmeer gebruik maken.

Vanaf 1999 trad, mede onder invloed van crashes (o.a. 1999 en 2004), een herverdeling op waarbij veel paren naar kolonies in het IJsselmeer verhuisden. De kolonie bij Enkhuizen groeide in die jaren gestaag en bereikte in 2003 een maximum van ruim 4.000 paren. Sinds 2005 is een deel verhuisd naar vogeleiland De Kreupel en nam het aantal in Enkhuizen weer af. Vanaf 2008 broeden Aalscholvers ook bij Andijk, nadat het aantal na een paar sterke jaren op de Kreupel vanaf 2006 ook weer afnam. Er kwamen in korte tijd dus drie kolonies bij maar het totale aantal in de regio IJsselmeergebied veranderde niet.

De toename van het aantal paren in de (nieuwe) kolonies van het IJsselmeer is duidelijk gerelateerd aan de ontwikkeling van de populatie van het Markermeer die juist in aantal is afgenomen. De Aalscholvers van het IJsselmeer namen al toe toen de Kreupel nog niet bestond, dus is de herverdeling waarschijnlijk aangejaagd door veranderingen in het watersysteem, die op zijn beurt waarschijnlijk weer gerelateerd is aan de verslechtering van de natuurkwaliteit van het Markermeer. Sinds de crash van de aantallen in de Markermeerkolonies in 2004 is het aantal globaal fifty-fifty verdeeld tussen kolonies in het zuidelijke Markermeer en het noordelijke IJsselmeer. In de recente jaren broedt ongeveer de helft in het IJsselmeer en de andere helft aan de zuidkant van het Markermeer. De broedpopulatie omvat een groot deel (c. 40%) van de Nederlandse populatie.

Relatie met foerageergebieden in het IJsselmeergebied:

Het gebied heeft voor de soort een functie als foeragegebied, als slaapplek en als broedgebied. De broedvogels van het Markermeer gebruiken, net als de vogels van de meeste andere kolonies, zowel Markermeer als IJsselmeer als foeragegebied. De broedvogels van de oude kolonies aan de zuidkant van het Markermeer gebruiken ook de randmeren als foeragegebied. Zo wordt onder andere het Eem- en Gooimeer ook gebruikt door broedvogels uit de kolonies van het Naardermeer en de Lepelaarplassen en worden de Veluwerandmeren en het Ketelmeer en Vossemeer ook gebruikt door broedvogels uit de Oostvaardersplassen. Kortom, broedende Aalscholvers uit de populatie van het IJsselmeergebied zijn aangewezen op vrijwel alle wateren in de regio. De vogels van het Markermeer hebben de laatste 15 jaar steeds vaker problemen door de vertroebeling van het water, waardoor het vissen wordt bemoeilijkt. De vogels hebben dan behoefte aan voldoende uitwijkmogelijkheden naar de overige wateren binnen het IJsselmeergebied.

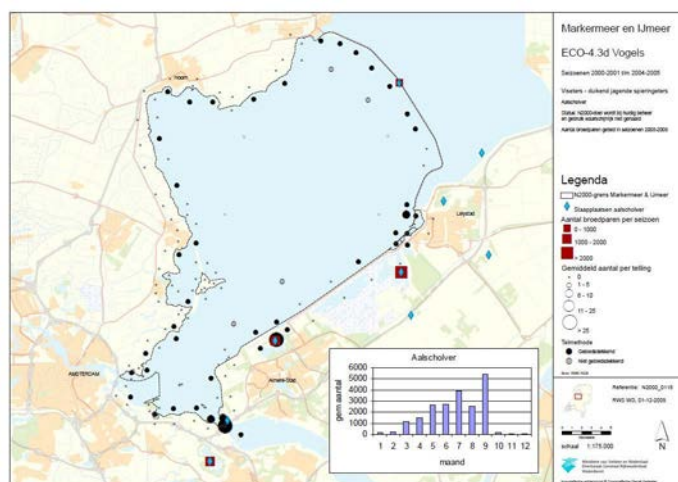
Maatregelen en potenties:

Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud van het huidige aantal broedende Aalscholvers voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk. Toch is enige alertheid gewenst met betrekking tot op het optreden van zogenaamde 'crashes'. Sterke algenbloei (meestal IJsselmeer maar ook Markermeer) en teveel

troebeling (doorzichten van minder dan 40 cm) moeten in het waterbeheer worden aangepakt. Dit doel komt ook ten goede aan alle andere visetende watervogels (betere bevisbaarheid) maar ook aan driehoeksmossels en daarmee aan het deelsysteem driehoeksmosseleters.

De **doelopgave** is broedgelegenheid voor tenminste 8.000 paar in alle broedkolonies van het IJsselmeergebied (inclusief die van kolonies aan de zuidkant van het Markermeer, buiten de grens van het Natura 2000 gebied). Hiervoor moet het huidig beheer voortgezet worden in de terreinen van de Ven, de Kreupel en de Vooroever bij Onderdijk. In de terreinen moet kolonisatie door grondpredatoren zoals ratten en vossen worden verhinderd. Deze maatregel is tevens gunstig voor andere kwalificerende grondbroedende vogelsoorten in de regio waaronder Lepelaar, Bontbekplevier en Visdief.

.....
 Figuur 3.3.1
 Verspreiding van broedende en
 foeragerende/rustende Aalscholvers
 en ligging slaapplekken

A193 Visdief

Beschrijving huidige situatie en doelen:

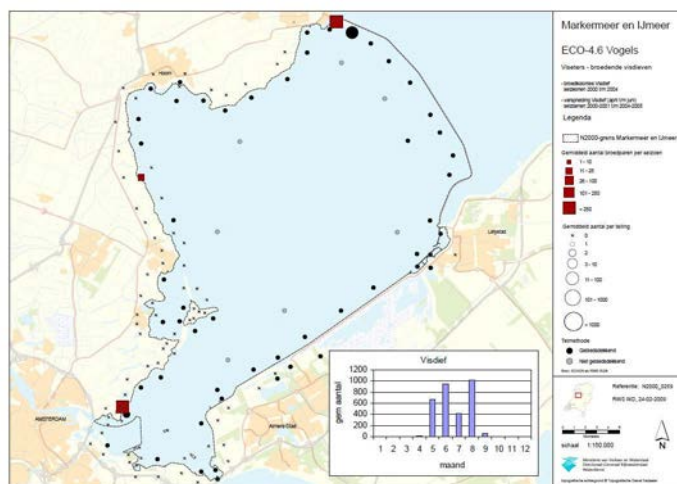
Broedende Visdieven in de regio IJsselmeergebied zijn aangewezen voor IJsselmeer, Markermeer en Eem- en Gooimeer. Er is geen regio-doel voor de soort genomen. Voor de betreffende Natura 2000 gebieden is het doel op behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied gezet. In feite is een regio-doel wel van toepassing omdat de aantallen per gebied sterk kunnen wisselen. Net als bij Aalscholvers is de broedpopulatie continu in beweging, al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren in relatie tot de visstand en de beschikbaarheid van geschikt broedgebied. In het Markermeer geldt voor de Visdief als doel het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 630 paren. De huidige (hogere) aantallen in het IJsselmeer (door het aanbod van nieuw en geschikt broedgebied in het noordelijk deel van het IJsselmeer, de Kreupel) ging gepaard met wegzuiging van broedparen uit andere kolonies uit de randmeren, het zuidelijker gelegen Markermeer en vooral de Waddenzee. Hieruit blijkt dat er een gebrek is aan geschikte broedplaatsen en dat vogels worden aangetrokken als er geschikte broedplaatsen ontstaan in een omgeving met goed viswater. Dit bleek ook al uit de aantrekkingskracht die het terrein van het Naviduct bij Enkhuizen (Markermeer) uitoefende. In dit gebied broedden in de jaren 2001-2002

tot bijna 1.000 paren en het terrein werd bezocht door 5.000-10.000 vogels op de slaappleats in de periode dat het terrein nog geschikt was. Ook buiten de aangewezen gebieden maar binnen de regio kwamen Visdieven tot broeden, o.a. op het depot IJsseloo in het Ketelmeer (terrein buiten het Natura 2000 gebied, maar binnen Ketelmeer) waar in de jaren 2000-2001 tot 600 paren Visdieven gebroed hebben. Deze aantallen zijn niet meegerekend in de berekening van de populatie van het IJsselmeergebied maar maakte daar wel onderdeel van uit. De verdeling van de broedkolonies hangt dus vooral samen met aanbod aan geschikte nestplaatsen.

Maatregelen en potenties:

Gezien het aantalsverloop in de regio lijken extra maatregelen niet noodzakelijk voor behoud van de huidige aantallen. Als doelopgave is gesteld dat er in elk geval broedgebied (kaal/schaars begroeide eilanden) gehandhaafd moet blijven voor 630 paren in Markermeer & IJmeer. De potentiële broedgebieden in dit Natura 2000 gebied liggen in het Krabbersgat, op Marken en langs de Waterlandse kust. Om deze broedparen blijvend te kunnen behouden moet niet alleen de draagkracht vergroot worden in termen van voldoende consumeerbare kleine vis, maar dienen de bestaande zowel als de potentiële broedplekken ook actief kaal gehouden dan wel van vegetatie ontdaan te worden. Uitkomsten uit de ANT studie en KRW maatregelen moeten de draagkracht garanderen. Het weer kaal maken van het Naviduct gebied en het kaal houden van de zandplaat langs de Waterlandse kust garanderen daarbij voldoende extra broedmogelijkheden. Hierbij moeten de terreinen tevens voldoende geïsoleerd blijven en moeten grondpredatoren gemeden worden. Daarnaast kan extra geschikte broedgelegenheid behouden blijven door het peilbeheer te optimaliseren, waarmee voortschrijdende successie wordt belemmerd.

Figuur 3.3.2
Verspreiding van broedende en foeragerende Visdieven

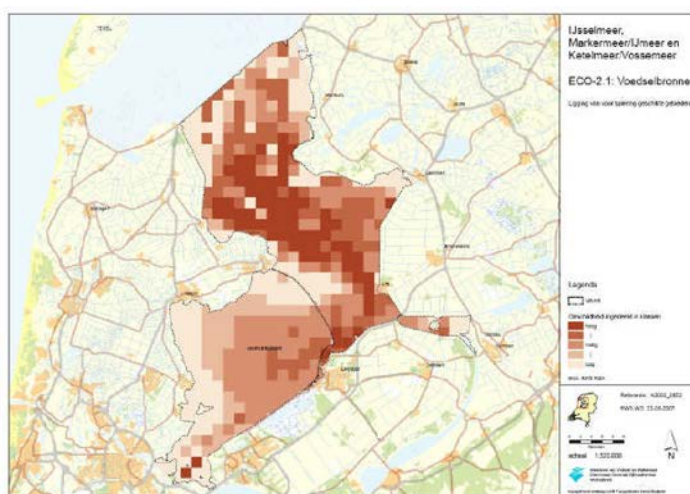

3.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

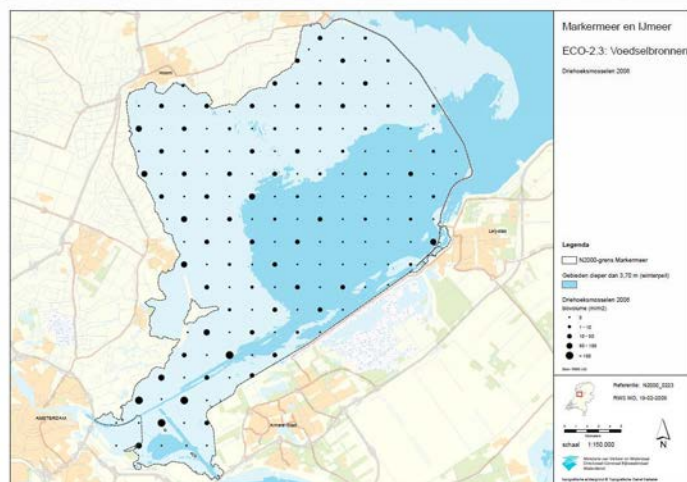
Deelsystemen met sleutelsoorten

Het Markermeer is aangewezen voor 18 soorten trekvogels. Het watersysteem van het Markermeer wordt, net als bij het IJsselmeer, gekarakteriseerd door drie belangrijke deelsystemen die alle drie sterk aan elkaar gerelateerd zijn. De deelsystemen vis en bodemfauna zijn de belangrijkste omdat hieraan de grootste watervogelwaarden (in termen van aantallen) gekoppeld zijn. Spiering (fig. 3.4.1) en Driehoeksmossels (fig. 3.4.2) zijn in deze deelsystemen de sleutelsoorten waarvan een veeltal watervogelsoorten afhankelijk is als voedselbron tijdens de trek of in de winter. Het derde deelsysteem wordt gevormd door waterplanten (fig. 3.4.3) met de daarvan afhankelijke herbivore watervogels.

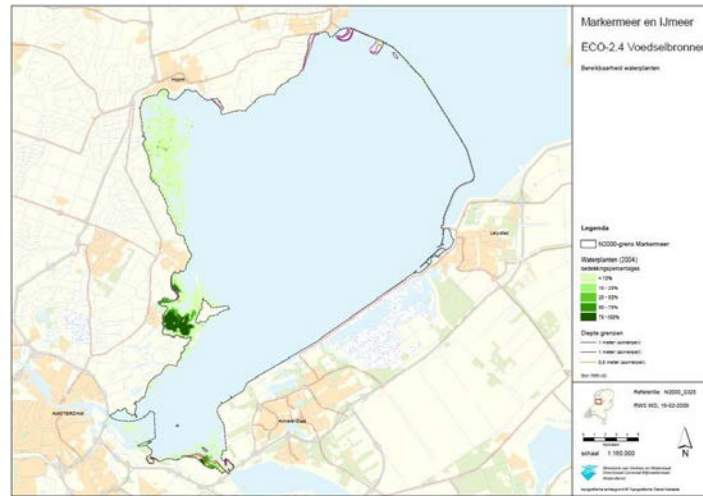
.....
Figuur 3.4.1
Verspreiding van geschikte gebieden
voor Spiering

.....
Figuur 3.4.2
Verspreiding van Driehoeksmossels

.....
 Figuur 3.4.3
 Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

Het Markermeer is aangewezen voor visetende watervogels: Aalscholver en Visdief (ook broedvogel), Fuut, Grote Zaagbek, Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern (trekvogels) en voor bodemfauna-eters: Kuifeend, Tafeleend, Topper en Brilduiker (trekvogels). Van de herbivore watervogels is het Markermeer aangewezen voor de Krakeend, de Krooneend en de Smient, samen met een aantal soorten ganzen. Daarnaast is het Markermeer aangewezen voor Lepelaar (viseter van ondiep water) en Slobeend.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor het Markermeer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied aangegeven (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de landelijke staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van het Natura 2000 gebied voor de soort in Nederland en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. Onder de vogelsoorten waarvan de landelijke staat van instandhouding matig of zeer ongunstig is en het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot, zijn enkele soorten specifiek voor het Markermeer als watersysteem. Dit zijn onder andere Krooneend, Tafeleend, Kuifeend en Meerkoet (herbivoren en/of benthoseters) en Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern (spieringeters). Deze aan het watersysteem van het Markermeer gekoppelde vogelsoorten zijn afhankelijk van waterplanten in de heldere zone aan de westzijde van het meer en van de sleutelsoorten spiering en driehoeksmossels. Met vrijwel geen van deze soorten gaat het in het Natura 2000 gebied de goede kant op. Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 is het aantalsverloop niet van al deze soorten negatief, omdat van sommige het aantal al vanaf de jaren tachtig af nam en in recentere jaren rond een lager aantal schommelt. Overwinterende Kuifeenden, Tafeleenden en Toppers namen fors af, zoals ook overwinterende Nonnetjes, Grote Zaagbekken en ook Dwergmeeuwen en ruiende Zwarte Sterns. Deze soorten bewegen allemaal in de deelsystemen die gekoppeld zijn aan spiering of driehoeksmossels. Naar oorzaken en oplossingen van deze

zogenaamde autonome neergaande trends (ANT) in het hele IJsselmeergebied wordt gezocht in een speciaal opgezette expertstudie. De oorzaken en oplossingen zullen zoveel mogelijk worden gezocht binnen de belangrijkste en grootse stuurknoppen van het watersysteem, te weten: primaire waterkwaliteit, dynamiek en beroepsvisserij.

Waterkwaliteit

De waterkwaliteit wordt vanuit het achterland bestuurd. Er treedt oligotrofiëring op maar de continue aanvoer van nutriënten kan lokaal of tijdelijk voor problemen zorgen. Als maatregel kan de verblijftijd van het water verkleind worden waardoor slibrijk en algenrijk water doorgespoeld wordt. Hiermee kunnen gradiënten verruimd worden waarmee een hogere draagkracht voor viseters in Markermeer en ook in IJsselmeer bereikt wordt.

Dynamiek

Bij het herstellen van de dynamiek kan een vrijer en seizoensvolgend waterpeil worden ingezet. Daarnaast kan de hydrologie tussen rivier en zee hersteld worden (via IJsselmeer). Met seizoensvolgend peil als maatregel kunnen de volgende gunstige en positieve effecten worden bereikt:

- Hotspots in waterbeweging en gradiënten creëren voor watervogels (sterns, futen, zaagbekken etc.)
- Hoedanigheid moerassen en zandplaten vergroten (bij gradiëntrijke oeverzones)
- Gunstig peil voor uitbreiding waterplanten, later in seizoen beschikbaar maken voor herbivore watervogels
- Verdieping/opzetten peil Markermeer (minder opwerveling slib)

Voor het herstel van de hydrologie tussen rivier en zee als maatregel kan de beheerder de verblijftijd van water verkleinen door slibrijk en algenrijk water door te spoelen waarmee gradiënten verruimd worden en een hogere draagkracht voor viseters in Markermeer en IJsselmeer wordt bereikt.

Beroepsvisserij

Als maatregel moet gedacht worden aan het verduurzamen van de visserij op grote roofvis (snoekbaars, baars, aal) en aan het verduurzamen of saneren van de spieringvisserij. Het effect van het verduurzamen van de visserij op roofvis heeft als gevolg dat er in ieder geval in eerste instantie enerzijds minder kleine vis beschikbaar is voor visetende watervogels omdat roofvis deze ook consumeert. Maar door minder bijvangst kan er anderzijds wellicht meer kleine vis overblijven. Het verduurzamen of saneren van de spieringvisserij heeft een gunstig effect op de beschikbaarheid van spiering voor spieringeters in voorjaar en nazomer.

Tabel 3.4

Aangewezen niet-broedvogels in het Markermeer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	-	-	-	b	170
A017	Aalscholver	+	+	+	b	2600
A034	Lepelaar	+	+	-	b	2
A043	Grauwe Gans	++	+	-	b	510
A045	Brandgans	++	+	-	b	160
A050	Smient	+	+	+	b	15600
A051	Krakeend	?	+	-	b	90
A056	Slobeend	?	+	-	b	20
A058	Krooneend	?	-	++	b	
A059	Tafeleend	-	--	+	b	3200
A061	Kuifeend	0	-	++	b	18800
A062	Topper	--	--	-	b	70
A067	Briduiker	-	+	+	b	170
A068	Nonnetje	-	-	+	b	80
A070	Grote Zaagbek	--	--	-	b	40
A125	Meerkoet	?	-	+	b	4500
A177	Dwergmeeuw	?	-	+	b	
A197	Zwarte Stern	?	--	+	b	

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)

? onzeker
 -- sterke afname
 - matige afname
 0 stabiel
 + matige toename
 ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
 - matig ongunstig
 + gunstig
 ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 ++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 +++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
 s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;
 /s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;
 s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
 u uitbreiding oppervlak leefgebied
 v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

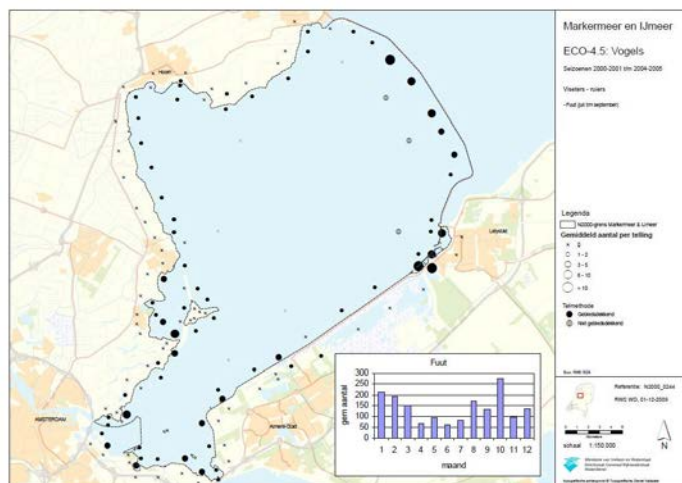
Voor de Fuut geldt als doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 170 vogels (seizoensgemiddelde). Het gemiddelde aantal Futen bedroeg in de periode 2002-2007 bijna dit aantal. In het bijzonder voor dit gebied geldt echter dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied, deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering kwaliteit leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het gebied is vooral van belang in de winter en in de nazomer met een piek in september (deels ruiers). De belangrijkste concentraties in de winter liggen in het zuidelijk IJmeer, bij Hoorn, bij de Blocq van Kuffeler en in de omgeving van Lelystadhaven. In het IJmeer zijn aantallen min of meer stabiel, maar in de rest van het gebied is sprake van een afname, vooral in het najaar. Deze afname houdt waarschijnlijk verband met een verslechterde voedselsituatie voor viseters, in het bijzonder door de afname van de hoeveelheid spiering rond 1990 en maar ook de verslechterde bereikbaarheid, doordat het doorzicht van het water sterk afnam door de verslibbing.

Maatregelen en potenties:

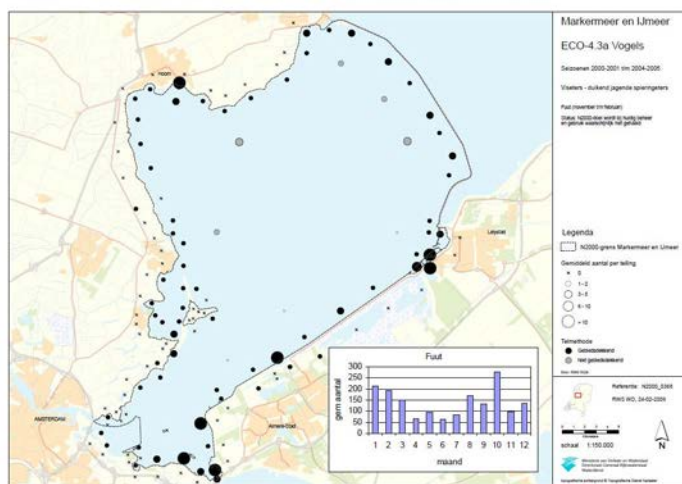
Voor Futen geldt een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit van het leefgebied. Spiering speelt een sleutelrol in het bestaan van rui- en winteraantallen. De slechte stand van spiering is ook zichtbaar in de afname van andere belangrijke visetende watervogels waarvoor het Markermeer is aangewezen. Hieronder vallen overwinterende zaagbekken als Nonnetje en Grote Zaagbek (Grote Zaagbek neemt daarnaast af door klimaat effecten), en sterns waaronder broedende Visdieven, ruiende Zwarte Sterns, maar ook Dwergmeeuwen. Vooral voor Nonnetje, Dwergmeeuw en Zwarte Stern is de landelijke staat van instandhouding slecht en de relatieve bijdrage van het Markermeer groot. Voor deze soorten heeft de beheerder, hoewel de doelen op behoud zijn gezet, wel degelijk een internationale verantwoordelijkheid en dus een opgave, omdat de aantallen achteruitgaan. Het is daarom van belang om erachter te komen of de negatieve trend in de spieringstand middels beheer kan worden teniet gedaan. In het kader van ANT moet antwoord gegeven worden op de vraag in hoeverre de slechte spieringstand wordt veroorzaakt door klimaat effecten (opwarming), door beroepsvisserij en / of door de waterkwaliteit. Daarbij moet uitgezocht worden wat de rol is van activiteiten zoals zandwinning en baggeren in de vertroebeling als gevolg van verslibbing. ANT moet aangeven of en hoe de negatieve trend kan worden gekeerd.

Het doel is ruimte behouden voor c. 170 ex. (overeenkomend met huidige situatie) op open water. Uit de ANT-uitkomsten en adviezen en KRW maatregelen komen mogelijk beheeradviezen waarmee de draagkracht op open water (beschikbaarheid kleine vis) wordt verbeterd.

Figuur 3.4.4a
Verspreiding van ruiende Futen

Figuur 3.4.4b
Verspreiding van overwinterende Futen

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

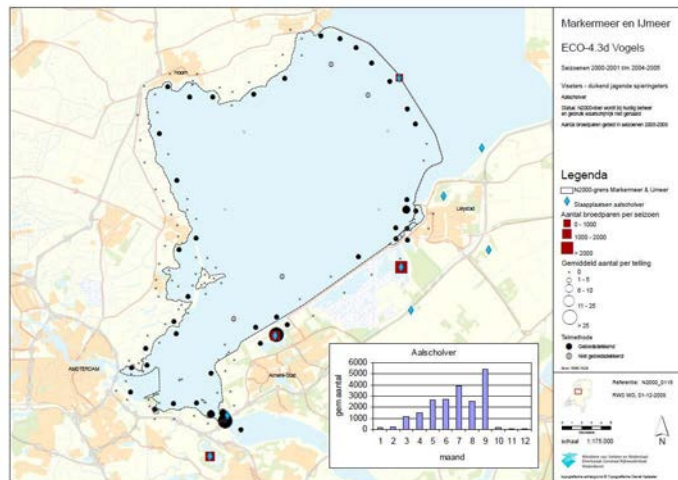
Voor Aalscholwers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2.600 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Tussen 2002 en 2007 waren ruim 3600 vogels in het gebied aanwezig, hetgeen aangeeft dat het behalen van dit behoudsdoel (vooralsnog) geen probleem is. Het aantal Aalscholwers in het Markermeer is van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort een functie als foerageergebied, als slaappleaats en als broedgebied (kolonie bij Trintelhaven sinds 2007, regiodoel samen met IJsselmeer inclusief kolonies buiten de begrenzing van Markermeer). Het Markermeer levert na het IJsselmeer en de Waddenzee de grootste bijdrage in Nederland. Hoge aantallen komen voor van maart t/m september en het gebied is niet (zoals IJsselmeer) van toenemend belang als overwinteringsgebied. Het gestelde doel is primair van toepassing op de foerageerfunctie in de broedperiode en de nazomer. Foeragerende

Aalscholvers zijn afkomstig uit de broedkolonies van het Naardermeer, de Lepelaarplassen, de Oostvaardersplassen en Trintelhaven en soms uit de kolonies van het IJsselmeer. Ontwikkelingen in het watersysteem zijn o.a. gerelateerd aan algenbloei, troebeling en een verslechterde visstand. Hierdoor kunnen zogenaamde 'crashes' in de broedkolonies optreden zoals in 2004.

Maatregelen en potenties:

Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Naast foeragerende vogels op open water is de rust- en slaappleaats in de hoogspanningsmast bij de Hollandse brug van belang voor behoud. Bij harde westenwind in de nazomer slapen en rusten vogels ook in grotere aantallen in beschutte kolonies (Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen, maar ook op de dammen ten zuiden van de Houtribdijk en de daarop gesitueerde nieuwe kolonie van Trintelhaven). Enige alertheid is gewenst met betrekking tot op het optreden van zogenaamde 'crashes'. Sterke troebeling (doorzichten van minder dan 40 cm) moeten in het beheer voorkomen worden. Dit doel komt ook ten goede aan alle andere visetende watervogels (die om te vissen allen sterk afhankelijk zijn van het doorzicht) maar ook aan driehoeksmossels en daarmee aan het deelsysteem driehoeksmossel-eters. Het doel is behoud van voldoende draagkracht (kleine en middelgrote vis) op open water. In het kader van de ANT studies wordt uitgezocht wat de draagkracht bepaalt en hoe de neergaande trend in vogelaantallen gekeerd kan worden. Door de verslibbing aan te pakken (ook via KRW maatregelen) en de hoeveelheid bereikbare kleine vis op te krikken kunnen de meeste doelen voor visetende watervogels worden gehaald.

Figuur 3.4.5
Verspreiding van broedende en foeragerende/rustende Aalscholvers en ligging slaappleaatsen en ligging van slaappleaatsen

A034 Lepelaar

Beschrijving huidige situatie en doelen:

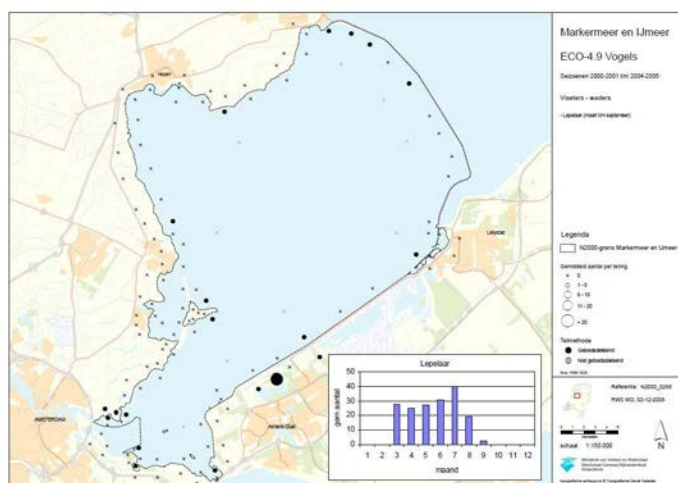
De Lepelaar heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er in de periode 2002-2007 vijf exemplaren geteld, hetgeen suggereert dat het behoudsdoel zonder problemen gehaald kan worden. Het gebied heeft voor de soort

met name een functie als foerageergebied. Recent is de populatie sterk toegenomen. Lepelaars foerageren en rusten in ondiep water van onder andere het IJmeer en opereren met name vanuit de Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen (respectievelijk rust- en slaappleats en broedkolonie).

Maatregelen en potenties:

Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Het huidige beheer lijkt voldoende en er is geen noodzaak voor aanvullende maatregelen. Om het behoudsdoel te realiseren moeten slikkige condities op open ondiepe plekken in de terreinen van het IJmeer en het Enkhuizerzand beschikbaar blijven.

.....
 Figuur 3.4.6
 Verspreiding van Lepelaars

A043 Grauwe Gans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

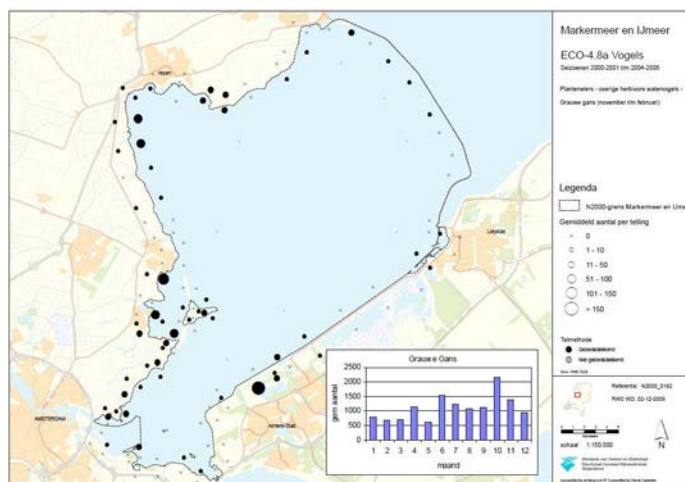
Voor Grauwe Ganzen is behoud van de omvang en de kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 510 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. In de periode 2002-2007 waren gemiddeld ruim 560 vogels aanwezig, zodat het behoudsdoel geen problemen oplevert. Het gebied heeft voor de Grauwe Gans met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. De soort is het hele jaar present, vooral langs de kust van Waterland en de Hoornse Hop en verder opereren ze vanuit de broedgebieden en rust- en slaappleats van de Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen. Het aantalsverloop vertoont een sterk positieve trend, ook bij de vogels die in het gebied foerageren. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen zijn niet noodzakelijk. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. De soort neemt zo snel toe dat het niet nodig is om er expliciet rekening mee te houden. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen

(en Kleine Zwaan en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleaatsen. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

.....
 Figuur 3.4.7
 Verspreiding van overwinterende
 Grauwe Ganzen

A045 Brandgans

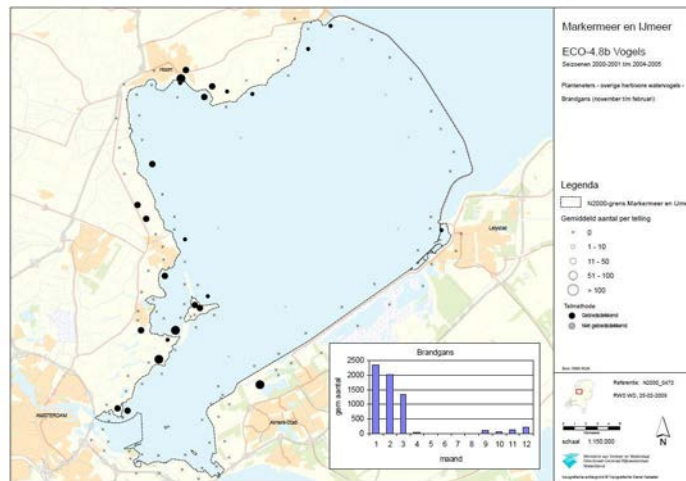
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Brandganzen is het doel gesteld op behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 160 vogels (seizoensgemiddelde). In de periode 2002-2007 werden gemiddeld ruim 250 Brandganzen vastgesteld, hetgeen betekent dat het behoudsdoel geen problemen oplevert. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Brandganzen zitten vooral langs de kust van Waterland en bij Hoorn. De concentraties die in de Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen voorkomen hebben geen directe relatie met de populatie van het Markermeer. De soort is aanwezig van oktober tot en met april, met een accent op januari tot en met maart. Er is een relatie met foerageergebieden op binnendijkse graslanden van Noord-Holland. Het aantalsverloop vertoont een sterke toename. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Het huidige beheer lijkt voldoende om de behoudsdoelstelling te behalen. Daarom lijken extra maatregelen niet nodig. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaapfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaapgebied worden gebruikt voldoende rust van belang. Hieronder vallen waarschijnlijk slaappleaatsen in Waterland, mogelijk in de Gouwzee en bij Hoorn. Het doel om de slaapfunctie te behouden (rust en ruimte) lift uitstekend mee met doelen voor de overige soorten ganzen (en Smient) waarvoor rekening gehouden wordt met rust en ruimte op slaappleaatsen. Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Figuur 3.4.8
 Verspreiding van overwinterende
 Brandganzen

A050 Smient

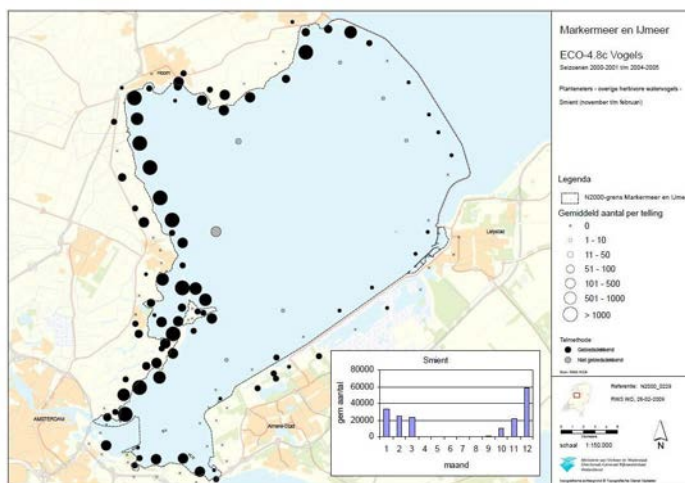
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Smienten geldt als doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 15.600 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn in 2002-2007 een kleine 11.000 vogels vastgesteld, hetgeen aangeeft dat mogelijk de draagkracht van het gebied niet helemaal bereikt wordt. Aantallen Smienten zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaappleaats. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de slaappleaatsfunctie. Het Markermeer levert na Waddenzee en Westerschelde en Saeftinghe de grootste bijdrage binnen het Natura 2000-netwerk in Nederland. De Smient is een overwinteraar en vooral aanwezig van oktober tot en met maart, met name langs de kust van Waterland en polder Zeevang, maar ook in de rest van de kust van Noord-Holland. Er is een relatie met foerageergebieden op binnendijkse graslanden (Waterland, Polder Zeevang). Aantallen vertonen een doorgaande toename. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Het huidige beheer lijkt voldoende om de behoudsdoelstelling te behalen. Daarom lijken extra maatregelen niet nodig. Het is van belang voldoende aandacht te besteden aan het behoud van de slaappleaatsfunctie. Hiervoor is in de gebieden die als slaappleaats worden gebruikt voldoende rust van belang. Hieronder valt de hele kust van Noord-Holland met de nadruk op de kust van Waterland en polder Zeevang. Hiervoor is het belangrijk dat er aandacht is voor (veranderingen) in landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden van Waterland, polder Zeevang en de rest van het achterland van de kust van Noord-Holland (externe werking).

Figuur 3.4.9
 Verspreiding van overwinterende
 Smienten

A051 Krakeend

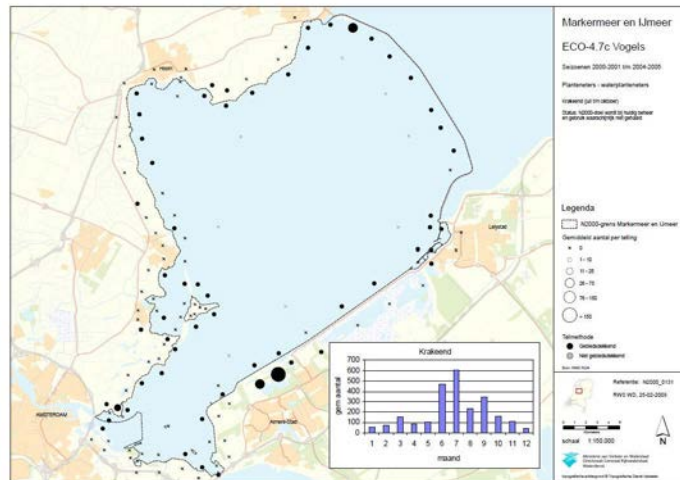
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 90 vogels (seizoensgemiddelde). Het gemiddeld aantal over de periode 2002-2007 bedroeg 88 vogels, waarmee wordt aangegeven dat behoud van de draagkracht weliswaar geen acuut knelpunt, maar wel een serieus aandachtspunt is. Het gebied heeft voor Krakeenden met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, maar met een piek in juni en juli. In die periode komt de Krakeend vooral voor in het westelijke IJmeer (gebied van polder IJdoorn) en ter hoogte van het Naviduct bij Enkhuizen. De Lepelaarplassen (buiten het Natura 2000 gebied Markermeer) vormt het beste gebied in de regio. Krakeenden komen verder langs de hele kust van het Markermeer wel voor. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Sinds eind jaren '80 zijn de aantallen alleen maar toegenomen en gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding zijn extra beheersmaatregelen overbodig. De relatieve bijdrage van het Markermeer aan de landelijke doelstelling is voor Krakeenden gering. Om het behoudsdoel te realiseren moet voldoende ruimte en foerageergelegenheid (o.a. draadwieren op dijktenen) voor c. 90 vogels langs de dijken behouden blijven.

.....
 Figuur 3.4.10
 Verspreiding van Krakeenden

A056 Slobeend

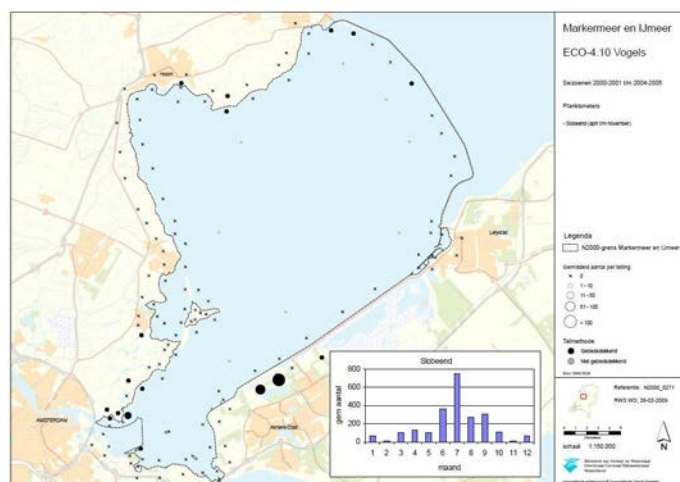
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Slobeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In de periode 2002-2007 zijn er gemiddeld 36 vogels geteld, hetgeen aangeeft dat de behoudsopgave zonder problemen gehaald kan worden. Het gebied heeft voor de Slobeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het talrijkst in de zomer (juli). Het voorkomen is nagenoeg beperkt tot het westelijke IJmeer (vooral de omgeving van polder IJdoorn) en verder komen soms kleine aantallen voor bij Hoorn en op het Enkhuizerzand. In de Lepelaarplassen en Oostvaardersplassen (buiten het Natura 2000 gebied Markermeer) komen vaak grote concentraties voor. Er is een onduidelijke, maar mogelijk licht positieve trend, die echter sterke fluctuaties laat zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort. De recente aantallen liggen iets boven het doelaantal. Voor behoud moet open ondiep water met lichte opslag van oevervegetatie gehandhaafd blijven.

Figuur 3.4.11
Verspreiding van Slobeenden

A058 Krooneend

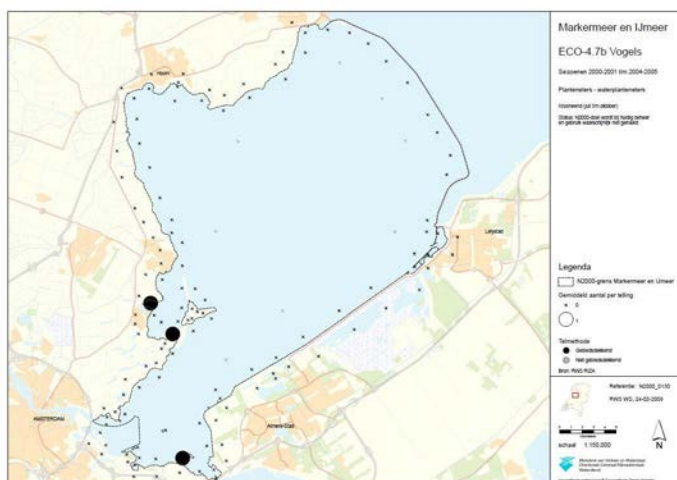
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krooneenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld. Aantallen Krooneenden zijn van grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Het gebied Markermeer & IJmeer levert samen met het gebied Veluwerandmeren de twee belangrijkste concentratiegebieden buiten de broedgebieden in de Vechtplassen. Aantallen zijn sterk geconcentreerd in de Gouwzee, waar wordt gevoerageerd op Sterkranswier. Waarschijnlijk is de populatie al rond 1990 toegenomen met de toename van kranswier; uit incidentele waarnemingen blijkt dat de najaarsaantallen sinds de jaren tachtig zijn opgelopen tot enkele honderden vogels (400-450 exemplaren in een korte periode in september en oktober). De soort wordt echter nauwelijks opgemerkt tijdens de reguliere vliegtuigtellingen, waardoor geen betrouwbare trendinformatie bestaat en geen zinvolle draagkrachtschatting kan worden gegeven. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort. De aantallen zijn toegenomen. Voor behoud moet de kwaliteit en de omvang van de huidige gebieden met waterplanten (vooral Gouwzee maar ook de andere gebieden met waterplanten) gewaarborgd zijn en blijven.

.....
 Figuur 3.4.12
 Verspreiding van Krooneenden.
 Werkelijke aantallen (uit
 waarneming.nl) geven seizoensmaxima
 (sept/okt) van 300-400 vogels in de
 Gouwzee en seizoensmaxima van 50-
 100 vogels in het IJmeer (gegeven
 2005-2009).

A059 Tafeleend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

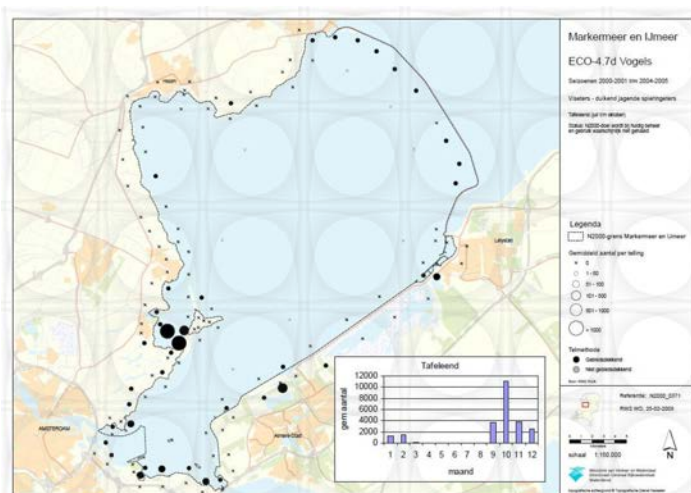
Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.200 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Tussen 2002 en 2007 werden gemiddeld net iets meer dan 3200 vogels vastgesteld, maar het doelaantal is op een lager niveau gesteld dan op basis van gegevens uit de jaren 80 (toen de Vogelrichtlijn van kracht werd) voor de hand lag. Mogelijkheden voor verbetering kwaliteit leefgebied worden onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel op herstel wordt gesteld of anderszins wordt bijgesteld. Volledig herstel van de oude situatie in het Markermeer is mogelijk niet realistisch. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied in de winter. Het Markermeer en IJmeer leveren in Nederland, ondanks de afname, na de Veluwerandmeren de grootste bijdrage binnen het N2000-netwerk. Het gebied draagt bij als overwinteringsgebied (met name september tot en met maart met een nadrukkelijke piek in oktober). Er is geen sprake van een sterke afname zoals in het IJsselmeer (die behalve door de afname van driehoeksmossels waarschijnlijk mede te verklaren was door de aanzuigende werking van de randmeren). Het zwaartepunt in de verspreiding van Tafeleenden ligt in de Gouwzee. Deze aantallen zijn toegenomen in relatie met de ontwikkeling van Sterkranswier. Op andere plaatsen zijn begin jaren negentig aantallen zeer sterk afgenomen, enerzijds door afname van driehoeksmosselen in het Markermeer en IJmeer, anderzijds door de toenemende aantrekkingskracht van de Veluwerandmeren, waar aanpak van eutrofiëring resulteerde in toename van kranswier en driehoeksmosselen.

Maatregelen en potenties:

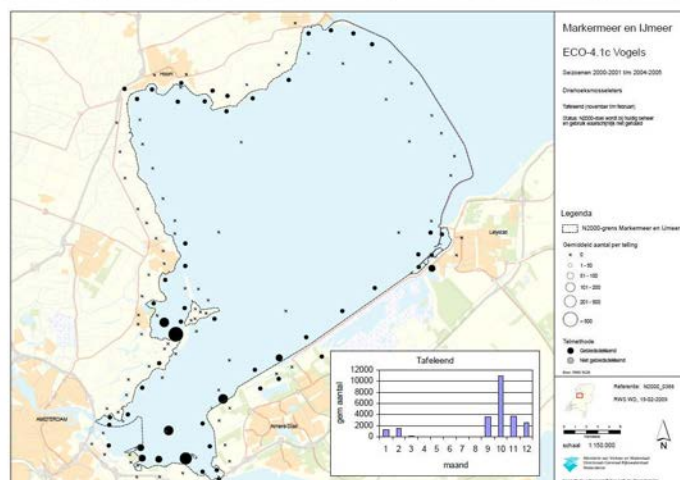
Extra maatregelen lijken, gezien de afname van driehoeksmossels, noodzakelijk om de draagkracht voor deze soort in de winter op peil te houden. Maatregelen voor waterplantenetende Tafeleenden in het najaar lijken niet noodzakelijk. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht (en dan met name in de winter) weer kunnen vergroten tot het eerdere niveau. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke

driehoeksmossel-eters (zoals Kuifeend, Topper en Brilduiker) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot. Verder moeten in de foerageer- en rustgebieden rust, ruimte en openheid bewaard blijven.

.....
 Figuur 3.4.13a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Tafeleenden

.....
 Figuur 3.4.13b
 Verspreiding van overwinterende
 Tafeleenden

A061 Kuifeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

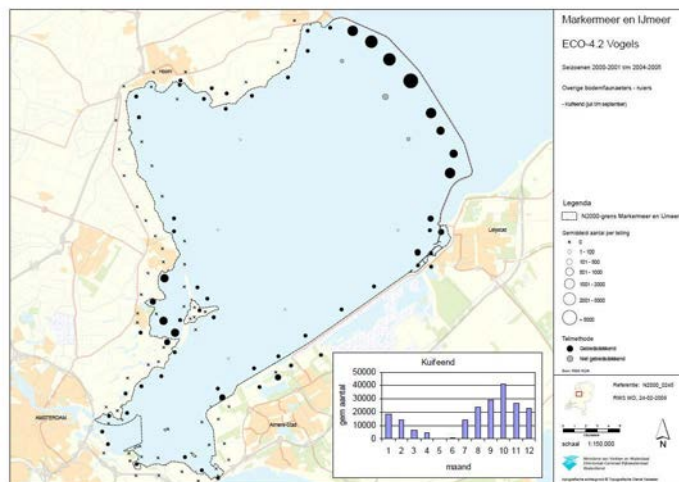
Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 18.800 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Tussen 2002 en 2007 werden gemiddeld net meer dan 17.000 vogels geteld, hetgeen laat zien dat zelfs het iets te laag vastgestelde doelaantal (ten opzichte van de jaren 80 toen de Vogelrichtlijn van kracht werd) niet zonder meer gehaald wordt. Omdat overwinteraars en ruiers waarschijnlijk in een andere voedselniche voorkomen met hun eigen bijbehorende draagkracht, zouden hiervoor eigenlijk verschillende doelaantallen moeten worden genoemd. Aantallen Kuifeenden zijn van internationale en grote

nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het Markermeer & IJmeer levert de grootste bijdrage voor Kuifeenden in Nederland. De aantallen in de ruiperiode (juli tot en met oktober langs de Houtribdijk) vertonen een beperkte doorgaande toename in deelgebieden. In recente jaren nemen ruiende Kuifeenden overigens weer wat af. Overwinterende Kuifeenden namen begin jaren negentig af, waarschijnlijk in relatie tot de afname van driehoeksmosselen. Overwinterende Kuifeenden verspreiden zich met name in het IJmeer en de Gouwee maar ook bij Enkhuizen, Lelystad en de Blocq van Kuffeler.

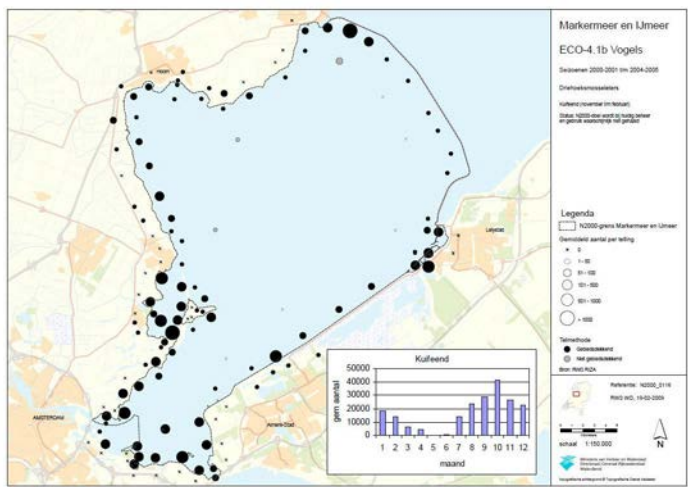
Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk om de draagkracht voor deze soort op peil te houden, gezien de afname van driehoeksmosselen. Daarnaast moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Voor het halen van het behoudsdoel moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals Tafeleend, Topper en Brilduiker) dan mee met de te nemen beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten. Uit de ANT-studies zou ook naar voren moeten komen welke stuurknoppen de draagkracht van ruiers beïnvloeden. Hiervoor moet gekeken worden wat ruiende Kuifeenden eten en hoe dat voedsel stuurbaar is. Dit voedsel kan dan ook een rol spelen voor de doelopgave van de andere benthoseters, met name Brilduikers en mogelijk Tafeleenden.

.....
 Figuur 3.4.14a
 Verspreiding van ruiende Kuifeenden

Figuur 3.4.14b
 Verspreiding van overwinterende
 Kuifeenden

A062 Topper

Beschrijving huidige situatie en doelen:

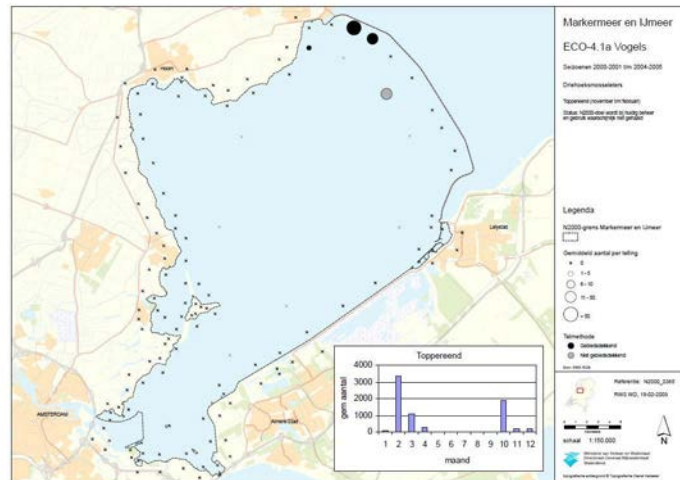
Voor Toppers is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 70 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In 2002-2007 werden gemiddeld ruim 100 Toppers vastgesteld, hetgeen suggereert dat de behoudsopgave voor het (behoudend geformuleerde) doelaantal gehaald kan worden. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. In de jaren negentig waren de aantallen nog van nationale en internationale betekenis, maar sindsdien is de soort sterk in aantal afgenomen. In het IJmeer en zuidelijk Markermeer zijn Toppers geheel verdwenen. De Toppers die nog in het Markermeer verblijven, worden waargenomen bij Enkhuizen (omgeving Naviduct) en op het Enkhuizerzand.

In het aanwijzingsbesluit wordt gesteld dat de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding waarschijnlijk niet is gelegen in dit gebied. Dit is maar zeer de vraag omdat de mosselstand in dezelfde periode sterk afnam. Toppers zijn (nog meer dan Kuifeenden) aangewezen op driehoeksmossels.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor Topper, gezien de afname van de soort en gezien de afname van driehoeksmossels. Verder moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten. Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals Tafeleend, Kuifeend en Brilduiker) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

Figuur 3.4.15
 Verspreiding van Toppers

A067 Brilduiker

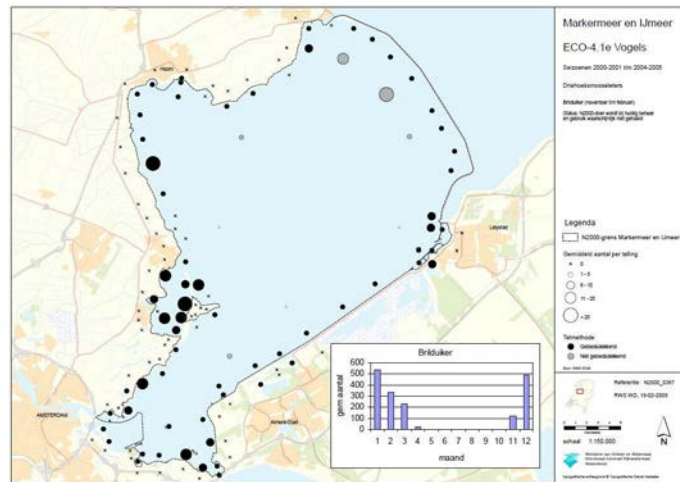
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Brilduikers is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 170 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Gemiddeld werden tussen 2002 en 2007 net geen 110 vogels vastgesteld. Dit betekent dat het behoud van voldoende kwaliteit van het leefgebied voor de beoogde draagkracht niet zonder meer voor de hand ligt. Aantallen Brilduikers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foeragegebied. De soort is een overwinteraar, aanwezig van november tot en met maart in wisselende aantallen. Ten opzichte van de jaren tachtig is de populatie sterk afgenomen en vanaf eind jaren negentig min of meer stabiel. De meeste Brilduikers houden zich op in het IJmeer en de Gouwzee, her en der in de Hoornse Hop en verder op het Enkhuizerzand en bij Lelystad. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Ondanks de landelijk gunstige staat van instandhouding, lijken extra maatregelen noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien de eerdere afname en de sterke afname van driehoeksmosselen. Verder moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van ander voedsel voor Brilduikers (overige benthos). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van eventueel hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel mosselen als overige bodemfauna als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmosselen (zoals Tafeleend, Kuifeend en Topper) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot.

Figuur 3.4.16
Verspreiding van Brilduikers

A068 Nonnetje

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Nonnetjes geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 80 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er in 2002-2007 ruim 50 Nonnetjes in het Markermeer vastgesteld, hetgeen betekent dat de behoudsopgave voor voldoende draagkracht stellig onder druk staat. In het bijzonder voor het Markermeer geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld.

Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch.

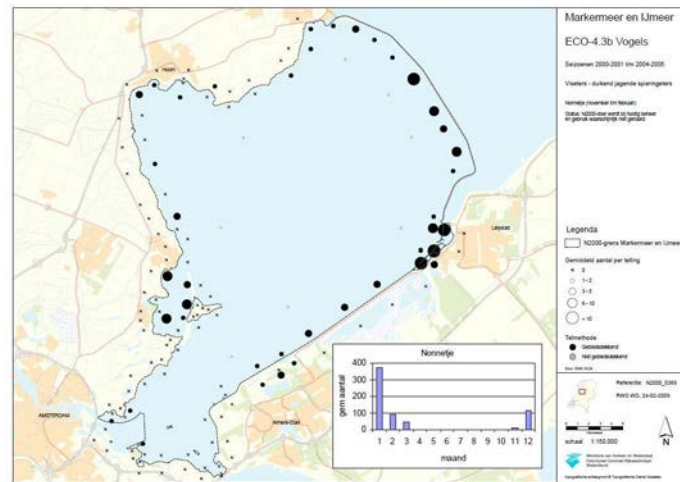
Aantallen Nonnetjes zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Markermeer & IJmeer (en ook IJsselmeer) leveren de grootste bijdrage in Nederland, samen met meer dan de helft van de Nederlandse vogels. Na afname in het Markermeer levert het IJsselmeer nu de grootste bijdrage. De soort is een overwinteraar, aanwezig van december tot en met maart en tijdens strenge winters (wanneer de Oostzee dichtvriest) in verhoogde aantallen. Het aantal nam af en kenmerkt zich door flinke fluctuaties van jaar tot jaar. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig op het onderdeel leefgebied, vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer en Markermeer, in het bijzonder de slechte spieringstand vanaf 1990.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het Markermeer. Verder moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid

van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

Figuur 3.4.17
Verspreiding van Nonnetjes

A070 Grote Zaagbek

Beschrijving huidige situatie en doelen:

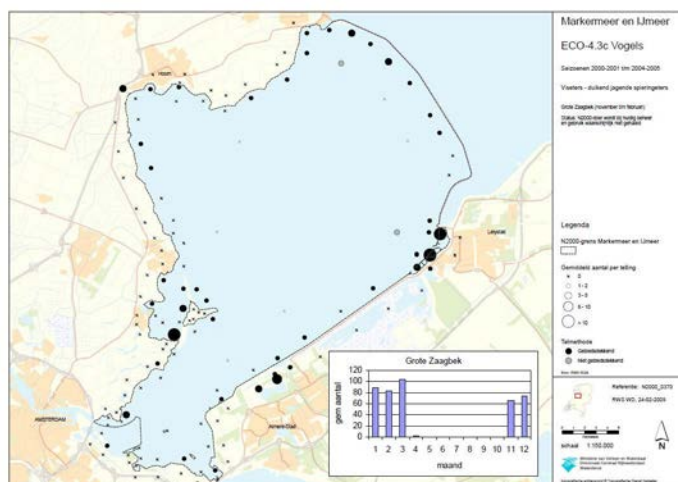
Voor Grote Zaagbekken is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensgemiddelde). Tussen 2002 en 2007 waren gemiddeld 45 vogels in het Markermeer aanwezig. De behoudsopgave voor kwaliteit voor voldoende draagkracht lijkt dus vooralsnog zonder problemen realiseerbaar, maar hierbij moet wel worden bedacht dat het doelaantal voor deze soort ten opzichte van de jaren 80 nogal behoudend is geformuleerd. In het bijzonder voor dit gebied geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch. Aantallen Grote Zaagbekken zijn van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Het Markermeer is voor Grote Zaagbekken het vijfde gebied in Nederland. De soort is een overwinteraar, aanwezig van november tot en met maart en tijdens strenge winters (wanneer de Oostzee dichtvriest) in verhoogde aantallen aanwezig. Het aantalsverloop vertoont ondanks de fluctuaties, een afname. Deze afname hangt samen met de afname van Spiering vanaf 1990. In het IJmeer is de populatie opvallend stabiel, maar aantallen zijn nog altijd aanzienlijk lager dan in de rest van het gebied. De landelijke staat van

instandhouding is behalve zeer ongunstig op onderdeel populatie, ook matig ongunstig op onderdeel leefgebied, in het bijzonder vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeergebied. De meeste Grote Zaagbekken zitten bij Lelystad en verder verspreid in het gebied, onder andere in de Gouwzee, op het Enkhuizerzand maar ook in het IJmeer en in de Lepelaarplassen (buiten het Natura 2000 gebied).

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het Markermeer. Verder moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

Figuur 3.4.18
Verspreiding van Grote Zaagbek

A125 Meerkoet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

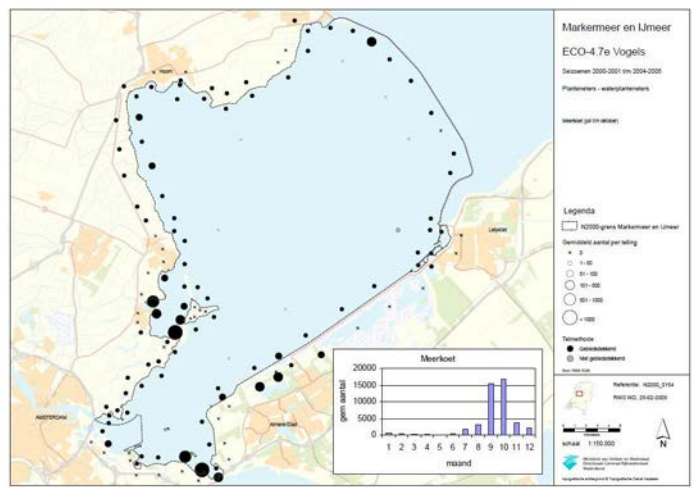
Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.500 vogels (seizoensgemiddelde). Tussen 2002 en 2007 waren ruim 3.600 vogels in het gebied aanwezig, hetgeen aangeeft dat de behoudsopgave niet zonder meer gerealiseerd wordt. Aantallen Meerkoeten zijn in het Markermeer van nationale en internationale betekenis. Het Markermeer heeft voor de Meerkoet met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert na de Veluwerandmeren de grootste bijdrage in Nederland. De soort is vooral present in de periode september tot en met november, met in de Gouwzee sterke concentraties in oktober. In de Gouwzee zijn aantallen toegenomen in relatie met de ontwikkeling van Sterkranswier. Op andere plaatsen is het aantalsverloop grillig, maar wel min of meer

stabiel. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

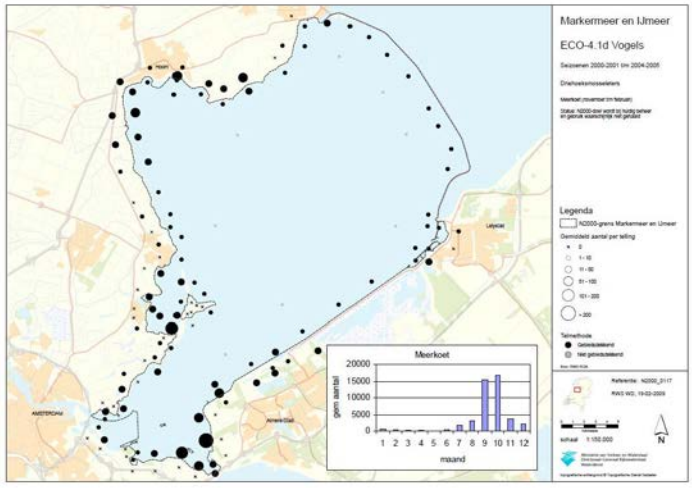
Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken niet noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort. Voor doelrealisatie moeten in elk geval rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water ('s winters mosselen, in de nazomer waterplanten) minstens gehandhaafd blijven op het huidige niveau, evenals dat van graslanden in buitendijkse terreinen. De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen van andere soorten mosseleeters en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel mossels als overige bodemfauna als voedsel). Meerkoeten liften dan mee met doelrealisatie van andere driehoeksmossel-eters (Tafeleend, Kuifeend, Topper en Bruiduiker).

.....
 Figuur 3.4.19a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 3.4.19b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

A177 Dwergmeeuw

Beschrijving huidige situatie en doelen:

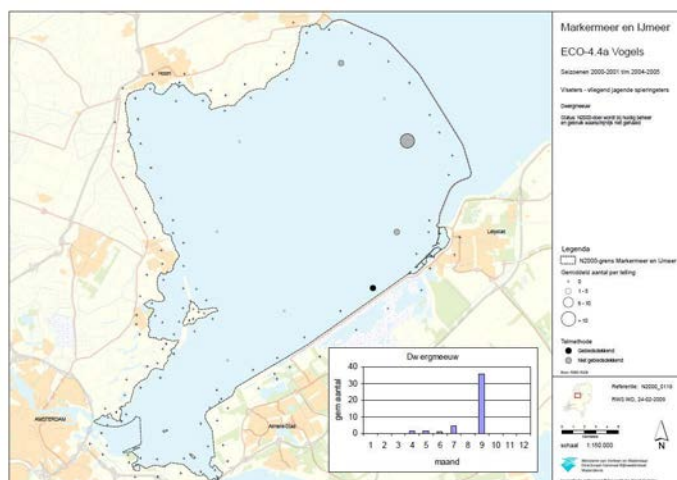
Het doel voor Dwergmeeuwen is behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. In het bijzonder voor het Markermeer geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens het doel in meer kwantitatieve vorm kan worden bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch.

Aantallen Dwergmeeuwen zijn van grote nationale betekenis. Het Markermeer heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied. Het Markermeer levert één van de grootste bijdragen in Nederland. De soort is het hele jaar in het gebied aanwezig, maar vooral in het najaar (september). Dwergmeeuwen verspreiden zich vooral in het oostelijke deel van het gebied. Aantallen in de tellingen wisselen sterk en vertegenwoordigen slechts een (klein) deel van de aanwezige vogels, omdat deze soort moeilijk telbaar is door het voorkomen midden op het meer. Daarom is geen kwantitatief geformuleerd doel opgenomen in de aanwijzingsbesluiten. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig op het onderdeel leefgebied, in het bijzonder vanwege de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeergebied sinds 1990.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien het verslechterde leefgebied en de matige spieringstand in het Markermeer. Verder moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Zwarte Sterns) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten.

.....
 Figuur 3.4.20
 Verspreiding van Dwergmeeuwen

A197 Zwarte Stern

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Zwarte Sterns is als doel gesteld behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied. Vanaf 1980 zijn vrijwel jaarlijks tellingen uitgevoerd op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied. In de jaren tachtig sliepen concentraties Zwarte Sterns op slikplaten in de Oostvaardersplassen (Markermeer), op de Steile Bank (IJsselmeer) en op het Balgzand (Waddenzee maar de vogels foerageerden grotendeels op IJsselmeer). In de jaren negentig was alleen het Balgzand nog substantieel in gebruik. In de jaren 2000-2002 werd daarnaast in het gebied van de zandopspuiting van het Naviduct bij Enkhuizen geslapen (Markermeer maar vogels grotendeels foeragerend op IJsselmeer). Vanaf 2003 ontstonden twee nieuwe geschikte locaties; vogeleiland de Kreupel (IJsselmeer) en vooroevergebied Kinseldam in IJmeer/Markermeer. Vanaf 2006 is alleen de Kreupel in het IJsselmeer nog geschikt omdat dit gebied actief door Staatsbosbeheer wordt kaal gehouden. Overige slaapplaatsen verruigden door vegetatiesuccessie en werden daardoor ongeschikt. Naast grote slaapplaatsen zijn her en der verspreid over het IJsselmeergebied kleinere slaapplaatsen gesitueerd. Op basis van de slaapplaatstellingen is te zien dat de aantallen afnamen, vooral sinds 2000. In de meeste jaren van de vorige eeuw werden in het IJsselmeergebied maxima van grofweg tussen 50 en 120 duizend vogels geteld. In de jaren van de nieuwe eeuw gaat het jaarlijks om slechts c. 20 duizend vogels.

Voor het Markermeer in het bijzonder geldt dat er onzekerheden zijn met betrekking tot de ontwikkelingen van de kwaliteit van het leefgebied. Deze onzekerheid betreft daarmee ook de te verwachten aantalsontwikkeling.

Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied worden nader onderzocht (ANT), alvorens eventueel het doel wordt bijgesteld. Verbetering van het leefgebied is nodig voor het behalen van een landelijk gunstige staat van instandhouding, maar dit is gezien de vermoedelijke oorzaken van de afname van Spiering mogelijk niet realistisch.

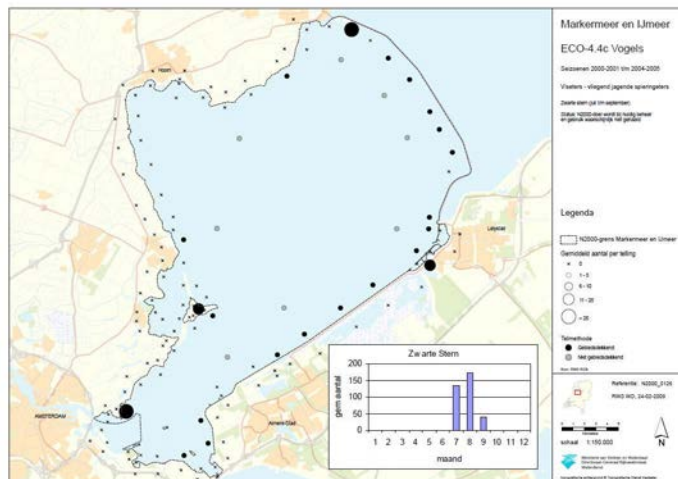
Aantallen Zwarte Sterns in het Markermeer zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied en als slaapplaats. De soort is een doortrekker, met

name aanwezig in de nazomer, met een sterke piek in augustus. In het Markermeer komen Zwarte Sterns met name voor in het westelijke IJmeer, op Pampus, bij Enkhuizen (omgeving Naviduct) en bij Lelystad. Aantallen in de dagtellingen wisselen sterk en vertegenwoordigen slechts een (klein) deel van de aanwezige vogels, omdat ze moeilijk telbaar zijn door het voorkomen midden op het meer. Om deze reden is geen doelaantal opgenomen. In het IJsselmeergebied bevindt zich momenteel een grote slaappleats op het nieuwe vogeleiland de Kreupel (centrale IJsselmeer), dat in 2003 gereed was. Op basis van de reguliere vliegtuigtellingen en de slaappleatstellingen vanuit de jaren tachtig blijkt dat Zwarte Sterns sterk zijn afgenomen. Omdat het merendeel van alle Zwarte Sterns die in Nederland ruien in de nazomer in het IJsselmeergebied verblijven is de landelijke staat van instandhouding door genoemde afname zeer ongunstig.

Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken noodzakelijk voor behoud van de draagkracht voor deze soort, gezien de sterke afname en het daaraan gekoppelde verslechterde leefgebied met een matige spieringstand in het Markermeer. Om de neergaande trend te keren moet de draagkracht op open water (Spiering) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van ander voedsel voor viseters (overige kleine vis). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel Spiering als overige kleine vis als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van Spiering gaat, liften andere belangrijke viseters (zoals Nonnetjes, Grote Zaagbekken, Futen, Visdieven en Dwergmeeuwen) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroten. Verder is het belangrijk dat rust, ruimte en openheid bewaard blijven, met name op rust- en slaappleatsen maar ook (in ieder geval voor ruimte en openheid) op open water.

Figuur 3.4.21
Verspreiding van Zwarte Sterns

3.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied Markermeer & IJmeer is 1 Staats- en/of Beschermde Natuurmonument opgenomen (tabel 3.5).

Tabel 3.5

Beschermde natuurmonumenten in het Markermeer

SN Kustzone Muiden (NMF-89-10986)

Staats natuurmonument Kustzone Muiden

Op basis van het concept gebiedendocument Markermeer & IJmeer november 2006:

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A005	Fruut	bb	Fruut	Identiek	
A050	Smient	bb	Smient	Identiek	
A051	Krakeend	bb	Krakeend	Identiek	
A059	Tafeleend	bb	Tafeleend	Identiek	
A067	Brilduiker	bb	Brilduiker	Identiek	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding van submerse vegetatie met soorten als Schedefonteinkruid en Doorgroeid fonteinkruid	Geen aanvullende maatregelen	Schedefonteinkruid en Doorgroeid fonteinkruid zijn gelijk gebleven.
Instandhouding brakke soorten van riet- en ruigtevegetaties met soorten als Zeebies, Moerasmelkdistel, Ruwe bie, Strandwee en Wilde kruldistel	Geen aanvullende maatregelen	Verseisen voldoende nalevering van de bodem of aanvoer van brak (kwel) water. Allen in voorkomen gelijk gebleven. Doelen op lange termijn niet meer realistisch.
Instandhouding ruigte soorten van opgespoten zandig terrein met soorten als Harig wilgenroosje, Grote brandnetel, Haagwinde, Kleefkruid, Watermunt, Riet en Akkerdistel	Geen aanvullende maatregelen	Allen in voorkomen gelijk gebleven.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Kleine zwaan	Geen aanvullende maatregelen	Kwam in 2005/06 voor. Trend is neutraal.
Wintertaling, Dodaars, Bergeend	Geen aanvullende maatregelen	Wintertaling en Dodaars kwamen in 2005/06 voor. Bergeend Kwam in 2005/06

		niet voor. Wintertaling laat een neutrale trend zien. Dodaars een stijgende trend.
Kleine karekiet, Rietzanger, Rietgors, Bosrietzanger	Geen aanvullende maatregelen	Kwamen allen tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Kleine karekiet laat landelijk een neutrale trend zien, Rietzanger een stijgende trend, Rietgors een stijgende trend en Bosrietzanger een neutrale trend.
Instandhouding van submerse vegetatie voor soorten als Spiering, Brasem, Snoekbaars en Pos	Liften mee	Deze soorten liften mee op wat KRW beoogt en wat voor N2000 doelen nodig is

Spiering zal wel (enigszins) meeliften met KRW en (sterker) met uit ANT voortvloeiende (*pilot*) maatregelen (die echter in de eerste beheerplanperiode nog niet te verwachten zijn), Brasem is een zeer eurytope vis die vrijwel overal in mesotroof en eutroof zoet water gedijt (en daar moeten we vooral niet actief stimulerend voor willen zijn), Snoekbaars moet gaan profiteren van visserijbeperkingen en Pos (indirect) ook.

3.6 Conclusies Markermeer

Habitatrichtlijn

Het enige habitatype dat voor Markermeer & IJmeer is genoemd als instandhoudingsdoelstelling is H3140 kranswierwateren. Dit habitatype komt slechts in een beperkt deel van het gebied voor, te weten in de Gouwzee (daar vooral met Sterkranswier) en voor de Gooise kust in het IJmeer. Beide kranswievelden kennen een goede kwaliteit en vertonen een redelijk stabiele trend. Het habitatype H3150 fonteinkruidvelden komt ook in het Markermeer voor, vooral op relatief grote diepte in de Hoornse Hop maar ook elders langs de Noord-Hollandse kust. Het areaal is vrij omvangrijk, maar de bedekkingsgraad opvallend gering. Er is geen doel geformuleerd voor H3150, maar instandhouding ervan maakt wel onderdeel uit van instandhouding van het leefgebied van zowel herbivore watervogels als Tafeleend en Meerkoet als van benthivore soorten die, bijvoorbeeld tijdens de rui, foerageren op slakjes in de waterplanten. Van de HR soorten Rivierdonderpad en Meervleermuis is onvoldoende bekend over status, trends en ecologische vereisten binnen het gebied om zeer gericht maatregelen te kunnen formuleren.

Vogelrichtlijn

Van de **broedvogels** is het Markermeer alleen aangewezen voor de Visdief. Van Visdieven wordt het doel niet zonder meer gehaald omdat eiland de Kreupel vogels aanzoog. Tegelijk neemt de belangrijkste voedselbron voor Visdieven (Spiering) af en het water meestal te troebel om te vissen. In de ANT studies wordt hieraan voldoende aandacht besteedt. Wel moet tegelijkertijd voldoende broedgelegenheid (kale grond) voor Visdieven worden gegarandeerd. Op regioschaal wordt het doel voor Visdieven wel gehaald.

Van de **trekvoegels** waarvoor het Markermeer is aangewezen vragen met name de viseters om extra inspanningen voor doelrealisatie. De aantallen Futen, Grote Zaagbekken, Nonnetjes en Zwarte Sterns namen al langere tijd af en ondanks dat het doelaantal laag gehouden is, worden de doelen in de meeste gevallen niet gehaald. Een belangrijke factor is de slechte stand van de Spiering maar oorzaken liggen ook elders, o.a. als gevolg van klimaatverandering. Naast viseters doen benthoseters het ook slecht. Brilduikers, Toppers, Kuifeenden en Tafeleenden namen al gedurende langere periode af en ondanks dat de doelen erg laag zijn gehouden (afgestemd op het aantal na sterke afname) worden de doelen niet zondermeer gehaald. Voor Brilduikers en Kuifeenden komt het aantal in recente jaren al onder het doelaantal uit. Dit geldt ook voor Meerkoeten (deels planteneter).

Voor zowel viseters (spiering) als benthoseters (driehoeksmosselen) is een studie naar de zogeheten autonoom neergaande trend (ANT) in het leven geroepen om de optredende processen te doorgronden en adviezen te geven.

Naast viseters en benthoseters zijn er nog de herbivore watervogels. Deels zijn dat waterplanteneters (Krooneend) maar het grootste deel bestaat uit soorten die afhankelijk zijn van boerenland om te foerageren op oogstresten op akkers en op graslanden. Van deze groep is van de Smient niet geheel duidelijk waarom ze na een aanvankelijke toename recent weer afnemen. Als voor deze soort het doel niet wordt gehaald moet bekeken worden waar de oorzaken liggen.

Resterende kennislacunes

- Processen (en de stuurbaarheid ervan) waardoor de avifaunistische kernwaarden (overwinterende en in de zomer ruiende benthos-eters en broedende en overwinterende viseters) afnemen. Dit wordt in de periode 2010-2012 in het kader van de studie naar de autonoom neergaande trend (ANT) uitgezocht. Dit wordt als maatregel opgenomen in het beheerplan.
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (externe werking) zoals o.a. Smienten, ganzen, zwanen etc.
- Meer exacte kennis over ligging/omvang en gebruik van slaappleaatsen van ganzen, zwanen en steltlopers en de condities waaraan die moeten voldoen.
- Kennis hoe soorten van de HR het IJsselmeer gebruiken (Meervleermuis, Rivierdonderpad).

4 Ketelmeer en Vossemeer

4.1 Habitatrictlijn - habitattypen

Het N2000 gebied "Ketelmeer en Vossemeer" is niet aangewezen voor bepaalde habitattypen van de Habitatrictlijn.

4.2 Habitatrictlijn - soorten

Het "Ketelmeer en Vossemeer" is niet aangewezen voor bepaalde dier- of plantensoorten van de Habitatrictlijn.

4.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in het Ketelmeer en Vossemeer

Het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen voor 3 soorten broedvogels, te weten Roerdomp, Porseleinhoen en Grote Karekiet. Deze soorten komen voor in natuurgebieden. De huidige broedgebieden liggen vooral aan de oostzijde van het Ketelmeer en langs de oevers van het Vossemeer.

Een deel van de huidige broedgebieden en hun bijbehorende broedvogelpopulaties is reeds aangejaagd en in sommige gevallen mogelijk ook gefrustreerd (zie achteruitgang overjarig waterriet met Grote Karekieten in oostelijk Ketelmeer als mogelijk gevolg van afgenomen opwaaiingsdynamiek) door natuurontwikkeling in het Vossemeer en de IJsselmonding.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel (4.3a) zijn alle broedvogelsoorten waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied aangegeven (periode 1994-2003), evenals de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave.

Voor alle broedvogelsoorten van het Ketelmeer en Vossemeer is de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Voor zowel Roerdomp als Porseleinhoen en Grote Karekiet is uitbreiding van omvang en/of verbetering van de kwaliteit van het broedgebied als doel vereist. Voor de Grote Karekiet is het relatief belang van het Natura 2000 gebied binnen Nederland daarbij nog eens groot. Al deze aan moerassen gebonden soorten zijn afhankelijk van voldoende schaal en vooral kwaliteit van rietmoeras. Van Roerdomp en Porseleinhoen is in de periode 1994-2003 geen duidelijke trend zichtbaar maar de Grote Karekiet nam in deze periode af. Recentere informatie laat zien dat de Roerdomp in de periode 1989-2007 afneemt (van 4-6 paren tot 1-2 paren). Van Porseleinhoen is de broedvogelstand van de meeste jaren niet bekend en is dus niet te zeggen hoe het actuele aantal zich verhoudt tot het doel. De Grote Karekiet nam fors af. In de jaren negentig van de vorige eeuw kwamen nog seizoenen voor met meer dan 60 paren maar in recente jaren

doek het aantal onder de 30 paren (in 2006 tot minder dan 20 paren maar in 2007 weer boven de 30 paren).

Sturende factoren

Uit een analyse van terreinkenmerken en de verspreiding van broedvogels blijkt dat de belangrijkste beperkende factoren bestaan uit de breedte van de waterrietzone, het rietareaal met water op het maaiveld en het aanbod aan overjarig riet (van der Hut et al. 2008). De breedte van de waterrietzone is cruciaal voor de Grote Karekiet. Het rietareaal met water op maaiveld is cruciaal voor Roerdomp en Porseleinhoen. Het areaal overjarig riet (buiten de waterrietzone) is van belang voor de Roerdomp. De draagkracht nam voor alle soorten af, omdat de breedte van de waterrietzone afnam en omdat het rietareaal verdroogde. Dit wordt veroorzaakt door opslibbing in de randzone, het opschorten van het onderhoud van sloten, de aanleg van de eilanden in het kader van natuurontwikkeling (die dynamiek door windopwaaiing te niet doen) en mogelijk de balgstuw bij Ramspol (effect vooral op Zwarte Meer door vermindering dynamiek als gevolg van windopwaaiing). Verder is rietlandbeheer bepalend voor het areaal overjarig riet.

Potenties en maatregelen

Voor de broedvogels waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen als N2000 gebied is de landelijke staat van instandhouding zeer slecht en gelden hersteldoelen. De soorten broeden in moerassen in de overgang van water naar land en in de oeverzone. Voor deze soorten moet middels inrichting en beheer worden gemikt op uitbreiding van omvang en/of kwaliteit van habitat waardoor meer ruimte beschikbaar komt, waardoor de aantallen broedvogels kunnen toenemen. In het waterbeheer bestaan daarnaast kansen om ook aan de kwaliteit van de broedgebieden te sturen (peildynamiek, vrijer en seizoensgebonden waterpeil). Mogelijkheden om generiek aan het peilregime te werken zullen zich echter vooralsnog niet voordoen. Pas bij het nieuwe peilbesluit (vanaf 2013) kunnen dergelijke kansen eventueel in beeld gaan komen.

Tabel 4.3a
Aangewezen broedvogels in het
Ketelmeer en Vossemeer, met getallen
aan voorkomen in
instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel- aantal ⁵
A021	Roerdomp	?	--	-	u/v	5
A119	Porseleinhoen	?	--	-	u/v	4
A298	Grote Karekiet	-	--	+	u/v	40

LEG

ENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- ++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- +++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
- s Gebied heeft alleen een slaapplaatsfunctie;
- /s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaapplaats;
- s/ Bijdrage van het gebied als slaapplaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regidoel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten die in de gebieden van het IJsselmeergebied als broedvogel meedoen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 4.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regidoelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
IJ IJsselmeer
MM Markermeer
KV Ketelmeer en Vossemeer
ZM Zwarte Meer
VR Veluwerandmeren
EG Eemmeer en Gooimeer

- 2)
b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

A021 Roerdomp

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Roerdomp broedt in het buitendijkse gebied van het Ketelmeer (natuurgebied). Voor de Roerdomp geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 5 broedparen. Recente informatie laat zien dat de Roerdomp in de periode 1989-2007 is afgenomen (van 4-6 paren tot 1-2 paren). Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van de populatie op relatief hoog niveau gewenst.

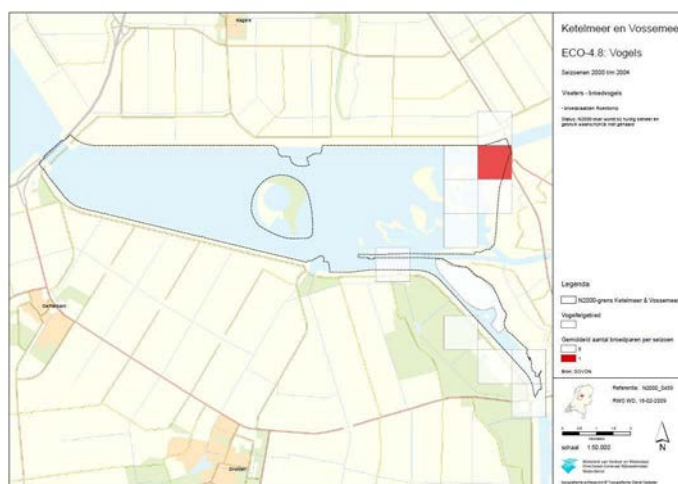
Maatregelen en potenties:

Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio randmeren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Voor de Roerdomp zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid met gemiddeld 4 paar. Voor herstel is een groter areaal rietland met water op maaiveld vereist. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat. De oeverzone van het Ketelmeer moet daarvoor aan de volgende randvoorwaarden voldoen:

1. overjarige rietzomen hebben een breedte van minimaal 50 meter en grenzen bij voorkeur aan waterrietzones van het meer, sloten en poelen.
2. een achtjarig cyclisch maaibeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak waarbij delen tot 7 jaar oud worden.
3. in een groot deel van voorjaar en zomer water op maaiveld in de zone van cyclisch maaibeheer.

Het Porseleinhoen vestigt zich in de overgang van nat riet naar overjarig riet en lift mee. Purperreiger, Snor en Rietzanger (waarvoor andere randmeren zijn aangewezen) liften ook mee met deze maatregelen. Het genoemde scenario gaat (voor doelrealisatie) uit van totaal 332 ha riet (Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer samen) waarbij cyclisch maaibeheer wordt uitgevoerd op 180 ha zodat jaarlijks gemiddeld 120 ha overjarig riet van een leeftijd van tenminste 3 jaar aanwezig is.

.....
Figuur 4.3.1
Verspreiding van broedende
Roerdompen in de onderzochte plots

A119 Porseleinhoen

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het Porseleinhoen broedt in het buitendijkse gebied van het Ketelmeer (natuurgebied). Voor de soort geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 4 broedparen. In de periode 1988-2001 werden veelal 2-4 paren vastgesteld. Van recentere jaren zijn geen gegevens beschikbaar, alleen van 2003 en 2004 maar in die jaren werden geen Porseleinhoenders geregistreerd. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van de populatie op relatief hoog niveau gewenst. Het aantal paren fluctueert sterk in afhankelijkheid van de geschiktheid van het lokale habitat (met name plasdras moeras en grasland in de vestigingsperiode mei-juni). Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt in gunstige jaren wel bij aan de draagkracht van de regio Noordwest-Overijssel ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Omdat het aantal broedparen in een aantal recentere jaren nul is, is er een **uitbreidings- en verbeterdoel** geformuleerd. De populatie heeft (in zijn isolement) onvoldoende draagkracht om zelfstandig te functioneren, zodat er extra maatregelen getroffen moeten worden. Potenties liggen in de bestaande broedhabitats van het Ketelmeer. Om het doel van tenminste 4 paren te halen moet de waterstand in het voorjaar hoog zijn. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat waar het Porseleinhoen uitstekend in kan meeliften. De oeverzone van het Ketelmeer moet daarvoor aan de volgende randvoorwaarden voldoen: 1. overjarige rietzomen hebben een breedte van minimaal 50 meter en grenzen bij voorkeur aan waterrietzones van het meer, sloten en poelen. 2. een achtjarig cyclisch maaibeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak waarbij delen tot 7 jaar oud worden. 3. in een groot deel van voorjaar en zomer water op maaiveld in de zone van cyclisch maaibeheer. Het Porseleinhoen vestigt zich in de overgang van nat riet naar overjarig riet en lift mee. Purperreiger, Snor, Rietzanger (waarvoor andere randmeren zijn aangewezen) liften ook mee met deze maatregelen. Het genoemde scenario gaat (voor doelrealisatie) uit van totaal 332 ha riet (Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer samen) waarbij cyclisch maaibeheer wordt uitgevoerd op 180 ha zodat jaarlijks gemiddeld 120 ha overjarig riet van een leeftijd van tenminste 3 jaar aanwezig is.

.....
 Figuur 4.3.2
 Verspreiding van broedende
 Porseleinhoenders in de onderzochte
 plots

A298 Grote Karekiet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

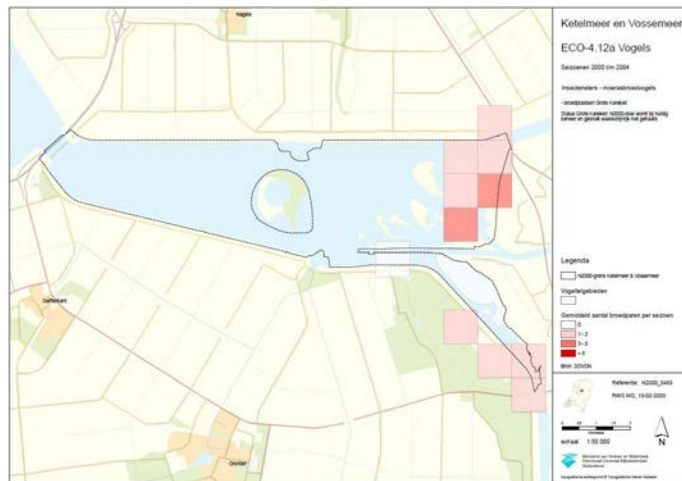
Voor de Grote Karekiet is het doel uitbreiding van omvang en/of kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 40 paren. De Grote Karekiet is langs de oevers van de randmeren van oudsher een broedvogel van waterrietranden. De soort verspreidt zich nadrukkelijk langs de oevers van Zwarte Meer, Ketelmeer oost, Vossemeer tot in de Veluwerandmeren. De Grote Karekiet is van oudsher een relatief talrijke broedvogel van met name de randen van rietvelden. Begin jaren negentig werden circa 60 broedparen geteld (maximaal 63 paren in 1993), in de perioden 1993-97 en 1999-2003 bedroegen de aantallen gemiddeld respectievelijk 55 en 37. Het Ketelmeer & Vossemeer is een belangrijk bolwerk en één van de weinige gebieden waar recent het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie nog werd gehaald. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van de populatie op een relatief hoog niveau gewenst. Het doelniveau is gesteld op 40, omdat de uitgestrekte rietvelden (inclusief waterriet en oud riet) daarvoor op grond van de situatie in de jaren negentig nog steeds voldoende draagkracht moeten kunnen leveren.

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft momenteel onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen zijn nodig om de behoudsdoelstelling voor 40 broedparen te behalen. Het gebied van het oostelijke Ketelmeer dient geschikter te worden voor deze soort. Om de draagkracht op te krikken moeten waterrietvegetaties gerevitaliseerd worden, maar kansen liggen vooral ook in het laten ontstaan van nieuwe waterrietgordels (van der Hut et al. 2008). De mogelijkheden hiervoor zijn in het Ketelmeer gelegen in de geëxponeerde zijde van de eilanden in de IJsselmonding (windopwaaiing en golfslag). In het Ketelmeer gaat het om een randlengte van ruim 18 km waar vitale waterrietranden kunnen ontstaan. De trage rietgroei in samenhang met het onnatuurlijke peilbeheer is hierbij een knelpunt. Een natuurlijker peilverloop waarbij het peil gedurende het voorjaar en de zomer uitzakt, kan rietgroei van voldoende omvang op gang brengen. Experimenten elders (o.a. in Oostvaardersplassen en

Volkerak; Jans & Drost 1995, Tosserams et al. 1999) laten zien dat het kan werken, maar dat het vaak wel een moeizaam, kostbaar en langdurig proces kan zijn. Mogelijkheden voor een generiek gunstiger peilverloop zullen bovendien vooralsnog beperkt zijn en pas op zijn vroegst vanaf 2013 met het nieuwe peilbesluit in beeld kunnen komen.

.....
Figuur 4.3.3
Verspreiding van broedende Grote
Karekieten in de onderzochte plots

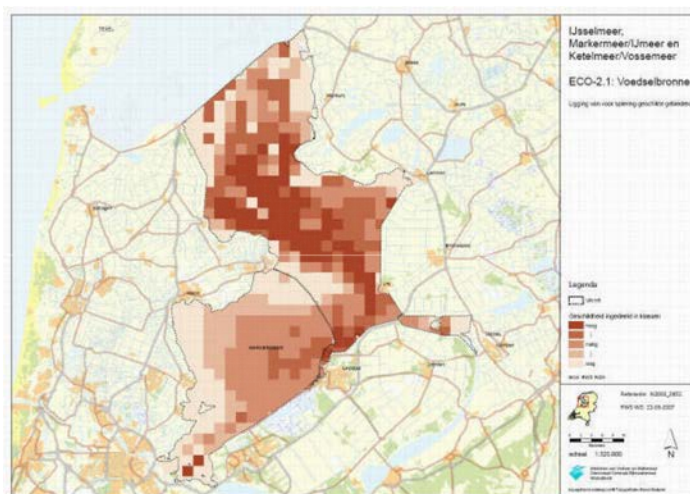

4.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

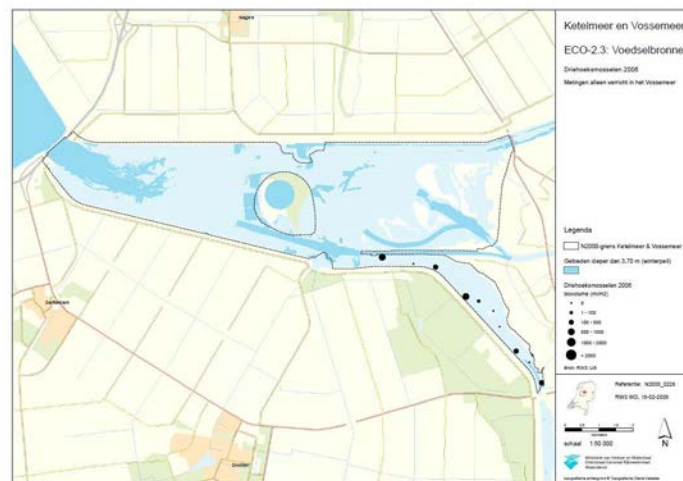
Deelsystemen met sleutelsoorten

Het Ketelmeer en Vossemeer zijn aangewezen voor 18 soorten trekvogels. Het watersysteem van het Ketelmeer en Vossemeer wordt net als IJsselmeer en Markermeer gekarakteriseerd door drie belangrijke deelsystemen die alle drie sterk aan elkaar gerelateerd zijn. De deelsystemen vis en bodemfauna zijn de belangrijkste omdat hieraan de grootste watervogelwaarden (in termen van aantallen) gekoppeld zijn. Spiering (fig. 4.4.1) en Driehoeksmossels (fig. 4.4.2) zijn in deze deelsystemen de sleutelsoorten waarvan een veeltal watervogelsoorten afhankelijk is als voedselbron tijdens de trek of in de winter. Het derde deelsysteem wordt gevormd door waterplanten met de daarvan afhankelijke herbivore watervogels.

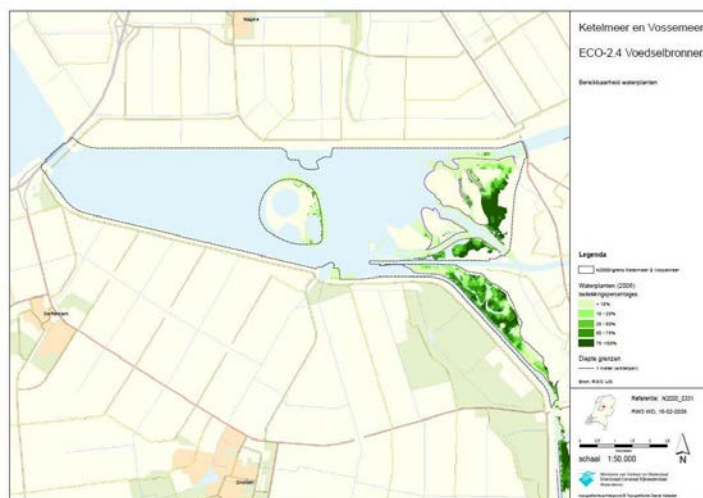
.....
 Figuur 4.4.1
 Verspreiding van geschikte gebieden
 voor Spiering

.....
 Figuur 4.4.2
 Verspreiding van Driehoeksmossels
 (van Ketelmeer geen gegevens)

Figuur 4.4.3
Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

De belangrijkste visetende watervogels waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer zijn aangewezen zijn Fuut, Aalscholver, Nonnetje, Grote Zaagbek, Visarend en Reuzenster. De belangrijkste bodemfauneters zijn Kuifeend, Tafeleend. Van de herbivore watervogels is de Kleine Zwaan belangrijk, al komt dat niet tot uitdrukking in het aantal dat het Ketelmeer en Vossemeer als voedselgebied gebruikt maar wel als slaapplek (rustgebied) samen met een aantal soorten ganzen, zwemeenden (Krakeend, Wintertaling, Pijlstaart).

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. De meeste soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is en waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot is zijn juist soorten die specifiek zijn voor het watersysteem van Ketelmeer en Vossemeer. Dit geldt onder andere voor Kuifeend, Nonnetje en Grote Zaagbek. Deze aan het watersysteem van het Ketelmeer gekoppelde vogelsoorten zijn afhankelijk van de sleutelsoorten spiering (Nonnetje, Grote Zaagbek) en driehoeksmossel (Kuifeend). Naast deze soorten is alleen van de Kleine Zwaan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig en het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot.

Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 is van een aantal soorten niet duidelijk of het aantalsverloop negatief is omdat het aantal al vanaf de jaren tachtig afnam en in recentere jaren rond een lager aantal schommelt. De meeste soorten bewegen in de deelsystemen die gekoppeld zijn aan spiering of driehoeksmossels. Van andere soorten is vooral de functie als slaapplek van belang (Kleine Zwaan,

Tabel 4.4
Aangewezen niet-broedvogels in het
Ketelmeer en Vossemeer, met getallen
aan voorkomen in
instandhoudingsdoelen.

Toendrarietgans, Kolgans en Grutto) of is de relatieve bijdrage van het gebied niet heel groot (o.a. de zwemeenden en Meerkoet).

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk 2	relatieve bijdrage ³	opgave 4	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	+	-	-	b	350
A017	Aalscholver	?	+	+	b	870
A034	Lepelaar	++	+	-	b	8
A037	Kleine Zwaan	?	-	-/s+	b	5/?
A039	Toendrarietgans	?	+	s+	b	?
A041	Kolgans	++	+	-/s+	b	220/?
A043	Grauwe Gans	++	+	-	b	680
A051	Krakeend	++	+	-	b	160
A052	Wintertaling	+	-	-	b	360
A054	Pijlstaart	++	-	-	b	50
A059	Tafeleend	-	--	-	b	350
A061	Kuifeend	?	-	+	b	4500
A068	Nonnetje	+	-	+	b	30
A070	Grote Zaagbek	?	--	+	b	70
A094	Visarend	?	+	+		3
A125	Meerkoet	?	-	-	b	1700
A156	Grutto	?	--	-/s-	b	20/?
A190	Reuzenster	?	+	+	b	10

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig

- matig ongunstig

+ gunstig

? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;

s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;

/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;

s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied

u uitbreiding oppervlak leefgebied

v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

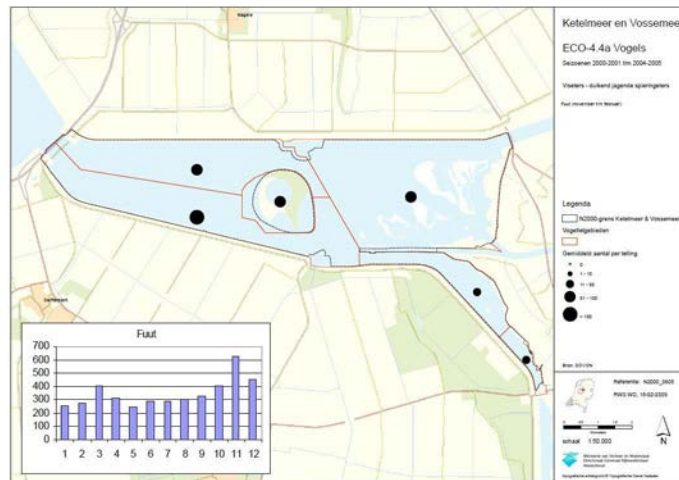
Voor de Fuut geldt als doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 350 vogels (seizoensgemiddelde). Dit doel lijkt gezien het gemiddeld aantal aanwezige vogels tot en met 2007 (ruim 360) met enig gemak gehaald te kunnen worden.

Aantallen Futen zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present. In de jaren tachtig is de populatie sterk toegenomen, sinds begin jaren negentig heeft deze toename verder doorgezet weliswaar met meer fluctuaties. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

De meeste Futen verblijven in het westelijke deel van het Ketelmeer. Hier vinden de vogels grootschalig open water met voldoende kleine vis. Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van het Ketelmeer behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richt op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord geven of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, indien nodig, kunnen vergroten.

.....
Figuur 4.4.4
Verspreiding van Futen

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Aalscholwers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 870 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Tussen 2002 en 2007 waren gemiddeld ruim 1000 vogels aanwezig, hetgeen aangeeft dat het halen van dit behoudsdoel geen probleem zal zijn.

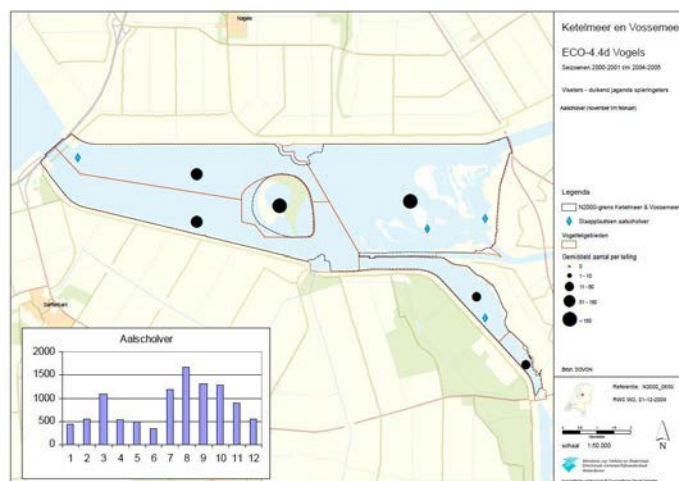
Aantallen Aalscholwers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats.

Het Ketelmeer & Vossemeer levert één van de grootste bijdragen in Nederland. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De soort is het hele jaar present, met hoogste aantallen van juli tot en met oktober en minima in de winter (december-februari) en in het voorjaar (april-juni). De populatie is sterk toegenomen in de jaren tachtig, sinds begin jaren negentig is sprake van afvlakking van de trend, weliswaar met sterke fluctuaties. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Aalscholvers verblijven vooral in het Ketelmeer en minder in het Vossemeer. Het Ketelmeer bevat grootschalig open water met voldoende kleine en middelgrote vis waar de vogels bij voorkeur foerageren. Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van het Ketelmeer behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine en middelgrote vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richt op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord geven of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, als nodig, kunnen vergroten. In zowel het Ketelmeer als het Vossemeer ligt een aantal slaapplekken, die met name in het najaar, winter en voorjaar gebruikt worden. In het voorjaar en de zomer worden deze ook wel gebruikt als dragruplaats door broedvogels.

.....
 Figuur 4.4.5
 Verspreiding van foeragerende en
 rustende Aalscholvers en ligging
 slaapplekken

A034 Lepelaar

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Lepelaar heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 8 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er ruim 10 exemplaren aanwezig geweest in 2002-2007. De behoudsopgave lijkt dus zonder problemen realiseerbaar te zijn.

Het gebied heeft voor de Lepelaar met name een functie als foerageergebied. Sinds het eind van de jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Dit patroon komt sterk overeen met dat van plantenetters (Kolgans (A041), Grauwe Gans (A043), Krakeend (A051), Wintertaling (A052), Pijlstaart (A054)) en heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmond.

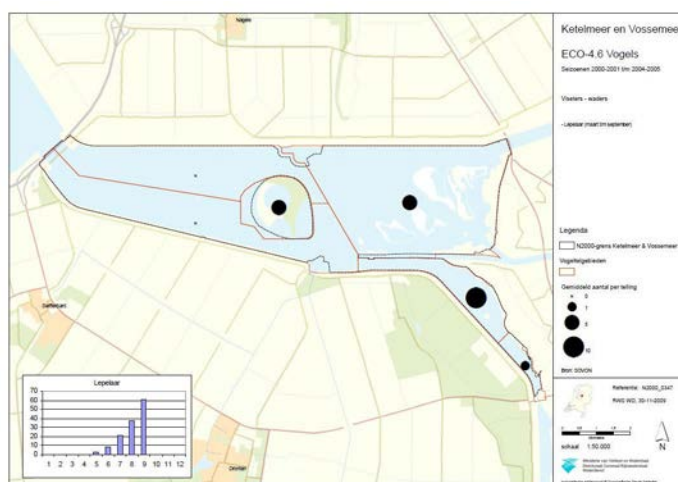
Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

De meeste Lepelaars gebruiken het oostelijke Ketelmeer met de IJsselmonding, het Vossemeer en IJsseloo. Hier vinden de vogels ondiep, doorwaadbaar water met kleine vis (foerageerfunctie) in combinatie met veilige, veelal onbegroeide, eilandjes waar ze kunnen rusten.

Voor behoud moet het open karakter van de slikkige en ondiepe delen in stand gehouden worden. Op deze locaties dient ook zorg gedragen te worden voor voldoende rust en de kolonisatie door grondpredatoren op eilandjes dient voorkomen te worden.

.....
Figuur 4.4.6
Verspreiding van Lepelaars

A037 Kleine Zwaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

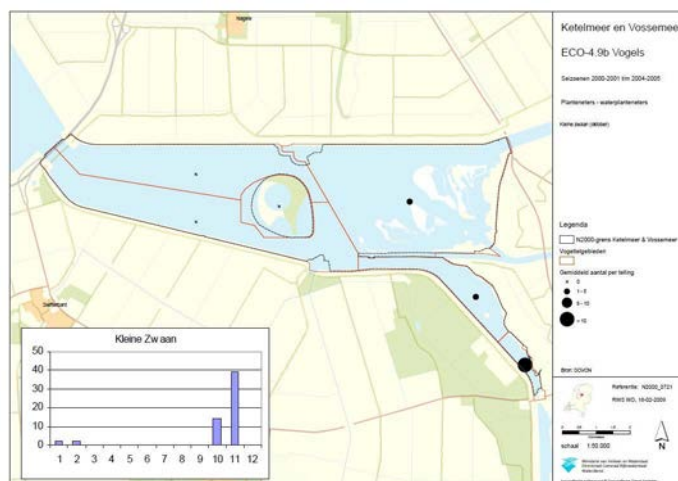
Het doel voor de Kleine Zwaan is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 5 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er in 2002-2007 8 exemplaren geteld, hetgeen aannemelijk maakt dat de behoudsopgave zonder problemen gerealiseerd kan worden.

Aantallen Kleine Zwanen zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De slaappleatsfunctie is mogelijk belangrijker, maar er zijn niet voldoende telgegevens voor een kwantificering in het doel. De soort is bijna alleen aanwezig in november/december, in sterk wisselende aantallen, in sommige jaren is de soort niet aanwezig in de reguliere tellingen. Er was sprake van relatief hoge aantallen in het midden van de jaren negentig, daarna is de populatie mogelijk afgenomen (niet significant). De afname van de Kleine Zwaan is deels verbonden aan fluctuaties in de omvang van de internationale populatie. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

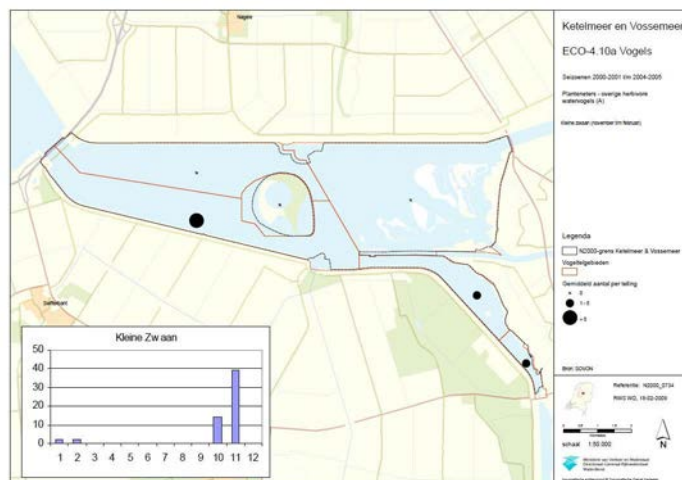
Maatregelen en potenties:

De meeste Kleine Zwanen gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer in oktober (als ze net aankomen uit de broedgebieden van Noord Rusland en van waterplanten eten) en in november (als ze overschakelen op oogstresten op akkers). Vanaf december zijn er nauwelijks Kleine Zwanen en zijn ze blijkbaar elders. De vogels in oktober liggen vooral in het zuidelijke Vossemeer, en minder in de noordelijke Vossemeer en het oostelijke Ketelmeer waar ze waterplanten eten. De vogels slapen waarschijnlijk op de eilandjes en platen van Vossemeer en de IJsselmonding. In november verblijven de meeste zwanen aan de zuidkant van het westelijke Ketelmeer waar ze rusten en drinken vanuit foerageergebieden met oogstresten op akker in Oostelijk Flevoland. In november is het aantal vogels in het Vossemeer laag maar kunnen in gunstige situaties ook veel dieren verblijven als er geschikt foerageergebied in de omgeving (oogstresten) voorhanden zijn. Voor behoud van de aantallen moet de waterkwaliteit (KRW) op peil blijven voor voldoende waterplanten (draagkracht). Verder moet de openheid van de eilandjes in Vossemeer en de IJsselmonding gegarandeerd blijven. Voor een goede relatie tussen de rustgebieden en de foerageergebieden in de winter zou blijvende geschiktheid van het achterland gegarandeerd moeten worden. Rustgebieden dienen gevrijwaard moeten zijn van verstoring en grondpredatoren moeten geweerd worden. Onduidelijk is in hoeverre Knobbelswanen 's zomers al van fonteinkruidknolletjes eten. Mogelijk is de graasdruk zo groot dat het voedselaanbod voor Kleine Zwanen, tegen de tijd dat ze aankomen uit de broedgebieden, al onder de 'giving up density' zit.

.....
 Figuur 4.4.7a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Kleine Zwanen

.....
 Figuur 4.4.7b
 Verspreiding van overwinterende
 Kleine Zwanen

A039 Toendrarietgans

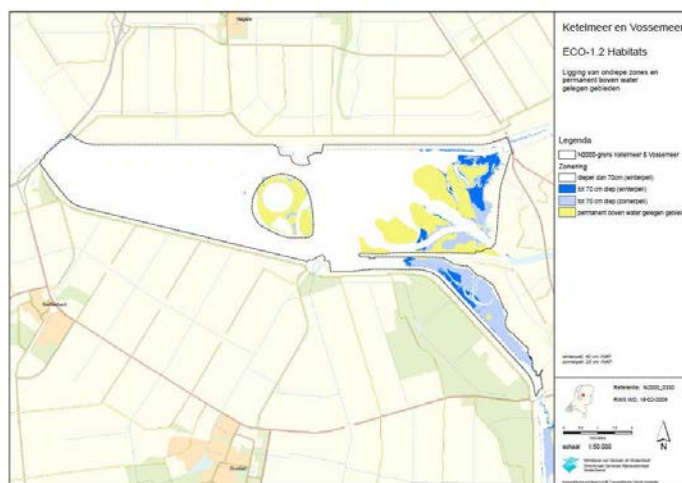
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Toendrarietgans is het doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Aantallen Toendrarietgans zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaappleaats. Gegevens zijn niet toereikend voor een trendanalyse. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Toendrarietgans gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer in de winter (van november tot en met maart). De meeste vogels eten van oogstresten op grootschalige akkers in Flevoland. Het Ketelmeer en Vossemeer worden vanuit de foerageergebieden gebruikt om te rusten en drinken en de ondiepe delen, platen en eilandjes worden ook gebruikt als slaappleaats. De meeste vogels worden in het Vossemeer gezien, waarschijnlijk omdat die het dichtst in de buurt van de geschikte foerageergebieden gesitueerd zijn (waar oogstresten voorhanden zijn). Voor behoud worden vooralsnog geen extra maatregelen voorgesteld. Wel moet het belang van blijvende geschiktheid van agrarisch achterland als foerageergebied geagendeerd worden (grasland, oogstresten bieten, aardappelen). Voor de slaappleaatsfunctie moet de openheid van de eilandjes in Vossemeer en de IJsselmonding gegarandeerd blijven. Rustgebieden dienen gevrijwaard moeten zijn van verstoring en grondpredatoren moeten geweerd worden.

.....
Figuur 4.4.8
 Ligging van droge terreinen (en indicatie ondiepe zone) als geschikt terrein voor overwinterende Toendrarietganzen (rust- en slaapplekken)

A041 Kolgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

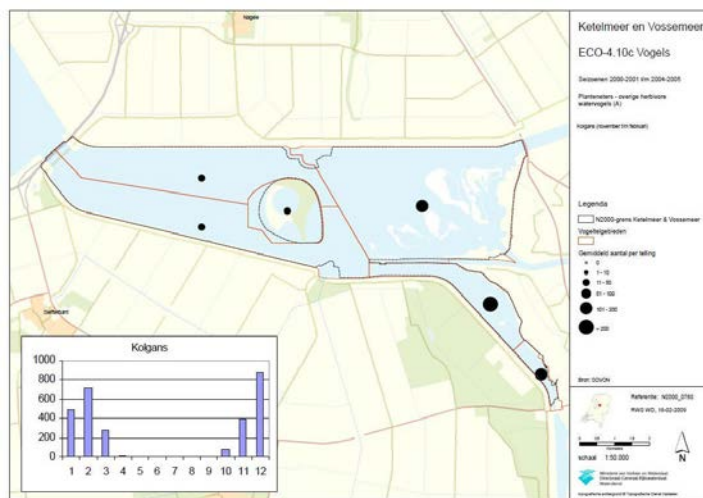
Voor Kolgans is een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied). In 2002-2007 werden er gemiddeld ruim 260 vogels geteld, ruim voldoende om de behoudsopgave als probleemloos te benoemen.

Het gebied heeft voor de Kolgans met name een functie als foerageergebied en als slaapplekken. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De slaapplekkenfunctie is mogelijk belangrijker, maar er zijn niet voldoende telgegevens voor een kwantificering in het doel. Sinds begin jaren negentig is de populatie toegenomen. Dit patroon komt sterk overeen met dat van andere plantenetters (Grauwe Gans (A043), Krakeend (A051), Wintertaling (A052), Pijlstaart (A054)) en van een viseter van ondiep water als Lepelaar (A034)). Dit heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmonding. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Kolgans gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer net als Toendrarietganzen in de winter (van oktober tot en met maart). De meeste vogels foerageren op graslanden en op akkers met oogstresten in Flevoland. Het Ketelmeer en Vossemeer worden vanuit de foerageergebieden gebruikt om te rusten en drinken en de ondiepe delen, platen en eilandjes worden ook gebruikt als slaapplekken. De meeste vogels worden in het Vossemeer gezien, waarschijnlijk omdat die het dichtst in de buurt van de geschikte foerageergebieden gesitueerd zijn. Voor behoud worden vooralsnog geen extra maatregelen voorgesteld. Wel moet het belang van blijvende geschiktheid van agrarisch achterland als foerageergebied geagendeerd worden (grasland, oogstresten bieten, aardappelen). Voor de slaapplekkenfunctie moet de openheid van de eilandjes in Vossemeer en de IJsselmonding gegarandeerd blijven. Rustgebieden dienen gevrijwaard moeten zijn van verstoring en grondpredatoren moeten geweerd worden.

.....
 Figuur 4.4.9
 Verspreiding van overwinterende
 Kolganzen

A043 Grauwe Gans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

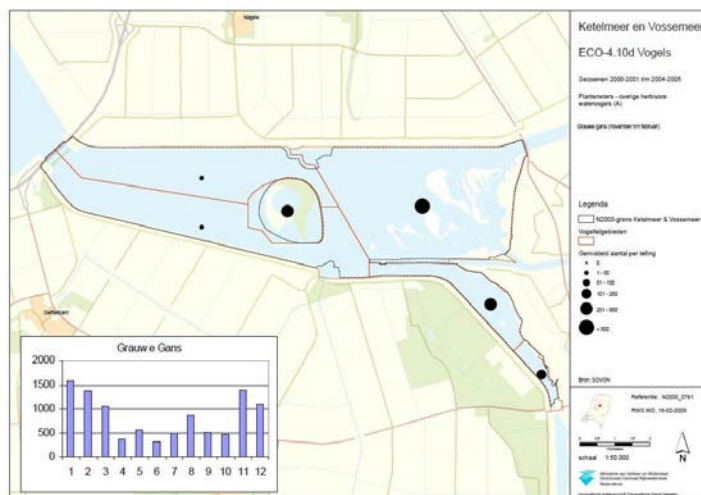
Voor Grauwe Ganzen is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 680 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. Bijna 1050 vogels werden gemiddeld in Ketelmeer en Vossemeer vastgesteld in 2002-2007. De behoudsopgave vormt daarmee voornamelijk geen enkel probleem. Het gebied heeft voor de Grauwe Gans met name een functie als foerageergebied en als slaapplek. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen, zoals ook in andere gebieden. Dit patroon komt sterk overeen met dat van andere plantenetters (Kolganzen (A041), Krakeend (A051), Wintertaling (A052), Pijlstaart (A054) en Lepelaar (A034)), en heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmonding. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Grauwe Ganzen gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer jaarrond, maar met name in de winter met kleine piekjes in mei en augustus. De vogels foerageren 's winters met name op graslanden en op akkers met oogstresten in Flevoland (samen met Toendrarietganzen en Kolganzen). In de winter worden het Ketelmeer en Vossemeer vanuit de foerageergebieden gebruikt om te rusten en drinken en de ondiepe delen, platen en eilandjes worden ook gebruikt als slaapplek. In het voorjaar en zomer foerageren Grauwe Ganzen in de oeverzone van de meren (oevervegetatie), maar kunnen ze ook van gras eten (op dijken en boerenland). De meeste vogels worden in het oostelijke Ketelmeer gezien. Dit zijn waarschijnlijk vogels die profiteren van de pioniersvegetaties van de eilanden in de IJsselmonding. Voor behoud worden voornamelijk geen extra maatregelen voorgesteld. Wel moet het belang van blijvende geschiktheid van agrarisch achterland als foerageergebied geagendeerd worden (met name grasland). Voor de slaapplekfunctie moet de openheid van de eilandjes in Vossemeer en

de IJsselmonding gegarandeerd blijven. Rustgebieden dienen gevrijwaard moeten zijn van verstoring en grondpredatoren moeten geweerd worden.

.....
 Figuur 4.4.10
 Verspreiding van overwinterende
 Grauwe Ganzen

A051 Krakeend

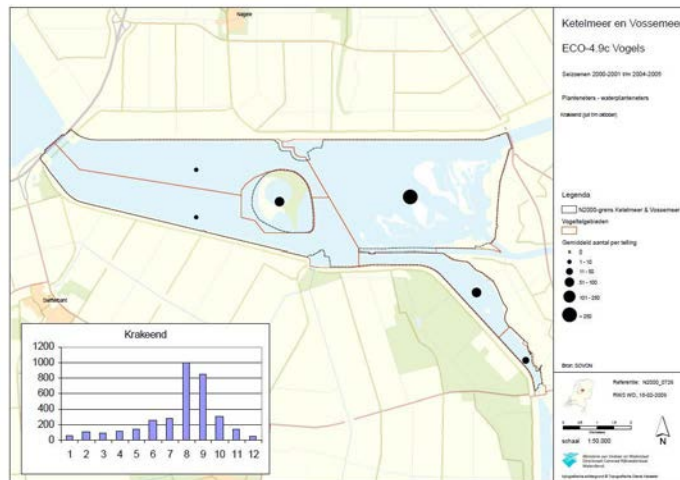
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 160 vogels (seizoensgemiddelde). Gezien het feit dat er in 2002-2007 gemiddelde niet minder dan ruim 530 Krakeenden in Ketelmeer en Vossemeer zijn geteld, zal de behoudsopgave geen enkel probleem betekenen. Het gebied heeft voor de Krakeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present en is, zoals in veel andere gebieden, in aantal toegenomen. Sinds enkele jaren is er sprake van zeer grote aantallen in augustus (2.000 in 2002 en 3.600 in 2003). Dit is mogelijk een ontwikkeling van nationale betekenis. Het patroon komt sterk overeen met dat van andere planteneters (Kolgans (A041), Grauwe Gans (A043), Wintertaling (A052), Pijlstaart (A054) en Lepelaar (A034)), en heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmonding. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Krakeenden gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer jaarrond, maar kennen een enorme influx in de nazomer, met piekaantallen in augustus en september. De meeste vogels verblijven in het gebied van de IJsselmonding waar ze foerageren in de ondiepe zone van het natuurontwikkelingsgebied. De gebieden worden ook gebruikt om te rusten. De vogels profiteren waarschijnlijk van de pioniersituatie van het nieuwe gebied in de IJsselmonding. Voor behoud worden vooralsnog geen extra maatregelen voorgesteld. Als beheeropgave moet de draagkracht gehandhaafd blijven. Daarnaast moet gezorgd worden voor voldoende ruimte en rust in de ondiepe delen.

.....
 Figuur 4.4.11
 Verspreiding van Krakeenden

A052 Wintertaling

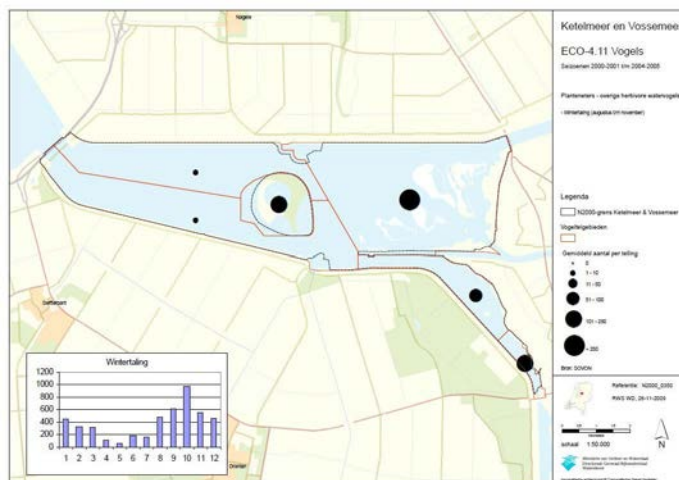
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het doel voor Wintertalingen is gesteld op behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 360 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er in 2002-2007 410 vogels geteld. De behoudsopgave lijkt dus zonder problemen haalbaar. Het gebied heeft voor de Wintertaling met name een functie als foerageergebied. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Dit patroon komt sterk overeen met dat van andere plantenetters (Kolgans (A041), Grauwe Gans (A043), Krakeend (A051), Pijlstaart (A054) en Lepelaar (A034)), en heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmonding. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Wintertalingen gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer vanaf de zomer tot in de winter met een piek in oktober. De meeste vogels verblijven in het gebied van de IJsselmonding waar ze foerageren in de ondiepe zone van het natuurontwikkelingsgebied. Hier eten ze waarschijnlijk van zaden van planten van pioniersvegetaties. Op IJsseloog en in het Vossemeer verblijven ook aantallen van betekenis. De gebieden worden ook gebruikt om te rusten. Voor behoud worden voornamelijk geen extra maatregelen voorgesteld. Als beheeropgave moet de draagkracht gehandhaafd blijven. Daarnaast moet gezorgd worden voor voldoende ruimte en rust in de ondiepe delen.

Figuur 4.4.12
Verspreiding van Wintertalingen

A054 Pijlstaart

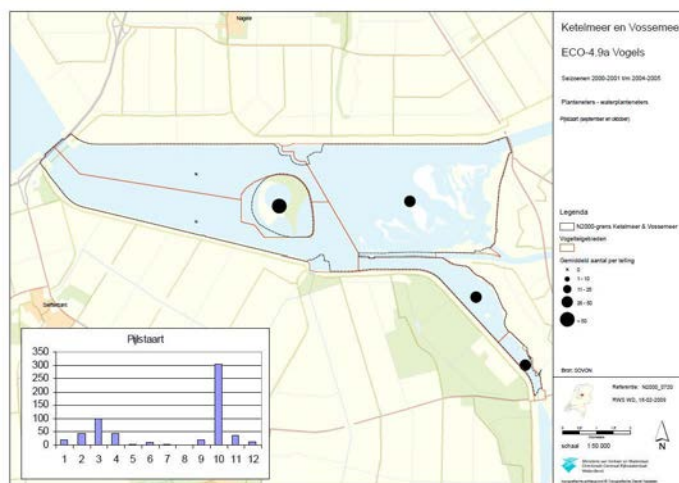
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Pijlstaarten is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 50 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In 2002-2007 waren gemiddeld 47 vogels in Ketelmeer en Vossemeer aanwezig. De behoudsopgave lijkt dus net wel of net niet haalbaar. Het gebied heeft voor de Pijlstaart met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral een doortrekker, met pieken in oktober/november en maart. Eind jaren negentig was er een populatietoename. Dit patroon komt sterk overeen met dat van andere plantenetters (Kolgans (A041), Grauwe Gans (A043), Krakeend (A051), Wintertaling (A052) en Lepelaar (A034)), en heeft waarschijnlijk te maken met natuurontwikkeling in Vossemeer en IJsselmonding. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Pijlstaarten gebruiken het Ketelmeer en Vossemeer vooral in het najaar (nadrukkelijk in september en oktober). De meeste vogels verblijven op IJsselooog. Daarnaast verblijven ze in de IJsselmonding (waar ze foerageren in de ondiepe zone op o.a. waterplanten) en in het Vossemeer (waterplanten). De overwinterende Pijlstaarten eten waarschijnlijk, net als Wintertalingen, van zaden van planten van pioniersvegetaties. De gebieden worden ook gebruikt om te rusten. Voor behoud worden vooralsnog geen extra maatregelen voorgesteld. Als beheeropgave moet de draagkracht gehandhaafd blijven. Daarnaast moet gezorgd worden voor voldoende ruimte en rust in de ondiepe delen.

.....
 Figuur 4.4.13
 Verspreiding van waterplantenetende
 Pijlstaarten

A059 Tafeleend

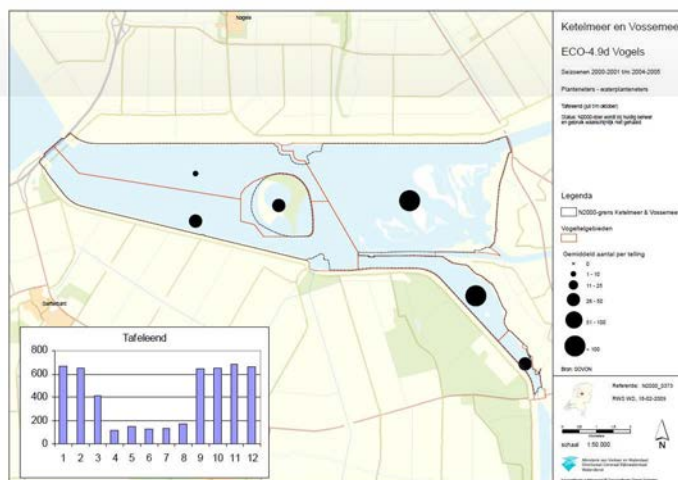
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 350 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met gemiddeld ruim 530 vogels in het gebied in de periode 2002-2007 lijkt deze behoudsopgave zonder problemen realiseerbaar. Het gebied heeft voor de Tafeleend met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert één van de grootste bijdragen in Nederland. De soort is vooral overwinteraar van september tot en met maart. Sinds het midden van de jaren zeventig is de populatie toegenomen in samenhang met verbetering van de waterkwaliteit en beschikbaarheid van driehoeksmosselen in de Rijntakken. Begin jaren negentig trad een forse afname op, die samen ging met een forse toename in de Veluwerandmeren, waar door ecologisch herstel de voedselbeschikbaarheid (waterplanten) sterk toenam. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

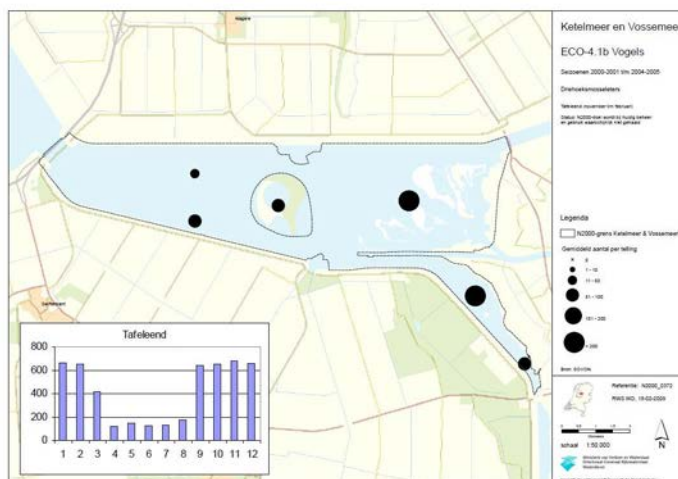
Maatregelen en potenties:

De meeste Tafeleenden uit de nazomer en najaar (juli-oktober) verblijven in het oostelijke Ketelmeer en noordelijke Vossemeer, waar ze waarschijnlijk van kranswieren en fonteinkruiden eten. De overwinterende Tafeleenden (november-februari) verspreiden zich ook in het oostelijk Ketelmeer en noordelijk Vossemeer. Dit betekent dat er waarschijnlijk 's winters geen driehoeksmossels (zoals in Markermeer en IJmeer en vroeger ook in IJsselmeer) worden geconsumeerd. Blijkbaar eten de overwinteraars van alternatief voedsel. Voor behoud moet de draagkracht (consumeerbare mosselen en waterplanten) op peil gehouden of vergroot worden. De resultaten uit de ANT-studies voor IJsselmeer en Markermeer kunnen bijdragen aan het inzicht hoe de draagkracht vergroot kan worden.

.....
 Figuur 4.4.14a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Tafelenden

.....
 Figuur 4.4.14b
 Verspreiding van overwinterende
 Tafelenden

A061 Kuifeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.500 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Gemiddeld verbleven er 4.525 vogels in Ketelmeer en Vossemeer in 2002-2007. Hiermee lijkt zonder problemen voldaan te kunnen worden aan de behoudsopgave. Aantallen Kuifeenden zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert één van de grootste bijdragen in Nederland. De soort is vooral overwinteraar van september tot en met maart, met een piek in december. Sinds het midden van de jaren zeventig is de populatie toegenomen in samenhang met verbetering van de waterkwaliteit en beschikbaarheid van driehoeksmosselen in de rijtakken. Midden jaren tachtig is deze gestabiliseerd en sinds 1996 is de soort iets minder talrijk. Deze afname is elders in het IJsselmeergebied gecompenseerd. Behoud

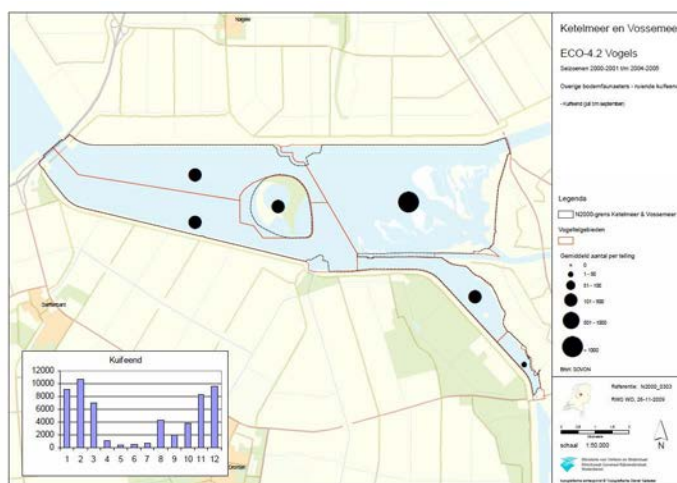
van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

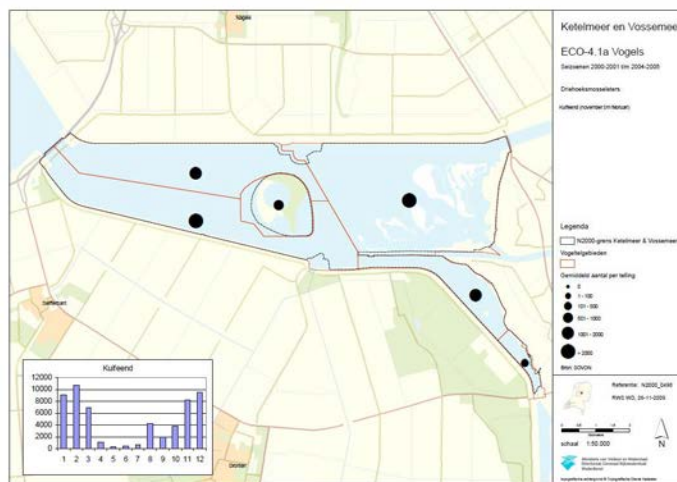
Ruiende Kuifeenden in de nazomer (juli-september) verblijven in het oostelijke Ketelmeer. De overwinterende Kuifeenden (november-februari) verspreiden zich ook in het westelijk Ketelmeer waar ze waarschijnlijk van driehoeksmossels eten. De ruiers verblijven nadrukkelijk in de IJsselmonding waar ze vermoedelijk van beschikbaar voedsel in ondiepe delen met waterplanten leven.

Voor behoud moet de draagkracht in de winter (consumeerbare mosselen) op peil gehouden of vergroot worden. De resultaten uit de ANT-studies voor IJsselmeer en Markermeer kunnen bijdragen aan het inzicht hoe de draagkracht voor driehoeksmossels vergroot kan worden.

.....
 Figuur 4.4.15a
 Verspreiding van ruiende Kuifeenden

.....
 Figuur 4.4.15b
 Verspreiding van overwinterende Kuifeenden

A068 Nonnetje

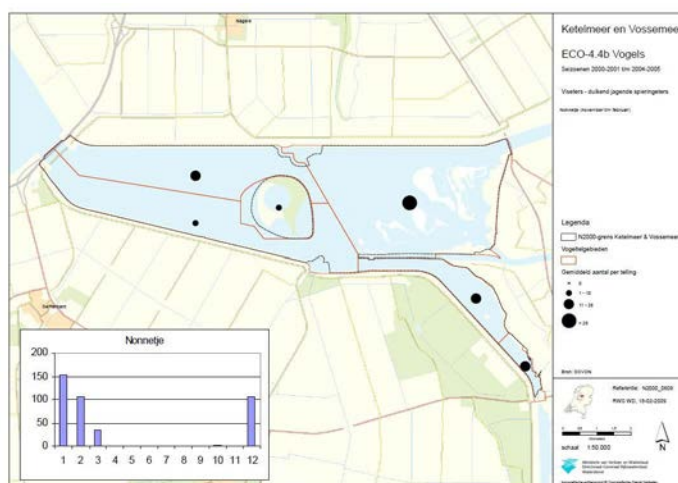
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Nonnetjes geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 30 vogels (seizoensgemiddelde). Er zijn geen gegevens beschikbaar van de actuele aantallen. Aantallen Nonnetjes zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is een overwinteraar en vooral aanwezig van december tot en met maart. Aantallen zijn recent stabiel tot toenemend, in het bijzonder in het Vossemeer. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig voor de kwaliteit van het leefgebied, maar het Ketelmeer & Vossemeer levert hieraan geen bijdrage. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Overwinterende Nonnetjes verblijven in Ketelmeer en Vossemeer van december tot en met maart. De meeste vogels worden in het oostelijk deel van het Ketelmeer waargenomen (IJsselmonding). De aantallen in het grootschalig open water van het westelijk Ketelmeer zijn lager. Visetende Futen zitten wel meer op het westelijke Ketelmeer. Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van het Ketelmeer behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richt op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord moeten gaan geven op de vraag of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, indien nodig, kunnen vergroten.

Figuur 4.4.16
Verspreiding van Nonnetjes

A070 Grote Zaagbek

Beschrijving huidige situatie en doelen:

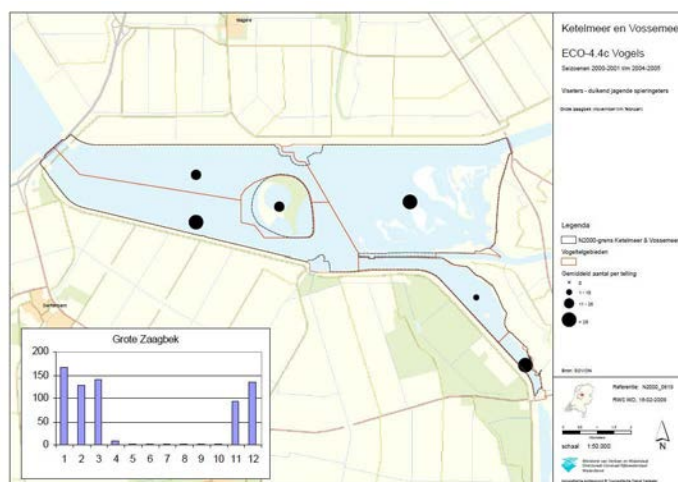
Voor Grote Zaagbekken is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 70 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld werden er in de periode 2002-2007 56 vogels in het gebied vastgesteld. Hiermee wordt aangegeven dat het halen van de behoudsopgave waarschijnlijk niet

zonder problemen gerealiseerd zal worden. Aantallen Grote Zaagbekken zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Na IJsselmeer is het Ketelmeer & Vossemeer het tweede gebied in Nederland. De soort is een overwinteraar, aanwezig van november tot en met maart. Aantallen vertonen minder fluctuaties dan in het IJsselmeer en Markermeer. De populatie is fors toegenomen in de jaren tachtig en is sindsdien min of meer stabiel. De landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig, maar het Ketelmeer & Vossemeer levert hieraan geen bijdrage. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Overwinterende Grote Zaagbekken verblijven in Ketelmeer en Vossemeer van november tot en met maart. De meeste vogels worden waargenomen in het Ketelmeer en zuidelijk Vossemeer (IJsselmonding). Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van het Ketelmeer behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richt op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord gaan geven of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze kunnen vergroten.

.....
 Figuur 4.4.17
 Verspreiding van Grote Zaagbek

A094 Visarend

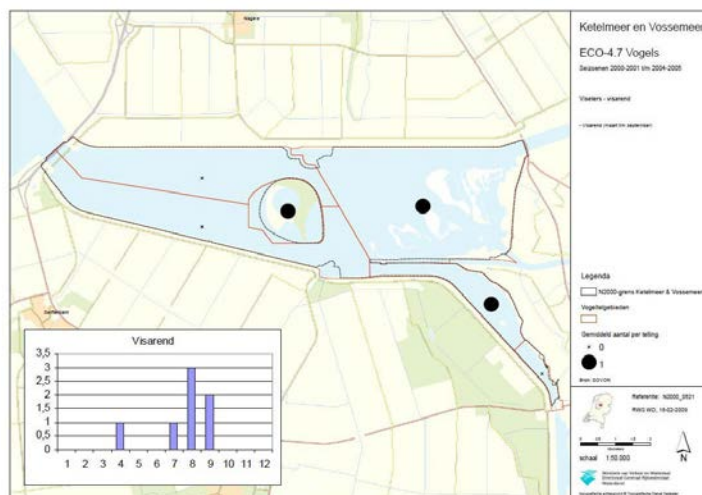
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Visarenden is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3 vogels (seizoensmaximum). Aantallen Visarenden zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Na de Biesbosch levert het Ketelmeer & Vossemeer samen met het Haringvliet de grootste bijdrage. Gegevens zijn niet toereikend voor een trendanalyse. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Visarenden bezoeken het Ketelmeer en Vossemeer tijdens de trek naar de broedgebieden (april) en tijdens de trek naar de overwinteringsgebieden (juli-september). De vogels worden gezien op IJsselooog en oostelijk Ketelmeer en Vossemeer, maar gebruiken waarschijnlijk ook het westelijk Ketelmeer om te vissen. Voor behoud moet grote vis in relatief helder water beschikbaar zijn en zijn uitzichtposten aan water nodig (kale takken etc.) zoals in de omgeving van de IJsselmonding.

Figuur 4.4.18
Verspreiding van Visarend

A125 Meerkoet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

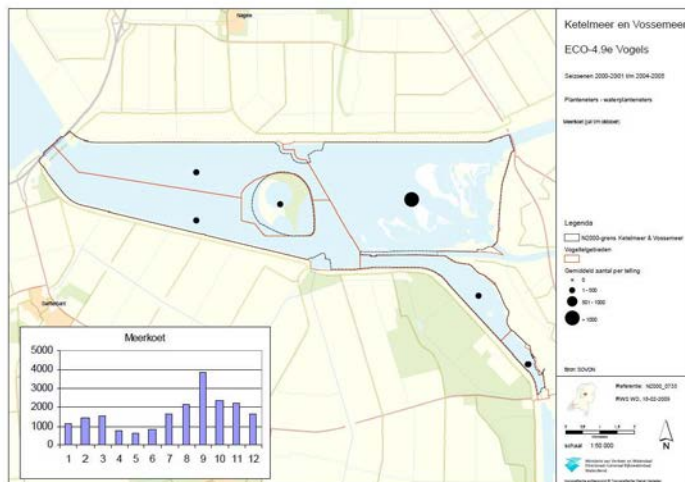
Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.700 vogels (seizoensgemiddelde). Met de aanwezigheid van een gemiddeld aantal van 1.755 vogels over de periode 2002-2007 lijkt de realisatie van deze behoudsopgave geen probleem. Het gebied heeft voor de Meerkoet met name een functie als foerageergebied. De hoogste aantallen komen voor van september tot en met december en in het Vossemeer in juli tot en met september. In het Ketelmeer zijn aantallen toegenomen en sinds eind jaren tachtig gestabiliseerd, wellicht door de toenemende beschikbaarheid van driehoeksmosselen. In het Vossemeer is recent een toename in aantallen opgetreden, gezien de aanwezigheid in het seizoen houdt dit waarschijnlijk verband met de positieve ontwikkeling van waterplanten. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

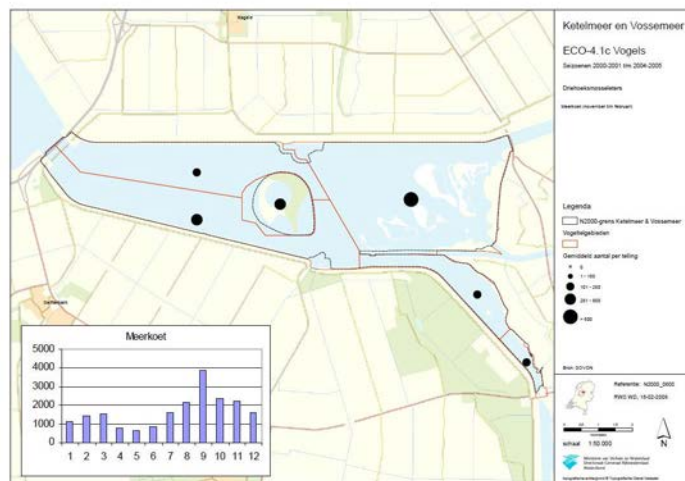
Meerkoeten verblijven jaarrond in noemenswaardige aantallen op Ketelmeer en Vossemeer maar kennen een piek in de nazomer (september). Van juli tot en met oktober consumeren ze waarschijnlijk waterplanten al blijkt dit niet uit een nadrukkelijke verspreiding in het Vossemeer. In de nazomer ligt het zwaartepunt in het gebied van de IJsselmonding. In de winter (november-februari) ligt een groter deel op het westelijk Ketelmeer waar ze waarschijnlijk o.a. driehoeksmossels eten. Voor behoud moet de draagkracht (mosselen en/of waterplanten) op peil

blijven of licht verbeterd worden volgens uitkomsten van de ANT studies en als gevolg van KRW maatregelen.

.....
 Figuur 4.4.19a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 4.4.19b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

A156 Grutto

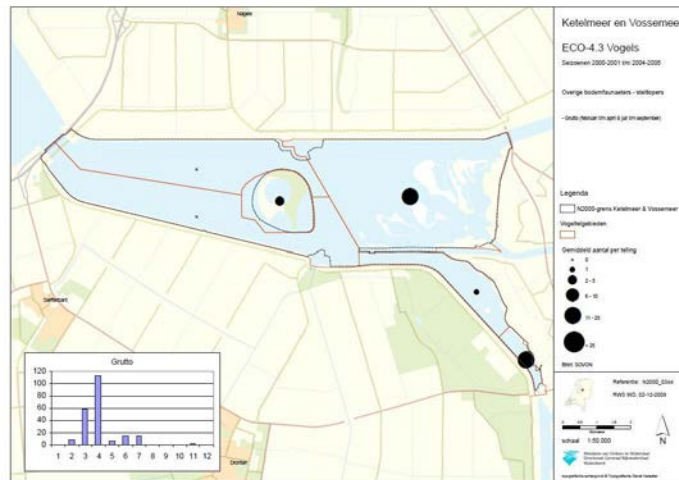
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Grutto's is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied). Gemiddeld zijn er in 2002-2007 bijna 50 vogels in het gebied geteld, waarmee voorsnog geen probleem opdoemt voor de realisatie van deze behoudsopgave. Het gebied heeft voor de Grutto met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding vindt zijn oorsprong vooral in omstandigheden voor de broedpopulatie. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

De meeste Grutto's gebruiken het gebied van de IJsselmonding en het zuidelijk Vossemeer en omliggende ondiepe zonen. De vogels gebruiken de gebieden om te rusten en slapen. Voor behoud moet het open karakter van de slikkige en ondiepe delen met eilandjes in stand gehouden worden. Op deze locaties dient ook zorg gedragen te worden voor voldoende rust en de kolonisatie door grondpredatoren op eilandjes dient voorkomen te worden.

Figuur 4.4.20
Verspreiding van Grutto's

A190 Reuzenster

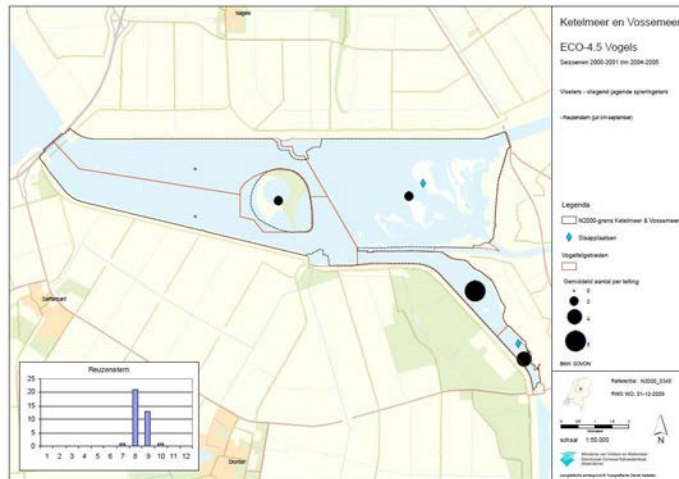
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Reuzenster is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensmaximum) als doel gesteld. Aantallen Reuzenster zijn van grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplek en als foerageergebied. Na het IJsselmeer levert het Ketelmeer & Vossemeer samen met het Lauwersmeer de grootste bijdrage. De gegevens zijn niet toereikend voor een trendanalyse, aantallen fluctueren sterk. In recente jaren worden maximaal tot 10 vogels gezien op het Vossemeer en tot bijna 30 op het Ketelmeer (bron waarneming.nl). Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

De meeste Reuzensterns verblijven op eilandjes van het Vossemeer en op eilandjes van het natuurontwikkelingsgebied in de IJsselmonding. De vogels foerageren op omliggende meren op kleine en misschien middelgrote vis. Voor behoud moet de huidige situatie in stand gehouden worden. Dit kan betekenen dat een extra zandplaat aangelegd moet worden die net onder gemiddeld waterpeilniveau ligt (Vossemeer) ofwel bestaand eilandareaal dient afgevlakt te worden (ook Ketelmeer) tot zelfde niveau zodat verdere verruiging de vogels niet weert.

.....
Figuur 4.4.21
Verspreiding van Reuzensterns en
ligging slaapplaatsen

4.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied Ketelmeer & Vossemeer is 1 Staats- en/of Beschermde Natuurmonumenten opgenomen (tabel 4.5)/

.....
Tabel 4.5
Beschermd natuurmonumenten in
het Ketelmeer en Vossemeer

SN Vossemeer (N/902086, Strct. 1998, nr. 133)

Staats natuurmonument Vossemeer

Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

Vogelrichtlijn: broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A298	Grote karekiet	uv	Grote karekiet	Identiek	

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A051	Krakeend	bb	Krakeend	Identiek	
			Mogelijkheden scheppen voor de uitbreiding van waterplantenvegetaties	Liften mee	
A054	Pijlstaart	bb	Pijlstaart	Identiek	
			Mogelijkheden scheppen voor de uitbreiding van waterplantenvegetaties	Liften mee	
A059	Tafeleend	bb	Tafeleend	Identiek	
			Mogelijkheden scheppen voor de uitbreiding van waterplantenvegetaties	Liften mee	
A061	Kuifeend	bb	Kuifeend	Identiek	
A070	Grote zaagbek	bb	Grote zaagbek	Identiek	
A156	Grutto	bb	Grutto	Identiek	
			Kievit	Liften mee	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding Mattenbies-Riet gemeenschap met soorten als Riet, Mattenbies, Grote waterweegbree en Gele lis	Geen aanvullende maatregelen	Allen in voorkomen gelijk gebleven.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Zomertaling, Bergeend	Geen aanvullende maatregelen	Beide soorten kwamen in 2005/06 voor. Zomertaling laat landelijk een neutrale trend zien. Voor de Bergeend is de trend onduidelijk.
Bonte strandloper, Kempphaan, Watersnip	Aanvullende maatregelen mogelijk gewenst	Bonte strandloper komt niet meer voor. Kempphaan en Watersnip kwamen tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Voor beide soorten is de landelijke trend is dalend.
Instandhouding slikken voor soorten als eenden, steltloper, ganzen en zwanen	Geen aanvullende maatregelen	-
Laag water foerageermogelijkheden scheppen voor weidevogels	Geen aanvullende maatregelen	-
Instandhouding vissoorten als Brasem, Snoekbaars, Pos, Blankvoorn en Aal	Liften mee	Eurytope zoetwatervis; liften mee met combinatie van KRW maatregelen (visserijbeperking en betere verbindingen)
Mogelijkheden scheppen voor Otter en Bever	Geen aanvullende maatregelen	Otter en Bever kwamen niet meer voor maar recent zijn sporen gevonden (SBB).

Broedende Bonte strandloper is echt niet te verwachten in Vossemeer, Watersnip en Kempphaan nauwelijks. Als er geen andere redenen zijn om natte en soortenrijke graslanden te herstellen dan wel in stand te houden in dit gebied, dan lonen aanvullende maatregelen niet de moeite (en dat zal voor Bonte Strandloper niets opleveren). Otter en Bever kunnen beide, vanuit de herintroductieprojecten (met name voor Bever al heel succesvol verlopend) wel weer op overzienbare termijn terugkomen. Daartoe dient het gebied in ieder geval geschikt te blijven houden (bv. via *no regret* maatregelen als bewaking/verbetering chemische waterkwaliteit).

Natuurdoeltype

Het randmeer heeft enkele kenmerken van het type az-2.1: afgesloten zoet zeearmenlandschap (volgens het Handboek Natuurdoeltypen in Nederland). Gestreefd wordt naar een situatie waarin het Natuurdoeltype volledig ontwikkeld is.

4.6 Conclusies Ketelmeer en Vossemeer

Habitatrichtlijn

Kennis Rivierfonteinkruid ontbreekt. Het habitatype waar Rivierfonteinkruid onderdeel van uitmaakt (H3260 Beken en rivieren met waterplanten) kent echter voor Ketelmeer en Vossemeer geen instandhoudingsdoelstelling, zodat deze kennisleemte niet als zeer urgent beschouwd hoeft te worden.

Vogelrichtlijn

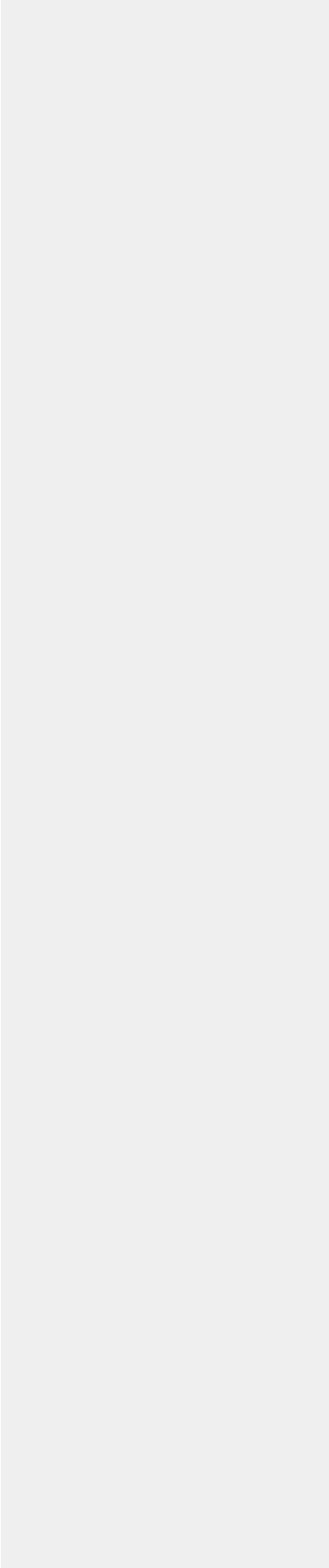
Van de **broedvogels** waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen vragen alle soorten om extra inspanningen voor doelrealisatie. De doorgaande afname vraagt snel om maatregelen (*sense of urgency*). Het gaat om Roerdomp, Porseleinhoen en Grote Karekiet waarvan de actuele aantallen onder de doelaantallen liggen. Voor deze broedvogelsoorten zullen genoemde herstelmaatregelen in de oeverzone (rietlanden) zo snel mogelijk genomen moeten worden.

Van de **trekvogels** waarvoor het Ketelmeer en Vossemeer is aangewezen vragen de viseters niet om extra inspanningen voor doelrealisatie. De aantallen Aalscholvers, Futen, Grote Zaagbekken, Nonnetjes en vooral Reuzensterns (deze laatste aangejaagd door natuurontwikkeling) namen juist toe. Grote Zaagbekken lijken recent weer wat af te nemen. Viseters zullen t.z.t. meeprofiteren als maatregelen genomen gaan worden die voortkomen uit adviezen van de ANT studies. Naast viseters doen benthoseters het ook beter dan in IJsselmeer en Markermeer. Tafeleenden, Kuifeenden en Meerkoeten namen na een aanvankelijk toename vanuit de jaren tachtig tijdelijk af aan het einde van de jaren negentig. Daarna volgde herstel dat in recente jaren nog steeds optreedt. De meeste overige soorten (veelal herbivoren) waaronder eenden en ganzen nemen toe. Natuurontwikkeling IJsselmonding speelt een rol in de toename van veel soorten, hoewel verschillende soorten afhankelijk zijn van boerenland om te foerageren op oogstresten op akkers en op graslanden (me name Kleine Zwaan en de ganzen). Er moet daarom aandacht besteed worden aan de vraag of de natuurkwaliteit van de IJsselmonding niet van tijdelijke aard is en de relatie met het achterland (akkers, graslanden) moet in de gaten worden gehouden. De eilandjes in de IJsselmonding en in het Vossemeer spelen een belangrijke rol voor een aantal soorten waarvan recent serieuze aantallen voorkomen. Deze eilandjes moeten dus kaal blijven om die functie te behouden. De eilandjes van de IJsselmonding hebben wel de winddynamiek (scheefstand) deels ontnomen waardoor de kwaliteit van rietland voor o.a. Grote Karekieten afnam. Het aantal Grote Karekieten achter eilandjes nam sneller af dan het aantal in de geëxponeerde zone (van der Hut et al. 2008).

Resterende kennislacunes

- Kennis omtrent het belangrijkste voedsel (spiering, benthos en waterplanten) voor watervogels (avifaunistische kernwaarden) en de achterliggende processen ontbreekt. In de periode 2010-2012 zal dit in het kader van de studie naar de autonoom neergaande trend (ANT) voor IJsselmeer en Markermeer worden uitgezocht. Dit wordt voor die gebieden als maatregel meegenomen in het beheerplan.

-
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (externe werking) zoals o.a. ganzen en zwanen.
 - Meer exacte kennis over ligging/omvang en gebruik van slaappleaatsen van ganzen, zwanen en steltlopers en de condities waaraan die moeten voldoen.
 - Trekvissen (waarvoor de regio een belangrijke rol zou moeten spelen) worden niet genoemd in doelopgave N2000 (komen deels aan de orde in KRW).

5 Zwarte Meer

5.1 Habitatrictlijn - habitattypen

Het N2000 gebied "Zwarte Meer" is aangewezen voor bepaalde habitattypen van de Habitatrictlijn. Hieronder vallen:

- H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
- H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)
- H6510B Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (grote vossenstaart)

De habitattypen waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen als Habitatrictlijngebied bestaan uit waterplantenarealen met Krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) en uit twee meer terrestrische habitattypen, H6430A en H6510B die in de buitendijkse gebieden van het Zwarte Meer gelegen zijn. De waterplantenarealen functioneren als leefgebied voor Grote en Kleine Modderkruiper en vormen voedsel voor herbivore watervogels. Het habitatype met Ruigten en zomen functioneert als broedgebied voor een aantal moerasvogelsoorten en als foerageergebied voor Meervleermuizen. Het habitatype met hooilanden kan interessant zijn als rustgebied of als foerageergebied voor herbivore watervogels.

Tabel 5.1
Aangewezen habitattypen (uit LNV
aanwijzingsbesluit)

HR	habitatype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	?	-	++	u/v
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	?	+	+	b
H6510B	Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (Grote Vossenstaart)	?	--	+	u/v

LEGENDA

1) TREND IN AREAAL

- ? onzeker
- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

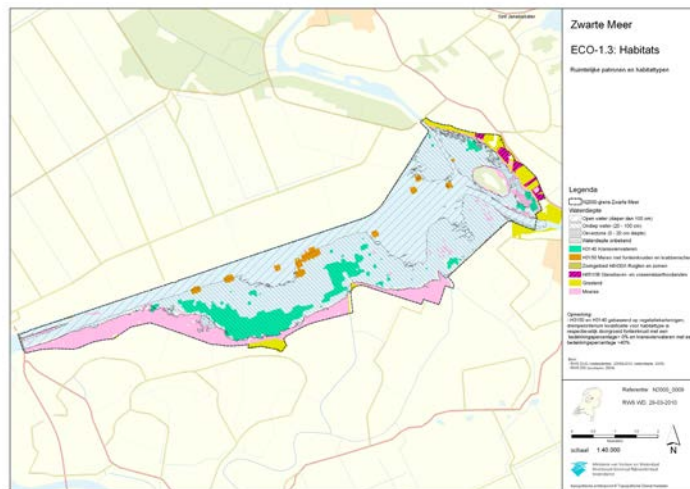
- Zeer gering
- Geringe oppervlakte (minder dan 2%) en grotendeels matige kwaliteit

- + Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels van matige kwaliteit; óf grote oppervlakte (van 2 tot en met 15%); óf geringe oppervlakte (minder dan 2%) met grotendeels goede kwaliteit
- ++ Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels goede kwaliteit; óf bijzondere kwaliteit; óf bijzondere geografische ligging in combinatie met goede kwaliteit

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

.....
 Figuur 5.1
 Ligging van habitattypen in het N2000
 gebied Zwarte Meer.

H3150 Meren met krabben- en fonteinkruiden

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor dit habitattype is een doelstelling geformuleerd van uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit. De relatieve bijdrage van het Zwarte Meer zal voor dit habitattype waarschijnlijk toenemen, omdat in de Veluwerandmeren dit type verder afneemt door een verdere verbetering van de waterkwaliteit die ten gunste komt aan het areaal kranswierwateren (H3140). Tot 1960 was het Zwarte Meer kraakhelder en vol met kranswieren en fonteinkruiden, maar door de toevoer van verontreinigt water ontstond in die periode een zuurstofloze en geëutrofiëerde situatie, waardoor de waterplantenbegroeiingen ineenstortten. Er resteren nog noemenswaardige arealen met fonteinkruidbegroeiingen maar grotere delen zijn begroeid met draadwieren, met name Waternetje. De totale omvang van het areaal aan waterplanten (inclusief draadwieren) nam vanaf de jaren negentig sterk toe tot grofweg 1.200 ha waarvan in 2006 ruim de helft een bedekking had van tenminste 50%. Bij een verdergaande verbetering van de waterkwaliteit zullen waarschijnlijk kranswieren toenemen. Het gebied levert momenteel één van de grootste bijdragen aan het voorkomen van fonteinkruidbegroeiingen. Dit betreft overwegend Schedefonteinkruid. Deze soort is echter één van de kleinbladige fonteinkruiden, terwijl de velden alleen als habitattype H3150 worden meegeteld bij de aanwezigheid van meer dan 0% bedekking van Doorgroeid fonteinkruid. Het huidige areaal aan H3150 in het Zwarte Meer bedraagt 54,40 ha. Er geldt een uitbreidings- en verbeteropgave, waarbij onduidelijk is in

hoeverre kranswieren zullen toenemen ten koste van fonteinkruiden. Het areaal fonteinkruiden en de kwaliteit ervan is dus slechts deels stuurbaar door beheer, omdat het afhankelijk is van de ontwikkelingen in de waterkwaliteit van het aangevoerde rivierwater uit het achterland. De ontwikkeling van de oppervlakte van het areaal, de interne bedekking en de soortensamenstelling van de waterplanten geeft een indicatie voor zowel de omvang als de kwaliteit van het habitatype. De gegevens uit het monitoringsprogramma MWTL geven aan in welke richting de omvang en de kwaliteit van het habitatype zich beweegt.

Verbeteringen dan wel verslechtingen van de arealen zijn ook te detecteren via de vogels. Herbivore watervogels als Knobbelzwaan, Kleine Zwaan, Meerkoet en Tafeleend kunnen bij voldoende aanbod van de planten of hun wortelknolletjes eten.

Typische soorten van dit habitatype zijn landelijk:

- Haften: *Caenis lactea*
- Kokerjuffers: *Hydroptila pulchricornis*
- Libellen: Bruine korenbout *Libellula fulva*, Donkere waterjuffer *Coenagrion armatum*, Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis*, Glassnijder *Brachytron pratense*, Groene glazenmaker *Aeshna viridis*, Vroege glazenmaker *Aeshna isoceles* ssp. *isoceles*
- Platwormen: *Bdellocephala punctata*
- Vaatplanten: Doorgroeid fonteinkruid *Potamogeton perfoliatus*, Glanzig fonteinkruid *Potamogeton lucens*, Groot blaasjeskruid *Utricularia vulgaris*, Krabbenscheer *Stratiotes aloides*, Langstengelig fonteinkruid *Potamogeton praelongus*
- Vissen: Ruisvoorn *Rutilus erythrophthalmus*, Snoek *Esox lucius*, Zeelt *Tinca tinca*
- Vogels: Zwarte stern *Chlidonias niger* ssp. *niger*

Van deze typische soorten komen in het Zwarte Meer alleen Doorgroeid fonteinkruid, Ruisvoorn, Snoek en Zeelt op regelmatige basis voor.

Maatregelen en potenties:

Voor de uitbreiding van het areaal en de verbetering van de kwaliteit van fonteinkruidvelden moet de waterkwaliteit voor (doorgroeit) fonteinkruid gehandhaafd blijven. KRW maatregelen zullen een verdere verbetering van de waterkwaliteit waarborgen. Dit kan ook ten gunste komen aan een uitbreiding van kranswieren, zoals ook in de andere randmeren gebeurde, maar mogelijk ten koste van het areaal fonteinkruiden.

H6430 Ruigten en zomen, type A (moerasspirea)

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor dit habitatype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor omvang en kwaliteit. Het habitatype H6430 'Voedselrijke, zoomvormende ruigten van het laagland' of korter 'Ruigten en Zomen' is van nature divers aan soorten en komt voor in natte situaties als lintvormige begroeiingen langs oevers in laagdynamische zoete milieus. Het habitat ontstaat op voedselrijke locaties met weinig of geen afvoer van plantenmateriaal door maaien en beweiden waarbij overstromingen van belang zijn voor verspreiding van zaden en aanvoer van voedingsstoffen. Zonder beheer verandert de vegetatie na verloop van jaren in struweel en bos. Gefaseerd maai-beheer is daarom gunstig. Type A staat op de wat armere (zandige) en nattere

(slootranden etc.) plekken. Omdat de exacte verspreiding van H6430A niet is gekarteerd (in figuur 5.1 is alleen het zoekgebied ervan weergegeven), is er geen berekening gemaakt van de omvang van het actuele areaal. Dit zal echter waarschijnlijk niet meer dan een halve hectare bedragen. Het type verspreidt zich veelal langs zoete wateren, in beekdalen, in laagveenmoerassen en op komklei in het rivierengebied. Ruigten en zomen verspreiden zich nadrukkelijk in de buitendijkse gebieden. Het habitatype ruigten en zomen, *moerasspirea* (subtype A) is in matige vorm aanwezig in de oeverlanden van het Zwarte Meer. Omdat dit subtype landelijk in een gunstige staat van instandhouding verkeert, is behoud van de huidige oppervlakte en kwaliteit voldoende.

Typische soorten van habitatype H6430_A Ruigten en zomen (moerasspirea) zijn landelijk:

- Dagvlinders: Purperstreepparelmoervlinder *Brenthis ino*
- Vaatplanten: Hertsment *Mentha longifolia*, Lange ereprijs *Veronica longifolia*, Moerasspirea *Filipendula ulmaria*, Moeraswolfsmelk *Euphorbia palustris*, Poelruit *Thalictrum flavum*
- Vogels: Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*
- Zoogdieren: Dwergmuis *Micromys minutus*, Waterspitsmuis *Neomys fodiens ssp. fodiens*

Van deze typische soorten komen in het Zwarte Meer Moerasspirea, Moeraswolfsmelk, Poelruit waarschijnlijk, en Bosrietzanger, Dwergmuis en Waterspitsmuis zeker voor.

Maatregelen en potenties:

Het habitatype verspreidt zich binnen Nederland vooral in beekdalen, in het rivierengebied en in de laagvenen. Een exactere inventarisatie van het voorkomen van habitatype H6430A is hoog nodig. Vervolgens moet aan de hand van het voorkomen het vegetatiebeheer (maaaien of juist niet) van het grasland en het moeras zodanig in ruimte en tijd uitgevoerd worden, dat het areaal aan deze ruigtes behouden blijft, maar niet noodzakelijk op vaste plekken.

H6510B Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (Grote Vossenstaart)

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor dit habitatype is als doel de uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit gesteld. Van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden zijn momenteel kleine oppervlakten kievitsbloemhooilanden aanwezig, behorend tot het subtype *grote vossenstaart* (subtype B) dat landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. In het gebied zijn goede potenties voor uitbreiding van dit subtype.

Typische soorten dit zijn:

- Dagvlinders: Geelsprietdikkopje *Thymelicus sylvestris*
- Vaatplanten: Grote pimpernel *Sanguisorba officinalis*, Noords walstro *Galium boreale*, Trosdraaik *Bromus racemosus*, Weidekervel *Silaum silaus*, Wilde kievitsbloem *Fritillaria meleagris*

Van deze typische soorten komen Geelsprietdikkopje en Trosdraaik waarschijnlijk, en Wilde kievitsbloem zeker in het Zwarte Meer voor.

Maatregelen en potenties:

Het habitattype komt voor in de graslanden van het noordoostelijk deel van het Zwarte Meer. Voor uitbreiding van de oppervlakte en de kwaliteit moet gezocht worden naar geschikte terreindelen die ontwikkeld kunnen worden tot vegetaties van dit habitattype, door middel van specifiek maaibeheer (verschraling). Dit is een stikstofgevoelig habitattype en vraagt dus om het terugdringen van de stikstofbelasting (via generiek stikstofbeleid). De actuele stikstofdepositie ter plaatse wordt geschat op 1700 Mol/ha/jaar. Dit ligt iets boven de kritische depositiewaarde van H6510B (1540 Mol/ha/jaar) en het is dan ook van belang dat de in het beleid geformuleerde terugdringing van stikstofbelasting tot ongeveer het niveau van de kritische depositiewaarde in 2015 (Kolen et al., 2010). Het lijkt er vooralsnog echter op dat, ondanks deze stikstofgevoeligheid, beheermaatregelen als verschraling op zichzelf ook al kunnen bijdragen aan de geformuleerde herstelopgave.

5.2 Habitatrictlijn - soorten

Het "Zwarte Meer" is aangewezen voor 4 diersoorten van de Habitatrictlijn. Hieronder vallen:

- H1145 Grote Modderkruiper
- H1149 Kleine Modderkruiper
- H1163 Rivierdonderpad
- H1318 Meervleermuis

In tabel 5.2 is de trend, de landelijke staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van het gebied in Nederland en de opgave opgenomen. Van geen van de soorten is iets bekend over trendmatige ontwikkelingen van het aantal. Alleen van de Kleine Modderkruiper is de landelijke staat van instandhouding gunstig, van de andere soorten is die matig ongunstig. Voor de Rivierdonderpad is de relatieve bijdrage van het Zwarte Meer groot, van de andere soorten gering. Voor alle soorten is een behoudsopgave gesteld.

.....
Tabel 5.2
Aangewezen soorten (uit LNV ontwerp-
aanwijzingsbesluit)

HR	habitatsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H1145	Grote Modderkruiper	?	-	-	b
H1149	Kleine Modderkruiper	?	+	-	b
H1163	Rivierdonderpad	?	-	+	b
H1318	Meervleermuis	?	-	-	b

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN DE LANDELIJKE DOELSTELLING

- Minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- ++ Meer dan 15% van de Nederlandse soorten die in het gebied verblijven.

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT VAN HET LEEFGEBIED

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

H1145 Grote Modderkruiper

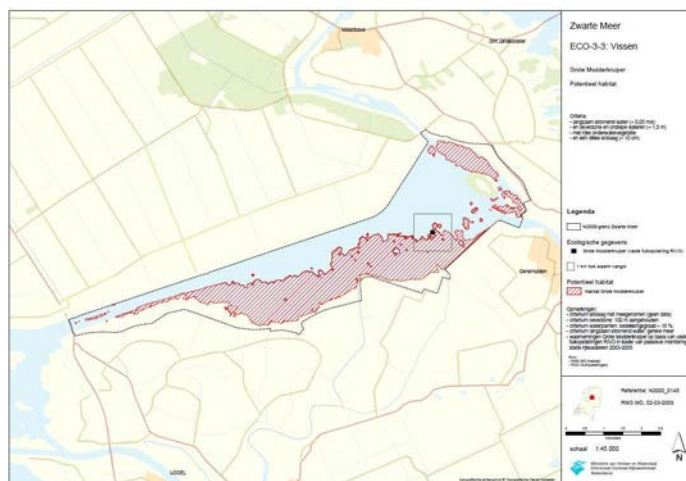
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Grote Modderkruipers is als doel het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied (voor behoud populatie) gesteld. Het Zwarte Meer levert van de grote wateren waarschijnlijk de grootste bijdrage, mede gezien de hoge aantallen van de soort in de omliggende polders. Er bevindt zich geschikt leefgebied voor de Grote Modderkruiper langs de oevers. Daar zijn brede rietkragen en moerasvegetaties aanwezig. Mogelijk is het Zwarte Meer van belang voor de onderlinge uitwisselingen van Grote Modderkruipers tussen de verschillende leefgebieden.

Maatregelen en potenties:

Grote Modderkruipers leven in de oeverzone met moerasovergangen en waterplantengebieden. Dit habitat komt voor langs de zuidoever van het Zwarte Meer. Voor behoud moet het karakter van de overgang van moeras naar ondiep water met waterplanten in stand gehouden worden. Hierbij moet de waterkwaliteit gehandhaafd blijven. Maatregelen die uit de borging van de waterkwaliteit uit de KRW voortkomen garanderen behoud van Grote Modderkruipers.

.....
Figuur 5.2.1
Verspreiding van Grote
Modderkruiper en ligging van
geschikt habitat

H1149 Kleine Modderkruiper

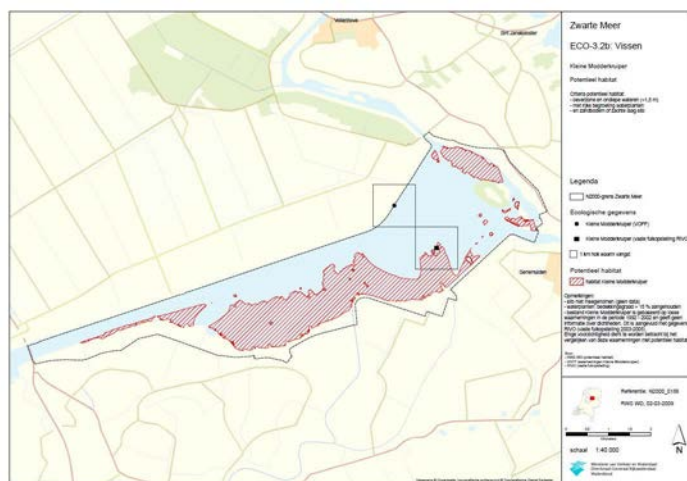
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kleine Modderkruipers is als doel het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied (voor behoud populatie) gesteld. In het Zwarte Meer zijn diverse waarnemingen bekend van de Kleine Modderkruiper. In het gebied vormen vooral de oeverzones geschikt habitat voor de Kleine Modderkruiper.

Maatregelen en potenties:

Kleine Modderkruipers leven in de oeverzone met ondiep water en waterplantengebieden. Dit habitat komt voor langs de zuidoever van het Zwarte Meer. Voor behoud moet het karakter van ondiep water met waterplanten in stand gehouden worden. Hierbij moet de waterkwaliteit gehandhaafd blijven. Maatregelen die uit de borging van de waterkwaliteit uit de KRW voortkomen garanderen behoud van Kleine Modderkruipers. Andermaal moet de waterkwaliteit bewaakt worden.

.....
Figuur 5.2.2
Verspreiding van Kleine
Modderkruiper en ligging van
geschikt habitat

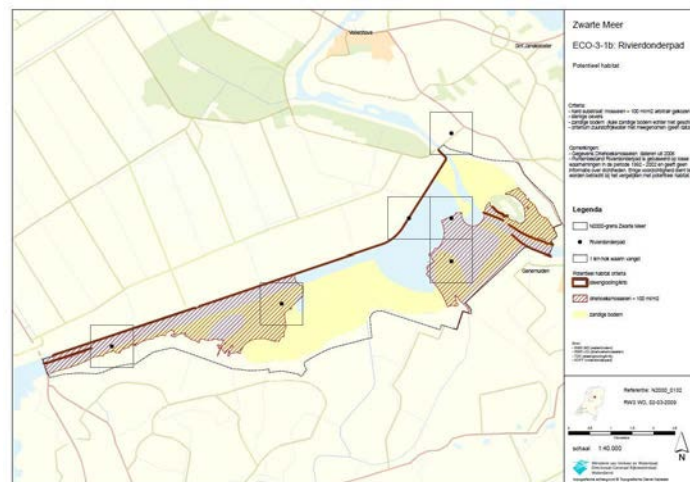

H1163 Rivierdonderpad

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Rivierdonderpad in het Zwarte Meer is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Rivierdonderpadden (soort *Cottus perifretum* en niet de oorspronkelijk bedoelde *Cottus rhenanus*) zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen maar sinds eind jaren negentig nemen ze weer af. Het gebied blijft belangrijk voor de soort. In het Zwarte Meer zijn diverse waarnemingen van Rivierdonderpadden langs de oevers bekend. De soort vindt daar geschikt habitat in de vorm van basaltblokken en andere kunstmatige verhardingen. Daarnaast kent het Zwarte Meer één van de hoogste dichtheden aan driehoeksmosselen van de grote meren. Hierdoor is ook veel natuurlijk substraat voor de soort aanwezig. Om de soort te behouden is als doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied geformuleerd.

.....
 Figuur 5.2.3
 Verspreiding van Rivierdonderpad en
 ligging van geschikt habitat

H1318 Meervleermuis

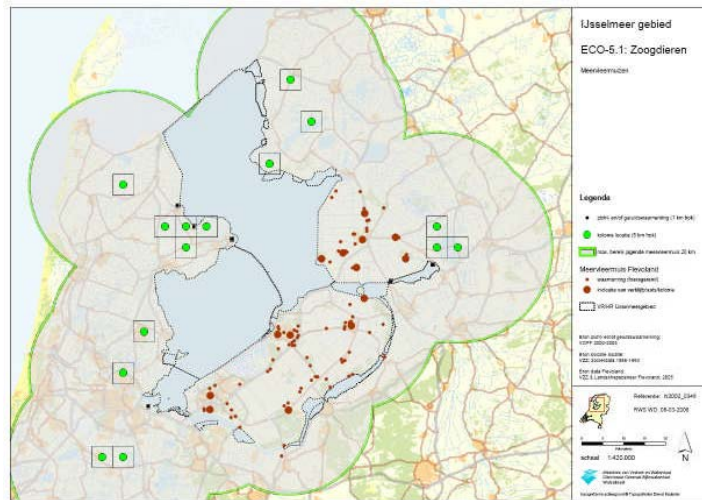
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor deze soort is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. De Meervleermuis gebruikt het hele IJsselmeergebied als foerageergebied. Het Zwarte Meer functioneert als foerageergebied van Meervleermuizen die overdag in gebouwen in de wijde omgeving verblijven (actieradius 10 km). Dit betreffen onder meer omvangrijke kraamkolonies in Sint Jansklooster en Belt-Schutsloot (elk circa 150 dieren) en een verblijfplaats in Kampen. Een belangrijke vliegroute naar het Zwarte Meer loopt via de Arembergergracht. Het IJsselmeergebied met vooral het IJsselmeer zelf levert één van de belangrijkste bijdragen aan het landelijke doel van de Meervleermuis binnen het Natura 2000-netwerk.

Maatregelen en potenties:

In 1999 heeft de Raad van Europa een actieplan uitgebracht voor de bescherming van de Meervleermuis. Uit dit actieplan blijkt dat er grote leemtes bestaan in onze kennis over de factoren die de populatiegrootte van de Meervleermuis bepalen. Bescherming van leefgebied van vleermuizen houdt in dat rekening moet worden gehouden met de winterverblijven, de zomerverblijven, de verbindingroutes en de voedselgebieden. In de omgeving van het Zwarte Meer zou inzicht verzameld moeten worden over de ligging van betreffende locaties ten opzicht van elkaar. Hiervoor zijn de vereisten in het achterland (donkere aanvliegeroutes, ligging bomenrijen, dagverblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpskernen) met name van belang.

.....
 Figuur 5.2.4
 Verspreiding van Meervleermuizen en
 mogelijke actieradius

5.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in het Zwarte Meer

Het Zwarte Meer is aangewezen voor 6 soorten broedvogels, te weten Roerdomp, Purperreiger, Porseleinhoen, Snor, Rietzanger en Grote Karekiet. Deze soorten komen voor in natuurgebieden. De huidige broedgebieden liggen vooral aan de zuidoever en oostzijde van het Zwarte Meer.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel (5.3a) zijn alle broedvogelsoorten waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied aangegeven (periode 1994-2003), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave.

Behalve voor de Rietzanger is voor alle broedvogelsoorten van het Zwarte Meer de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Alleen voor Rietzanger is een behoudsdoel gesteld, voor de overige broedvogelsoorten is uitbreiding van omvang en/of verbetering van de kwaliteit van het broedgebied als doel vereist.

Van de Purperreiger, Porseleinhoen en Grote Karekiet is het relatief belang van het Natura 2000 gebied binnen Nederland daarbij nog eens groot. Al deze aan moerassen gebonden soorten zijn afhankelijk van voldoende schaal en kwaliteit van rietmoeras. De Purperreiger neemt nog eens sterk af terwijl van de overige broedvogelsoorten in de periode 1994-2003 geen duidelijke trend zichtbaar is. Recentere informatie laat zien dat de Roerdomp over een langere periode vanaf de jaren negentig een doorgaande afname kent. De Purperreiger nam sterk af (tot meer dan 80% afname vanaf de jaren negentig). Van Porseleinhoen is de broedvogelstand van veel jaren niet bekend en fluctueert het aantal sterk maar is het aantal in de jaren 2003-2005 matig (slechts 2 paren). De Grote Karekiet nam eigenlijk al vanaf de jaren tachtig doorgaand af. Tot halverwege de jaren negentig

van de vorige eeuw kwamen nog seizoenen voor met 40-60 paren maar in recente jaren is het aantal meestal ruim 30 paren.

Sturende factoren

Uit een analyse van terreinkenmerken en de verspreiding van broedvogels blijkt dat de belangrijkste beperkende factoren bestaan uit de breedte van de waterrietzone, het rietareaal met water op het maaiveld en het aanbod aan overjarig riet (van der Hut et al. 2008). De breedte van de waterrietzone is cruciaal voor de Grote Karekiet. Het rietareaal met water op maaiveld is cruciaal voor Roerdomp, Purperreiger (nestplekken) en Porseleinhoen en Snor (leefgebied). Het areaal overjarig riet (buiten de waterrietzone) is van belang voor de Roerdomp, Purperreiger, Snor en Rietzanger. De draagkracht nam voor alle soorten af omdat de breedte van de waterrietzone afnam en omdat het rietareaal verdroogde. Dit wordt veroorzaakt door opslibbing in de randzone, het opschorten van het onderhoud van sloten, de aanleg van de eilanden in het kader van natuurontwikkeling (die dynamiek door windopwaaiing te niet doen op Ketelmeer) en mogelijk de balgstuw bij Ramspol (effect vooral op Zwarte Meer door vermindering dynamiek als gevolg van windopwaaiing). Verder is rietlandbeheer bepalend voor het areaal overjarig riet.

Potenties en maatregelen

Voor de broedvogels waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen als N2000 gebied is de landelijke staat van instandhouding voor bijna alle soorten zeer slecht en gelden grotendeels hersteldoelen. De soorten broeden in moerassen in de overgang van water naar land en in de oeverzone. Voor deze soorten moet middels inrichting en beheer worden gemikt op uitbreiding van habitat waardoor meer ruimte beschikbaar komt voor de soorten, zodat aantallen broedvogels kunnen toenemen. In het waterbeheer bestaan daarnaast kansen om ook aan de kwaliteit van de broedgebieden te sturen (peildynamiek, vrijer en seizoensgebonden waterpeil). Hiervoor komen kansen echter pas eventueel in beeld bij het eerstvolgende peilbesluit in 2013. Verder zijn er nog zoneringen van ruimtegebruik (door mensen en vogels) van belang die gunstig kunnen zijn voor doelrealisatie N2000.

Tabel 5.3a

Aangewezen broedvogels in het Zwarte Meer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel- aantal ⁵
A021	Roerdomp	?	--	-	u/v	6
A029	Purperreiger	--	--	+	u/v	20
A119	Porseleinhoen	?	--	+	u/v	7
A292	Snor	?	--	-	u/v	50
A295	Rietzanger	?	-	-	b	270
A298	Grote Karekiet	?	--	+	u/v	40

LEG

ENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

- ? onzeker
- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- ++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- +++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
- s Gebied heeft alleen een slaapplaatsfunctie;
- /s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaapplaats;
- s/ Bijdrage van het gebied als slaapplaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regiodoel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten die in de gebieden van het IJsselmeergebied als broedvogel meedoen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 5.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regiodoelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
- IJ IJsselmeer
- MM Markermeer
- KV Ketelmeer en Vossemeer
- ZM Zwarte Meer
- VR Veluwerandmeren
- EG Eemmeer en Gooimeer

- 2)
b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

A021 Roerdomp

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Roerdomp broedt in het buitendijkse gebied van het Zwarte Meer (natuurgebied). Voor de Roerdomp geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 6 broedparen.

De Roerdomp is van oudsher een broedvogel in de uitgestrekte rietvelden. Hoogste aantallen werden vastgesteld na een reeks zachte winters (maximaal 13 paren in 1961). In de periode 1981-2003 werden jaarlijks tussen de 2 en 6 paren vastgesteld, al ontbreken uit menig jaar telgegevens. In 2000-2003 werden slechts 2-4 paren geteld en in 2002-2007 gemiddeld net meer dan twee. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio randmeren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

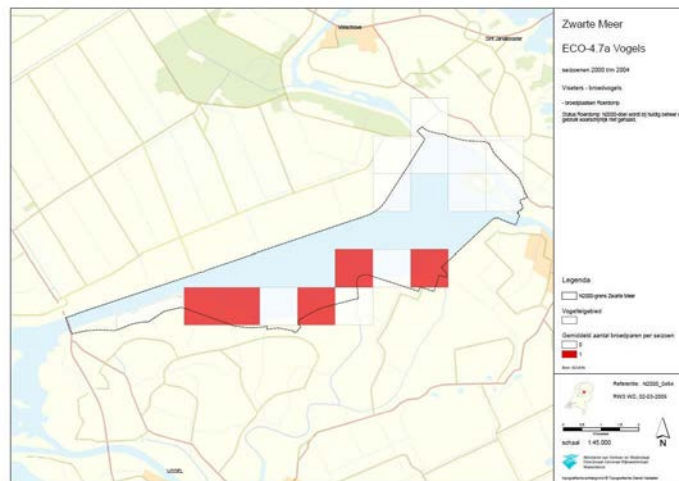
Maatregelen en potenties:

Voor de Roerdomp zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid. Voor herstel is een groter areaal rietland met water op maaiveld vereist. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig, waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat. De oeverzone moet daarvoor aan de volgende randvoorwaarden voldoen:

1. overjarige rietzomen hebben een breedte van minimaal 50 meter en grenzen bij voorkeur aan waterrietzones van het meer, sloten en poelen.
2. een achtjarig cyclisch maaibeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak waarbij delen tot 7 jaar oud worden.
3. in een groot deel van voorjaar en zomer water op maaiveld in de zone van cyclisch maaibeheer.

Andere moerasvogelsoorten zullen meeprofiteren van herstelmaatregelen voor de Roerdomp. Zo vestigt het Porseleinhoen zich in de overgang van nat riet naar overjarig riet en lift dus mee. Purperreiger, Snor, Rietzanger (waarvoor andere randmeren zijn aangewezen) liften ook mee met deze maatregelen. Het genoemde scenario gaat (voor doelrealisatie) uit van totaal 332 ha riet (Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer samen) waarbij cyclisch maaibeheer wordt uitgevoerd op 180 ha zodat jaarlijks gemiddeld 120 ha overjarig riet van een leeftijd van tenminste 3 jaar aanwezig is.

.....
 Figuur 5.3.1
 Verspreiding van broedende
 Roerdompen in de onderzochte plots

A029 Purperreiger

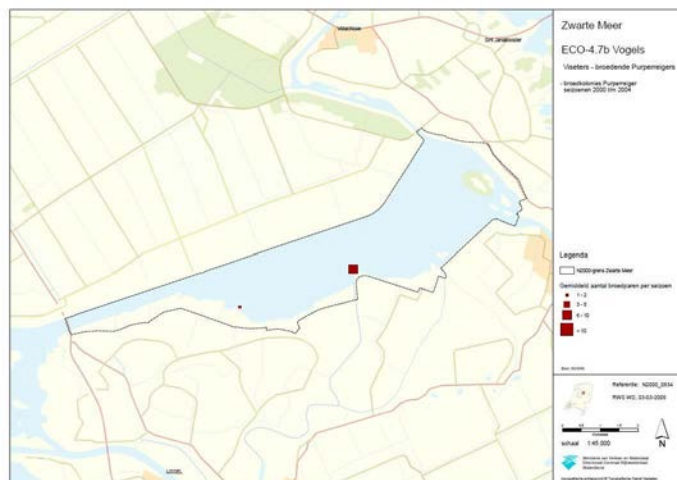
Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Purperreiger broedt in het buitendijkse gebied van het Zwarte Meer (natuurgebied). Voor de Purperreiger geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 20 broedparen. In 1940 vestigde de purperreiger zich in het Zwarte Meer. De populatie nam geleidelijk toe tot een maximum van circa 150 paren in 1968. Vervolgens trad een sterke afname op met tenminste 60 paren begin jaren tachtig en tenminste 30 paren begin jaren negentig. In de periode 1999-2003 resteerden 2-15 paren en in 2002-2007 gemiddeld slechts 6 paren. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gemiddelde over de jaren 1993-1997 is gekozen als historische referentie omdat in 1995 de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied heeft plaatsgevonden. Het gemiddeld aantal broedparen was 24,5 (1993-97). Het aantal broedparen in het jaar van aanwijzing was 26. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Voor de Purperreiger zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid. Voor herstel is een groter areaal rietland met water op maaiveld vereist. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave voor soorten als Roerdomp, Snor en Rietzanger kan worden bereikt. Van genoemde maatregelen profiteren Purperreiger, en soorten als Porseleinhoen ook mee. Purperreigers profiteren alleen van genoemde maatregelen als er gezorgd wordt voor voldoende schaal van overjarige rietvelden in water (broedgelegenheid). Voor de beoordeling van de draagkracht van Purperreigers is het nodig om de kwaliteit van het foerageergebied in binnendijkse gebieden te onderzoeken en te evalueren of daar maatregelen moeten worden genomen.

Figuur 5.3.2
 Verspreiding van broedende
 Purperreigers

A119 Porseleinhoen

Beschrijving huidige situatie en doelen:

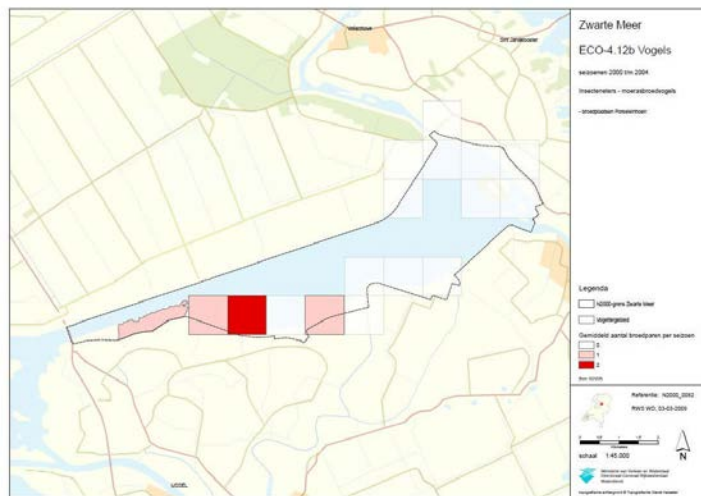
Het Porseleinhoen broedt in het buitendijkse gebied van het Zwarte Meer (natuurgebied). Voor de soort geldt een behoudsdoelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 7 broedparen. Door het geleidelijk verdwijnen van biezenvegetaties na de afsluiting nam het aantal af tot het huidige, sterk fluctuerende niveau van 1-7 paren (gemiddeld tussen 2002 en 2007 slechts 2 paren). Gezien de landelijke zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van een populatie op het relatief hoge niveau gewenst. Het gewenste aantal heeft betrekking op gunstige jaren zoals 1995 en 1999. In 1995 is het gebied aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Noordwest-Overijssel ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie, in gunstige jaren.

Maatregelen en potenties:

Voor Porseleinhoenders in het Zwarte Meer is er een **uitbreidings- en verbeterdoel** geformuleerd. De populatie heeft (in z'n isolement) onvoldoende draagkracht om zelfstandig te functioneren zodat er extra maatregelen getroffen moeten worden. Potenties liggen in de bestaande broedhabitats van het Zwarte Meer. Om het doel van tenminste 7 paren te halen moet de waterstand in het voorjaar hoog zijn. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat waar Porseleinhoen uitstekend in kunnen meeliften (zie Roerdomp). Het Porseleinhoen vestigt zich in de overgang van nat riet naar overjarig riet. Purperreiger, Snor en Rietzanger liften ook mee met deze maatregelen. Het genoemde scenario gaat (voor doelrealisatie) uit van totaal 332 ha riet (Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer samen) waarbij cyclisch maaibeheer wordt uitgevoerd op 180 ha zodat jaarlijks gemiddeld 120 ha overjarig riet van een leeftijd van tenminste 3 jaar aanwezig is.

.....
Figuur 5.3.3

Verspreiding van broedende
Porseleinhoenen in de onderzochte
plots

A292 Snor

Beschrijving huidige situatie en doelen:

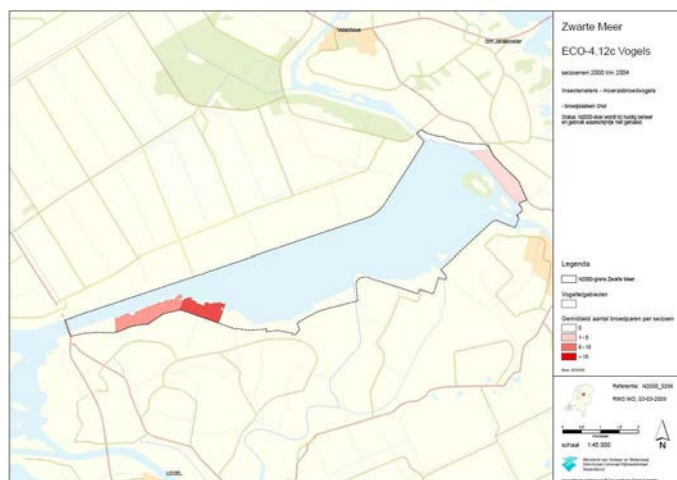
Voor de Snor is het doel verbetering van omvang en/of kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 50 paren. De Snor is van oudsher een broedvogel in rietvelden langs de kust. Door uitbreiding van het riet in de jaren vijftig en zestig nam het aantal sterk toe tot maximaal 200 paren in 1970. Daarna liep het aantal weer duidelijk terug en in 2000 resteerden hooguit enkele tientallen paren; gemiddeld voor de periode 1999-2003 27 paren. Het herstellen van een populatieniveau boven het gewenste aantal voor een regionale sleutelpopulatie van 100 broedparen, samen met de andere oostelijke randmeren, zal een belangrijk bolwerk vormen voor de Nederlandse populatie. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio randmeren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Voor de Snor zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat, waarvan de Snor dan meeprofiteert (zie Roerdomp).

Het genoemde scenario gaat (voor doelrealisatie) uit van totaal 332 ha riet (Zwarte Meer, Ketelmeer en Vossemeer samen) waarbij cyclisch maai-beheer wordt uitgevoerd op 180 ha zodat jaarlijks gemiddeld 120 ha overjarig riet van een leeftijd van tenminste 3 jaar aanwezig is.

.....
 Figuur 5.3.4
 Verspreiding van broedende Snorren
 in de onderzochte plots

A295 Rietzanger

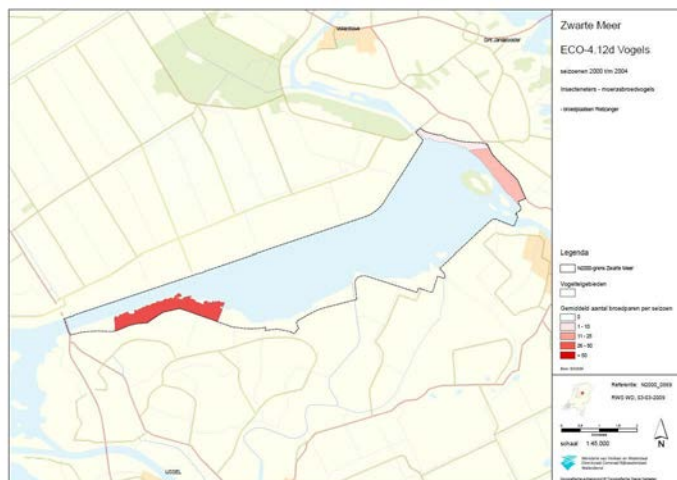
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Rietzanger is het doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 270 paren. In de periode 1999-2003 wordt het gemiddeld aantal paren van de Rietzanger geschat op 270, maar tussen 2002 en 2007 slechts op 250. De gewenste draagkracht voor het gebied wordt dus mogelijk in recente jaren niet meer bereikt en is hiermee een aandachtspunt. Gezien de landelijke gunstige staat van instandhouding met betrekking tot de populatieomvang, is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Voor Rietzangers zijn geen extra maatregelen nodig omdat het doel op behoud staat en gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Rietzangers zullen rijkelijk meeprofiteren van de te nemen maatregelen ten behoeve van doelrealisatie van alle andere broedvogelsoorten waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen.

.....
 Figuur 5.3.5
 Verspreiding van broedende
 Rietzangers in de onderzochte plots

A298 Grote Karekiet

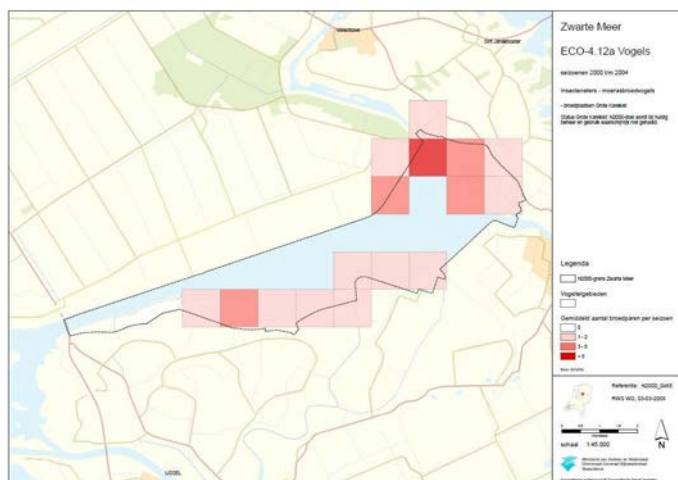
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Grote Karekiet is het doel verbetering van omvang en/of kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 40 paren. De Grote Karekiet is van oudsher een relatief talrijke broedvogel van de rietvelden. In 1970 werd de populatie op circa 200 geschat. Tellingen begin jaren negentig leverden maximaal 59 broedparen op (1990) en in de perioden 1993-97 en 1999-2003 bedroegen de aantallen gemiddeld respectievelijk 41 en 35. Tussen 2002 en 2007 kwamen gemiddeld nog slechts 35 broedparen in het gebied voor. Het Zwarte Meer is een belangrijk bolwerk voor de Grote Karekiet en één van de weinige gebieden waarin recent het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie nog werd gehaald. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van de broedpopulatie op een relatief hoog niveau gewenst. Het doelniveau is gesteld op 40 omdat de uitgestrekte rietvelden (inclusief waterriet en oud riet) daarvoor op grond van de situatie in de jaren negentig nog steeds voldoende draagkracht moeten kunnen leveren.

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft momenteel onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen zijn nodig om de behoudsdoelstelling voor 40 broedparen te behalen. Het gebied dient geschikter te worden voor deze soort. Om de draagkracht op te krikken moeten waterrietvegetaties gerevitaliseerd worden maar kansen liggen vooral ook in het laten ontstaan van nieuwe waterrietgordels (van der Hut et al. 2008). De mogelijkheden hiervoor zijn in het Zwarte Meer gelegen door de vaargeul te verleggen zodat langs de dijk van de Noordoostpolder ruimte ontstaat voor waterrietgordels. Het gaat daarbij om een randlengte van ruim 11 km waar vitale waterrietranden kunnen ontstaan. De trage rietgroei in samenhang met het onnatuurlijke peilbeheer is hierbij een knelpunt. Een natuurlijker peilverloop, waarbij het peil gedurende het voorjaar en de zomer uitzakt, brengt rietgroei van voldoende omvang op gang.

.....
 Figuur 5.3.6
 Verspreiding van broedende Grote
 Karekieten in de onderzochte plots

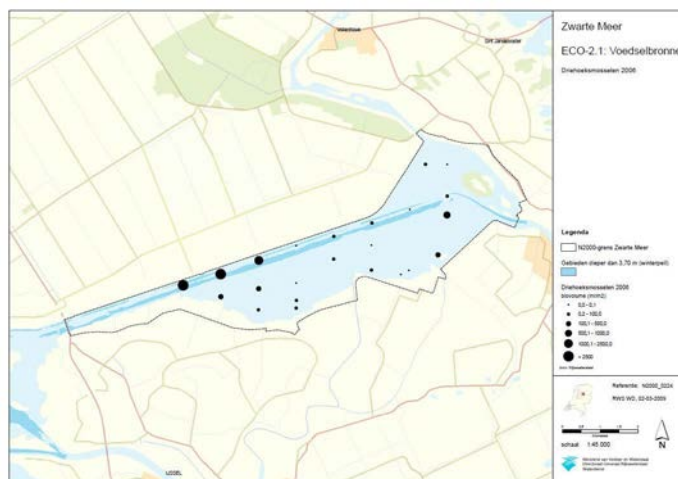

5.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

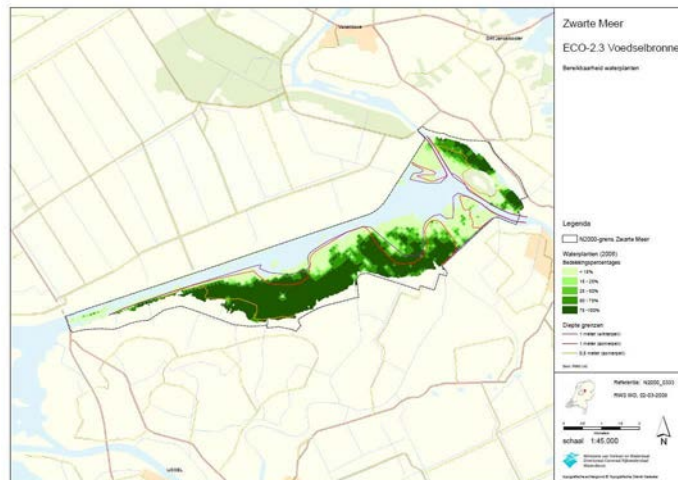
Deelsystemen met sleutelsoorten

Het Zwarte Meer is aangewezen voor 17 soorten trekvogels. Het watersysteem van het Zwarte Meer wordt gekarakteriseerd door twee belangrijke deelsystemen die sterk aan elkaar gerelateerd zijn. Het deelsysteem bodemfauna is belangrijk omdat hieraan de grote watervogelwaarden (in termen van aantallen) gekoppeld zijn. Driehoeksmossels (fig. 5.4.1) zijn in dit deelsystemen sleutelsoort waarvan een veeltal watervogelsoorten afhankelijk is als voedselbron tijdens de trek of in de winter. Het deelsysteem waterplanten met de daarvan afhankelijke herbivore watervogels is een andere belangrijke schakel in het watersysteem van het Zwarte Meer.

.....
 Figuur 5.4.1
 Verspreiding van Driehoeksmossels

.....
 Figuur 5.4.2
 Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

De belangrijkste visetende watervogels waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen zijn Fuut, Aalscholver en Zwarte Stern. De belangrijkste bodemfauna-etters zijn Kuifeend en Tafeleend. Van de herbivore watervogels is de Kleine Zwaan belangrijk, al komt dat niet tot uitdrukking in het aantal dat het Zwarte Meer als voedselgebied gebruikt maar wel als slaappleats (rustgebied), samen met een aantal soorten ganzen, zwemeenden (Krakeend, Wintertaling, Pijlstaart, Slobeend).

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. Van alle soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is, is het relatief belang van het Natura 2000 gebied klein. Er zijn zelfs geen soorten waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied binnen Nederland groot is, en dit komt met name omdat dit gebied niet zo heel groot is (in vergelijking met de meeste andere meren binnen de regio IJsselmeergebied). Alleen voor de Kolgans als slaappleats is het relatief belang van het Zwarte Meer groot.

Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 nemen Kleine Zwaan en Tafeleend sterk af. Meerkoet en Krakeend nemen toe. Van alle overige soorten is niet duidelijk of het aantalsverloop negatief is, in veel gevallen omdat het aantal al vanaf de jaren tachtig afnam en in recentere jaren rond een lager aantal schommelt.

Tabel 5.4

Aangewezen niet-broedvogels in het Zwarte Meer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk 2	relatieve bijdrage ³	opgave 4	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	?	-	-	b	170
A017	Aalscholver	?	+	-	b	330
A034	Lepelaar	?	+	-	b	3
A037	Kleine Zwaan	--	-	-	b	2
A039	Toendrarietgans	?	+	s-	b	?
A041	Kolgans	?	+	-/s+	b	740
A043	Grauwe Gans	?	+	-	b	630
A050	Smient	?	+			1300
A051	Krakeend	++	+	-	b	90
A052	Wintertaling	?	-	-	b	470
A054	Pijlstaart	?	-	-	b	10
A056	Slobeend	?	+			10
A059	Tafeleend	--	--	-	b	240
A061	Kuifeend	?	-	-	b	1700
A125	Meerkoet	+	-	-	b	1800
A156	Grutto	?	--	-	b	?
A197	Zwarte Stern	?	--	-	b	10

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig

- matig ongunstig

+ gunstig

? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+++ Meer dan 50% van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;

s Gebied heeft alleen een slaappleaatsfunctie;

/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleaats;

s/ Bijdrage van het gebied als slaappleaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied

u uitbreiding oppervlak leefgebied

v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Fuut geldt als doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 170 vogels (seizoensgemiddelde). Gezien het gemiddelde aantal van nog geen 140 vogels over de periode 2002-2007 zal deze behoudsopgave niet zonder meer gerealiseerd kunnen worden.

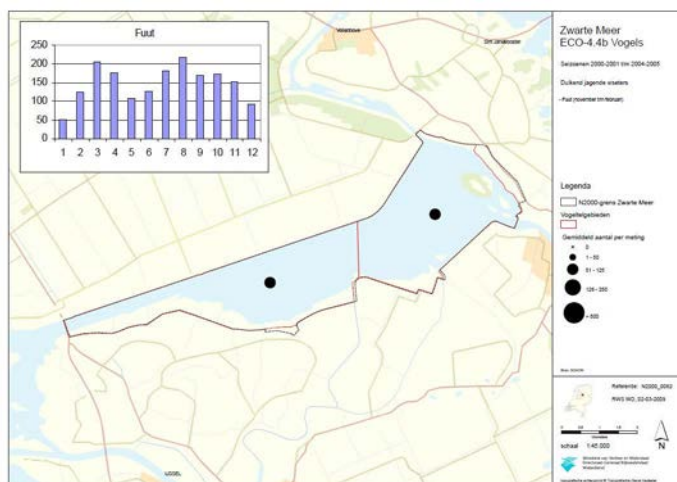
Het gebied heeft voor de Fuut met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present met een piek in september en een minimum in december/januari. Eind jaren tachtig – begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen en sindsdien weer enigszins afgenomen. Regionaal zijn aantallen stabiel en nationaal toenemend. De matig ongunstige staat van instandhouding op onderdeel leefgebied heeft vooral betrekking op het IJsselmeer en Markermeer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Futen verblijven jaarrond op het Zwarte Meer met een piek in september (mogelijk ruiers) en in maart (mogelijk doortrekkers). De vogels verspreiden zich over het hele meer. Gezien recente afname moet, om het doel te behouden, de draagkracht van open water verbeterd worden (consumeerbare kleine vis). Dit kan naar aanleiding van ANT-uitkomsten voor IJsselmeer en Markermeer. KRW maatregelen (ten behoeve van de waterkwaliteit) zullen ook positief bijdragen aan de draagkracht.

Figuur 5.4.3

Verspreiding van Futen

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Aalscholwers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 330 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Gemiddeld waren in 2002-2007 ruim 380 vogels in het Zwarte Meer aanwezig. De behoudsopgave kan dus vrij gemakkelijk worden gerealiseerd.

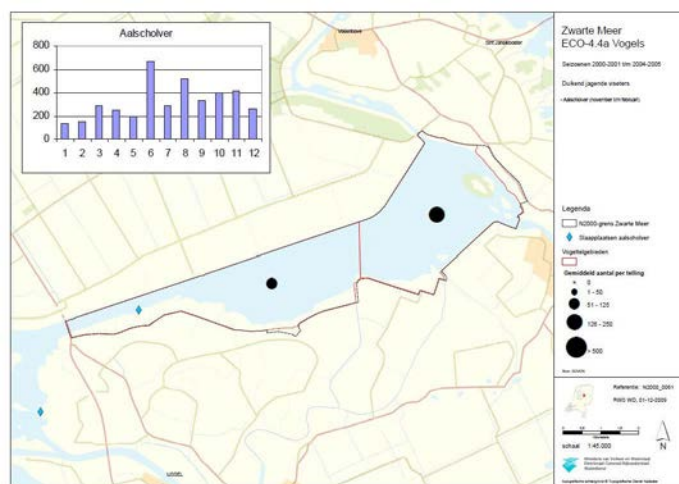
Het gebied heeft voor de Aalscholver met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met hoogste aantallen

in juni en augustus, en minima in december-februari. De populatie is sterk toegenomen sinds midden jaren tachtig, recente aantallen zijn weer iets lager. Zowel regionaal als nationaal nemen aantallen toe of zijn ze stabiel. Daarom is er geen herstelopgave voor de recente afname van toepassing. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Aalscholvers verblijven jaarrond op het Zwarte Meer met de nadruk op de periode juni-november (broedvogels en later doortrekkers). De vogels verspreiden zich over het hele meer. De draagkracht van open water (consumeerbare kleine en middelgrote vis) moet in stand gehouden worden om het doel te behouden. Mogelijk kan geprofiteerd worden van maatregelen die voortkomen uit adviezen naar aanleiding van ANT-uitkomsten voor IJsselmeer en Markermeer. KRW maatregelen (ten behoeve van de waterkwaliteit) zullen ook positief bijdragen aan de draagkracht.

.....
 Figuur 5.4.4
 Verspreiding van foeragerende en
 rustende Aalscholvers en ligging
 slaapplekken

A034 Lepelaar

Beschrijving huidige situatie en doelen:

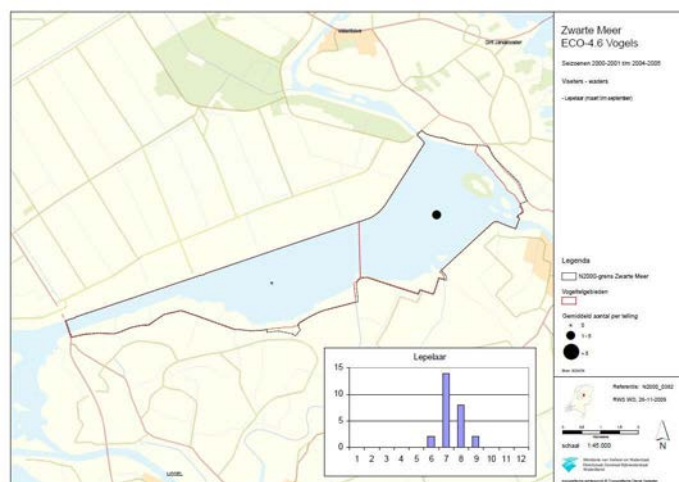
De Lepelaar heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3 vogels (seizoensgemiddelde). Omdat er gemiddeld in 2002-2007 twee vogels werden geteld, lijkt het behalen van de behoudsopgave geen probleem te vormen. Het gebied heeft voor de Lepelaar met name een functie als foerageergebied. Aantallen fluctueren met een negatieve tendens. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Lepelaars gebruiken het Zwarte Meer in geringe aantallen. De vogels gebruiken de zeer ondiepe delen om te foerageren. Gezien de afname moet om het doel te halen de draagkracht worden vergroot. Geplande maatregelen zijn vernatten van de Grote Buitenlanden (Eco herstel ZwM 4a1); verleggen & aanpassen vaargeul Ramsdiep (Eco herstel ZwM 1a); verondiepen dijkvoetzone Zwarte Hoek (Eco herstel ZwM 1c); graven

kreken en plassen in rietvelden zuidoever (Eco herstel ZwM 2c) en vernatten Broekenpolder (Eco herstel ZwM 4a2).

Figuur 5.4.5
Verspreiding van Lepelaars

A037 Kleine Zwaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

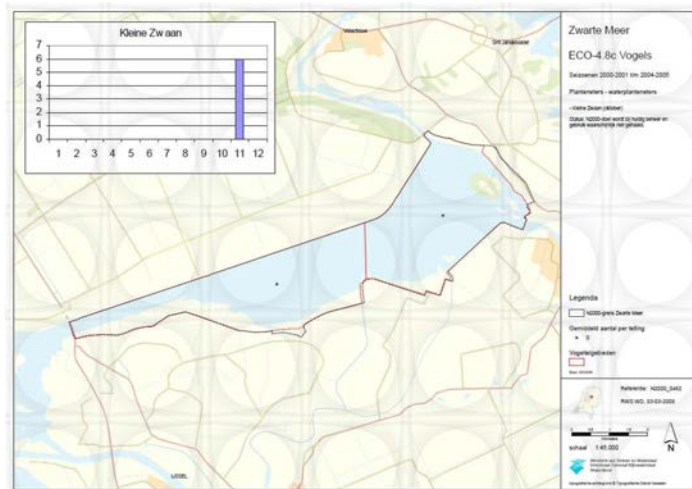
Het doel voor de Kleine Zwaan is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2 vogels (seizoensgemiddelde). In 2002-2007 werd gemiddeld slechts één vogel geteld. Het is hierdoor niet zonder meer duidelijk dat de behoudsopgave probleemloos gerealiseerd kan worden.

Het gebied heeft voor de Kleine Zwaan met name een functie als foerageergebied en als slaapplek. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. Hoogste aantallen zijn aanwezig in november en in maart, maar met sterke jaar op jaar fluctuaties. Sinds midden jaren negentig is het aantal foeragerende vogels afgenomen, mogelijk in relatie tot toegenomen aantallen Knobbelswanen in de zomer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

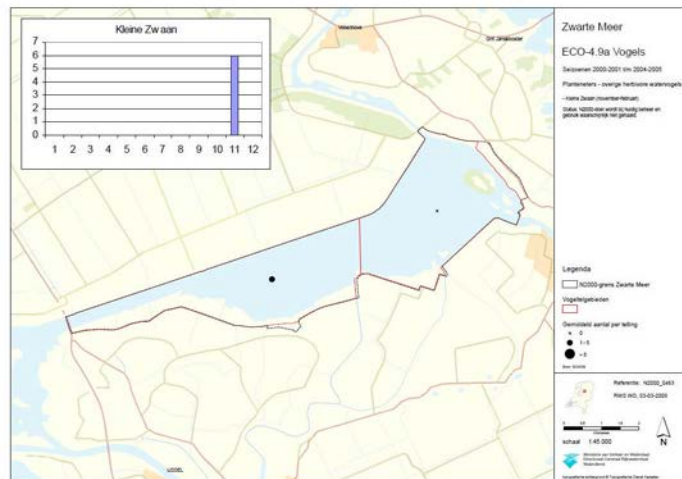
Maatregelen en potenties:

Kleine Zwanen verblijven in zeer geringe aantallen in het gebied, met name in de periode dat ze van waterplanten eten. Gezien de afname moet om het doel te halen de draagkracht van het leefgebied waterplantvelden worden vergroot. KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit) zullen via de waterkwaliteit bijdragen aan de vergroting van de draagkracht. Onduidelijk is in hoeverre Knobbelswanen 's zomers al van fonteinkruidknolletjes eten. Mogelijk is de graasdruk zo groot dat het voedselaanbod voor Kleine Zwanen, tegen de tijd dat ze aankomen uit de broedgebieden, al onder de 'giving up density' zit.

.....
 Figuur 5.4.6a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Kleine Zwanen

.....
 Figuur 5.4.6b
 Verspreiding van overwinterende
 Kleine Zwanen

A039 Toendrarietgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

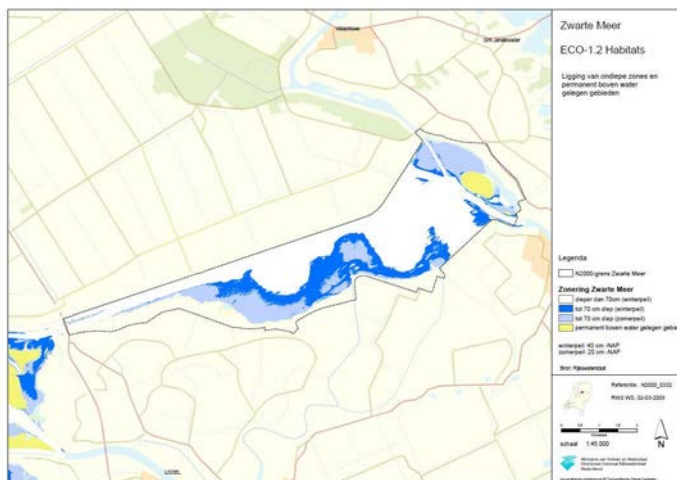
Voor Toendrarietganzen is het doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied. Het gebied heeft voor de Toendrarietgans met name een functie als slaapplek. De laatste jaren (2002-2007) zijn er gemiddeld 132 exemplaren in het Zwarte Meer geteld. De gegevens zijn niet toereikend voor een trendanalyse. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Voor doelrealisatie zijn geen extra maatregelen nodig. Het belang van een blijvende geschiktheid van het agrarisch achterland als foerageergebied (grasland, oogstresten bieten, aardappelen) zal geagendeerd moeten worden.

.....
Figuur 5.4.7

Ligging van droge terreinen (en indicatie luwe en ondiepe zone) als geschikt terrein voor overwinterende Toendrarietganzen (rust- en slaappleatsen)

A041 Kolgans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kolganzen is een behoudsdoel voor omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 740 vogels (seizoensgemiddelde voor het foerageergebied). Gemiddeld werden er in de periode 2002-2007 iets minder dan 700 Kolganzen in het Zwarte Meer geteld, mogelijk een indicatie dat de behoudsopgave niet probleemloos is.

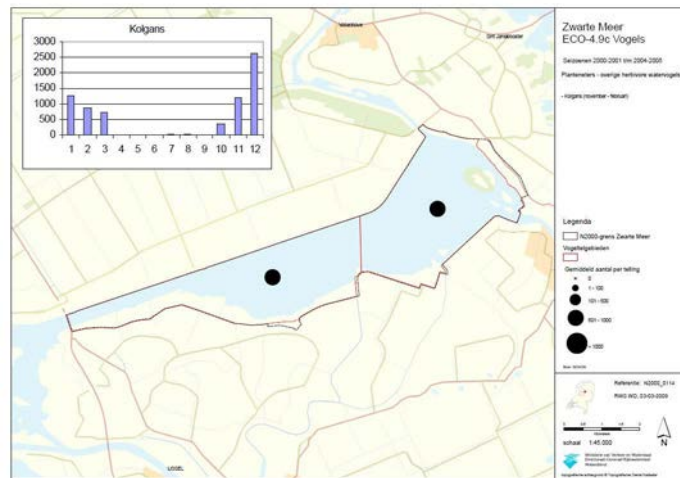
Aantallen Kolganzen zijn van nationale en internationale betekenis.

Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De slaappleatsfunctie is waarschijnlijk belangrijker, maar er zijn niet voldoende telgegevens voor een kwantificering in het doel. Het aantalsverloop vertoont een positieve tendens, echter niet significant door het voorkomen van zeer grote fluctuaties. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Hoewel de aantallen recent afnamen is gemiddeld over een langere periode sprake van een toename. De trend is sterk gerelateerd aan ontwikkelingen in het achterland (met name grasland). Om de functie als slaappleats in een gunstige staat te houden is zonering van watersportactiviteiten nodig, liefst wettelijk uit de ondiepe zone tussen oktober en april. Verder is aandacht voor blijvende of liever toenemende geschiktheid Overijssels grasland als foerageergebied gewenst.

.....
 Figuur 5.4.8
 Verspreiding van overwinterende
 Kolganzen

A043 Grauwe Gans

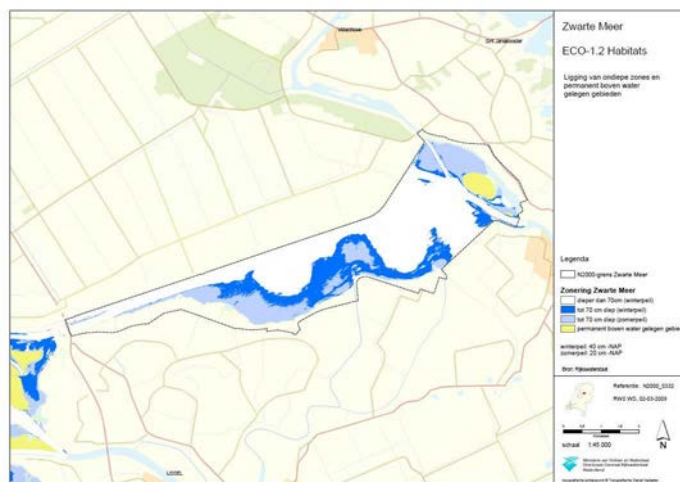
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Grauwe Ganzen is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 630 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. Omdat er gemiddeld in 2002-2007 bijna 690 Grauwe Ganzen aanwezig waren, is deze behoudsopgave gemakkelijk te realiseren. Het gebied heeft voor de Grauwe Gans met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de foerageerfunctie. Aantallen zijn sinds 1980 sterk toegenomen, meer recent enigszins afvallend en sterk fluctuerend. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Om het doel te halen zijn geen extra maatregelen nodig. Het handhaven van rust (ondiepe zone) en voortzetten huidig beheer van oevers is voldoende.

.....
 Figuur 5.4.9
 Ligging van droge terreinen (en
 indicatie luwe en ondiepe zone) als
 geschikt terrein voor Grauwe Ganzen
 (rust- en slaappleatsen)

A050 Smient

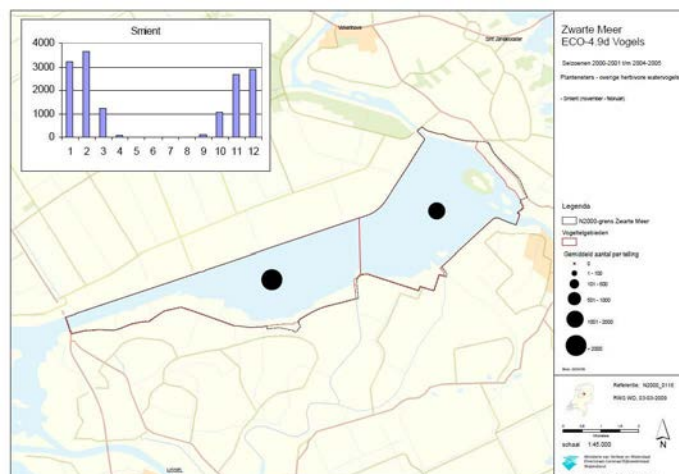
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Smienten is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.300 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. Gemiddeld waren er in 2002-2007 net iets meer dan 1.000 vogels in het gebied aanwezig. De gestelde behoudsopgave voor draagkracht verdient dus enige aandacht. Het gebied heeft voor de Smient met name een functie als slaappleats. De soort is een overwinteraar van september tot en met april. De populatie is plotseling sterk toegenomen in 1991 en is sindsdien stabiel. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Een recente afname is waarschijnlijk gerelateerd aan ontwikkelingen in het achterland. Gezien de sterke toename vanaf begin jaren negentig is om het doel te halen het handhaven van rust overdag (oktober-maart) voorlopig voldoende. Daarnaast is aandacht voor blijvende geschiktheid van het grasland buiten het Natura 2000 gebied als foerageergebied gewenst.

Figuur 5.4.10
Verspreiding van overwinterende
Smienten

A051 Krakeend

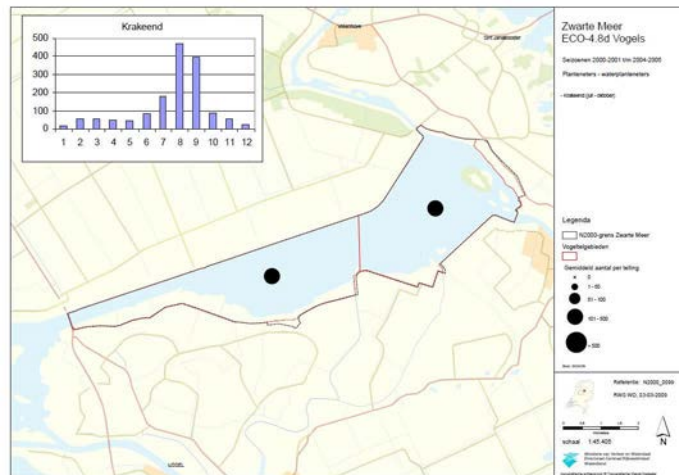
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 90 vogels (seizoensgemiddelde). In de periode 2002-2007 waren er ruim 210 vogels in het Zwarte Meer aanwezig, hetgeen aangeeft dat de realisatie van de behoudsopgave geen enkel probleem vormt. Het gebied heeft voor de Krakeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met sinds 1999 relatief grote aantallen in augustus/september. Verder is er sprake van een doorgaande populatietoename, zoals ook in andere gebieden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename (ook in recente jaren) zijn geen extra maatregelen nodig. KRW maatregelen zorgen voor verbetering waterkwaliteit en dus voor meer waterplanten die ten gunste zullen komen aan de draagkracht voor Krakeenden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen zijn van belang voor Krakeenden (vooral als ze in de rui zijn).

Figuur 5.4.11
Verspreiding van Krakeenden

A052 Wintertaling

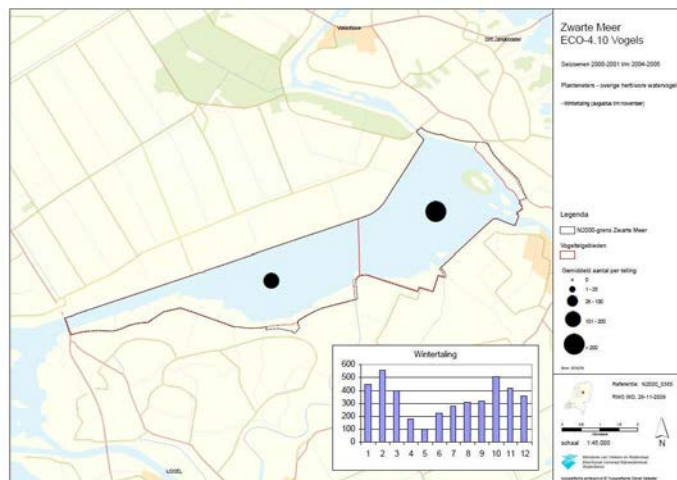
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het doel voor Wintertalingen is gesteld op behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 470 vogels (seizoensgemiddelde). Omdat er gemiddeld in 2002-2007 slechts 290 exemplaren in het gebied werden vastgesteld, zal de realisatie van deze behoudsopgave nog wel wat aandacht vergen. Het gebied heeft voor de Wintertaling met name een functie als foerageergebied. In de jaren negentig is de populatie toegenomen. Fluctuaties wijken af van het landelijk beeld maar komen overeen met die van het Ketelmeer & Vossemeer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Na een aanvankelijke toename in de jaren negentig is in recentere jaren een afname te zien, waardoor het doel waarschijnlijk niet gehaald wordt. De draagkracht moet vergroot worden om het doel te halen. Dit kan door de beschikbaarheid van zaden (pionier- en moerasvegetaties) te verhogen door middel van het creëren van natuurlijke landwaterovergangen waar ruimte is voor pionierssituaties.

Figuur 5.4.12
Verspreiding van Wintertalingen

A054 Pijlstaart

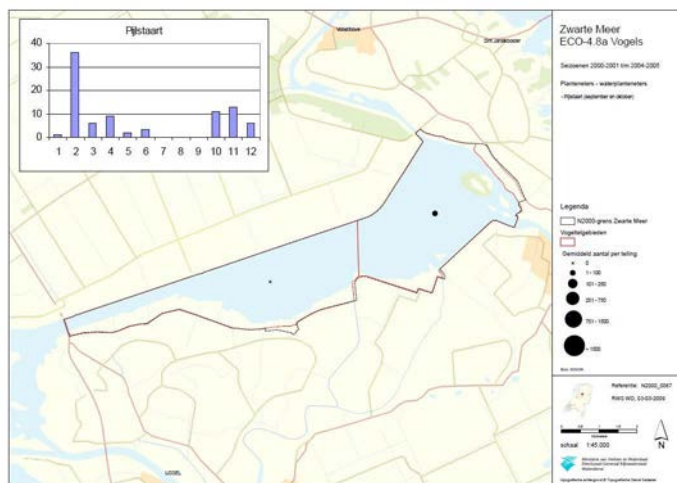
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Pijlstaarten is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In de periode 2002-2007 werden gemiddeld slechts vijf exemplaren geteld. Het realiseren van de gestelde behoudsopgave zal dus nog wel aandacht vragen. Het gebied heeft voor de Pijlstaart met name een functie als foerageergebied. De Pijlstaart is een doortrekker, met een najaarspiek rond november en een voorjaarspiek in februari. In de jaren negentig is de populatie toegenomen, weliswaar met sterke fluctuaties. Recent is er sprake van een afname. Behoud van de huidige situatie is voldoende want op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Door de afname van het aantal in recente jaren wordt het doel waarschijnlijk niet gehaald. Het is wenselijk de draagkracht (bodemfauna/waterplanten) te vergroten. Geplande KRW maatregelen (die gepaard gaan met verbetering van waterkwaliteit) zullen gunstig uitpakken voor in elk geval waterplantenetende Pijlstaarten.

.....
 Figuur 5.4.13
 Verspreiding van waterplantenetende
 Pijlstaarten

A056 Slobeend

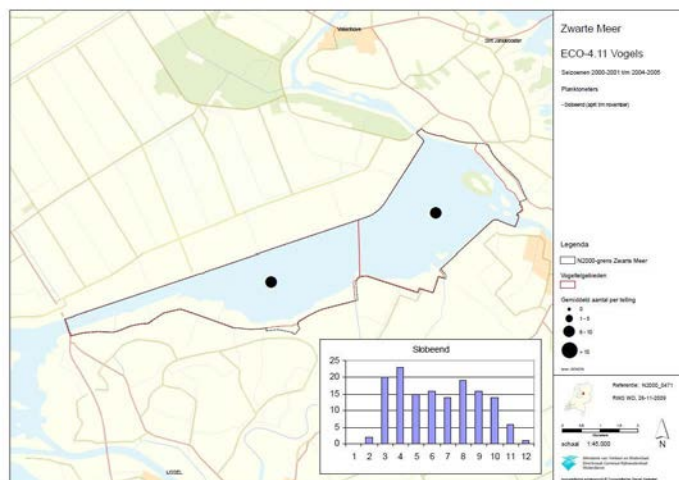
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Slobeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Gemiddeld verbleven er in de periode 2002-2007 14 Slobeenden in het Zwartee Meer, ruim voldoende om geen knelpunten te verwachten bij de realisatie van deze behoudsopgave. Het gebied heeft voor de Slobeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met een piek in september en lage aantallen in december tot en met februari. Begin jaren negentig was er sprake van relatief hoge aantallen, daarna is enige afname opgetreden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Hoewel geen verbeteropgave is aangemerkt dient de draagkracht van zoöplankton en kleine bodemfauna behouden te blijven. Zolang het aantal boven het doelaantal blijft, zijn geen extra maatregelen nodig.

Figuur 5.4.14
Verspreiding van Slobeenden

A59 Tafeleend

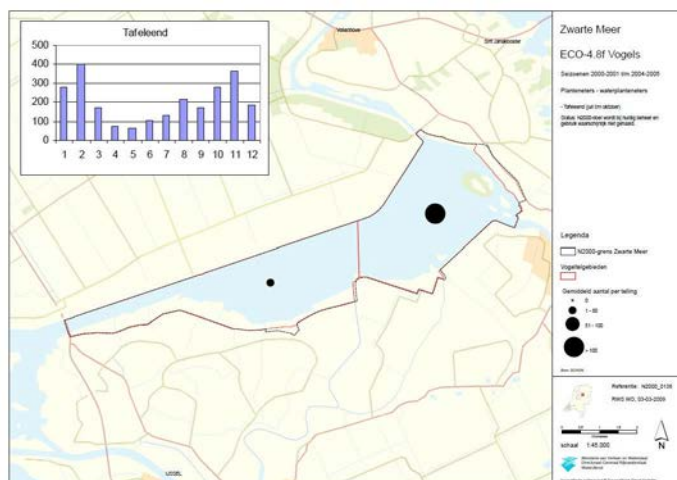
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 240 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In de jaren 2002-2007 werden er gemiddeld slechts 170 gezien, een indicatie dat het realiseren van deze behoudsopgave nog wel eens problematisch kan zijn. Aantallen Tafeleenden waren in 1993-97 van internationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral overwinteraar (van september tot en met maart), waarschijnlijk gerelateerd aan de populatie driehoeksmosselen in het meer. Sinds midden jaren negentig is de populatie weer afgenomen, zonder aanwijsbare verslechtering van het leefgebied. Deze afname ging gepaard met een forse toename in de Veluwerandmeren, waar door ecologisch herstel de voedselbeschikbaarheid (waterplanten) sterk toenam. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

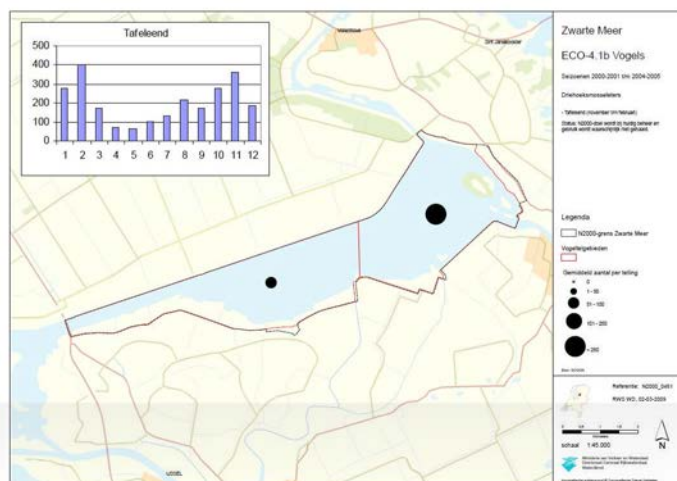
Maatregelen en potenties:

De afname betrof met name overwinteraars (mosseleters). Het is onduidelijk hoe de mosselpopulatie zich ontwikkelt en in hoeverre knobbelzwanen concurreren met waterplantenetende Tafeleenden. Gezien de verdergaande (recente) afname, wordt het doel waarschijnlijk niet gehaald en moet de draagkracht (mosselen/ waterplanten) worden vergroot. Geplande KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit) zullen gunstig uitpakken voor Tafeleenden. Voor doelrealisatie kan aangesloten worden op de resultaten (adviezen) van ANT voor IJsselmeer en Markermeer.

.....
 Figuur 5.4.15a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Tafeleenden

.....
 Figuur 5.4.15b
 Verspreiding van overwinterende
 Tafeleenden

A061 Kuifeend

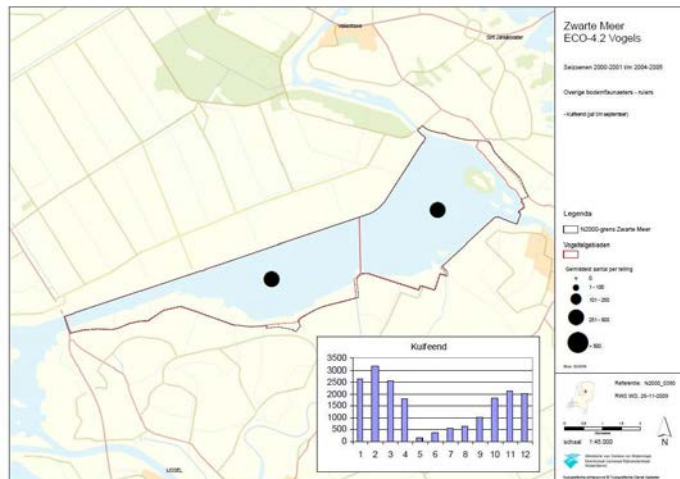
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.700 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In 2002-2007 werden gemiddeld ruim 1.400 vogels geteld. Het realiseren van de gestelde behoudsopgave zal dus waarschijnlijk wel wat extra aandacht vragen. Het gebied heeft voor de Kuifeend met name een functie als foerageergebied. De soort is overwinteraar van september tot en met april, met midden jaren negentig tijdelijk grote concentraties in september/oktober, waardoor de populatie de eerste helft van de jaren negentig sterk is toegenomen. Vervolgens treedt jaarlijks een toename op in januari tot en met maart. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

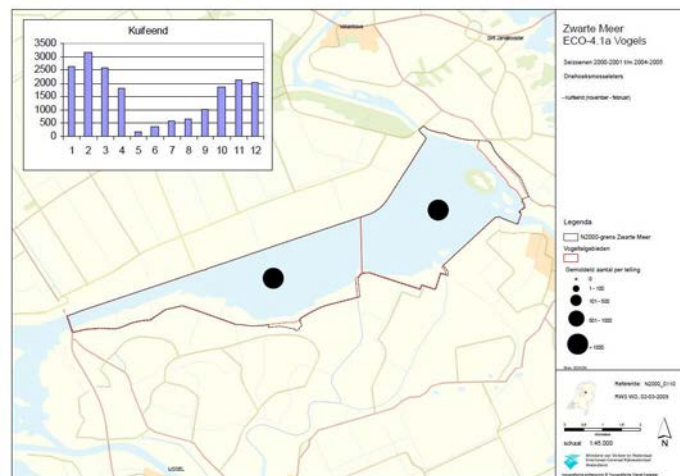
Maatregelen en potenties:

Gezien de recente afname van het aantal wordt het doel waarschijnlijk niet gehaald. Voor doelrealisatie moet de draagkracht (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) worden vergroot. Geplande KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit) zullen bijdragen aan een grotere draagkracht en daarnaast kan aangesloten worden op de resultaten van de ANT studies (adviezen voor beheer van IJsselmeer en Markermeer).

Figuur 5.4.16a
Verspreiding van ruiende Kuifeenden

Figuur 5.4.16b
Verspreiding van overwinterende
Kuifeenden

A125 Meerkoet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

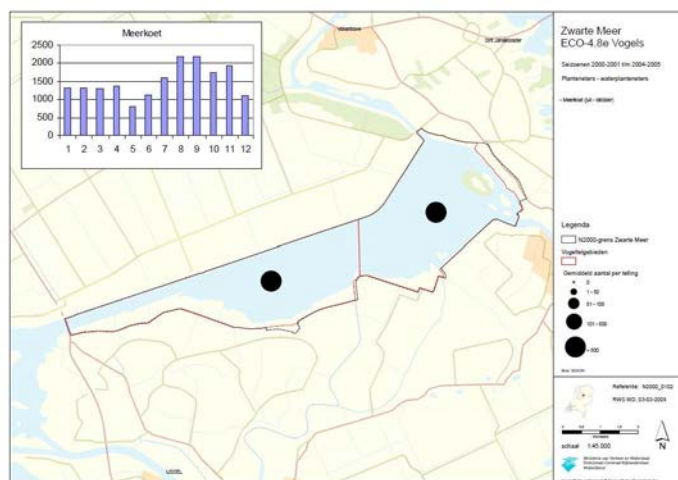
Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.800 vogels (seizoensgemiddelde). In 2002-2007 verbleven gemiddeld net geen 1.500 exemplaren in het Zwarte Meer. Ook voor deze omnivore watervogel is het realiseren van de behoudsopgave dus nog geen uitgemaakte zaak. Het gebied heeft voor de Meerkoet met name een functie als foerageergebied. De hoogste aantallen zijn aanwezig in de

periode juli tot en met november. In de eerste helft van de jaren negentig is de populatie fors toegenomen, waarna deze stabiel is gebleven maar recent een afname laat zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

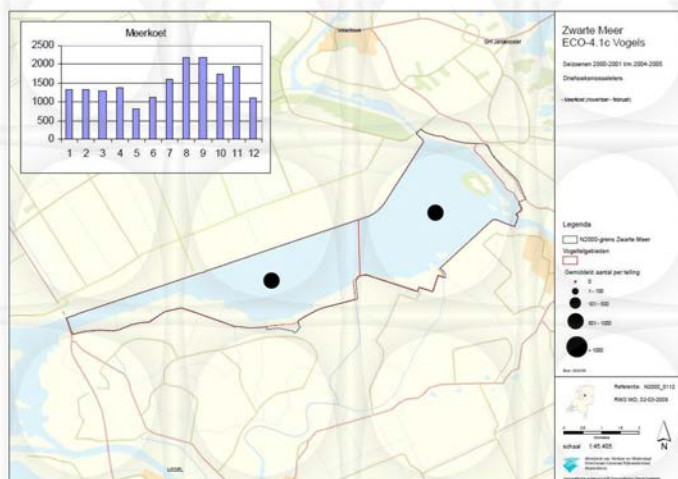
Maatregelen en potenties:

Gezien een afname van recente aantallen wordt het doel mogelijk niet gehaald. De draagkracht moet daarom vergroot worden (bereikbare en goede kwaliteit mosselen en waterplanten). KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit) zullen daarbij helpen. Verder kan worden aangesloten op de resultaten van de ANT studies (adviezen voor beheer van IJsselmeer en Markermeer).

.....
 Figuur 5.4.17a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 5.4.17b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

A156 Grutto

Beschrijving huidige situatie en doelen:

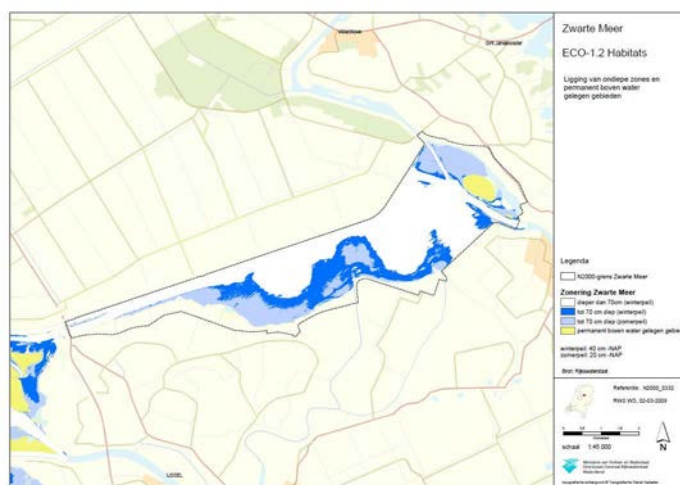
Voor Grutto's is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied. Het gebied heeft voor de Grutto met name een functie als slaappleats.

De gegevens zijn niet toereikend voor een trendanalyse. Tijdens de overdag uitgevoerde maandelijkse tellingen werd in de periode 2002-2007 gemiddeld slechts één Grutto gezien. Dit is waarschijnlijk geen representatieve indruk van het belang van het gebied als slaapplek, maar geeft wel aan dat de invulling van de behoudsopgave niet zonder problemen is. Niettemin kan voor het Zwarte Meer waarschijnlijk wel worden gesteld dat behoud van de huidige situatie voldoende is; de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Voor doelrealisatie is behoud van de slaappelegenheid (ondiep water en grasland) gewenst. In dit kader dient openheid gehandhaafd te blijven. Daarnaast is het gewenst een blijvende geschiktheid van achterland te agenderen en rust te borgen in de trekperiode in februari-april.

.....
 Figuur 5.4.18
 Ligging van droge terreinen (en indicatie luwe en ondiepe zone) als geschikt terrein voor Grutto's (rust- en slaapplek)

A197 Zwarte Stern

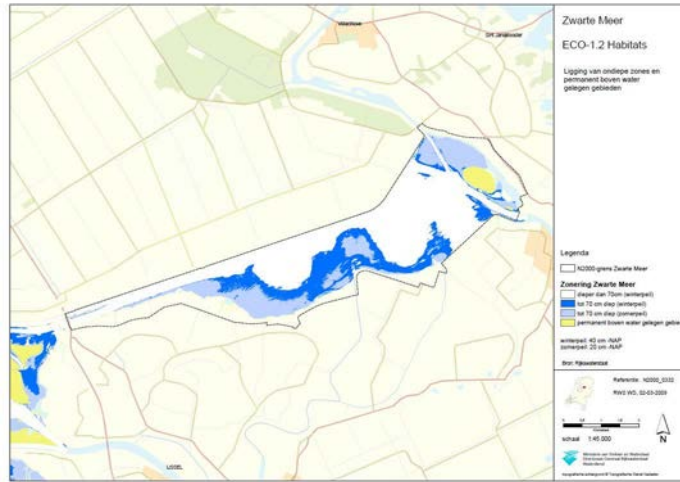
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Zwarte Stern is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensmaximum) als doel gesteld. Of in recente jaren dit doelaantal gehaald wordt, is uit de beschikbare gegevens niet eenduidig vast te stellen. De Zwarte Stern is een zomergast, het meest aanwezig in mei-augustus. Begin jaren negentig was er sprake van relatief hoge aantallen, daarna is een afname opgetreden. Vanwege de beperkte betekenis van het gebied voor deze soort is geen herstelopgave van toepassing. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Voor behoud voldoen voorlopig KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit). Verder is het gewenst aan te sluiten op de resultaten van de ANT studies (adviezen voor IJsselmeer en Markermeer).

.....
 Figuur 5.4.19
 Ligging van droge terreinen (en
 indicatie luwe en ondiepe zone) als
 geschikt terrein (rust- en
 slaapplekken) en open water als
 foerageergebied voor Zwarte Sterns

5.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied Zwarte Meer zijn 2 Staats- en/of Beschermde Natuurmonument opgenomen (tabel 5.5).

.....
Tabel 5.5
Beschermde natuurmonumenten in
het Zwarte Meer

BN Zwarte Meer (N/964779, Stcrt. 1996, nr. 161)
SN Zwarte Meer (NMF-90-10086, Stcrt. 1990, nr. 203)

Beschermde en staatsnatuurmonument Zwarte Meer

Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	uv	Instandhouding Schedefonteinkruid	Liften mee	
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	bb	Instandhouding riet- en ruigtevegetaties met soorten als Kalmoes, Grote waterweegbree, Dotterbloem, Bittere veldkers, Valse voszegge, Pluimzegge, Kale jonker, Waterscheerling, Koninginnekruid, Koekoeksbloem, Moerasdistel, Grote egelskop, Echte en Kleine valeriaan	Liften mee	Waterscheerling en Kleine valeriaan komen niet meer voor. Dit is toe te schrijven aan niet meer optimale ecologische randvoorwaarden: vooralsnog geen aanvullende maatregelen.

Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
H1318	Meervleermuis	bb	Meervleermuis	Identiek	

Vogelrichtlijn: broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
A094	Boordmeeuw	uv	Boordmeeuw	Identiek	
			Bruine kiekendief	Liften mee	Tot en met 2009 aanwezig
			Baardmannetje	Liften mee	Tot en met 2009 aanwezig
A029	Purperreiger	uv	Purperreiger	Identiek	
A119	Porseleinhoen	bb	Porseleinhoen	Identiek	
A295	Rietzanger	bb	Rietzanger	Identiek	
			Blauwborst	Liften mee	Tot en met 2009 aanwezig
A298	Grote karekiet	uv	Grote karekiet	Identiek	

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
A017	Aalscholver	bb	Aalscholver	Identiek	
A034	Lepelaar	bb	Lepelaar	Identiek	
A037	Kleine zwaan	bb	Kleine zwaan	Identiek	
A039	Toendrarietgans	bb	Toendrarietgans	Identiek	
A041	Kolgans	bb	Kolgans	Identiek	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
Instandhouding Mattenbies	Geen aanvullende maatregelen	In voorkomen gelijk gebleven.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Relatie NM doel met N2000 IHD	Opmerkingen
Zomertaling	Geen aanvullende maatregelen	Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Gebied is nog altijd geschikt als broed- en voedselgebied; sterke afname sinds aanwijzing NBwet gebied toe te schrijven aan landelijk verslechterende omstandigheden weidevogels. Lift mogelijk mee met voorgenomen herstel graslanden.
Instandhouding van soorten als Brasem, Spiering, Pos, Snoekbaars, Paling, Snoek, Baars, Blankvoorn, Winde en Schubkarper	Liften mee	Vissoortensamenstelling volgt voorziene ontwikkelingen waterkwaliteit (KRW) en watervegetatie; Brasem zal dan afnemen.
Instandhouding van soorten als Zeeforel, Kwabaal, Rivier- en Zeeperk en de Meerval	Liften mee	Vissoortensamenstelling volgt voorziene ontwikkelingen waterkwaliteit (KRW) en watervegetatie en deze ontwikkelingen zullen ook deze soorten ten goede komen
Instandhouding vleermuissoorten als Laatvlieger, Dwergvleermuis, Rosse vleermuis en Watervleermuis	Geen aanvullende maatregelen	Alle soorten komen algemeen voor.
Instandhouding van soorten als Hermelijn, Waterspitsmuis, Dwergmuis en de Rosse woelmuis	Geen aanvullende maatregelen	Alle soorten komen algemeen voor.

Zeeforel en prikken zijn trekvissen, die zouden moeten profiteren van barrièreopheffingen in kader KRW. Kwabaal en Meerval limnofiele soorten, die juist wat meer geïsoleerd van het grootschaliger open water hun optimale leefomstandigheden vinden. Hiervoor is het wellicht wat moeilijker alle doelen met elkaar in overeenstemming te brengen en houden.

5.6 Conclusies Zwarte Meer

Habitatrichtlijn

Het habitattypen H3150 fonteinkruidevelden is in het Zwarte Meer relatief slecht ontwikkeld, omdat de waterplantvelden hier vooral gedomineerd worden door Waternetje. In hoeverre en op welke wijze hier verbetering in aangebracht kan worden, is vooralsnog onbekend. Met betrekking tot de beide meer terrestrische habitattypen is er sprake van nog ernstiger kennisleemtes.

De HR soorten van het Zwarte Meer zijn drie soorten vissen, Grote en Kleine Modderkruiper en Rivierdonderpad, en de Meervleermuis. Voor Grote Modderkruiper is dit Natura 2000 gebied waarschijnlijk één van de belangrijkste bolwerken van Nederland. De soort houdt zich vooral in vegetatierijk en ondiep water op, waarvan een belangrijk areaal in de voorlanden van het Zwarte Meer (zuidkust) voor handen is. De Kleine Modderkruiper kan in vergelijkbare gebieden worden verwacht. Of de recente achteruitgang van de Rivierdonderpad in het geheel van het IJsselmeergebied (met name in IJsselmeer en Markermeer-IJmeer) ook heeft plaatsgevonden in het Zwarte Meer is onvoldoende bekend. Potenties voor deze soort in dit Natura 2000 gebied zijn en blijven aanwezig in de vorm van harde dijkbeschoeiingen en driehoeksmosselbanken.

Voor de Meervleermuis is vooral het aanbod van insecten boven ondiep water en plasdras gebied van doorslaggevend belang, naast aandacht voor een blijvende geschiktheid van aanvliegroutes en dagverblijven en kraamkolonies in de omgeving, buiten de N2000 begrenzing.

Vogelrichtlijn

Van de **broedvogels** waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen vragen de meeste soorten om extra inspanningen voor doelrealisatie. De doorgaande afname vraagt snel om maatregelen. Het gaat om Roerdomp, Purperreiger, Porseleinhoen en Grote Karekiet waarvan het aantal onder het doelaantal ligt. Voor deze broedvogelsoorten zullen genoemde herstelmaatregelen in de oeverzone (rietlanden) zo snel mogelijk genomen moeten worden (*sense of urgency*). Voor Snor en Rietzanger zijn geen trendgegevens beschikbaar om aan te geven hoe het recente aantal zich verhoudt tot de trend vanuit eerdere jaren.

Van de **trekvogels** waarvoor het Zwarte Meer is aangewezen vragen de viseters om extra inspanningen voor doelrealisatie. De aantallen Aalscholvers en Futen namen na een aanvankelijke toename in de jaren negentig vanaf het begin van de eeuw weer af. Van de Fuut komt het recente aantal (2002-2007) onder het doelaantal. Ook de Lepelaar (soort die ondiep en visrijk water benut) nam af. Naast viseters doen benthoseters het ook slecht. Kuifeend, Tafeleend en Meerkoet namen na een toename in de jaren negentig weer af. De recente aantallen (2002-2007) komen onder het doelaantal. Voor zowel viseters (spiering) als benthoseters (driehoeksmosselen) moeten dus maatregelen genomen worden. Maatregelen die voortkomen uit de KRW moeten samen met

adviezen die voortkomen uit de ANT studies voor IJsselmeer en Markermeer zorgen voor een grotere draagkracht voor zowel kleine vis als bodemfauna (driehoeksmossels).

Naast viseters en benthoseters zijn er nog de herbivore watervogels. Deels zijn dat waterplanteneters maar het grootste deel bestaat uit soorten die afhankelijk zijn van boerenland om te foerageren op oogstresten op akkers en op graslanden. Soorten als Grauwe Gans, Kogans en Kraakeend namen toe. Van soorten als Kleine Zwaan en Smient is niet geheel duidelijk waarom ze na een aanvankelijke toename recent weer afnemen. Ook Wintertaling en Pijlstaart namen na eerdere toename af. Voor deze soorten moet uitgezocht worden waar de oorzaken van de recente afname gelegen zijn. Voor een soort als de Kleine Zwaan zullen KRW maatregelen gunstig uitpakken als waterplanten zullen uitbreiden bij verbetering van de waterkwaliteit.

Resterende kennislacunes

- Kennis omtrent habitats (ligging en ontwikkelingen) is nog onvoldoende gedetailleerd.
- Kennis van ligging en omvang van slaapplekken van ganzen en steltlopers
- Kennis hoe soorten van de HR het watersysteem benutten ontbreekt (Grote en Kleine Modderkruiper, Rivierdonderpad, Meervleermuis).
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (o.a. Kleine Zwaan)
- Kennis van overige soorten waarvan onbekend is waarom ze afnemen (o.a. Pijlstaart, Wintertaling).

6 Veluwerandmeren

6.1 Habitatrictlijn - habitattypen

Het N2000 gebied "Veluwerandmeren" is aangewezen voor bepaalde habitattypen van de Habitatrictlijn. Hieronder vallen:

- H3140 Kranswierwateren
- H3150 Meren met krabbenscheer

De habitattypen waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen als Habitatrictlijngebied bestaan uit waterplantenarealen (H3140 en H3150). De waterplantenarealen functioneren als leefgebied voor Grote- en Kleine Modderkruiper en vormen voedsel voor grote aantallen herbivore watervogels.

Tabel 6.1
Aangewezen habitattypen (uit LNV
ontwerp-aanwijzingsbesluit)

HR	habitattype	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H3140	Kranswierwateren	?	--	++	b
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	?	-	++	b

LEGENDA

1) TREND IN AREAAL

- ? onzeker
- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

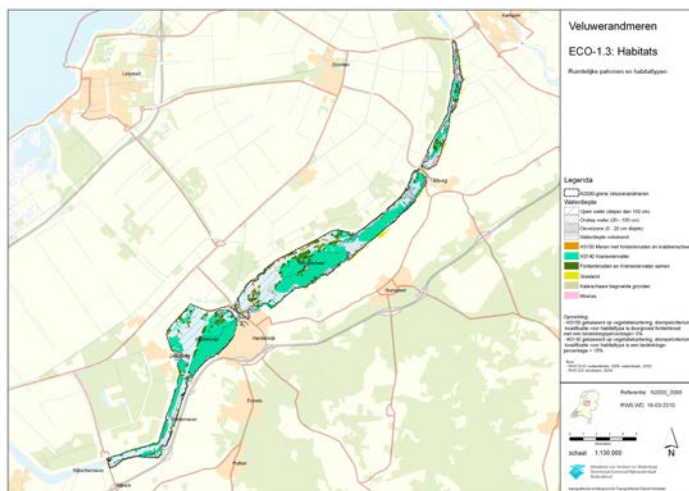
3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Zeer gering
- Geringe oppervlakte (minder dan 2%) en grotendeels matige kwaliteit
- + Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels van matige kwaliteit; óf grote oppervlakte (van 2 tot en met 15%); óf geringe oppervlakte (minder dan 2%) met grotendeels goede kwaliteit
- ++ Zeer grote oppervlakte (meer dan 15%) en grotendeels goede kwaliteit; óf bijzondere kwaliteit; óf bijzondere geografische ligging in combinatie met goede kwaliteit

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

Figuur 6.1
Ligging van habitattypen in het N2000 gebied Veluwerandmeren.

H3140 Kranswierwateren

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Doelen

Voor dit habitattype is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor omvang en kwaliteit. De relatieve bijdrage van de Veluwerandmeren voor dit habitattype is zeer groot en de landelijke staat van instandhouding is zeer ongunstig. Behoud van de oppervlakte van het habitat wordt nagestreefd binnen de grenzen van natuurlijke fluctuaties.

Verspreiding van het habitattype

Het betreft hier het gebied met de grootste aaneengesloten oppervlakte van dit habitattype in ons land. Het totale areaal bedraagt tegenwoordig 2966,56 ha en is daarmee op Europese schaal van belang (Janssen & Schaminée 2003). De vegetatie is nog steeds gevoelig voor veranderingen in de nutriëntengehaltes. Het habitattype komt in het IJsselmeergebied vooral voor in de heldere wateren van de Veluwerandmeren en kent een sterke relatie met de verbeteringen in de waterkwaliteit. Na de grote arealen van de Veluwerandmeren is het Markermeer het tweede belangrijke gebied voor het habitattype in Nederland. Kranswierwateren staan in een groot deel van de ondiepe delen van de Veluwerandmeren. Voor een deel staan ze samen met de arealen fonteinkruiden.

Grote aantallen herbivore watervogels eten van de kranswieren (o.a. Meerkoet, Tafeleend, Krooneend en Kleine Zwaan). De kranswievelden in de Veluwerandmeren zijn met name van het geslacht *Chara*. In bv de Gouwzee (zuidelijk Markermeer) gaat het vooral om het unieke Sterkranswier *Nitellopsis obtusa*.

Typische soorten van dit habitattype zijn:

Kranswieren:

Brakwaterkransblad *Chara canescens*

Breekbaar kransblad *Chara globularis*

Brokkelig kransblad *Chara contraria*

Buigzaam glanswier *Nitella flexilis*

Doorschijnend glanswier *Nitella translucens*

Fijnstekelig kransblad *Chara aculeolata*

Gebogen kransblad *Chara connivens*
Klein boomglanswier *Tolypella glomerata*
Klein glanswier *Nitella hyalina*
Kust-kransblad *Chara baltica*
Ruw kransblad *Chara aspera*
Stekelharig kransblad *Chara major*
Sterkranswier *Nitellopsis obtusa*

Maatregelen en potenties:

Areaal

Het habitatype kranswierwateren verspreidt zich binnen Nederland vooral in het IJsselmeergebied. Het areaal fonteinkruiden neemt in het IJsselmeergebied over de hele linie geleidelijk af ten gunste van kranswievelden die profiteren van de doorgaande verbetering van de waterkwaliteit. Voor kranswieren zijn vooralsnog geen extra maatregelen nodig, omdat het areaal in de meeste gebiedsdelen vanaf de jaren negentig alleen maar toenam en de laatste 10 jaar grofweg stabiel is. Het doel staat daarom op behoudt. Hierbij gaat het om behoud van c. 2.000-2.700 ha waterplanten (totaal, waarvan een ruim de helft met een bedekking van tenminste 75%). De gebieden waar herbivore watervogels kranswieren eten moet in het beheer rekening gehouden worden met rust in de gebieden. Er is dus op die plekken minder ruimte voor kustgebonden- of waterrecreatie.

Indicatoren voor de kwaliteit van H3140

De ontwikkeling van de oppervlakte van het areaal en de interne bedekking van de waterplanten geeft een indicatie voor zowel de omvang als de kwaliteit van het habitatype. De gegevens uit het monitoringsprogramma MWTL geven aan in welke richting de omvang en de kwaliteit van het habitatype zich beweegt. Verbeteringen dan wel verslechtering van de arealen zijn ook te detecteren via de vogels. Herbivore watervogels als Tafeleend en Meerkoet (deels herbivoor) en Krooneend kunnen van de planten eten.

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor dit habitatype is een doelstelling geformuleerd van uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit. De relatieve bijdrage van de Veluwerandmeren zal voor dit habitatype waarschijnlijk afnemen, omdat het in de toekomst naar verwachting verder af zal nemen door een verdere verbetering van de waterkwaliteit die ten gunste komt aan het areaal kranswierwateren (H3140). Er resteren nog noemenswaardige arealen met fonteinkruidebegroeiingen. Tegenwoordig kan hiervan zo'n 18,28 ha gerekend worden tot het habitatype H3150, vanwege het voorkomen van het grootbladig Doorgroeid fonteinkruide in een bedekking van meer dan 0%. De totale omvang van het areaal aan waterplanten (inclusief kranswieren) nam vanaf de jaren negentig sterk toe tot grofweg 2.500 ha. Bij een verdergaande verbetering van de waterkwaliteit zullen kranswieren waarschijnlijk verder toenemen, hetgeen ten koste kan gaan van de fonteinkruidevelden. Het gebied levert momenteel nog één van de grootste bijdragen aan het voorkomen van fonteinkruidebegroeiingen in Nederland. Er geldt een behoudsopgave waarbij onduidelijk is in hoeverre kranswieren zullen toenemen ten koste van fonteinkruiden. Het areaal fonteinkruiden en de kwaliteit ervan zijn dus slechts deels stuurbaar door beheer, omdat het afhankelijk is van de ontwikkelingen in de waterkwaliteit van het aangevoerde rivierwater uit het achterland. De ontwikkeling van de oppervlakte van het areaal, de interne bedekking en

de soortensamenstelling van de waterplanten geeft een indicatie voor zowel de omvang als de kwaliteit van het habitatype. De gegevens uit het monitoringsprogramma MWTL geven aan in welke richting de omvang en de kwaliteit van het habitatype zich beweegt.

Verbeteringen dan wel verslechtingen van de arealen zijn ook te detecteren via de vogels. Herbivore watervogels als Knobbelzwaan, Kleine Zwaan, Meerkoet en Tafeleend kunnen bij voldoende aanbod van de planten of hun wortelknolletjes eten.

Typische soorten van dit habitatype zijn:

- Haften: *Caenis lactea*
- Kokerjuffers: *Hydroptila pulchricornis*
- Libellen: Bruine korenbout *Libellula fulva*, Donkere waterjuffer *Coenagrion armatum*, Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis*, Glassnijder *Brachytron pratense*, Groene glazenmaker *Aeshna Viridis*, Vroege glazenmaker *Aeshna isoceles* ssp. *isoceles*
- Platwormen: *Bdellocephala punctata*
- Vaatplanten: Doorgroeid fonteinkruid *Potamogeton perfoliatus*, Glanzig fonteinkruid *Potamogeton lucens*, Groot blaasjeskruid *Utricularia vulgaris*, Krabbenscheer *Stratiotes aloides*, Langstengelig fonteinkruid *Potamogeton praelongus*
- Vissen: Ruisvoorn *Rutilus erythrophthalmus*, Snoek *Esox lucius*, Zeelt *Tinca tinca*
- Vogels: Zwarte stern *Chlidonias niger* ssp. *niger*

Van deze typische soorten komen in de Veluwerandmeren alleen Doorgroeid fonteinkruid, Ruisvoorn, Snoek en Zeelt ook werkelijk voor.

Maatregelen en potenties:

Voor de uitbreiding van het areaal en de verbetering van de kwaliteit van fonteinkruidevelden moet de waterkwaliteit voor (Doorgroeid) fonteinkruid gehandhaafd blijven. KRW maatregelen zullen een verdere verbetering van de waterkwaliteit waarborgen. De vraag is of dit niet verder ten gunste zal komen aan een uitbreiding van kranswieren en ten koste van het areaal fonteinkruiden.

6.2 Habitatrictlijn - soorten

De Veluwerandmeren zijn aangewezen voor bepaalde dier of plantensoorten van de Habitatrictlijn. Hieronder vallen:

- H1149 Kleine modderkruiper
- H1163 Rivierdonderpad
- H1318 Meervleermuis

In tabel 6.2 is de trend, de landelijke staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van het gebied in Nederland en de opgave opgenomen. Van geen van de soorten is iets bekend over trendmatige ontwikkelingen van het aantal. Alleen van de Kleine Modderkruiper is de landelijke staat van instandhouding gunstig, van de andere soorten is die matig ongunstig. Voor de Rivierdonderpad is de relatieve bijdrage van het Zwarte Meer groot, van de andere soorten gering. Voor alle soorten is een behoudsopgave gesteld.

.....
 Tabel 6.2
 Aangewezen soorten (uit LNV ontwerp-
 aanwijzingsbesluit)

HR	habitatsoort	trend ¹	SVI landelijk 2	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴
H1149	Kleine Modderkruiper	?	+	++	b
H1163	Rivierdonderpad	?	-	+	b
H1318	Meervleermuis	?	-	+	b

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN

? onzeker
 -- sterke afname
 - matige afname
 0 stabiel
 + matige toename
 ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
 - matig ongunstig
 + gunstig
 ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN DE LANDELIJKE DOELSTELLING

- Minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
 ++ Meer dan 15% van de Nederlandse soorten die in het gebied verblijven.

4) OPGAVE TEN AANZIEN VAN OPPERVLAK EN KWALITEIT VAN HET LEEFGEBIED

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
 u uitbreiding oppervlak leefgebied
 v verbetering kwaliteit leefgebied

H1149 Kleine Modderkruiper

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Kleine Modderkruipers is als doel gesteld het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied (voor behoud populatie). In de Veluwerandmeren zijn diverse waarnemingen bekend van de Kleine Modderkruiper. Het gebied vormt grotendeels geschikt habitat voor de Kleine Modderkruiper.

Maatregelen en potenties:

Kleine Modderkruipers leven in ondiep water en waterplantengebieden. Dit habitat komt voor in het hele gebied. Voor behoud moet het karakter van ondiep water met waterplanten in stand gehouden worden. Hierbij moet de waterkwaliteit gehandhaafd blijven. Maatregelen die uit de borging van de waterkwaliteit uit de KRW voortkomen, garanderen behoud van Kleine Modderkruipers. Andermaal moet de waterkwaliteit bewaakt worden.

Figuur 6.2.1
 Verspreiding van Kleine
 Modderkruiper en ligging van
 geschikt habitat

H1163 Rivierdonderpad

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Rivierdonderpad in de VeluweRandmeren is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. Rivierdonderpadden (soort *Cottus perifretum* en niet de oorspronkelijk bedoelde *Cottus rhenanus*) zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen maar sinds eind jaren negentig nemen ze weer af. Het gebied blijft belangrijk voor de soort. Om de soort te behouden is als doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied geformuleerd. Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp (A021) of grote karekiet (A298) is toegestaan.

Maatregelen en potenties:

Voor de behoudsdoelstelling moeten gunstige condities voor schelpdieren (m.n. driehoeksmosselen in relatie tot uitkomsten ANT) en harde substraten van dijkten zoveel mogelijk gehandhaafd blijven.

.....
 Figuur 6.2.2
 Verspreiding van Rivieronderpad en
 ligging van geschikt habitat

H1318 Meervleermuis

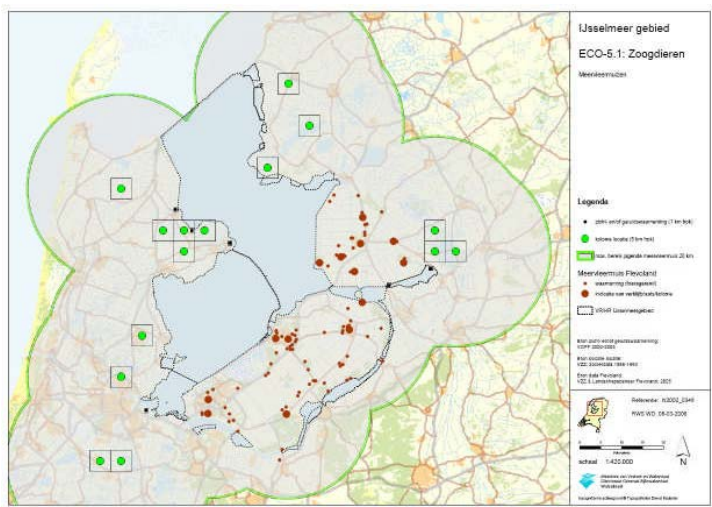
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor deze soort is een doelstelling geformuleerd voor behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied. De Meervleermuis gebruikt het hele IJsselmeergebied als foerageergebied. De VeluweRandmeren functioneren als foerageergebied van Meervleermuizen die overdag in gebouwen in de wijde omgeving verblijven (actieradius 10 km). Het gebied fungeert als foerageergebied van meervleermuizen die overdag in gebouwen in de wijde omgeving verblijven (actieradius 10 km). Dit betreffen verblijfplaatsen in onder andere Hierden, Hulshorst, Hoef, Kampen, Harderwijk, Elburg, Oostendorp, Dronten, Nijkerk, Watergoor en Oldebroek met tientallen dieren.

Maatregelen en potenties:

In 1999 heeft de Raad van Europa een actieplan uitgebracht voor de bescherming van de Meervleermuis. Uit dit actieplan blijkt dat er grote leemtes bestaan in onze kennis over de factoren die de populatiegrootte van de Meervleermuis bepalen. Bescherming van leefgebied van vleermuizen houdt in dat rekening moet worden gehouden met de winterverblijven, de zomerverblijven, de verbindingroutes en de voedselgebieden. In de omgeving van de VeluweRandmeren zou inzicht verzameld moeten worden over de ligging van betreffende locaties ten opzicht van elkaar. Hiervoor zijn de vereisten in het achterland (donkere aanliegroutes, ligging bomenrijen, dagverblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpskernen) met name van belang.

.....
 Figuur 6.2.3
 Verspreiding van Meervleermuizen en
 mogelijke actieradius

6.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in Veluwerandmeren

De Veluwerandmeren zijn aangewezen voor 2 soorten broedvogels, te weten Roerdomp en Grote Karekiet. Deze soorten komen voor in natuurgebieden. De huidige broedgebieden liggen vooral aan de zuidoevers van de Veluwerandmeren.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel (6.3a) zijn alle broedvogelsoorten waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied aangegeven (periode 1994-2003), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave.

Voor beide broedvogelsoorten van de Veluwerandmeren is de landelijke staat van instandhouding zeer ongunstig. Voor zowel Roerdomp als Grote Karekiet is uitbreiding van omvang en/of verbetering van de kwaliteit van het broedgebied als doel vereist. Van de Grote Karekiet is en het relatief belang van het Natura 2000 gebied binnen Nederland daarbij nog eens groot. Beide aan moerassen gebonden soorten zijn afhankelijk van voldoende schaal en kwaliteit van rietmoeras. Van de soorten is in de periode 1994-2003 geen duidelijke trend zichtbaar maar Grote Karekiet nam in deze periode niet af, zoals in de andere randmeren. Recentere informatie laat zien dat de Roerdomp in de periode 1989-2007 stabiele maar lage aantallen herbergt.

Sturende factoren

Uit een analyse van terreinkenmerken en de verspreiding van broedvogels in Zwarte Meer en Ketelmeer en Vossemeer blijkt dat de belangrijkste beperkende factoren bestaan uit de breedte van de waterrietzone, het rietareaal met water op het maaiveld en het aanbod aan overjarig riet (van der Hut et al. 2008).

De breedte van de waterrietzone is cruciaal voor de Grote Karekiet. Het rietareaal met water op maaiveld is cruciaal voor Roerdomp. Het areaal overjarig riet (buiten de waterrietzone) is van belang voor de Roerdomp. Verder is rietlandbeheer bepalend voor het areaal overjarig riet.

Potenties en maatregelen

Voor de broedvogels waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen als N2000 gebied is de landelijke staat van instandhouding zeer slecht en gelden hersteldoelen. De soorten broeden in moerassen in de overgang van water naar land en in de oeverzone. Voor deze soorten moet middels inrichting en beheer worden gedoeld op uitbreiding van habitat waardoor meer ruimte beschikbaar komt voor de soorten zodat aantallen broedvogels kunnen toenemen. In het waterbeheer bestaan daarnaast kansen om ook aan de kwaliteit van de broedgebieden te sturen (peildynamiek, vrijer en seizoensgebonden waterpeil). Verder zijn er nog zoneringen van ruimtegebruik (door mensen en vogels) van belang die gunstig kunnen zijn voor doelrealisatie N2000.

Tabel 6.3a
Aangewezen broedvogels in de Veluwerandmeren, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel-aantal ⁵
A021	Roerdomp	?	--	-	u/v	5
A298	Grote Karekiet	?	--	+	u/v	40

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

? onzeker
-- sterke afname
- matige afname
0 stabiel
+ matige toename
++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig
- matig ongunstig
+ gunstig
? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;
/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;
s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regio-doel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten die in de gebieden van het IJsselmeergebied als broedvogel meedoen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 6.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regio doelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijngebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
 IJ IJsselmeer
 MM Markermeer
 KV Ketelmeer en Vossemeer
 ZM Zwarte Meer
 VR Veluwerandmeren
 EG Eemmeer en Gooimeer

- 2)
 b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
 u uitbreiding oppervlak leefgebied
 v verbetering kwaliteit leefgebied

A021 Roerdomp

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Roerdomp broedt in de oeverzones van de Veluwerandmeren. Voor de Roerdomp geldt een doelstelling voor de **uitbreiding** van de omvang en/of de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 5 broedparen. In dit deel van de randmeren is de Roerdomp een schaarse broedvogel. Met name het Drontermeer herbergt jaarlijks enkele paren. In de periode 1987-1997 fluctueerde het aantal paren tussen 1 en 8. In 2001-2007 werden gemiddeld iets meer dan 3 paren geteld. Dit onderstreept de noodzaak voor een verbeteropgave voor kwaliteit en draagkracht van het gebied voor deze soort. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio randmeren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Voor de Roerdomp zijn extra maatregelen noodzakelijk. Als **doelopgave** is gesteld dat er uitbreiding moet worden gerealiseerd van broedgelegenheid. In de Veluwerrandmeren is voor herstel een groter areaal rietland met water op maaiveld vereist. Om dit te realiseren is maaiveldverlaging of opzetten waterpeil nodig waarbij vanaf het voorjaar langdurig water in de lagere terreindelen van het rietareaal blijft staan. Van der Hut et al. (2008) hebben een scenario uitgewerkt waarbij voldoende draagkracht ten behoeve van de doelopgave van Roerdomp ontstaat. De oeverzone van betreffende gebieden moet daarvoor aan de volgende randvoorwaarden voldoen:

1. overjarige rietzomen hebben een breedte van minimaal 50 meter en grenzen bij voorkeur aan waterrietzones van het meer, sloten en poelen.
2. een achtjarig cyclisch maaibeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak waarbij delen tot 7 jaar oud worden.
3. in een groot deel van voorjaar en zomer water op maaiveld in de zone van cyclisch maaibeheer.

.....
Figuur 6.3.1
Verspreiding van broedende
Roerdampen in de onderzochte plots

A298 Grote Karekiet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Grote Karekiet is het doel behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 40 paren. De Grote Karekiet is van oudsher broedvogel van de uitgestrekte rietkragen. Een telling in 1982 leverde 56 broedparen op en rond 1990 bedroeg het aantal 29 (1989-90). In de perioden 1999-2003 en 2007-2008 bedroegen de aantallen respectievelijk 15-20 en 30-35. Gemiddeld waren er tussen 2002 en 2007 23 territoria. Hoewel voor jaren 2007 en 2008 weer iets meer (30-35) paren (gebaseerd op informatie uit aanwijzingsbeluizen) zijn genoemd is het gewenste doelniveau is dus nog niet bereikt en dat onderstreept de gestelde verbeteropgave. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is herstel van de populatie op een relatief hoog niveau gewenst. Het doelniveau is gesteld op 40 omdat de uitgestrekte rietkragen (inclusief waterriet en oud riet) daarvoor op grond van de situatie in de jaren tachtig én recente

ontwikkelingen voldoende draagkracht moeten kunnen leveren. Dit is voldoende voor een sleutelpopulatie

Maatregelen en potenties:

Het gebied heeft momenteel onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Extra maatregelen zijn nodig om de behoudsdoelstelling voor 40 broedparen te behalen. Het gebied dient geschikter te worden voor deze soort. Om de draagkracht op te krikken moeten waterrietvegetaties gerevitaliseerd worden maar kansen liggen vooral ook in het laten ontstaan van nieuwe waterrietgordels (van der Hut et al. 2008). Naar mogelijkheden hiervoor zou in de specifieke situatie in de Veluwerandmeren moeten worden gezocht. Het zou moeten gaan om een randlengte van en minste 10 km waar vitale waterrietranden kunnen ontstaan. De trage rietgroei in samenhang met het onnatuurlijke peilbeheer is hierbij een knelpunt. Een natuurlijker peilverloop waarbij het peil gedurende het voorjaar en de zomer uitzakt, brengt rietgroei van voldoende omvang op gang. Perspectief hierop komt echter pas op zijn vroegst in beeld bij de voorbereidingen voor een nieuw peilbesluit in 2013.

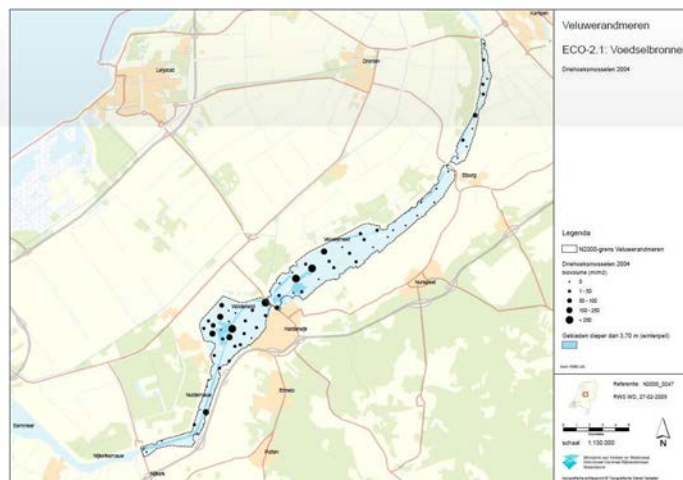
.....
 Figuur 6.3.2
 Verspreiding van broedende Grote
 Karekieten in de onderzochte plots

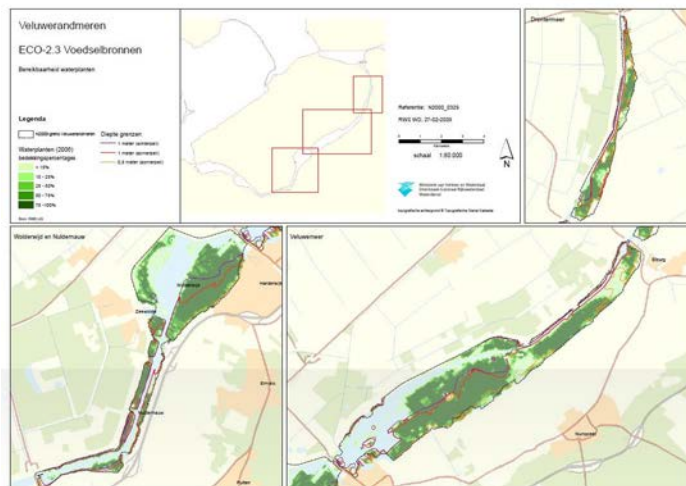
6.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

Deelsystemen met sleutelsoorten
 De Veluwerandmeren zijn aangewezen voor 16 soorten trekvogels (tabel 6.4). Het watersysteem van de Veluwerandmeren wordt gekarakteriseerd door twee belangrijke deelsystemen die sterk aan elkaar gerelateerd zijn. Het deelsysteem bodemfauna is belangrijk omdat hieraan grote watervogelwaarden (in termen van aantallen) gekoppeld zijn. Het deelsysteem waterplanten is het belangrijkste vanwege de daarvan afhankelijke concentraties van herbivore watervogels.

Figuur 6.4.1
Verspreiding van Driehoeksmossels

Figuur 6.4.2
Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

De VeluweRandmeren zijn aangewezen voor visetende watervogels als Fuut, Aalscholver, Grote Zilverreiger, Lepelaar, Nonnetje en Grote Zaagbek. De belangrijkste bodemfauna-eters zijn Kuifeend en Brilduiker en Tafeleend en Meerkoet (beide deels waterplantenet). De herbivore watervogels herbergen de grootste aantallen in de VeluweRandmeren met o.a. Kleine Zwaan, Krooneend, Tafeleend en Meerkoet. Een andere herbivoor is de Smient maar die gebruikt het gebied vrijwel uitsluitend als rustgebied en slaapplek en foerageert op graslanden buiten het gebied. Andere watervogels zijn Krakeend en Pijlstaart (deels waterplantenet) en Slobeend.

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor de VeluweRandmeren zijn aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de staat van instandhouding, de

relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. De meeste soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is en waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot is zijn juist specifiek soorten van het watersysteem van de randmeren. Dit geldt onder andere voor Fuut, Kleine Zwaan, Krooneend, Tafeleend, Kuifeend, Nonnetje en Meerkoet. Hiervan is het belang van het gebied voor Krooneend en Tafeleend het grootst. De meeste aan het watersysteem van de Veluwerandmeren gekoppelde vogelsoorten zijn afhankelijk van waterplantenarealen. Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 nemen de meeste soorten toe. Van de soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding goed is, is het belang van de Veluwerandmeren gering.

Tabel 6.4

Aangewezen niet-broedvogels in de Veluwerandmeren, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk ²	relatieve bijdrage ³	opgave ⁴	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	+	-	+	b	400
A017	Aalscholver	?	+	-	b	420
A027	Grote Zilverreiger	?	+	s+	b	40
A034	Lepelaar	++	+	-	b	3
A037	Kleine Zwaan	?	-	+	b	120
A043	Smient	++	+	-	b	3.500
A051	Krakeend	++	+	-	b	280
A054	Pijlstaart	+	-	-	b	140
A056	Slobeend	?	+	-	b	50
A058	Krooneend	++	-	+++	b	30
A059	Tafeleend	+	--	++	b	6.600
A061	Kuifeend	++	-	+	b	5.700
A067	Brilduiker	++	+	+	b	220
A068	Nonnetje	++	-	+	b	60
A070	Grote Zaagbek	?	--	-	b	50
A125	Meerkoet	++	-	+	b	11.000

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig

- matig ongunstig

+ gunstig

? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;

- s Gebied heeft alleen een slaapplaatsfunctie;
- /s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaapplaats;
- s/ Bijdrage van het gebied als slaapplaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

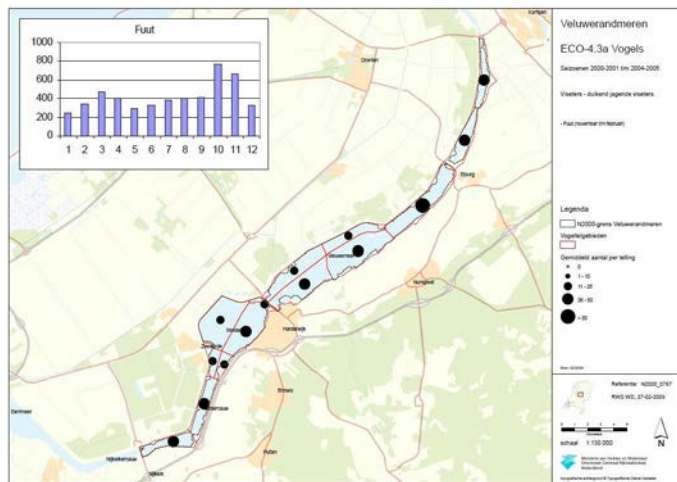
Voor de Fuut geldt als doel behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 400 vogels (seizoensgemiddelde). Tussen 2002 en 2007 werden gemiddeld ruim 440 Futen geteld. De behoudsopgave wordt dus gemakkelijk gerealiseerd.

Aantallen Futen zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De Veluwerandmeren leveren één van de grootste bijdragen in Nederland. De soort is het hele jaar present, met pieken in oktober-november en maart. Midden jaren tachtig is de populatie toegenomen in samenhang met verbetering van de visstand (doorbreken dominantie grote brasem, meer kleine vis). Daarna was de populatiegrootte min of meer stabiel, met wel een zeer sterke toename in het Dronter-/Veluwemeer in 2002. Behoud van de huidige situatie is voldoende. De waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Gezien de toename van Futen vanaf de jaren tachtig, die ook recent nog lijkt door te gaan zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud dient de draagkracht (kleine vis) minimaal op het huidige niveau gehandhaafd te blijven

Figuur 6.4.3
Verspreiding van Futen

A017 Aalscholver

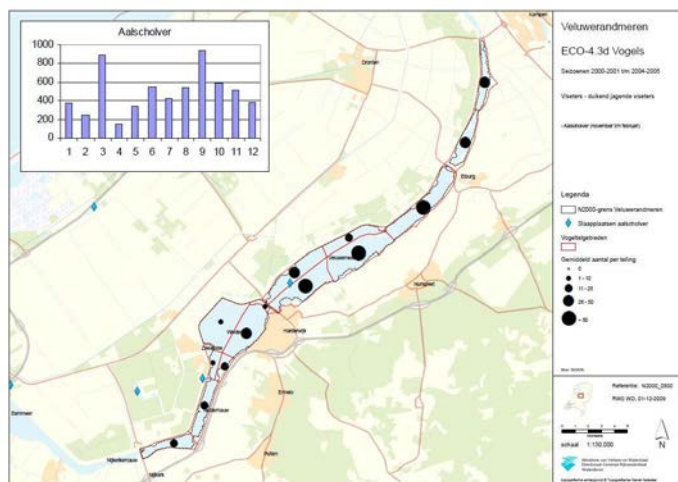
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Aalscholwers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 420 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met een gemiddeld aantal van ruim 720 Aalscholwers in de Veluwerandmeren over de jaren 2002-2007 is het bereiken van deze behoudsopgave geen enkel probleem. Het gebied heeft voor de Aalscholver met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageefunctie. De soort is het hele jaar present, met een piek in september en maart (soms in juni als broedvogels uit de kolonies van Markermeer uitwijken naar de randmeren waaronder de Veluwerandmeren. Er zijn relatief lage populatiedichtheden in Drontermeer en Nuldernauw. Midden jaren tachtig is de populatie toegenomen in samenhang met verbetering van de visstand. Er trad een tijdelijke afname op in 1998-2000 met daarna een herstel. Aantallen fluctueren door het groepsgewijs voorkomen, in relatie tot de windrichting en de ligging van de kolonies (met name Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen). Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

De aantallen namen na het herstel aan het begin van de eeuw recent verder toe. Gezien deze toename zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud dient de draagkracht (kleine en middelgrote vis) minimaal op het huidige niveau gehandhaafd te blijven.

Figuur 6.4.4
Verspreiding van foeragerende en
rustende Aalscholwers en ligging
slaappleatsen

A027 Grote Zilverreiger

Beschrijving huidige situatie en doelen:

De Grote Zilverreiger heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensmaximum). Gemiddeld zijn in 2002-2007 tijdens de overdag uitgevoerde tellingen slechts 8 vogels geteld, maar het gestelde doelaantal van 40 heeft betrekking op het aanwezige seizoensmaximum op de slaappleats. Het blijft daarom nog onduidelijk hoe gemakkelijk het is om de gestelde behoudsopgave te behalen.

Aantallen Grote Zilverreigers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaappleats. De Veluwerandmeren leveren één van de grootste bijdragen in Nederland. Foeragerende vogels kwamen aanvankelijk alleen in het Drontermeer voor en dan vooral in het voorjaar, recent treedt een verschuiving op naar het najaar, met een sterke piek in november en in het Drontermeer al in augustus. Bij Polsmaten en bij het Oever (Hulsthorst) worden regelmatig Grote Zilverreigers waargenomen. Er zijn zover bekend geen slaappleatsen gevestigd. Aantallen zijn sterk toegenomen. Er bestaat een relatie met de groeiende kolonie in de Oostvaardersplassen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de toename zijn extra maatregelen niet nodig. Het handhaven van rust in luwe ondiepe gebieden (foerageergebied) is gewenst om verstoring te voorkomen.

.....
 Figuur 6.4.5
 Ligging van luwe en ondiepe zone als
 geschikt foerageergebied voor Grote
 Zilverreigers

A034 Lepelaar

Beschrijving huidige situatie en doelen:

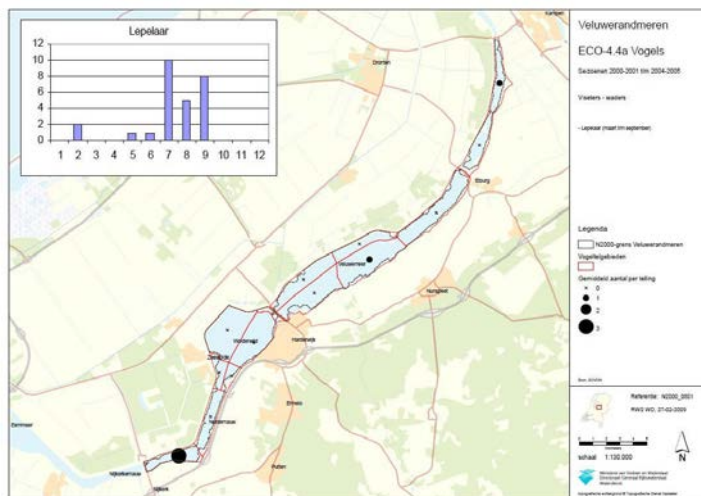
De Lepelaar heeft als doel behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3 vogels (seizoensgemiddelde). Gezien de gemiddeld 6 in de Veluwerandmeren aanwezige Lepelaars gedurende de jaren 2002-2007 zal het bereiken van de behoudsopgave niet voor problemen zorgen.

Het gebied heeft voor de Lepelaar met name een functie als foerageergebied. Er treedt een piek in aantallen op omstreeks augustus. Sinds 2002 zijn de aantallen plotseling sterk toegenomen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de toename zijn extra maatregelen niet nodig. Het handhaven van rust op belangrijke locaties als Polsmaten en andere ondiepe gebieden (foerageergebied) is gewenst om verstoring te voorkomen.

Figuur 6.4.6
Verspreiding van Lepelaars

A037 Kleine Zwaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

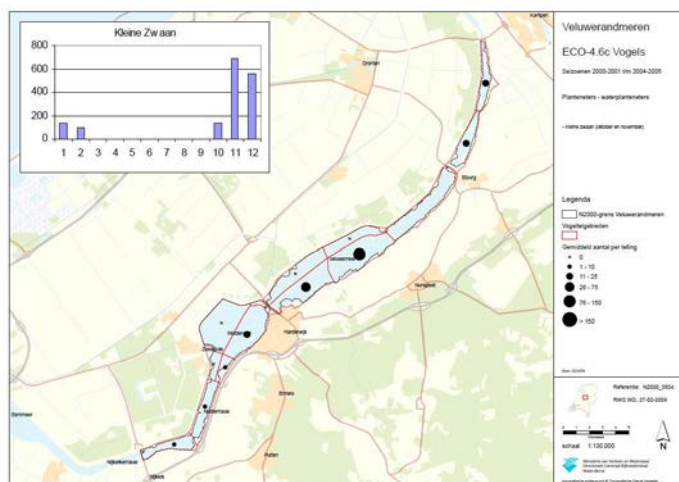
Het doel voor de Kleine Zwaan is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 120 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld werden over de jaren 2002-2007 ruim 215 exemplaren in het gebied vastgesteld, hetgeen aangeeft dat er voornamelijk geen knelpunten zijn voor het bereiken van de behoudsopgave.

Aantallen Kleine Zwanen zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied (kranswieren) en als slaappleaats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. Tot voor kort leverde het gebied VeluweRandmeren de grootste bijdrage in Nederland, en het levert nu nog één van de grootste bijdragen, samen met Arnhemmeer en het Lauwersmeer. De Kleine Zwaan was de enige aquatisch foeragerende herbivore soort die in de jaren zeventig en tachtig in aantallen van betekenis voorkwam. De soort was in de jaren 1995-1998 in verhoogde aantallen aanwezig in samenhang met een sterke toename van het areaal waterplanten, maar is daarna teruggevallen tot het niveau van daarvoor, in samenhang met een afname van de internationale populatieomvang, en mogelijk als gevolg van concurrentie met Knobbelswanen. Vooral later in het seizoen wordt op het omliggende grasland (met name oude landzijde) gefoerageerd. Behoud van de huidige situatie is voldoende. De waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

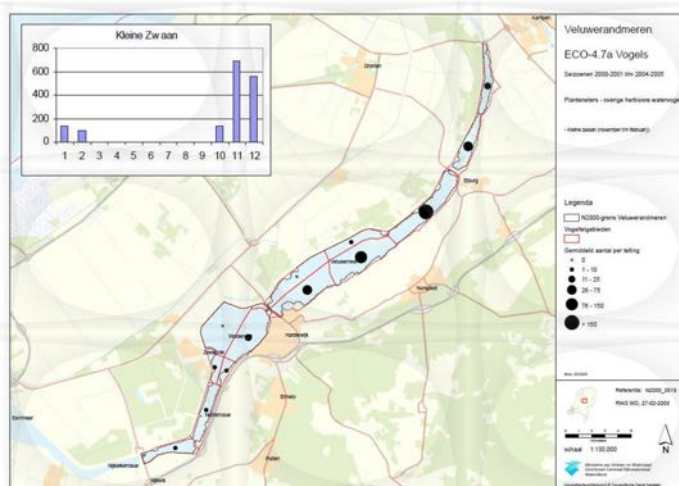
Maatregelen en potenties:

Voor behoud moet het areaal ondiepe kranswieren en fonteinkruident (< 90 cm diepte) in Wolderwijd en Veluwemeer gehandhaafd blijven. Het bewaken van de waterkwaliteit (N en P) voldoet. Daarvoor moet wel gezorgd worden dat zandwinning gereguleerd wordt en dat rust in herfst en winter nagestreefd wordt. Onduidelijk is in hoeverre Knobbelswanen 's zomers van de kranswieren en fonteinkruident eten en zo ja, hoe groot de concurrentie werkelijk is. Mogelijk is de graasdruk door Knobbelswanen zo groot dat het voedselaanbod voor Kleine Zwanen, tegen de tijd dat ze aankomen uit de broedgebieden, al onder de 'giving up density' zit.

.....
 Figuur 6.4.7a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Kleine Zwanen

.....
 Figuur 6.4.7b
 Verspreiding van overwinterende
 Kleine Zwanen

A050 Smient

Beschrijving huidige situatie en doelen:

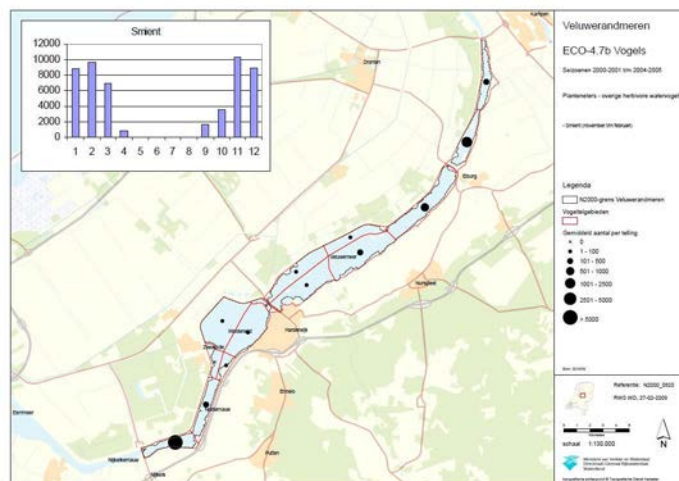
Voor Smienten is behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.500 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In de jaren 2002-2007 waren gemiddeld niet minder dan 5.030 vogels in het gebied aanwezig, zodat geconcludeerd kan worden dat het behalen van de behoudsopgave geen enkel probleem vormt. Het gebied heeft voor de Smient met name een functie als slaapplek en als foerageergebied. De draagkrachtschatting heeft betrekking op beide functies. De soort is een wintergast, vooral aanwezig van november-maart en sterk geconcentreerd in het Nuldernaau, vooral sinds de aanleg van de geleidingsdam voor de monding van de schuitenbeek en het daarbij behorende natuurontwikkelingsgebied (aantallen van internationale betekenis, maar voorlopig eenmalig). Er wordt enigszins gevoerageerd op waterplanten in zeer ondiepe gebieden, maar er is ook een relatie met natte graslanden in de omgeving, met name Nuldernaau-Arkemheen. Behoud van de huidige

situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename (die ook recent nog doorgaat) zijn geen extra maatregelen nodig. Het handhaven van rust overdag (okt-mrt) is voorlopig voldoende. Daarnaast is aandacht voor blijvende geschiktheid grasland als foerageergebied gewenst.

Figuur 6.4.8
Verspreiding van Smienten

A051 Krakeend

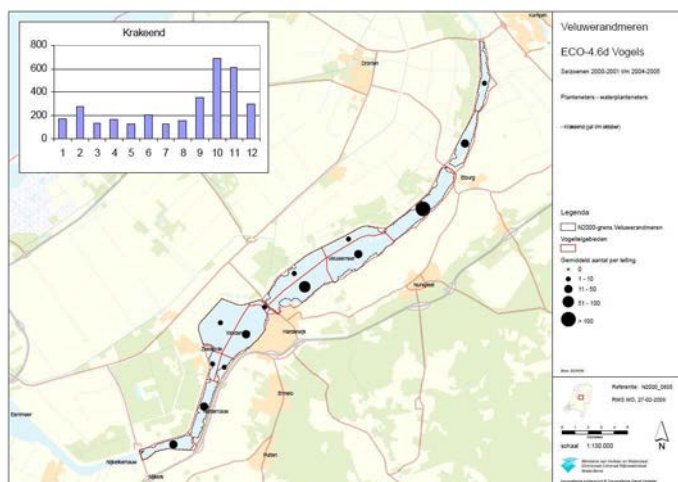
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 280 vogels (seizoensgemiddelde). Met gemiddeld ruim 430 vogels in de periode 2002-2007 is het bereiken van de behoudsopgave voornamelijk geen enkel probleem. Aantallen Krakeenden zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, maar vooral in het najaar (september-november). Aanvankelijk was de Krakeend relatief schaars in het Drontermeer, maar dat is recent ingelopen. Er is sprake van een doorgaande toename, zoals overal in Nederland. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename (ook in recente jaren) zijn geen extra maatregelen nodig. KRW maatregelen zorgen voor verbetering waterkwaliteit en dus voor meer waterplanten die ten gunste zullen komen aan de draagkracht voor Krakeenden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen is van belang voor Krakeenden (vooral als ze in de rui zijn).

Figuur 6.4.9
Verspreiding van Kraakeenden

A054 Pijlstaart

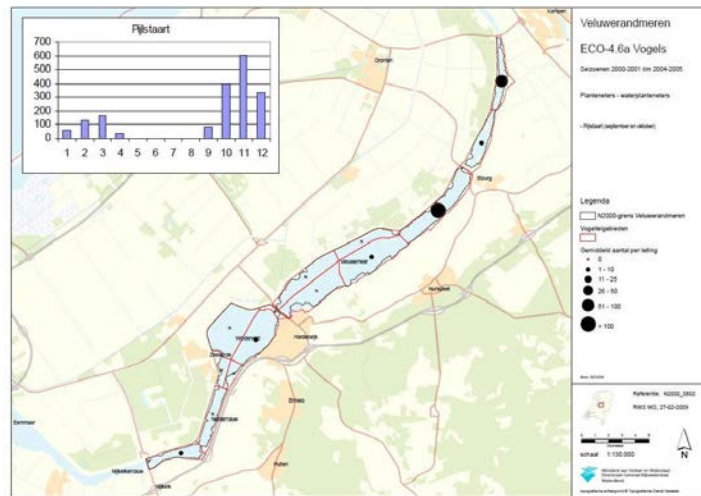
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Pijlstaarten is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 140 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. In 2002-2007 waren gemiddeld zo'n 180 vogels in de Veluwevlamers aanwezig, voldoende om de behoudsopgave als gemakkelijk realiseerbaar te beschouwen. Aantallen Pijlstaarten zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral aanwezig in oktober en november met een kleine voorjaarspiek in maart. De Pijlstaart was in de jaren zestig zeer talrijk, maar verdween toen de aangrenzende polder in cultuur werd gebracht en keerde terug in de jaren negentig in veel kleinere aantallen, om te foerageren op de herstelde kranswervegetatie. Tot voor kort was de soort sterk geconcentreerd in het Veluwemeer, recent (sinds 2000) komt deze in vergelijkbare dichtheden voor in het Drontermeer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename (ook in recente jaren) zijn geen extra maatregelen nodig. KRW maatregelen zorgen voor verbetering waterkwaliteit en dus voor meer waterplanten die ten gunste zullen komen aan de draagkracht voor Pijlstaarten. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen is van belang.

.....
 Figuur 6.4.10
 Verspreiding van waterplantenetende
 Pijlstaarten

A056 Slobeend

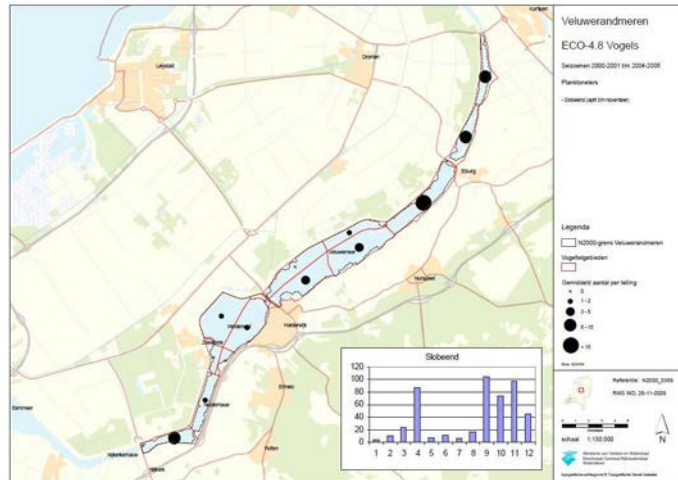
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Slobeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 50 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met een gemiddeld aantal aanwezige vogels van 49 in de periode 2002-2007 is de behoudsopgave voor de Slobeend in de VeluweRandmeren niet zonder enige slag of stoot veilig gesteld. Het gebied heeft voor de Slobeend met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral aanwezig van september tot en met december, waarbij de piek is verschoven van november naar september en recent is er ook weer een kleinere voorjaarspiek in april. De Slobeend is relatief talrijk in het noordelijk Veluwemeer en het Drontermeer, maar ook in het Nuldernauw. Slobeenden hebben minder sterk gereageerd op het ecologisch herstel dan andere soorten. Er is sprake van een licht doorgaande toename, maar met vrij grote fluctuaties. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Hoewel geen verbeteropgave is aangemerkt dient de draagkracht van zoöplankton en kleine bodemfauna behouden te blijven. Zolang het aantal boven het doelaantal blijft, zijn geen extra maatregelen nodig. KRW maatregelen zorgen via het verbeteren van de waterkwaliteit waarschijnlijk voor een verdere vergroting van de draagkracht. Het verbeteren van rust op ondiep open water in de nazomer zal gunstig zijn voor Slobeenden.

.....
 Figuur 6.4.11
 Verspreiding van Slobeenden

A058 Krooneend

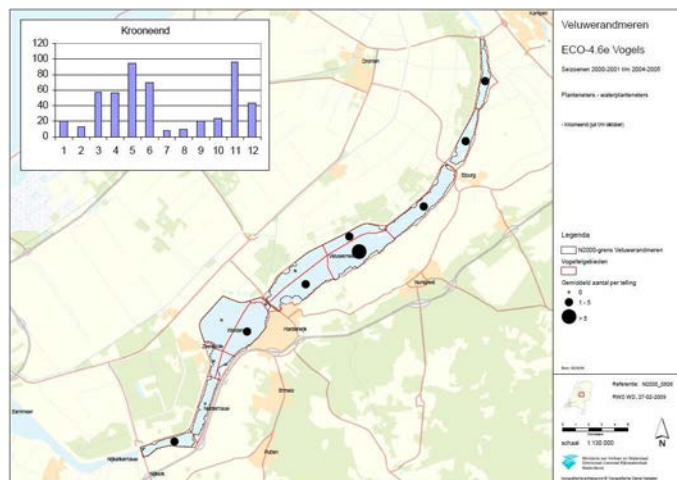
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Krooneenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 30 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Gemiddeld waren er in 2002-2007 58 exemplaren in de VeluweRandmeren aanwezig. De behoudsopgave kan dan ook gemakkelijk gerealiseerd worden. Aantallen Krooneenden zijn van grote nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert één van de grootste bijdragen in Nederland (met Gouwzee en Vechtplassen). Vanaf de laatste jaren van de vorige eeuw is de populatie sterk toegenomen, in reactie op ecologisch herstel (toename kranswieren), en de soort is tegenwoordig jaarrond aanwezig, met hoogste aantallen in maart tot en met juni en november. De Krooneend verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud moet het areaal ondiepe kranswieren en fonteinkruiden in Wolderwijd en Veluwemeer gehandhaafd blijven. Het bewaken van de waterkwaliteit (N en P) voldoet. Daarvoor moet wel gezorgd worden dat zandwinning gereguleerd wordt en dat rust in herfst en winter nagestreefd wordt.

Figuur 6.4.12
Verspreiding van Krooneenden

A059 Tafeleend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.600 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met een gemiddeld aantal van 8.455 vogels over de periode 2002-2007 is het bereiken van de behoudsopgave vooralsnog gemakkelijk. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren (H3140) is toegestaan. Dit lijkt echter een sterk theoretisch voorbehoud, gezien het feit dat Tafeleenden in de VeluweRandmeren juist gretig van dit habitatype gebruik maken.

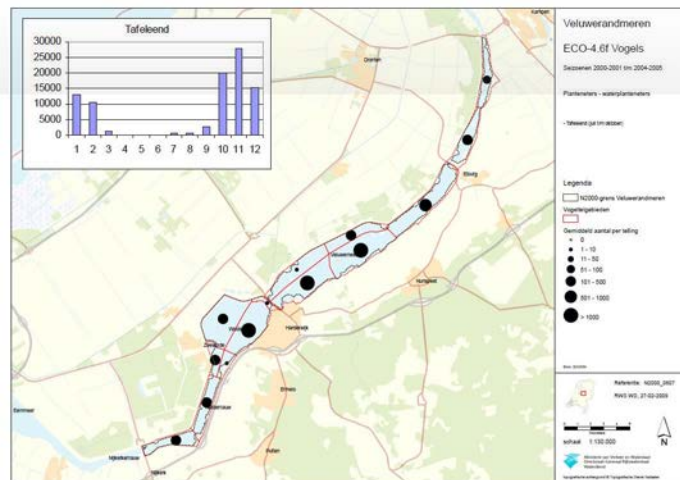
Aantallen Tafeleenden zijn van internationale en grote nationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert de grootste bijdrage in Nederland. De soort is vooral aanwezig in oktober tot en met februari, met een sterke piek in november. De populatie is sterk toegenomen tussen 1992 en 1998 als reactie op het ecologisch herstel en het groeiende voedselaanbod van kranswieren en driehoeksmosselen. Aanvankelijk kwamen relatief lage dichtheden voor in het Drontermeer en Nuldernaauw, later zijn ook daar de aantallen toegenomen tot 1998. Sindsdien fluctueren de aantallen Tafeleenden jaarlijks licht maar zonder duidelijke trend. De toename in de VeluweRandmeren ging samen met een forse afname in het Markermeer en IJsselmeer, terwijl de totale aantallen in het IJsselmeergebied constant bleven (bij een landelijk dalende trend). Afname van huidige aantallen is toegestaan wanneer verdere verbetering van de waterkwaliteit via uitbreiding van kranswier op grotere diepte ten koste gaat van de beschikbaarheid van driehoeksmosselen. Omdat echter Tafeleenden in de VeluweRandmeren veel meer op waterplanten foerageren dan op mosselen, is dit voorbehoud niet zo relevant.

Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is, gezien de lokale aantalsontwikkelingen in de VeluweRandmeren, stellig niet gelegen in dit gebied.

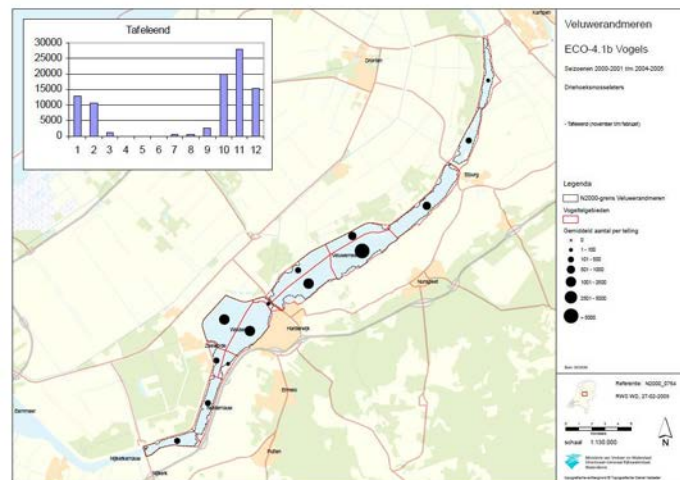
Maatregelen en potenties:

De Tafeleenden uit het najaar (oktober) verblijven in alle delen van de Veluwerandmeren (van Drontermeer tot Nuldernauw) waar ze waarschijnlijk hoofdzakelijk kranswieren en fonteinkruiden eten. De overwinterende Tafeleenden (november-februari) verspreiden zich nadrukkelijker in het Veluwemeer en Wolderwijd. Deze vogels eten mogelijk driehoeksmossels. Voor behoud moet de draagkracht (consumeerbare mosselen en waterplanten) op peil gehouden of vergroot worden (mosselen). De resultaten uit de ANT-studies voor IJsselmeer en Markermeer kunnen bijdragen aan het inzicht hoe de draagkracht voor driehoeksmosseleeters vergroot kan worden.

Figuur 6.4.13a
Verspreiding van waterplantenetende
Tafeleenden

Figuur 6.4.13b
Verspreiding van overwinterende
Tafeleenden

A061 Kuifeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

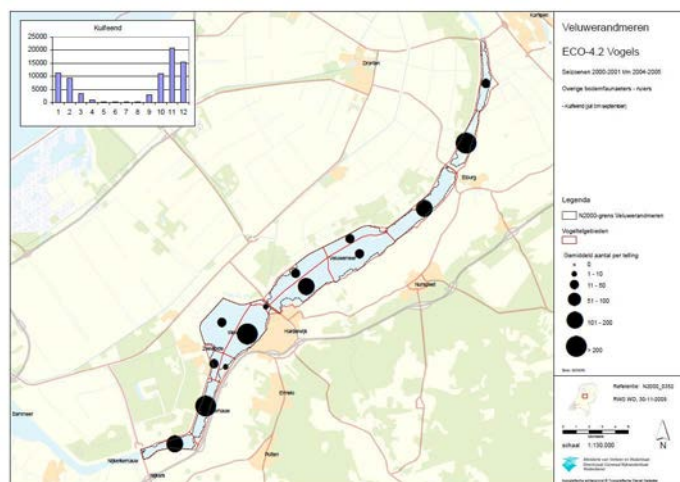
Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 5.700 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met gemiddeld ruim 7.600

vogels in 2002-2007 levert het bereiken van de behoudsopgave dus voorsnog geen problemen op. Enige achteruitgang in omvang foerageergebied ten gunste van kranswierwateren (H3140) is toegestaan. Aantallen Kuifeenden zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is aanwezig van september tot en met maart, met een sterke piek in november. De Veluwerandmeren leveren in Nederland de grootste bijdrage na het Markermeer & IJmeer en IJsselmeer. Er komen relatief hoge dichtheden voor in Wolderwijd en Nuldernauw. Omdat 's nachts gefoerageerd wordt, leveren deze gebieden als foerageergebieden niet noodzakelijkerwijs ook de grootste bijdragen (uitwisseling met Veluwemeer). Overdag wordt afhankelijk van de wind ook gerust in het Harderbroek. In de jaren negentig is de populatie sterk toegenomen in respons op ecologisch herstel, vooral toen midden jaren negentig de driehoeksmosselen terugkeerden. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd. Als verdere verbetering van de waterkwaliteit via uitbreiding van kranswier op grotere diepte ten koste gaat van de beschikbaarheid van driehoeksmosselen, is enige afname die daarmee verband houdt aanvaardbaar.

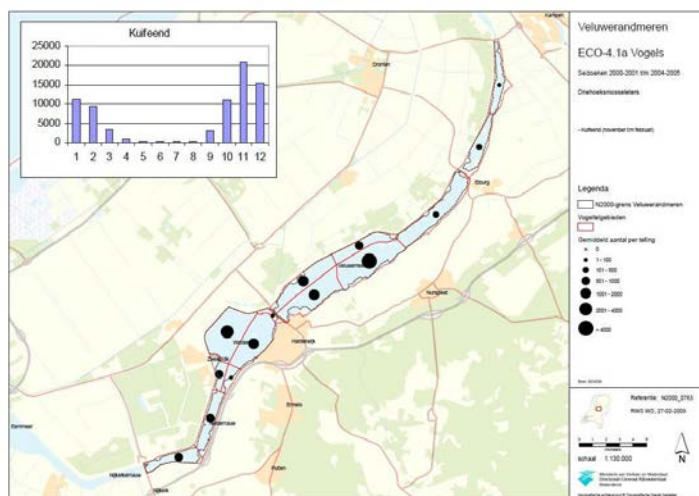
Maatregelen en potenties:

Gezien de toename (ook recent) van het aantal zijn geen extra maatregelen nodig om het doel te halen. Voor doelrealisatie moet de draagkracht (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) worden behouden. Geplande KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit) zullen bijdragen aan een grotere draagkracht en daarnaast kan aangesloten worden op de resultaten van de ANT studies (adviezen voor beheer van IJsselmeer en Markermeer).

Figuur 6.4.14a
Verspreiding van ruiende Kuifeenden

.....
 Figuur 6.4.14b
 Verspreiding van overwinterende
 Kuifeenden

A067 Brilduiker

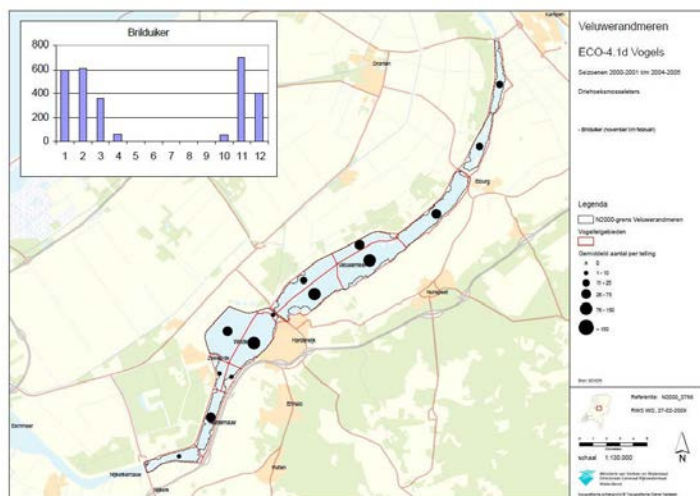
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Brilduikers geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 220 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld werden er in 2002-2007 21 vogels in de Veluwezoom waargenomen, waarmee de behoudsopgave nog precies gehaald wordt. Aantallen Brilduikers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is wintergast van oktober tot en met april. De populatie is sterk toegenomen sinds midden jaren negentig. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

Gezien de toename zijn extra maatregelen niet nodig. Om het doelaantal te behouden moet de draagkracht op open water (mosselen) minstens gehandhaafd blijven op het huidig niveau, evenals dat van andere voedsel voor Brilduikers (overige benthos). De uitkomsten van de ANT-studies moeten inzicht geven in de haalbaarheid van hogere doelaantallen en de effecten van mogelijke maatregelen die de draagkracht kunnen vergroten (van zowel mosselen als overige bodemfauna als voedsel). Waar dat om de voedselvoorraad van driehoeksmosselen gaat, liften andere belangrijke driehoeksmossel-eters (zoals overwinterende Tafelenden en Kuifeenden) dan mee met het nemen van beheersmaatregelen die de draagkracht vergroot. In elk geval moeten rust, ruimte en openheid bewaard blijven.

Figuur 6.4.15
Verspreiding van Brilduikers

A068 Nonnetje

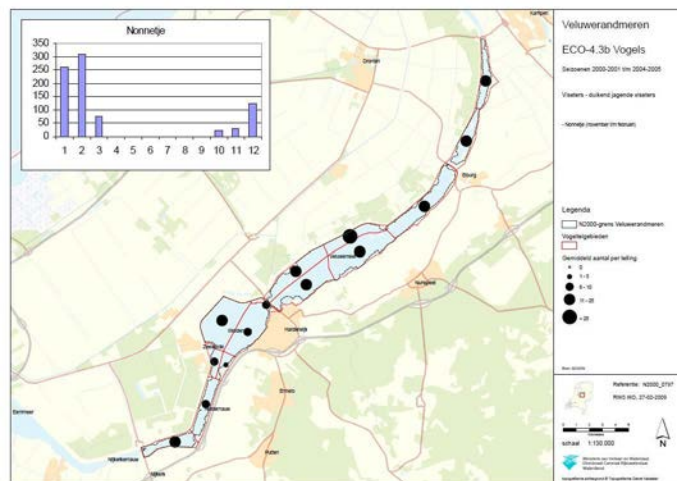
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Nonnetjes geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 60 vogels (seizoensgemiddelde). Daar er gemiddeld over de jaren 2002-2007 75 vogels aanwezig waren, is het bereiken van de behoudsopgave nog geen probleem. Aantallen Nonnetjes zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De Veluwevriendmeren leveren, na het IJsselmeer en het Markermeer & IJmeer, de grootste bijdrage in Nederland. De soort is sterk geconcentreerd aanwezig in de wintermaanden december tot en met maart en komt min of meer evenredig verdeeld over het gebied voor. In de jaren negentig was er sprake van een sterke doorgaande toename, mogelijk in relatie tot de bredere voedselkeus dan alleen vis en veranderingen in bodemfauna (korfmosselen). De landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is gebaseerd op de verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Gezien de toename (ook in recente jaren) zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud is het handhaven van de draagkracht (consumptie kleine vis) voldoende.

Figuur 6.4.16
Verspreiding van Nonnetjes

A070 Grote Zaagbek

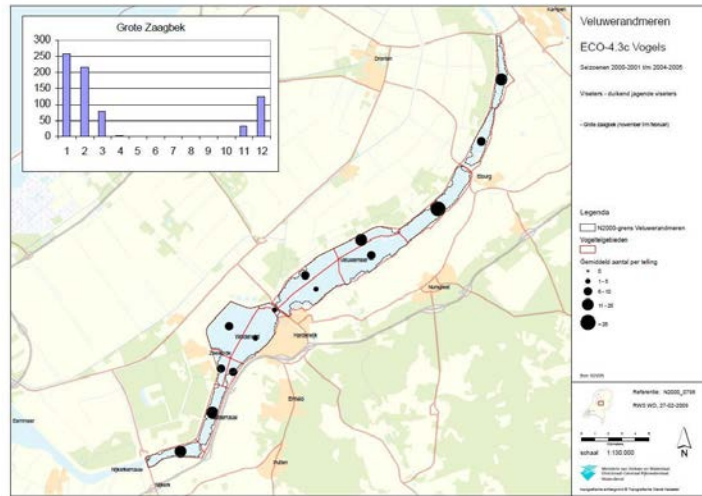
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Grote Zaagbekken is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel gesteld, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 50 vogels (seizoensgemiddelde). Met gemiddeld bijna 70 vogels in het gebied over de periode 2002-2007 komt het bereiken van deze behoudsopgave nog niet in gevaar. Aantallen Grote Zaagbekken zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De Veluwevloedgebieden leveren één van de grootste bijdragen in Nederland. De soort is sterk geconcentreerd aanwezig in de wintermaanden december tot en met maart, lange tijd met relatief hoge dichtheden in het Drontermeer. Midden jaren tachtig zijn de aantallen toegenomen in samenhang met verbetering van de visstand, met daarna fluctuerende aantallen. De landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is gebaseerd op de afname en verslechterde voedselsituatie voor viseters in het IJsselmeer. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Zolang het gemiddelde aantal boven het doelaantal ligt zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud is het handhaven van de draagkracht (consumptie kleine vis) voldoende.

Figuur 6.4.17
 Verspreiding van Grote Zaagbek

A125 Meerkoet

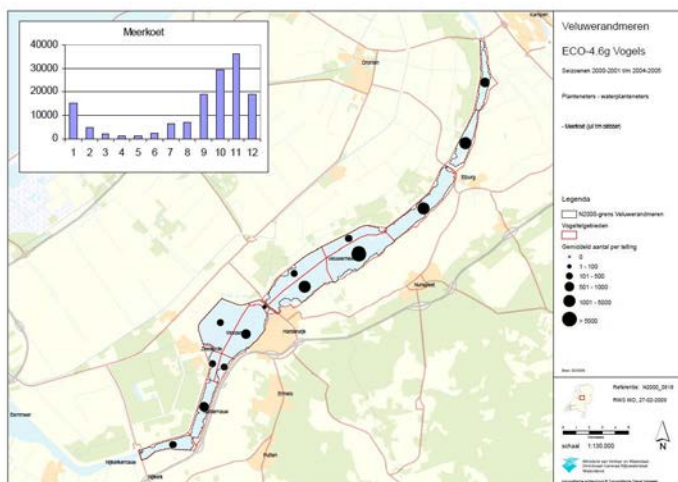
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 11.000 vogels (seizoensgemiddelde). Omdat er in 2002-2007 gemiddeld ruim 14.000 vogels in het gebied werden vastgesteld, luidt de conclusie dat de gestelde behoudsopgave niet in gevaar is. Aantallen Meerkoeten zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het gebied levert de grootste bijdrage in Nederland. Hoogste aantallen zijn aanwezig in september tot en met januari, waarbij eerst op kranswieren gevoerd kan worden en daarna op driehoeksmosselen. De populatie is sterk toegenomen in respons op ecologisch herstel en toenemend aanbod van deze twee voedselbronnen. Aanvankelijk kwam de soort sterk geconcentreerd voor in het Veluwemeer, waar het herstel voorop liep, later ook in de andere delen van het gebied. Anders dan bij Kuifeend en Tafeleend gaat de toename niet zozeer samen met afname elders in het IJsselmeergebied, zodat het totaal in het hele gebied evenzeer is toegenomen. Wel is in de overige zoete rijkswateren (rivierengebied) sprake van een duidelijke afname in de jaren negentig. Sinds 1998 zijn aantallen stabiel tot fluctuerend. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

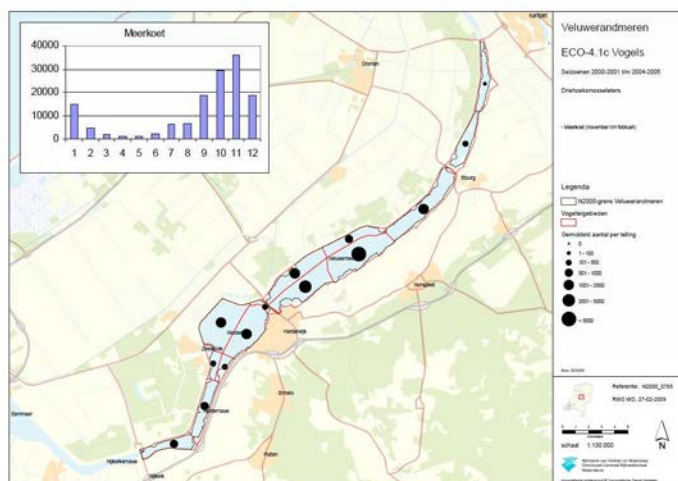
Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename (ook in recente jaren) zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud is het handhaven van de draagkracht (waterplanten en driehoeksmosselen) voldoende.

.....
 Figuur 6.4.18a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 6.4.18b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

6.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied Veluwerandmeren is 1 Staats- en/of Beschermde Natuurmonumenten opgenomen (tabel 6.5).

Tabel 6.5

Beschermde natuurmonumenten in de Veluwerandmeren

SN Drontermeer (N/982085, Strct. 1998, nr. 133)

Staatsnatuurmonument Drontermeer

Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
H3140	Kranswierwateren	bb	Instandhouding Kranswiervelden	Identiek	
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	bb	Instandhouding velden van Schedefonteinkruid, Doorgroeid fonteinkruid en plaatselijk Gekroesd fonteinkruid / Instandhouding ondergedoken waterplanten	Liften mee	

Vogelrichtlijn: broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A298	Grote karekiet	uv	Grote karekiet	Identiek	

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A024	Lepelaar	bb	Lepelaar	Identiek	Kwam in 2005/06 niet voor
A037	Kleine zwaan	bb	Kleine zwaan	Identiek	
A059	Tafeleend	bb	Tafeleend	Identiek	
A061	Kuifeend	bb	Kuifeend	Identiek	
A067	Brilduiker	bb	Brilduiker	Identiek	
A068	Nonnetje	bb	Nonnetje	Identiek	
A070	Grote zaagbek	bb	Grote zaagbek	Identiek	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Riet, Mattenbies en enkele zeggensoorten	Geen aanvullende maatregelen	Allen in voorkomen gelijk gebleven
Instandhouding beplanting eilanden (Els, Populier, Wilg) en aanliggende verlandingszones	Geen aanvullende maatregelen	Algemene soorten. Allen in voorkomen gelijk gebleven.

Instandhouding plantensoorten op het eiland Abbert: Wilde kaardenbol, Rietorchis, Gevlekte orchis, Carex spicata x remota, Addertong, Kamvaren en Lage zegge	?	(geen gegevens)
Instandhouding duinachtige vegetatie eilanden: Duinriet, mossen en korstmossen	Geen aanvullende maatregelen	Duinriet is toegenomen.

De instandhouding van moeraspioniers op Abbert vergt gericht lokaal maaibeheer. Dat zou dus gewoon moeten kunnen plaatsvinden.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Porseleinhoen, Zomertaling, Baardmannetje, Rietzanger, Snor	Moerasvogels liften mee met N2000 doel voor Roerdomp	Kwamen alle tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Porseleinhoen laat landelijk een neutrale trend zien, Zomertaling een neutrale trend, Baardmannetje een dalende trend, Rietzanger een stijgende trend en Snor een stijgende trend.
Grasmus, Nachtegaal	Geen aanvullende maatregelen	Kwamen beide tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Grasmus laat landelijk een stijgende trend zien. Nachtegaal een neutrale trend.
Grutto, Wulp, Kluut, Bergeend	Geen aanvullende maatregelen	Grutto en Bergeend kwamen in 2005/06 voor. Wulp en Kluut niet. Voor de Grutto en Bergeend is de trend onduidelijk.
Op de eilanden zijn aangetroffen: Haas, Konijn, Bunzing, Hermelijn, Wezel, Bruine kikker, Gewone pad en Groene kikker	Geen aanvullende maatregelen	Alle soorten komen algemeen voor.
Instandhouding vissoorten als Snoekbaars, Baars, Pos, Blankvoorn, Brasem, Aal en Spiering	Liften mee	Eurytope zoetwatervis; liften mee met combinatie van KRW maatregelen (visserijbeperking en betere verbindingen)
Mogelijkheden scheppen voor Otter en Bever	Geen aanvullende maatregelen; liften mee met N2000 doel voor Roerdomp	Otter en Bever komen niet meer voor. Gaat dus alleen over handhaven potenties voor als deze soorten terugkeren.

De rietbroedvogels verdwijnen met verruiging / verbossing van rietlanden. Dat geldt dus vooral voor de eilanden. Langs de oevers zijn rietlanden Drontermeer vrij goed van kwaliteit, maar met uitzondering van de voormalige vloeivelden Nijkerk niet zeer groot van oppervlakte. Genoemde niet meelifende rietbroedvogels (Porseleinhoen, Zomertaling, Baardmannetje, Rietzanger, Snor) hebben daar dus

kansen (evenals Roerdomp die dan wel een N2000 IHD heeft), lift dan dus eigenlijk wel mee, want extra inspanning is dan niet nodig.

Natuurdoeltype

Het randmeer heeft enkele kenmerken van het type az-2.1: afgesloten zoet zeearmenlandschap (volgens het Handboek Natuurdoeltypen in Nederland). Gestreefd wordt naar een situatie waarin het Natuurdoeltype volledig ontwikkeld is.

6.6 Conclusies Veluwerandmeren

Habitatrichtlijn

Met het habitatype H3140 Kranswiervelden gaat het in de Veluwerandmeren om de grootste arealen van dit type in heel Noordwest-Europa. Dankzij de totaliteit van ecologische herstelmaatregelen in de laatste decennia van de 20^e eeuw zijn deze arealen inmiddels zo omvangrijk en robuust geworden dat ze ook hun eigen abiotische condities mede helpen versterken. Aandacht blijft wel nodig voor eventuele autonome ontwikkelingen in de waterkwaliteit, samenhangend met een steeds verder toenemende menselijke druk op het gebied. Het grote succes van de kranswiervelden is wel enigszins ten koste gegaan van het areaal aan habitatype H3150 fonteinkruidvelden. Deze zijn inmiddels verdrongen naar de diepere delen, de randen van de vaargeulen. Of, en zo ja, welke maatregelen nog genomen zouden kunnen of moeten worden om een volledig verdwijnen van H3150 te voorkómen, is vooralsnog niet duidelijk. De HR soort Kleine Modderkruiper komt in de Veluwerandmeren in betrekkelijk grote aantallen voor binnen het areaal van H3140 en profiteert dus maximaal van de lokaal goede kwaliteit van dit type. Hoe de situatie voor Rivierdonderpad erbij staat, is veel minder duidelijk, maar waarschijnlijk heeft deze populatie ook hier in recente jaren een zekere achteruitgang gekend. Handhaving van hard substraat op de dijktenen lijkt van belang. Voor de Meervleermuis is vooral van belang dat de samenhang tussen kraamkolonies, dagverblijfplaatsen en aanliegroutes beter in beeld komt, zodat de foerageerfunctie van het ondiepe water maximaal benut kan blijven worden.

Vogelrichtlijn

De **broedvogels** waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen vragen om extra inspanningen voor doelrealisatie. De doorgaande afname vraagt snel om maatregelen. Van zowel Roerdomp als Grote Karekiet ligt het aantal onder het doelaantal. Voor deze broedvogelsoorten zullen genoemde herstelmaatregelen in de oeverzone (rietlanden) zo snel mogelijk genomen moeten worden.

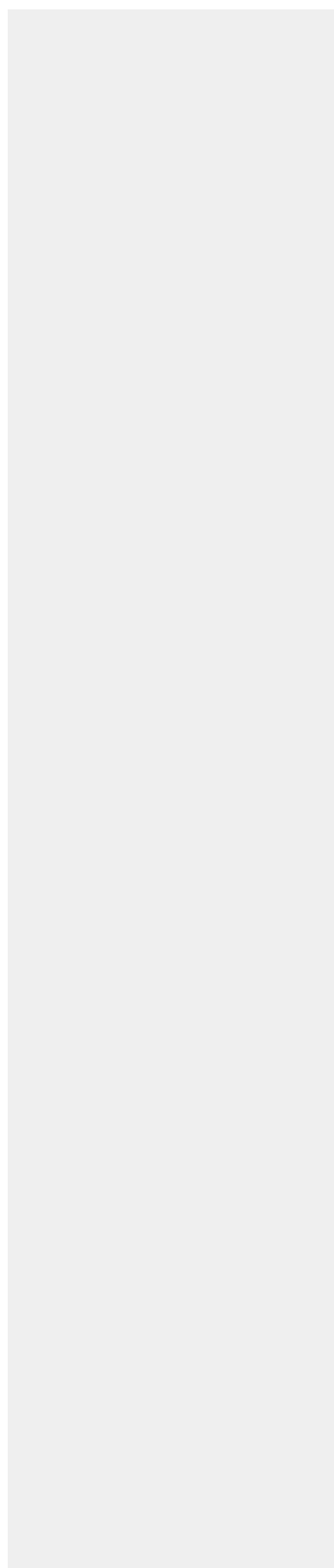
Van de **trekvogels** waarvoor de Veluwerandmeren zijn aangewezen namen de viseters toe. Aantallen Futen en Nonnetjes namen toe, Aalscholvers na een tijdelijke afname rond de eeuwwisseling ook en het aantal Grote Zaagbekken nam toe maar fluctueert sterk met een lichte neiging tot afname. De aantallen in recente jaren (2002-2007) liggen in elk geval boven het doelaantal. Ook Lepelaars en Grote Zilverreigers namen toe (soorten die ondiep en visrijk water benutten) hoewel onduidelijk is hoe het aantal Grote Zilverreigers zich recent ontwikkelt (o.a. afhankelijk van trend in broedvogelstand in de Oostvaardersplassen).

Naast viseters doen benthoseters en waterplantenetters het in het algemeen ook goed. Tafeleend en Meerkoet (zowel benthoseters als

waterplanteneters) en Kuifeend en Brilduiker (benthoseters) namen sterk toe. De recente aantallen (2002-2007) komen niet onder het doelaantal.

Resterende kennislacunes

- Kennis hoe soorten van de HR het watersysteem benutten ontbreekt (Kleine Modderkruiper, Rivierdonderpad, Meervleermuis).
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (o.a. Kleine Zwaan)

7 Eemmeer en Gooimeer

7.1 Habitatrichtlijn - habitattypen

Het N2000 gebied "Eemmeer en Gooimeer" is niet aangewezen voor bepaalde habitattypen van de Habitatrichtlijn.

7.2 Habitatrichtlijn - soorten

Het "Eemmeer en Gooimeer" is niet aangewezen voor bepaalde dier- of plantensoorten van de Habitatrichtlijn.

7.3 Vogelrichtlijn - broedvogels

Broedgebieden in het Eemmeer en Gooimeer

Het Eemmeer en Gooimeer is aangewezen voor één soort broedvogel, te weten de Visdief. Het Eemmeer en Gooimeer is niet aangewezen voor tal van moerasvogels, waaronder rietzangvogels, omdat geen buitendijkse moerasgebieden van formaat binnen de grenzen van het gebied gesitueerd zijn. De huidige broedgebieden van Visdieven zijn aangejaagd door natuurontwikkeling vanaf de jaren negentig. Dit zijn meestal eilanden of zandplaten.

Foerageergebieden

De Visdieven zijn afhankelijk van het Eemmeer en Gooimeer als voedselgebied. Daarom is de soort voor een belangrijk deel aangewezen op het watersysteem van het Eemmeer en Gooimeer. Zij hebben visrijk water nodig waarin kleine vis in voldoende mate bereikbaar is. Deze soorten zijn onderdeel van het deelsysteem viseters waarvoor voor Visdief met name de Spiering een sleutelrol speelt.

Onder de niet-broedvogels valt een groter aantal soorten onder dit deelsysteem (waaronder Fuut, Aalscholver en Nonnetje).

Potenties en maatregelen

Voor onder andere de Visdief wordt voor IJsselmeer en Markermeer in het kader van de studie naar neergaande trends (ANT) gezocht naar maatregelen die de slechte spieringstand of in elk geval het beschikbaar zijn van voldoende kleine vis, moeten opkrikken. Maatregelen die een gunstig effect hebben op de hoeveelheid beschikbare kleine vis zijn ook gunstig voor de Visdief als broedvogel in het Eemmeer en Gooimeer en voor een hele groep visetende niet-broedvogels.

Tabel 7.3a

Aangewezen broedvogels in het Eemmeer en Gooimeer, met getallen aan voorkomen in instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk 2	relatieve bijdrage ³	opgave 4	Doel- aantal ⁵
A193	Visdief	+	-	+	b	280

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN BROEDPAREN (1994-2003)

? onzeker

- sterke afname
- matige afname
- 0 stabiel
- + matige toename
- ++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

- zeer ongunstig
- matig ongunstig
- + gunstig
- ? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- + Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- ++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;
- +++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;
- s Gebied heeft alleen een slaapplaatsfunctie;
- /s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaapplaats;
- s/ Bijdrage van het gebied als slaapplaats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

- b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
- u uitbreiding oppervlak leefgebied
- v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTAL

r regiодоel, het doelaantal geldt voor IJsselmeer en Markermeer

Een overzicht van de doelen voor alle broedvogelsoorten in het hele IJsselmeergebied is gegeven in tabel 4.3b. Hierin staan alle 12 soorten die in de gebieden van het IJsselmeergebied als broedvogel meedoen. Voor een aantal soorten zijn meerdere gebieden aangewezen. In feite zouden voor een gunstige landelijke staat van instandhouding maatregelen genomen kunnen worden in het hele IJsselmeergebied zodat een netwerk zou kunnen ontstaan van broedvogelpopulaties die met elkaar kunnen uitwisselen. In de soortbeschrijving die hieronder volgt worden ook algemene, niet gebiedsspecifieke, potenties voor behoud / herstel genoemd.

Tabel 7.3b

Doelen (voor behoud of uitbreiding / verbetering) van broedvogels in het IJsselmeergebied. Per gebied is aangegeven wat het doelaantal is voor de betreffende broedvogel. Alleen voor Aalscholver is een regiодоelstelling (R) van kracht.

Soort	Vogelrichtlijng gebied ¹						Opgave ²	Totaal doel
	IJ	MM	KV	ZM	VR	EG		
Aalscholver	8000						b	8000 R
Roerdomp	7		5	6	5		u/v	23
Purperreiger				20			u/v	20
Lepelaar	25						b	25
Bruine Kiekendief	25						b	25
Porseleinhoen	18		4	7			b	29
Bontbekplevier	13						b	13
Kemphaan	20						u/v	20
Visdief	3300	630				280	b	4210
Snor	40			50			b	90
Rietzanger	990			270			b	1260
Grote Karekiet			40	40	40		u/v	120

LEGENDA

- 1)
- IJ IJsselmeer
- MM Markermeer
- KV Ketelmeer en Vossemeer

ZM Zwarte Meer
VR Veluwerandmeren
EG Eemmeer en Gooimeer
2)
b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied
u uitbreiding oppervlak leefgebied
v verbetering kwaliteit leefgebied

A193 Visdief

Beschrijving huidige situatie en doelen:

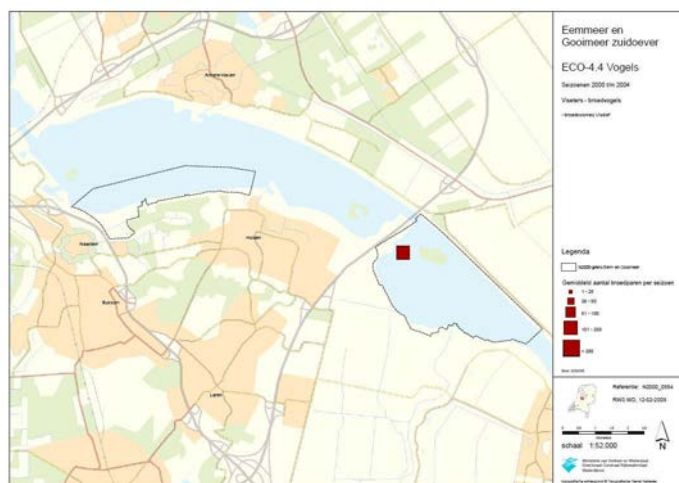
Broedende Visdieven in de regio IJsselmeergebied zijn aangewezen voor IJsselmeer, Markermeer en Eem- en Gooimeer. Er is geen regiodoel voor de soort genomen. Voor de betreffende Natura 2000 gebieden is het doel op behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied gezet. In feite is een regiodoel wel van toepassing omdat de aantallen per gebied sterk kunnen wisselen. Net als bij Aalscholvers is de broedpopulatie continu in beweging al dan niet beïnvloed door veranderingen in de natuurkwaliteit van de afzonderlijke meren in relatie tot de visstand en de beschikbaarheid van geschikt broedgebied. In het Eemmeer en Gooimeer geldt voor de Visdief als doel het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van tenminste 280 paren. In de jaren 2002-2007 kwamen gemiddeld bijna 330 paren tot broeden. Vooralsnog lijkt hiermee voor het bereiken van de behoudsopgave geen probleem te bestaan. De huidige (hogere) aantallen op het IJsselmeer (door het aanbod van nieuw en geschikt broedgebied in het noordelijk deel van het IJsselmeer, de Kreupel) gingen gepaard met wegzuiging van broedparen uit andere kolonies uit Eemmeer en Gooimeer, het Markermeer en vooral de Waddenzee. Hieruit blijkt dat er een gebrek is aan geschikte broedplaatsen en dat vogels worden aangetrokken als er geschikte broedplaatsen ontstaan in een omgeving met goed viswater.

De Visdief is vermoedelijk van oudsher broedvogel langs de kusten van het voormalige IJsselmeer. Het aantal paren wordt tegenwoordig sterk bepaald door het aanbod van geschikte nestplaatsen die ontstaan bij het opspuiten van eilandjes ten behoeve van natuurontwikkeling. In de jaren tachtig broedden aanvankelijk slechts enkele tientallen paren in het gebied maar vanaf het eind van de jaren tachtig namen de aantallen sterk toe met zowel in 1992 als in 1997 meer dan 1.000 paren. In de periode 1999-2003 broedden jaarlijks tussen 430 en 742 paren. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

Maatregelen en potenties:

Gezien het aantalsverloop in de regio lijken extra maatregelen niet noodzakelijk voor behoud van de huidige aantallen. Als doelopgave is gesteld dat er in elk geval broedgebied (kaal/schaars begroeide eilanden) gehandhaafd moet blijven voor 570 paren. Recente aantallen (2003-2007) vallen veel lager uit maar dit komt doordat deze vogels zijn weggezogen door natuureiland de Kreupel in het IJsselmeer, dat in 2003 gereed was. Voor behoud is het kaal houden van de broedplaats ter hoogte van de Stichtse Brug voldoende. Visdieven kunnen voort meeliften met mogelijke maatregelen die voortkomen uit adviezen van de ANT studies (ten behoeve van draagkracht open water als foerageergebied in IJsselmeer en Markermeer). Verder moeten de terreinen voldoende geïsoleerd blijven en moeten grondpredatoren gemedend worden. Daarnaast kan extra geschikte broedgelegenheid behouden blijven door het peilbeheer te optimaliseren, waarmee voortschrijdende successie wordt belemmerd.

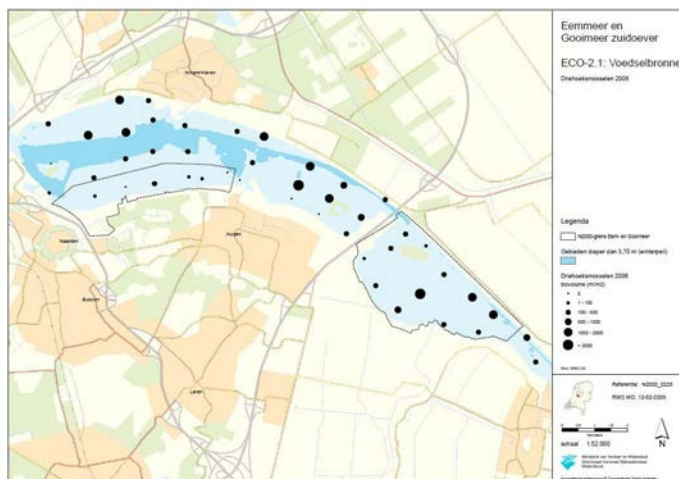
.....
 Figuur 7.3.1
 Verspreiding van broedende
 Visdieven (foeragerende vogels geen
 data)

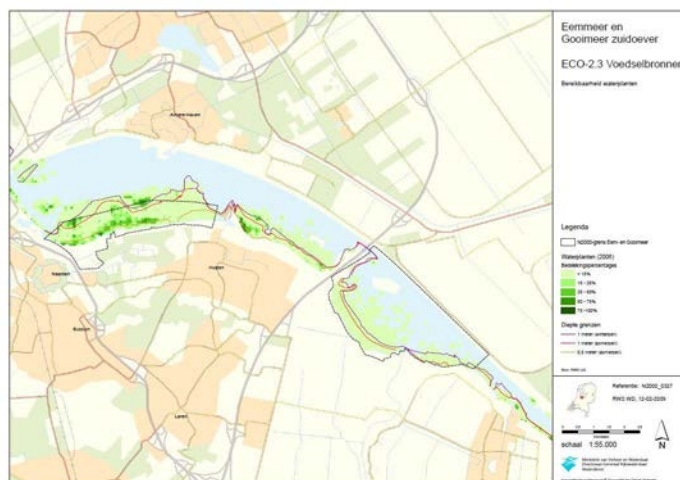
7.4 Vogelrichtlijn - trekvogels

Deelsystemen met sleutelsoorten
 Het Eemmeer en Gooimeer is aangewezen voor 11 soorten trekvogels.
 Het watersysteem van het Eemmeer en Gooimeer wordt gekarakteriseerd
 door drie belangrijke deelsystemen die alle drie sterk aan elkaar
 gerelateerd zijn. De deelsystemen bodemfauna en waterplanten zijn de
 belangrijkste omdat hieraan de grootste watervogelwaarden (in termen
 van aantallen) gekoppeld zijn. Kleine vis (Spiering) is het derde
 deelsysteem.

.....
 Figuur 7.4.1
 Verspreiding van Driehoeksmossels

Figuur 7.4.2
Verspreiding van waterplanten

Vogelsoorten

Het Eemmeer en Gooimeer is aangewezen voor visetende watervogels waaronder Fuut, Aalscholver en Nonnetje (+ Visdief als broedvogel). De belangrijkste bodemfauna-etters zijn Kuifeend, Tafeleend (deels mosseleter). Van de herbivore watervogels zijn het vooral Tafeleend en Meerkoet (deels mosseleter) waarvoor het Eemmeer en Gooimeer belangrijk is. Daarnaast zijn Kleine Zwaan en Smient belangrijk maar deze soorten gebruiken het gebied vooral als rustgebied en foerageren met name in binnendijs boerenland. Verder is het gebied aangewezen voor een aantal soorten ganzen en zwemeenden (Grauwe Gans, Krakeend en Slobeend).

Voorkomen en trends

In onderstaande tabel zijn alle trekvogelsoorten waarvoor het Eemmeer en Gooimeer is aangewezen opgenomen. Hierin is de trend van het aantalsverloop in het Natura 2000 gebied opgenomen (periode 1994/1995-2003/2004), alsmede de staat van instandhouding, de relatieve bijdrage van de soort voor Nederland in het Natura 2000 gebied en de doelopgave. Voor een aantal soorten is de landelijke staat van instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig. De meeste soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is en waarvan het relatief belang van het Natura 2000 gebied groot is zijn juist specifiek soorten van het watersysteem van Eemmeer en Gooimeer. Dit geldt zeker voor Tafeleend en Kuifeend. Deze aan het watersysteem van het gebied gekoppelde vogelsoorten zijn afhankelijk van de sleutelsoorten driehoeksmossels (Kuifeend en Tafeleend) en waterplanten (Tafeleend). Van andere soorten waarvan de landelijke staat van instandhouding ongunstig tot zeer ongunstig is het relatief belang van het Natura 2000 gebied klein (Fuut, Kleine Zwaan, Nonnetje en Meerkoet). Voor de overige soorten is de landelijke staat van instandhouding gunstig maar het relatief belang van het gebied gering. Volgens de trends vanaf 1994 tot en met 2003 gaan een aantal soorten achteruit (Kleine Zwaan, Fuut, Slobeend en Tafeleend).

Tabel 7.4
Aangewezen niet-broedvogels in het
Eemmeer en Gooimeer, met getallen
aan voorkomen in
instandhoudingsdoelen.

HR	vogelsoort	trend ¹	SVI landelijk 2	relatieve bijdrage ³	opgave 4	Doel-aantal ⁵
A005	Fuut	--	-	-	b	160
A017	Aalscholver	?	+	-	b	160
A037	Kleine Zwaan	-	-	-	b	2
A043	Grauwe Gans	++	+	-	b	300
A050	Smient	+	+	-		4900
A051	Krakeend	+	+	-	b	90
A056	Slobeend	--	+	-		5
A059	Tafeleend	--	--	+	b	790
A061	Kuifeend	?	-	+	b	2700
A068	Nonnetje	?	-	-	b	10
A125	Meerkoet	?	-	-	b	1700

LEGENDA

1) TREND IN AANTALLEN (1994/1995-2003/2004)

? onzeker

-- sterke afname

- matige afname

0 stabiel

+ matige toename

++ sterke toename

2) LANDELIJKE STAAT VAN INSTANDHOUDING

-- zeer ongunstig

- matig ongunstig

+ gunstig

? onbekend

3) RELATIEVE BIJDRAGE AAN HET LANDELIJKE DOEL

- Van minder dan 2% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+ Van 2 tot en met 15% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

++ Van 15% tot en met 50% van de Nederlandse soorten/vogels die in het gebied verblijven;

+++ Meer dan 50 % van de Nederlandse vogels die in het gebied verblijven;

s Gebied heeft alleen een slaappleatsfunctie;

/s Bijdrage van het gebied als foerageergebied/bijdrage van het gebied als slaappleats;

s/ Bijdrage van het gebied als slaappleats /bijdrage van het gebied als foerageergebied.

4) OPGAVE

b behoud oppervlak / kwaliteit leefgebied

u uitbreiding oppervlak leefgebied

v verbetering kwaliteit leefgebied

5) DOEL-AANTALLEN

Aantallen betreffen het seizoensgemiddelde, tenzij 'max.' aangegeven. Dan gaat het om het seizoensmaximum.

A005 Fuut

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor de Fuut is behoud van omvang en van kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 160 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met gemiddeld net geen 150 exemplaren in het gebied over de jaren 2002-2007 is het niet zonder meer duidelijk dat de gestelde behoudsopgave probleemloos gerealiseerd kan worden.

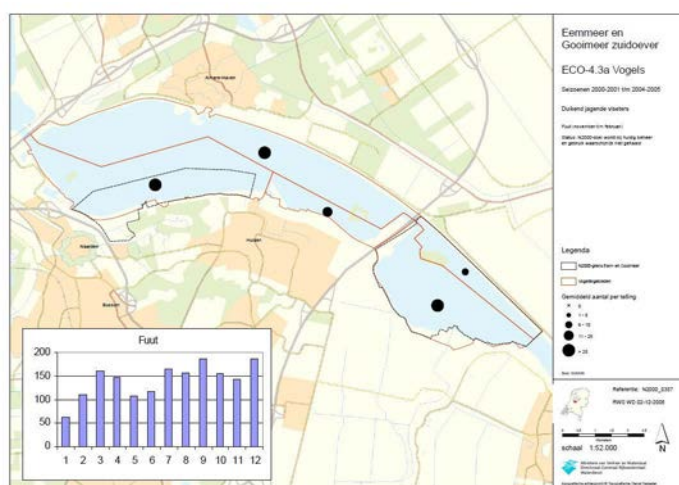
Het gebied heeft voor de Fuut met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present. In de eerste helft van de jaren tachtig is

de populatie sterk toegenomen, sinds de tweede helft van de jaren negentig weer afnemend, net als de Aalscholver (A017) en andere viseters (zoals sterns), mogelijk in relatie met concurrentie om kleine vis door sterke jaarklassen van de snoekbaars. Het aantalsverloop is in beide meren ongeveer gelijk. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van de meren behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richt op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord geven of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, als nodig, kunnen vergroten.

Figuur 7.4.3
Verspreiding van Futen

A017 Aalscholver

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Aalscholvers is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 160 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met gemiddeld ruim 180 vogels in Eemmeer en Gooimeer over de periode 2002-2007 komt deze behoudsopgave vooralsnog niet in de problemen.

Het gebied heeft voor de Aalscholver met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met sterk verhoogde aantallen in augustus en september en een piek in mei (broedvogels uit Naardermeer en Lepelaarplassen). De populatie is sterk toegenomen rond midden jaren tachtig maar recente aantallen liggen iets lager. Net als Fut (A005) en andere viseters (sterns), is deze afname mogelijk in relatie met concurrentie om kleine vis door sterke jaarklassen van de snoekbaars. Uiteindelijk is in het Eemmeer weer herstel opgetreden.

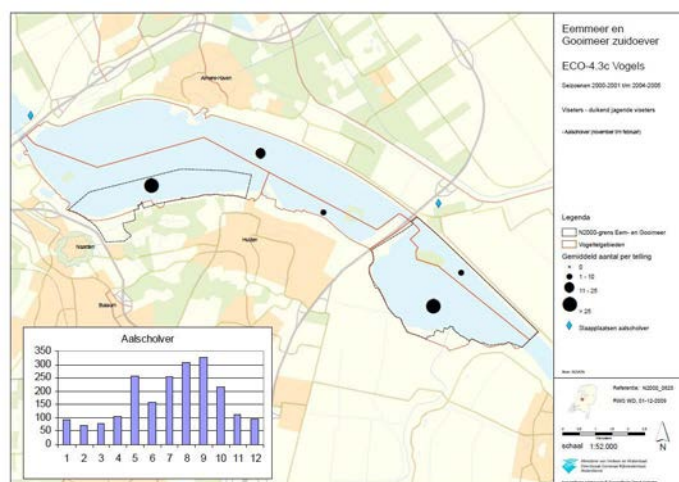
Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

Maatregelen en potenties:

De meren bevatten grootschalig open water met voldoende kleine en middelgrote vis. Voor behoud moet het open en grootschalige karakter

van de meren behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine en middelgrote vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richten op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord moeten gaan geven op de vraag of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, als nodig, kunnen vergroten.

Figuur 7.4.4
Verspreiding van foeragerende en rustende Aalscholers en ligging slaapplaatsen

A037 Kleine Zwaan

Beschrijving huidige situatie en doelen:

Het doel voor de Kleine Zwaan is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2 vogels (seizoensgemiddelde). Gedurende 2002-2007 zijn tijdens de tellingen van het gebied geen Kleine Zwanen meer waargenomen. Het is dus heel goed mogelijk dat de voor behoud benodigde kwaliteit en draagkracht van het Eemmeer en Gooimeer niet meer voldoende zijn om invulling te geven aan de behoudsopgave.

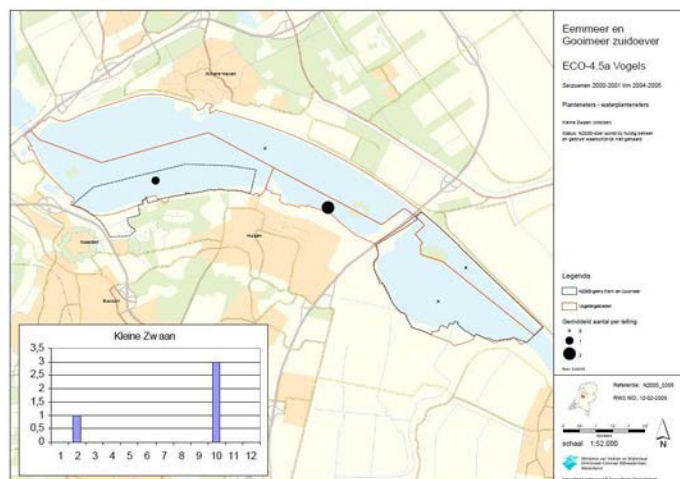
Het gebied heeft voor de Kleine Zwaan met name een functie als foerageergebied. De soort is een wintergast, vooral aanwezig in oktober-december, met kleinere aantallen tot maart. In het verleden traden sterke jaar-op-jaar fluctuaties op, en in de jaren negentig is de populatie in beide meren sterk afgenomen, in recente jaren was de soort nagenoeg afwezig. Deze afname is enerzijds verbonden aan de afname van de internationale populatie omvang, anderzijds waarschijnlijk aan concurrentie met andere soorten (met name Knobbelswaan). Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

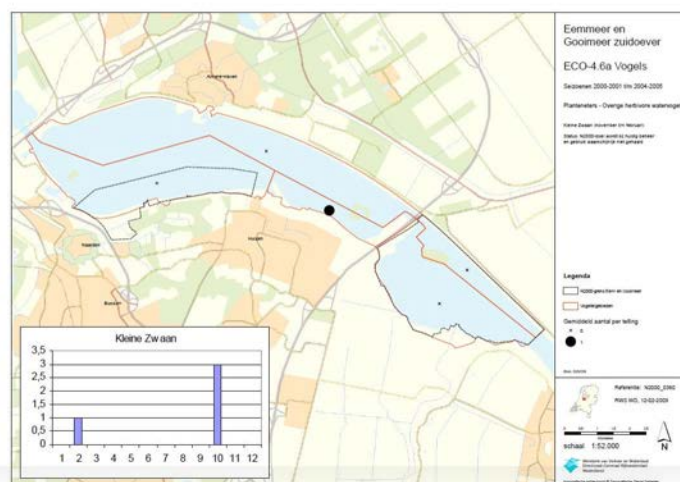
De meeste Kleine Zwanen gebruiken het gebied in oktober (als ze net aankomen uit de broedgebieden van Noord Rusland en nog voornamelijk waterplanten eten) en in februari (als ze vnl. op grasland foerageren alvorens ze wegtrekken). De graslanden aan de zuidkant van het Eemmeer (vallei van de Eem met bijbehorende polders, o.a. het N2000 gebied Arkemheen). In recente jaren zijn tijdens de tellingen vrijwel geen Kleine Zwanen op het Eemmeer en Gooimeer gezien.

Voor behoud van de aantallen moet de waterkwaliteit (KRW) verbeterd worden voor voldoende waterplanten (draagkracht). Voor een goede relatie tussen de rustgebieden en de foerageergebieden in de winter zou blijvende geschiktheid van het achterland (graslanden in de polders) geagendeerd moeten worden. De uitvoering van KRW maatregelen en BEZEM moet tot verbetering van de waterkwaliteit van het Eemmeer leiden en daarmee ook meer bereikbare kranswieren en/of fonteinkruiden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen is belangrijk aan de zuidoevers van de meren.

.....
 Figuur 7.4.5a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Kleine Zwanen

.....
 Figuur 7.4.5b
 Verspreiding van overwinterende
 Kleine Zwanen

A043 Grauwe Gans

Beschrijving huidige situatie en doelen:

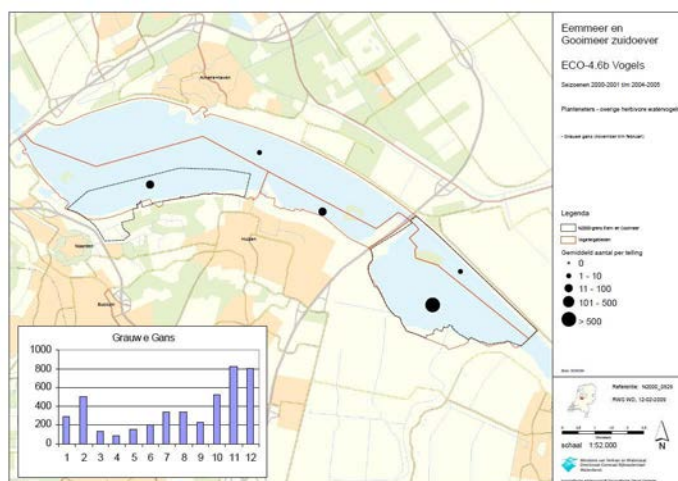
Voor Grauwe Ganzen is behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 300 vogels (seizoensgemiddelde) voldoende. Met gemiddeld 445 exemplaren in het gebied over de jaren 2002-2007 is er voor de realisatie van deze behoudsopgave geen knelpunt te verwachten. Het gebied heeft voor de Grauwe Gans met name een functie als foerageergebied en als slaappleats. De draagkrachtschatting heeft betrekking op de foerageerfunctie. De soort is het hele jaar present, met een sterke piek in oktober, in het Eemmeer ook in maart. Zoals overal is de populatie fors toegenomen. Handhaving van de huidige situatie is voldoende want de landelijke staat van instandhouding is gunstig. Op dit moment worden de aantallen ganzen zelfs door de beheerder gecontroleerd uit het oogpunt van schadebestrijding.

Maatregelen en potenties:

Grauwe Ganzen gebruiken de meren jaarrond maar met name in de winter. De vogels foerageren 's winters met name op graslanden in de polders langs de Eem en op akkers met oogstresten in Flevoland. De meren worden vanuit de foerageergebieden gebruikt om te rusten en drinken.

De ondiepe delen, platen en eilandjes worden ook gebruikt als rust- en slaappleats. In het voorjaar en zomer foerageren Grauwe Ganzen ook in de oeverzone van de meren (oevervegetatie). De meeste vogels worden op het Eemmeer gezien. Dit zijn waarschijnlijk vogels die profiteren van de pioniersvegetaties van de natuurontwikkeling aldaar. Gezien de toename zijn voor behoud geen extra maatregelen voorgesteld. Wel moet het belang van blijvende geschiktheid van agrarisch achterland als foerageergebied geagendeerd worden (met name grasland). Voor de slaappleatsfunctie moet de openheid van de eilandjes in het Eemmeer gegarandeerd blijven. De activiteiten in het kader van de schadebestrijding dienen ervoor zorg te dragen dat de populatie niet tot beneden het doelaantal daalt.

.....
Figuur 7.4.6
Verspreiding van overwinterende
Grauwe Ganzen

A050 Smient

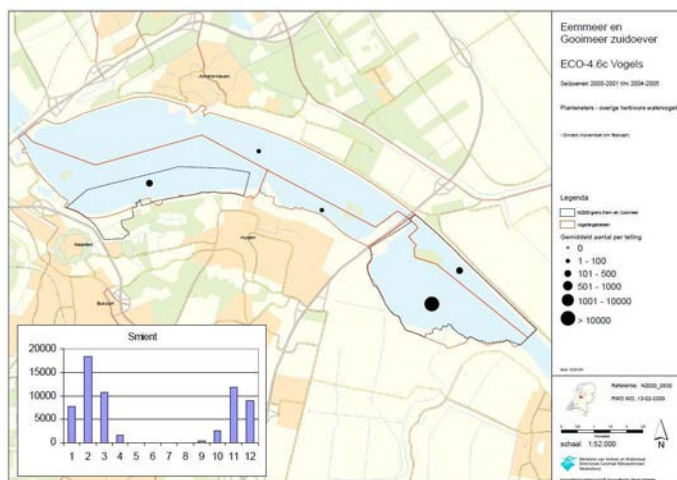
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Smienten is als doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.900 vogels (seizoensgemiddelde) gesteld. Met gemiddeld slechts ruim 4.000 in het gebied aanwezige vogels in de jaren 2002-2007 is het niet op voorhand uit te sluiten dat de gestelde behoudsopgave probleemloos gerealiseerd kan worden. Aantallen Smienten zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplek. De soort is een overwinteraar, vooral aanwezig van oktober-maart. Tot midden jaren tachtig is de populatie zeer sterk toegenomen, daarna stabiel, waarna recent weer enige toename is te bespeuren. Handhaving van de huidige situatie is voldoende, want de landelijke staat van instandhouding is gunstig.

Maatregelen en potenties:

Het zwaartepunt in de verspreiding van Smienten ligt op het zuidelijke Eemmeer waar grootschalig en rustig rustgebied aanwezig is. Hier slapen de vogels overdag. 's Nachts vliegen ze naar de graslanden van de aangelegen vallei van de Eem (polders met graslanden) waar ze 's avonds en 's nachts foerageren. Voor behoud moet de draagkracht van de graslanden in het achterland op peil gehouden worden. De verbetering van de waterkwaliteit (KRW) bevordert voldoende waterplanten waar Smienten deels (vooral in het najaar) mogelijk even van meeprofiteren. Voor een goede relatie tussen de rustgebieden en de foerageergebieden in de winter zou blijvende geschiktheid van het achterland (graslanden in de polders) geagendeerd moeten worden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen is belangrijk aan de zuidoever van de meren, vooral van het Eemmeer.

Figuur 7.4.7
Verspreiding van overwinterende
Smienten

A051 Krakeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

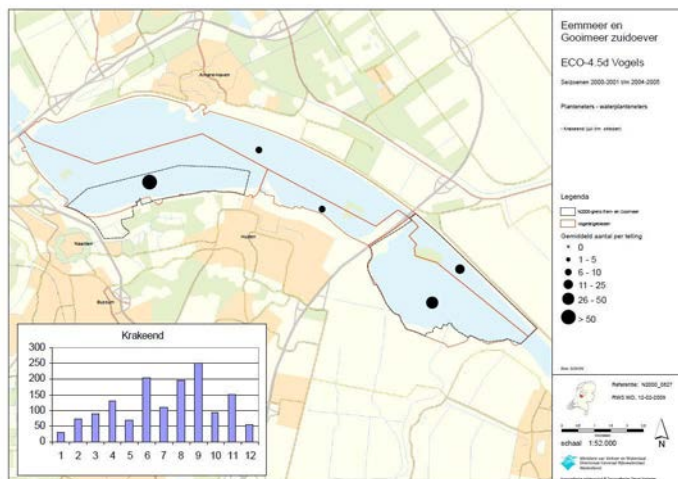
Voor Krakeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 90 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld waren er in 2002-2007 maar liefst 222 vogels in het gebied aanwezig. Het bereiken van de

behoudsopgave is dan ook voor deze soort geen enkel probleem. Het gebied heeft voor de Krakeend met name een functie als foerageergebied. De soort is het hele jaar present, met hogere aantallen vanaf het voorjaar tot in september. Tot midden jaren tachtig is de populatie toegenomen, waarna de aantallen stabiel zijn gebleven. Handhaving van de huidige situatie is voldoende want de landelijke staat van instandhouding is gunstig.

Maatregelen en potenties:

Krakeenden verblijven met name in het zuidelijke Gooimeer waar ze waarschijnlijk op waterplanten foerageren. De ondiepe gebieden worden ook gebruikt om te rusten. De vogels profiteren waarschijnlijk ook van de pioniersituatie van de nieuwe gebieden in het zuidelijke Eemmeer. Gezien de toename worden voor behoud geen extra maatregelen voorgesteld. Als beheeropgave moet de draagkracht gehandhaafd blijven. De uitvoering van KRW maatregelen en BEZEM moeten tot verbetering van de waterkwaliteit van het Eemmeer leiden en daarmee ook tot beter bereikbare kranswieren, draadwieren en/of fonteinkruiden waardoor Krakeenden verder zullen kunnen toenemen. Daarnaast moet gezorgd worden voor voldoende ruimte en rust in de ondiepe delen.

.....
 Figuur 7.4.8
 Verspreiding van Krakeenden

A056 Slobeend

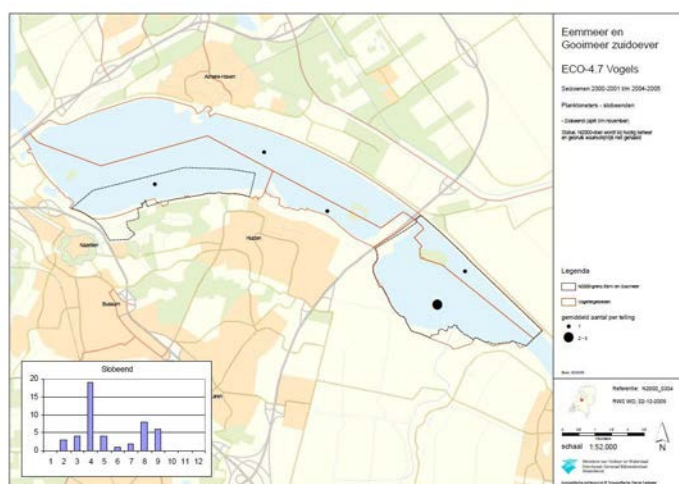
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Slobeenden is het doel van behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 5 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er tussen 2002 en 2007 echter slechts drie Slobeenden in het gebied geteld. De realisatie van de gestelde behoudsopgave zal dan ook zeker enige bijzondere aandacht nodig hebben. Het gebied heeft voor de Slobeend met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral aanwezig in augustus-oktober. Er is sprake van een doorgaande afname in aantallen sinds eind jaren tachtig, maar deze wordt gecompenseerd door een (sterkere) toename in de Oostvaardersplassen. Handhaving van de huidige situatie is voldoende want de landelijke staat van instandhouding is gunstig.

Maatregelen en potenties:

Hoewel geen verbeteropgave is aangemerkt dient de draagkracht van zoöplankton en kleine bodemfauna behouden te blijven. Gezien de doorgaande afname zijn maatregelen gewenst. Uitvoering van KRW maatregelen en BEZEM moeten tot verbetering van de waterkwaliteit van het Eemmeer leiden en daarmee ook tot verbetering van de voedselsituatie (zoöplankton) voor Slobeenden. De draagkracht zou daardoor moeten toenemen. Het verbeteren van rust op ondiep open water (zuidzijde van de meren) in de nazomer zal gunstig zijn voor Slobeenden.

Figuur 7.4.9
Verspreiding van Slobeenden

A059 Tafeleend

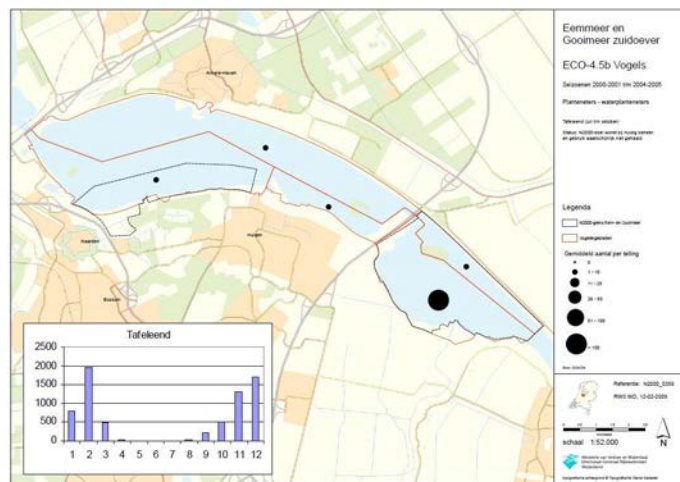
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Tafeleenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 790 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Dat er over 2002-2007 gemiddeld slechts 311 Tafeleenden in het gebied geteld zijn, mag worden beschouwd als een indicatie van een onvoldoende kwaliteit en draagkracht van het gebied in relatie tot de gestelde behoudsopgave. Aantallen Tafeleenden zijn van nationale betekenis en waren in 1993-97 ook van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. Het Eemmeer en Gooimeer levert de grootste bijdrage na de Veluwerandmeren en het Markermeer & IJmeer. De soort is vooral overwinteraar van september-maart. Eind jaren tachtig (Gooimeer) en begin jaren negentig (Eemmeer) is de populatie sterk toegenomen en daarna bijna even snel weer afgenomen, vooral in het Gooimeer, net als de Kuifeend (A061). De toename is hoogst waarschijnlijk gerelateerd aan de toename van de driehoeksmossel, die echter nog steeds in hoge dichtheden voorkomt. De afname is elders in het IJsselmeergebied gecompenseerd (Veluwerandmeren). Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

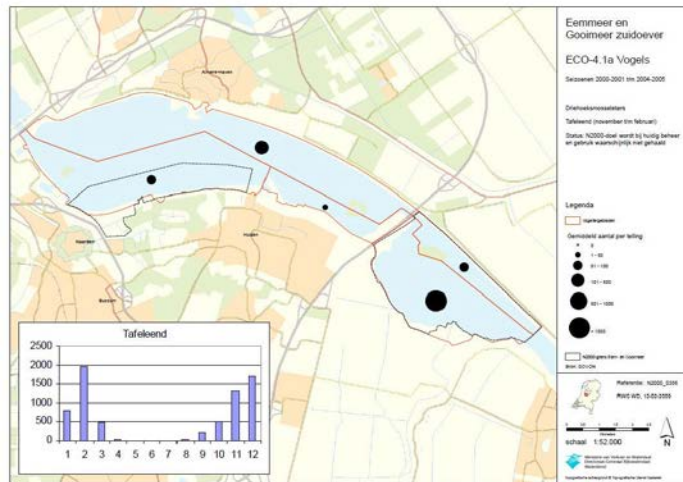
Maatregelen en potenties:

Extra maatregelen lijken, gezien de afname, noodzakelijk om de draagkracht voor deze soort in de winter op peil te houden. Driehoeksmosselen namen sterk toe en er is geen sprake van een afname van de mosselstand (zoals in Markermeer en IJmeer). De draagkracht voor overwinterende Tafeleenden lijkt dus van voldoende omvang. De vogels zijn ogenschijnlijk weggezogen naar de Veluwerandmeren, waar ze waarschijnlijk profiteren van aantrekkelijke condities in de winter. De uitvoering van KRW maatregelen en BEZEM moeten tot verbetering van de waterkwaliteit van het Eemmeer leiden en daarmee ook tot meer bereikbare kranswieren en/of fonteinkruiden waardoor het aantal Tafeleenden in het najaar kan toenemen.

.....
Figuur 7.4.10a
Verspreiding van waterplantenetende
Tafeleenden

.....
Figuur 7.4.10b
Verspreiding van overwinterende
Tafeleenden

A061 Kuifeend

Beschrijving huidige situatie en doelen:

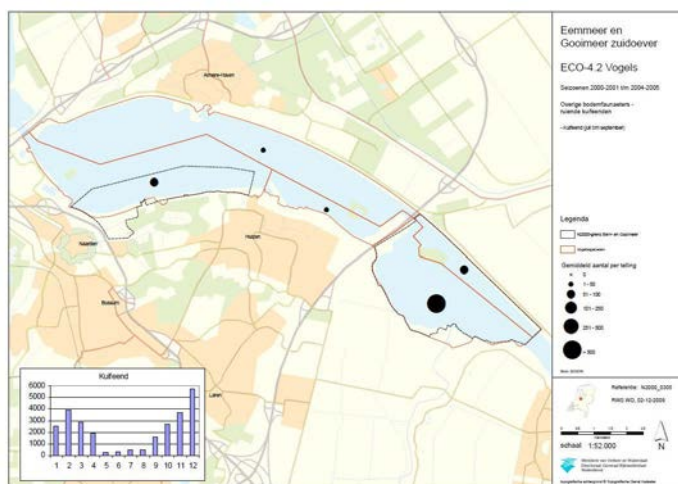
Voor Kuifeenden is behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2.700 vogels (seizoensgemiddelde) als doel gesteld. Met gemiddeld over 2002-2007 slechts een dikke 1.500 vogels in het gebied kan worden gesteld dat het bereiken van de behoudsopgave voor kwaliteit en draagkracht van het leefgebied voor deze soort een aantal knelpunten overwonnen zal moeten worden. Aantallen Kuifeenden zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied. De soort is vooral overwinteraar van september-maart, met een piek in december in het Gooimeer en in het Eemmeer met een piek in oktober. Vooral de tweede helft van de jaren tachtig is de populatie sterk toegenomen en in de jaren negentig weer afgenomen, vooral in het Gooimeer. Wellicht is er sprake van uitwisseling tussen de meren bij nachtelijk foerageren. De toename is hoogst waarschijnlijk gerelateerd aan toename van de driehoeksmossel die nog steeds in hoge dichtheden voorkomt. De afname is elders in het IJsselmeergebied (Veluwerandmeren) gecompenseerd. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Maatregelen en potenties:

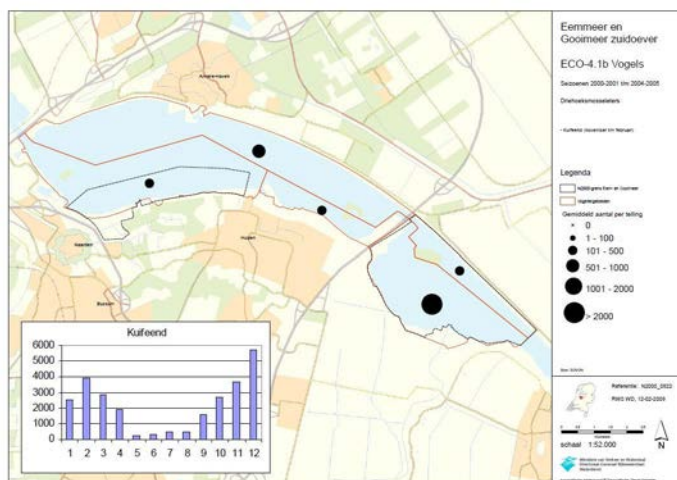
Ruiende Kuifeenden in de nazomer (juli-september) verblijven grotendeels in het zuidelijk Eemmeer waar ze vermoedelijk van beschikbaar voedsel in ondiepe delen leven. De overwinterende Kuifeenden (november-februari) zitten ook met name in het zuidelijke Eemmeer en kleinere aantallen in het Gooimeer. Deze vogels eten waarschijnlijk driehoeksmossels.

Voor behoud moet de draagkracht in de winter (consumeerbare mosselen) op peil gehouden of vergroot worden. De resultaten uit de ANT-studies voor IJsselmeer en Markermeer kunnen bijdragen aan het inzicht hoe de draagkracht voor driehoeksmossels vergroot kan worden. Er is geen sprake van een afname van de mosselstand (zoals in Markermeer en IJmeer). De draagkracht voor overwinterende Kuifeenden lijkt dus van voldoende omvang. De vogels zijn ogenschijnlijk weggezogen naar de Veluwerandmeren, waar ze waarschijnlijk profiteren van aantrekkelijke condities in de winter.

.....
Figuur 7.4.11a
Verspreiding van ruiende Kuifeenden

.....
 Figuur 7.4.11b
 Verspreiding van overwinterende
 Kuifeenden

A068 Nonnetje

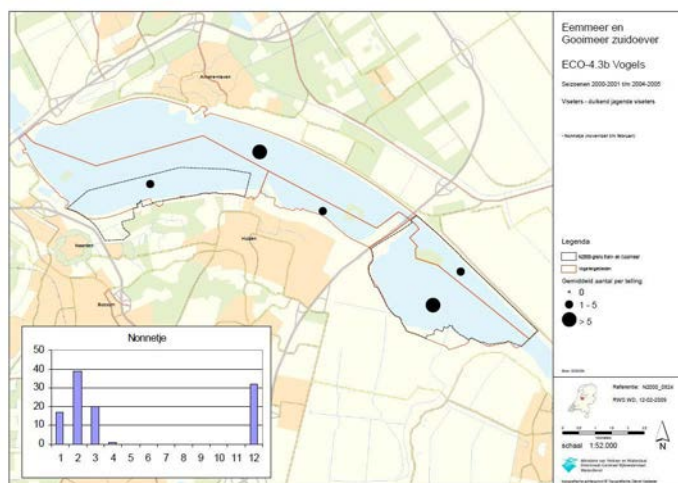
Beschrijving huidige situatie en doelen:

Voor Nonnetjes geldt behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied als doel, met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 10 vogels (seizoensgemiddelde). Gemiddeld zijn er in 2002-2007 exact 10 Nonnetjes in het Eemmeer en Gooimeer aanwezig geweest, exact het aantal waarvoor het gebied de draagkracht dient te bieden. Vooralsnog lijken er dus voor de doelrealisatie geen dringende problemen in beeld te zijn. Het gebied heeft voor het Nonnetje met name een functie als foerageergebied. De soort is een overwinteraar, vooral aanwezig van december-maart. Afgezien van tijdelijk hoge aantallen in de tweede helft van de jaren tachtig zijn de aantallen stabiel of licht toenemend. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

Maatregelen en potenties:

Overwinterende Nonnetjes verblijven in Eemmeer en Gooimeer van december tot en met maart. In het Gooimeer worden de meeste vogels in het noordelijk deel waargenomen (buiten de grens van het Natura 2000 gebied). In het Eemmeer verspreiden Nonnetjes zich met name in het zuidelijk deel. De aantallen nemen in recente jaren weer toe, waardoor geen extra maatregelen nodig zijn. Voor behoud moet het open en grootschalige karakter van het Eemmeer en Gooimeer behouden blijven en moet de draagkracht met voldoende kleine vis minimaal op het huidige niveau gehandhaafd blijven. De uitkomsten uit de ANT-studies (die zich richten op de situatie van IJsselmeer en Markermeer) zullen antwoord moeten gaan geven op de vraag of deze draagkracht in de toekomst gewaarborgd is en welke maatregelen deze, indien nodig, kunnen vergroten.

Figuur 7.4.12
Verspreiding van Nonnetjes

A125 Meerkoet

Beschrijving huidige situatie en doelen:

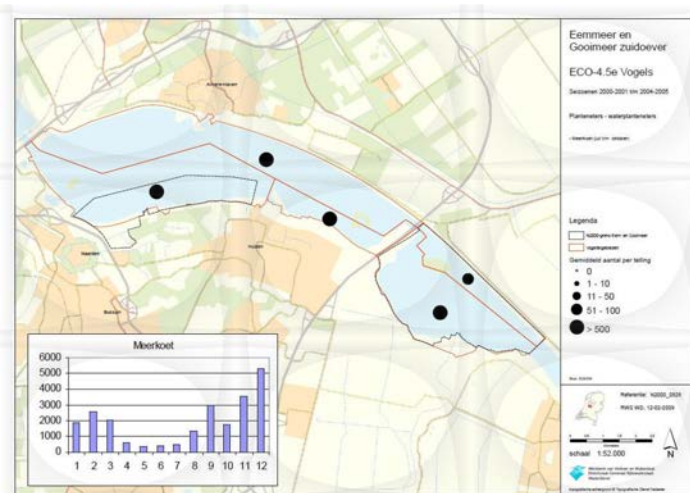
Voor Meerkoeten is het doel behoud van omvang en kwaliteit van leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.700 vogels (seizoensgemiddelde). Met gemiddeld over 2002-2007 bijna 1.850 Meerkoeten in Eemmeer en Gooimeer ziet het er naar uit dat de behoudsopgave zonder problemen gerealiseerd wordt. Het gebied heeft voor de Meerkoet met name een functie als foerageergebied. Hoogste aantallen zijn aanwezig in de winter. In beide meren is de populatie sterk toegenomen in de tweede helft van de jaren tachtig en de eerste helft van de jaren negentig, waarschijnlijk in respons op een toename van driehoeksmosselen.

Sindsdien is het aantalsverloop stabiel. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

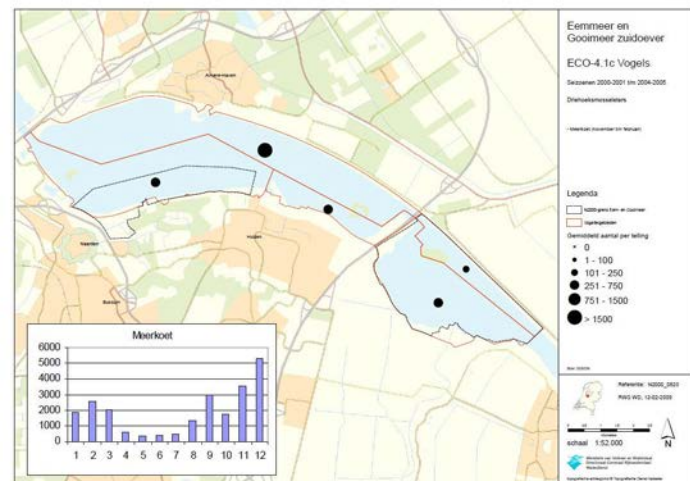
Maatregelen en potenties:

Gezien de sterke toename en het stabiele niveau van recente jaren zijn geen extra maatregelen nodig. Voor behoud van Meerkoeten moet de draagkracht (mosselen) op peil blijven of licht verbeterd worden volgens uitkomsten ANT studie en als gevolg van KRW maatregelen.

.....
 Figuur 7.4.13a
 Verspreiding van waterplantenetende
 Meerkoeten

.....
 Figuur 7.4.13b
 Verspreiding van overwinterende
 Meerkoeten

7.5 Waarden beschermde natuurmonumenten

In het Natura 2000 gebied Eemmeer & Gooimeer Zuidoever zijn 4 Staats- en/of Beschermde Natuurmonumenten opgenomen (tabel 7.5)

Tabel 7.5

Beschermde natuurmonumenten in het Eemmeer en Gooimeer

BN Gooikust bij Naarden	(NBOR/S-13092, Stcrt. 1974, nr. 48)
SN Gooikust bij Naarden	(NBOR/S 13547, Stcrt. 1974, nr. 175)
SN Eemmeer	(NLB/N 23399, Stcrt. 1977, nr. 8)
SN Gooimeer	(NMF/N 85-10494, Stcrt. 1986, nr. 2)

Beschermde en staats natuurmonument Gooikust bij Naarden

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A017	Aalscholver	bb	Aalscholver	Identiek	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding zoutminnende soorten als Blauwe zeedistel, Zandhaver en Zeepostelein	Geen aanvullende maatregelen	Verseisen voldoende nalevering van de bodem of aanvoer van brak (kwel) water. Blauwe zeedistel en Zeepostelein komen niet meer voor. Zandhaver is gelijk gebleven. Doelen op lange termijn niet meer realistisch.
Instandhouding soorten van het zoete milieu: Kruldistel en Kattendoorn	Geen aanvullende maatregelen	Kruldistel is gelijk gebleven. Kattendoorn komt niet meer voor.

Kattendoorn is een soort van (licht) brak milieu. Dat verklaart dan ook dat hij niet meer voorkomt, maar betekent tevens dat extra inspanning niet veel zal opleveren.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Bergeend	Geen aanvullende maatregelen	Kwam in 2005/06 niet voor.
Snor	Geen aanvullende maatregelen	Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Landelijke trend is stijgend.
Sprinkhaanzanger	Geen aanvullende maatregelen	Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Landelijke trend is stijgend.
Lepelaar	Geen aanvullende maatregelen	Kwam in 2005/06 niet voor.

Staatsnatuurmonument Eemmeer

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A017	Aalscholver	bb	Aalscholver	Identiek	
A037	Kleine Zwaan	bb	Kleine zwaan	Identiek	

Overige NM doelen

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Kemphaan	Aanvullende maatregelen gewenst	Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Landelijke trend is dalend. Vernatten van graslanden meest belovende oplossingsrichting
Lepelaar	Geen aanvullende maatregelen	Kwam in 2005/06 niet voor.
Instandhouding watergebied voor waterwild en steltlopers	Geen aanvullende maatregelen, lift deels mee met bestaande N2000 doelen voor watervogels	-
Instandhouding buitendijkse oeverlanden voor steltlopers, waaronder Kemphanen	Aanvullende maatregelen gewenst	Kwam tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Landelijke trend is dalend. Ook hier: vernatten van graslanden meest belovende oplossingsrichting

De Kemphaan zal lastig als broedvogel terug te krijgen zijn (landelijke trend is zeer negatief), maar de extra inspanning die ervoor nodig zou zijn (natter houden van grasland) levert ook voor andere NB-doelen en zelfs N2000 IHD wel wat op (o.a. die andere steltlopers).

Staats natuurmonument Gooimeer

Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

NATURA 2000 #	Natura 2000 IHD	O/K	Overeenkomstig NM doel	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
A005	Eest	bb	Eest	Identiek	
			Grote Zaagbek	Lift mee	
A037	Kleine zwaan	bb	Kleine zwaan	Identiek	
A050	Smient	bb	Smient	Identiek	
A051	Krakeend	bb	Krakeend	Identiek	
A056	Slobeend	bb	Slobeend	Identiek	
			Wintertaling	Lift mee	
A059	Tafeleend	bb	Tafeleend	Identiek	
A061	Kuifeend	bb	Kuifeend	Identiek	
			Toppereend	Lift mee	
			Brilduiker	Lift mee	

Overige NM doelen

Vegetatie

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Instandhouding Doorgroeid-, Kam- en Tenger fonteinkruid en Zannichella	Geen aanvullende maatregelen	Doorgroeid fonteinkruid is afgenomen. Tenger fonteinkruid is gelijk gebleven. Zannichella en Kam fonteinkruid zijn toegenomen. Aanvullende maatregelen op KRW en BEZEM niet nodig
Instandhouding verlandingszone met soorten als Zeebies, Mattenbies en Lisdodde	Geen aanvullende maatregelen	Allen in voorkomen gelijk gebleven.
Instandhouding rietzone met soorten als Riet, Lisdodde, Liesgras Haagwinde, Harig wilgenroosje, Rietgras en Watermunt	Geen aanvullende maatregelen	Liesgras is afgenomen. Overige soorten zijn gelijk gebleven.
Instandhouding aanspoelingszone met soorten als Koninginnekruid, Moerasspirea, Moerasmelkdistel, Heelblaadjes, Valeriaan, Wederik en Wolfspoot	Geen aanvullende maatregelen	Moerasspirea en Heelblaadjes zijn afgenomen. Koninginnekruid, Valeriaan en Wederik zijn toegenomen. Overige soorten zijn gelijk gebleven.
Instandhouding landzone met soorten als Zwarte els, Zachte berk, diverse soorten Wilg, Vogelkers en Es	Geen extra inspanningsverplichting	Allen in voorkomen gelijk gebleven.

Instandhouding broekstruweeltjes Oud-Valkeveen	?	(geen gegevens)
Instandhouding zandige oeverlanden met voormalig brakke Zuiderzee flora: Zeehaver, Zeepostelein, Zilt torkruid	Geen aanvullende maatregelen	Verseisen voldoende nalevering van de bodem of aanvoer van brak (kwel) water. Alleen zeehaver komt nog sporadisch voor. Doelen op lange termijn niet meer realistisch.
Instandhouding moerasvegetaties (minder steile gradiënt): Cyperzegge, Dotterbloem, Heelblaadjes, Pluimzegge, Poelruit en Rietorchis	Geen aanvullende maatregelen	Cyperzegge is toegenomen. Dotterbloem en Rietorchis zijn (licht) afgenomen. Overige soorten zijn gelijk gebleven.
Instandhouding droge zandige milieus met stroomdalplantensoorten: Handjesgras, Hondsviooltje, Kattendoorn, Wilde kruisdistel en Zeepkruid	Aanvullende maatregelen gewenst	Handjesgras is (licht) afgenomen. Hondsviooltje, zeepkruid en Kattendoorn komen niet meer voor. Wilde kruisdistel is gelijk gebleven. Herstel en instandhouding drogere zandige milieus ter hand nemen, waar dit niet ten koste gaat van ruimte voor N2000 instandhoudingsdoelen.

Zoete helofyten en waterplanten liften niet mee, omdat N2000 aanwijzing alleen Vogelrichtlijn betreft voor niet-broedvogels. Waterplanten behoeven echter geen extra aandacht boven KRW maatregelen en het programma BEZEM. Voor wat betreft de oever- en moerasvegetaties ligt het voor de hand om zorg te hebben voor de rietlanden en die niet te laten verruigen / verbossen, ook al zijn daar geen N2000 instandhoudingsdoelstellingen aan gekoppeld.

Diersoorten

Aanvullende NM doelen	Haalbaarheid NM doel	Oplossingsrichting
Bruine kiekendief, Kleine karekiet, Sprinkhaanzanger	Geen aanvullende maatregelen	Kwamen allen tussen 1998 en 2000 nog broedend voor. Bruine kiekendief laat landelijk een stijgende trend zien. Kleine karekiet een neutrale trend en Sprinkhaanzanger een stijgende trend.
Tureluur	Aanvullende maatregelen gewenst	Kwam in 2005/06 niet voor. Vernatting en extensivering bemesting graslandpercelen.

7.6 Conclusies Eemmeer en Gooimeer

Vogelrichtlijn

Van de **broedvogels** is het Eemmeer en Gooimeer alleen aangewezen voor de Visdief. Van Visdieven wordt het doel niet zonder meer gehaald omdat eiland de Kreupel (in IJsselmeer) vogels aanzoog. Tegelijk neemt de belangrijkste voedselbron voor Visdieven (Spiering) af. In de ANT studies wordt hieraan voldoende aandacht besteedt. Wel moet tegelijkertijd voldoende broedgelegenheid (kale grond) voor Visdieven worden gegarandeerd. Op regionschaal wordt het doel voor Visdieven voorsnog wel gehaald.

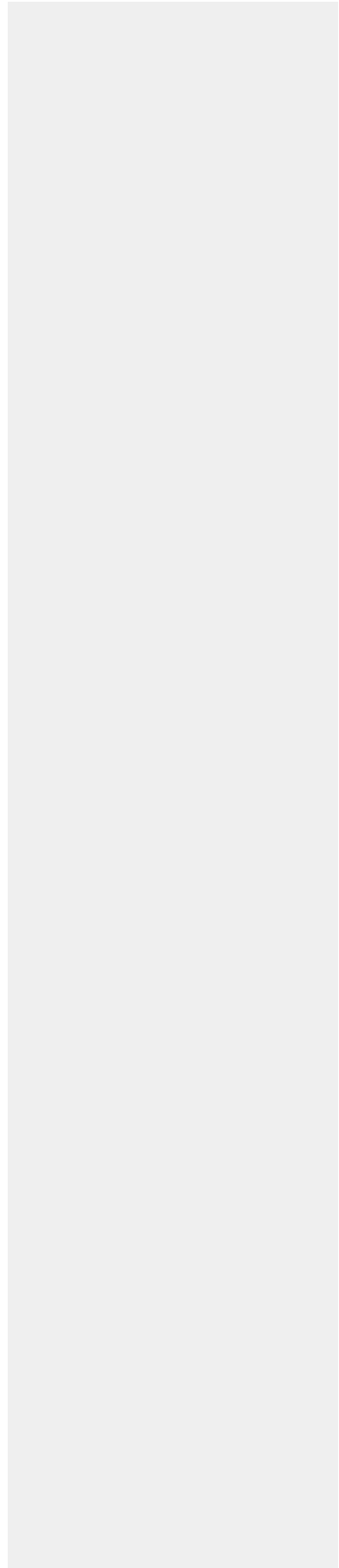
Van de **trekvogels** waarvoor het Eemmeer en Gooimeer is aangewezen namen de viseters af. Aantallen Aalscholvers, Futen en Nonnetjes namen aanvankelijk toe maar in de jaren negentig ook weer af. Nonnetjes lijken na afname weer iets in aantal te herstellen. De aantallen in recente jaren (2002-2007) liggen voor Futen onder het doelaantal.

Naast viseters doen benthoseters en waterplantenetters het in het algemeen ook minder goed na een aanvankelijke toename. Tafeleend en Meerkoet (zowel benthoseters als waterplantenetters) namen in de jaren negentig sterk toe. Kuifeenden (benthoseters) namen in die periode ook sterk toe. Vooral Tafeleenden maar Kuifeenden ook namen eind jaren negentig weer af. Meerkoeten bleven redelijk stabiel in aantal. De afname van Tafeleenden en Kuifeenden heeft doorgezet want de recente aantallen (2002-2007) komen onder het doelaantal. Geplande KRW maatregelen en BEZEM en eventueel de uitkomsten van de ANT studies (adviezen voor maatregelen voor herstel kleine vis en driehoekmossels) moeten voor een gewenste vergroting van de draagkracht zorgen voor zowel vis, benthos als waterplanten.

Naast viseters en benthoseters zijn er nog de herbivore watervogels. Deels zijn dat waterplantenetters maar het grootste deel bestaat uit soorten die afhankelijk zijn van boerenland om te foerageren op oogstresten op akkers en op graslanden. Van soorten als Kleine Zwaan en Smient is niet geheel duidelijk waarom ze na een aanvankelijke toename recent weer afnemen. Slobeenden namen sterk af en ondanks dat het doel op een minimaal niveau werd gezet komt het aantal in recente jaren (2002-2007) onder het doelaantal, evenals dat voor Kleine Zwaan en Smient. Slobeenden namen overigens in de Veluwerandmeren al eerder af. Voor deze soorten moet uitgezocht worden waar de oorzaken van de recente afname gelegen zijn. Voor een soort als de Kleine Zwaan zullen KRW maatregelen gunstig uitpakken als waterplanten zullen uitbreiden bij verbetering van de waterkwaliteit.

Resterende kennislacunes

- Waarom namen overwinterende Kuifeenden en Tafeleenden af ondanks de goede mosselstand. Een deel verhuisde naar de Veluwerandmeren maar bv Meerkoet deed dat niet en bleef stabiel.
- Oorzaken van trends van soorten die een relatie hebben met gebieden buiten het Natura 2000 gebied (o.a. Kleine Zwaan en Smient)
- Kennis van overige soorten waarvan het aantal sterk afnam (o.a. Slobeend)

8 Literatuur

Bal, D., H.M. Beije, M. Fellingier, R. Haveman, A.J.F.M. van Opstal & F.J. van Zadelhoff, 2002. Handboek natuurdoeltypen. Rapport Expertisecentrum LNV nr. 2001/020. Wageningen. 829 pp.

Beekman, J.H. & M. Platteeuw 1993. Integraal Waterbeheer Ketelmeer. Een kwantitatieve analyse van het ecosysteem Ketelmeer. Deel II. Kwantitatieve voedselrelaties in het Ketelmeer. Rijkswaterstaat, Projectgroep Ketelmeer, Lelystad.

Beekman, J.H. & M. Platteeuw 1994. Het Nonnetje *Mergus albellus* in het IJsselmeergebied. Intern rapport 37Lio. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.

Beemster, N., W. Altenburg, M. Platteeuw & F. de Roder 2002. Het regenmodel in de Oostvaardersplassen; voldoende dynamiek in waterpeil voor een diverse en stabiele broedvogelbevolking? A&W ecologisch onderzoek rapport 341 / RIZA werkdocument 2002.177x

Beintema, A.J., L.M.J. van den Bergh, G.J. Müskens & T.A. Renssen 1980. Atlas van watervogels op het IJsselmeer. RIN-rapport, Arnhem & Leersum.

Breteler & R. Veldkamp 1995. Aalscholvers en beroepsvisserij in het IJsselmeer, het Markermeer en Noordwest-Overijssel. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij. Rapport IKC-Natuurbeheer nr. 19, Wageningen. 100 pp.

Buijse, A.D. 1992. Dynamics and exploitation of unstable percid populations. Proefschrift Landbouw Universiteit Wageningen, Wageningen. 167 pp.

Cowx (ed.). Catch effort sampling strategies and their application in freshwater fisheries management: 223-240. Fishing News Books, Blackwell Scientific Publications, Oxford.

Cramp, S. 1985. The birds of the western palearctic. Vol. IV. Terns to woodpeckers. Oxford University Press, Oxford.

Cramp, S. & K.E.L. Simmons 1977. The birds of the western palearctic. Vol. I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford.
van Dam, C., A.D. Buijse, W. Dekker, M.R. van Eerden, J.G.P. Kleine

Dekker, W. 1991. Assessment of the historical downfall of the IJsselmeer fisheries using anonymous inquiries for effort data. In: I.G.

Dekker, W., L.A. Schaap & J.A. van Willigen 2003. Bijvangsten in de fuikvisserij op het IJsselmeer. RIVO-intern rapport 93.011. Rijksinstituut voor Visserij-Onderzoek, IJmuiden. 29 pp.

Delany, S. & D.A. Scott 2002. Waterbird population estimates. Third Edition. Wetlands International, Global Series 12, Wageningen.

Deerenberg, C & I.J. de Bloois 2005. Vismonitoring in het IJsselmeer en Markermeer in 2004. RIVO rapport C063/05.

Dirksen, S., A.L. Spaans, J. van der Winden & L.M.J. van den Bergh 1996. Vogelhinder door windturbines. Landelijk onderzoekprogramma, deel 2: nachtelijke vlieghoogtemetingen van duikeenden in het IJsselmeergebied. Bureau Waardenburg, rapport 96.18, Culemborg. DLO- Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.

Eerden, M.R. van (ed.) Patchwork. Patch use, habitat exploitation and carrying capacity for water birds in Dutch freshwater wetlands. Van Zee tot Land 65: 351-376. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

Eerden M.R. van & J. Gregersen 1995. Long-term changes of the Northwest European population of Cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis*. Ardea 83: 61-79.

Eerden, M.R. van 2001. Watervogels in het IJsselmeergebied: de top van een wankelende piramide. De Levende Natuur 102: 216-221.

Eerden, M.R. van & A. bij de Vaate 1984. Natuurwaarden van het IJsselmeergebied. Flevobericht 242. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad.

Eerden, M.R. van & M. Zijlstra 1986. Natuurwaarden van het IJsselmeergebied. Prognose van enige natuurwaarden in het IJsselmeergebied bij aanleg van de Markerwaard. Flevobericht 273, Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad.

Eerden, M.R. van & B. Voslamber 1995. Mass fishing by Cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis* at lake IJsselmeer, the Netherlands: a recent and successful adaptation to a turbid environment. Ardea 83: 199-212.

Eerden, M.R. van, M. Zijlstra, M. van Roomen & A. Timmerman 1996. The response of *Anatidae* to changes in agricultural practice: long-term shifts in the carrying capacity of wintering waterfowl. Gibier Faune Sauvage 13: 681-706.

Eerden, M.R. van, W. Dubbeldam & J. Muller 1999. Sterfte van watervogels door visserij met staande netten in het IJsselmeer en Markermeer. RIZA-rapport 99.060. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Eerden, M. R. van, S.H.M. van Rijn & M. Roos 2005. Ecologie en Ruimte: gebruik door vogels en mensen in de SBZ's IJmeer, Markermeer en IJsselmeer. RIZA rapport nr. 2005.014 ISBN 9036957036 RIZA, Lelystad.

EVA II 2004. The effects of shellfish fishery on the ecosystems of the Dutch Wadden Sea and Oosterschelde. Alterra-rapport 1011, RIVO-rapport C056/04, RIKZ-rapport RKZ/2004.031.

Hut, R.M.G. van der, R. Foppen, N. Beemster, M. Roodbergen en S. Deuzeman 2008. Ruimte voor riet en moerasvogels in de noordelijke randmeren. Sturende factoren en beheersmaatregelen voor kwalificerende moerasvogels. A&W-rapport 1108. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden. SOVON, Beek-Ubbergen.

Iedema, W., M. Platteeuw & A. Rijdsdorp 1996. Natuur in het Natte Hart. Een verkenning van de kansen voor natuurontwikkeling in het IJsselmeergebied. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, RIZA,

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Noordwest, Directie Noord, Lelystad.

Jans, L. & H.J. Drost 1995. De Oostvaardersplassen. 25 jaar vegetatie-onderzoek. Flevovericht nr 382. ISBN 90-369-1150-0. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

Janssen, J.A.M. & J.H.J. Schaminée 2003. Europese natuur in Nederland. Habitattypen. Uitgeverij KNNV, Utrecht.

Koffijberg, K. & M.R. van Eerden 1994. Benthos-etende watervogels in het IJsselmeergebied: een analyse van het voorkomen van tafeleend, kuifeend, toppereend, brilduiker en meerkoet in de periode 1975-1993. Heidemij Advies 635/OD94/1228/21155, Lelystad.

Kolen, M., S.J. Roodzand & M. Mouissie 2010. Stikstofdepositie in RWS voortouwgebieden. Fase 1: vooronderzoek van de effecten op gevoelige habitattypen. Grontmij, Projectnummer 284740, Houten.

Lammens, E. 1999. Het voedselweb van IJsselmeer en Markermeer. Veldgegevens, hypothesen, modellen en scenario's. RIZA rapport 99.008. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Lauwaars, S.G. & M. Platteeuw 1999. Een Groene Riem onder het Natte Hart. Evaluatie van natuurontwikkelingsprojecten in het IJsselmeergebied. RIZA-rapport 99.030. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Lauwaars, S., M. Platteeuw & H. Schutte 2001. Op weg naar een natuurlijker Nat Hart? De Levende Natuur 102: 242-246, Natura 98: 184-188.

Leeuw, J.J. de 1997. Demanding divers. Ecological energetics of food exploitation by diving ducks. Van Zee tot Land 61. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

Leeuw, J.J. de 2000. Visstand en visserij in IJsselmeer en Markermeer: het monitoringsprogramma in de onderzoeksperiode 1996 – 1999. RIVO Rapport C027/00, IJmuiden.

Leeuw, J.J. de & M.R. van Eerden 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Herkomst, populatie-structuur, biometrie, rui, conditie en voedselkeuze. Flevovericht 373. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

Ministerie LNV 2000. Nota van antwoord Vogelrichtlijn, deel I. Bijlage I. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

Molen, D.T. van der (red.) 2004. Referenties en maatlatten voor meren ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water.

Mous, P.J. 2000. Interactions between fisheries and birds in IJsselmeer, The Netherlands. Thesis Wageningen Universiteit.. ISBN 90-5808-183-4.

Nieuwsbrief Kemphaanonderzoek 2009. RuG 2009

Noordhuis, R. 1997. Biologische Monitoring Zoete Rijkswateren: watersysteemrapportage Randmeren. RIZA rapport 95.003. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Noordhuis, R. & E.J. Houwing 2003. Afname van de Driehoeksmossel in het Markermeer. RIZA rapport 2003.016. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Noordhuis, R. in prep. Klimaatverandering in het IJsselmeergebied. Invloed van temperatuur en klimaatverandering op de ecologie van IJsselmeer en Markermeer.

Noordhuis, R. (Eds). Ecologie in het IJsselmeergebied 2010 (in prep).

Peters, N. 1933. Über den Einfluss der Fischnahrung auf die Lebensgewohnheiten der Seeschwalben. Orn. Monatsberichte 41: 5-13.

Piersma, T., P. Wiersma & M.R. van Eerden 1997. Seasonal changes in the diet of Great Crested Grebes *Podiceps cristatus* indicate the constraints on prey choice by solitarily pursuit-diving fish-eaters. In:

Platteeuw, M. 1985. Voedseloecologie van de Grote (*Mergus merganser*) en de Middelste Zaagbek (*Mergus serrator*) in het

IJsselmeergebied 1979/1980 en 1980/1981. RIJP rapport 1985-48
Abw. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad.

Platteeuw, M., J.H. Beekman, K. van de Guchte & J.P.M. Vink 1993.
Integraal Waterbeheer Ketelmeer. Een kwantitatieve analyse van het
ecosysteem Ketelmeer. Deel III. Ecotoxicologische effecten en risico's
van de verontreinigingen van het sediment voor het leven in het
Ketelmeer. Rijkswaterstaat, Projectgroep Ketelmeer, Lelystad.

Platteeuw, M. & M.R. van Eerden 1995. Time and energy constraints
of fishing behaviour in breeding Cormorants *Phalacrocorax carbo*
siniensis at lake IJsselmeer, The Netherlands. *Ardea* 83: 223-234.

Platteeuw, M. & M.R. van Eerden 1997. Sex-dependent differences in
exploitation of fish stocks in Red-breasted Mergansers *Mergus serrator*
utilizing a two-prey system in winter. In: M.R. van Eerden (ed.)
Patchwork. Patch use, habitat exploitation and carrying capacity for
water birds in Dutch freshwater wetlands. *Van Zee tot Land* 65: 401-
420. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.

Platteeuw, M., M.R. van Eerden & J.H. Beekman 1997. Social fishing
in wintering Smew *Mergus albellus* enhances prey attainability in turbid
waters. In: M.R. van Eerden (ed.) Patchwork. Patch use, habitat
exploitation and carrying capacity for water birds in Dutch freshwater
wetlands. *Van Zee tot Land* 65: 377-400. Rijkswaterstaat Directie
IJsselmeergebied, Lelystad.

Platteeuw, M., S. Lauwaars & R. Doef 2001. Tien jaar
natuurontwikkeling in het Natte Hart. *De Levende Natuur* 102: 58-61.

Platteeuw, M., U. Menke & J. van der Winden 2002.
Natuurontwikkeling Naviduct Krabbersgat. Een gronddepot als
waardevolle natuur? RIZA werkdocument 2002.034X. Rijksinstituut
voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van 1998. Watervogels in IJsselmeer en Markermeer:
seizoensverslag 1997/98. RIZA werkdocument 98.177X. Rijksinstituut
voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van 2002a. Watervogels in IJsselmeer en Markermeer;
seizoensverslag 2000/01. RIZA werkdocument 2002.029X.
Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en
Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van 2002b. Watervogels in IJsselmeer en Markermeer;
seizoensverslag 2001/2002. RIZA werkdocument 2002.215X.
Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en
Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van & M. Platteeuw 1996. Watervogels in IJsselmeer en
Markermeer: seizoensverslag 1994/95. RIZA werkdocument 96.194X.

Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S.H.M. van & M.R. van Eerden 2002. Aalscholvers in het IJsselmeergebied: concurrent of graadmeter? Vogels, vissen en visserij in duurzaam evenwicht. RIZA rapport 2001.058. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van & M. Platteeuw 2003. Extra Spui Afsluitdijk: Ecologische effecten op Afsluitdijk, IJsselmeer en omgeving. RIZA rapport nr. 2003.033 ISBN 90-369-5652-8 RIZA, Lelystad.

Rijn, S. van, M. Kolen, M. Roos, M. van Eerden en P. Cornelissen 2004. Bergen van baggerspecie in Flevoput 12A. Gevolgen voor vogels? RIZA werkdocument 2004.076X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Rijn, S. van, M. van Eerden en M. Roos 2007. Dieten van vis-etters en bethos-etters in IJsselmeer en Markermeer: een update van inzichten uit recente jaren. RWS Waterdienst Intern rapport. Lelystad.

Rijsdorp, A.A., J.W.C. Bruggenkamp, J. Oosterbaan & M. Platteeuw 1997. Project Enkhuizerzand – Ntuurontwikkeling in de openheid. Een integrale ontwerpstudie naar de versterking van de natuur in het hart van het Natte Hart. RIZA-nota 97.045. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Roomen, M.W.J. van, Boele A., van der Weide M.J.T., van Winden E.A.J. & Zoetebier D. 2000. Belangrijke vogelgebieden in Nederland, 1993-97. Actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en belangrijke gebieden. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Roomen, M.W.J. van, E.A.J. van Winden, K. Koffijberg, B. Voslamber, R. Kleefstra, G. Ottens en de SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep 2002. Watervogels in Nederland in 2000/2001. SOVON monitoringsrapport 2002/04, RIZA-rapport BM02.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

Roomen, M.W.J. van, E.A.J. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep 2003. Watervogels in Nederland in 2001/2002. SOVON-monitoringsrapport 2004/01, RIZA-rapport BM04/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Schobben H.P.M., B. Winters, & C.C. Karman 1995. Het Balgzand als slaappleats voor ruiende Zwarte Sterns. De Graspieper 15: 159-166.

Schouten, C. 1982. Het IJsselmeergebied als ruiplaats voor de Zwarte Stern (*Chlidonias niger*). Een onderzoek naar de conditie, rui en

doortrek van de Zwarte Stern in het IJsselmeergebied. RIJP-rapport 33Abw. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad.

SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

Spaans, A.L., J. van der Winden, R. Lensink, L.M.J. van den Bergh & S. Dirksen 1998. Vogelhinder door windturbines. Landelijk Onderzoekprogramma, deel 4: nachtelijke vliegbewegingen en vlieghoogtes van vogels langs de Afsluitdijk. Bureau Waardenburg, rapport 98.015, Culemborg. DLO- Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.

Tanger, D. 1981. Verslag van een Zwarte Stern telling in het IJsselmeergebied op 16 augustus 1980. Watervogels 6: 73-76.

Tosserams, M., J.T. Vulink & H. Coops 1999. Tussen water en land. Perspectief voor oeverplanten in het Volkerak-Zoommeer. Eindrapportage 'Planten in de peiling'. RIZA-rapport 99.031. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Voslamber, B. 1988. Visplaatskeuze, foerageerwijze en voedselkeuze van Alascholvers (*Phalacrocorax carbo*) in het IJsselmeergebied in 1982. Flevovericht 286. Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad.

Voslamber, B. 1991. Meeuwen in het IJsselmeergebied. Voedseloecologie van zeven op het meer voorkomende soorten. Intern rapport 9 Liw. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.

Voslamber, B., M. Platteeuw & M.R. van Eerden, 1995. Solitary foraging in sand pits by breeding cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis*; does specialised knowledge about fishing sites and fish behaviour pay off? *Ardea* 83: 213-222.

Winden, J. van der & H.P.M. Schobben 2001. Zwarte Stern *Chlidonias niger* profiteert van nieuwe slaappleats in het IJsselmeergebied. *Limosa* 74.3: 87-94.

Winden, J. van der & Klaassen O. 2008. Totaal aantal sterns in het IJsselmeergebied in heden en verleden aan de hand van slaappleatstellingen. Bureau Waardenburg rapport nr. 08-047/SOVON-Onderzoeksrapport 2008/04

Wiersma, P. 1996. Dieet en conditie van overwinterende Middelste en Grote Zaagbekken in het IJsselmeergebied, 1979-1987. RIZA werkdocument 96.086X. Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling, Lelystad.

Wiersma, P., T. Piersma & M.R. van Eerden 1995. Food intake of Great Crested Grebes *Podiceps cristatus* wintering on cold water as a function of various cost factors. *Ardea* 83: 339-350.

Winkelman, J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringsslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89/15. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Winkelman, J.E. 1992. De invloed van de Sep-proefwindcentrale te Oosterbierum (Fr.) op vogels, 1: aanvaringsslachtoffers. RIN-rapport 92/2. DLO- Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem.

Winter, E. 1994. Verspreiding in ruimte en tijd van visetende vogels in het IJsselmeergebied in relatie tot de visstand. Intern rapport 1994-6 Lio. Rijkswaterstaat Directie Flevoland, Lelystad.

Zwarts, L., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E. 2009. Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel. KNNV publishing Zeist, The Netherlands

Literatuur beschermde natuurmonumenten:

Alterra, juli 2008. Website Monitoring herintroductie van de otter: www.otter.wur.nl. Alterra Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen

Beringen, R., A.J. Rossenaar & B. Odé, 2005. Floristisch Meetnet Oevers Zoete Rijkswateren 2004; uitwerking derde ronde IJsselmeer en Markermeer. FLORON-rapport 36. RWS RIZA rapport 2005.003. Stichting FLORON, Leiden

Beringen, R., A.J.G.A. Rossenaar & C.L.G. Groen, 2006. Floristisch Meetnet Oevers Zoete Rijkswateren; uitwerking derde ronde Randmeren. FLORON-rapport 39. RWS RIZA rapport 2006.009. Stichting FLORON, Leiden

Hustings, F., J.W. Vergeer, P. Eekelder, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998 - 2000 : verspreiding, aantallen, verandering. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis & SOVON Vogelonderzoek Nederland, Leiden & Beek-Ubbergen

Ministerie van LNV, 2004. Beschermingsplan Noordse Woelmuis. Rapport EC-LNV nr.270. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Ministerie van LNV, 2006. Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Ministerie van LNV, 2006. Natura 2000 gebiedendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Ministerie van LNV, 2006. Natura 2000 gebiedendocument-leeswijzer. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Ministerie van LNV, 2006. Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Ministerie van LNV, 2007. Natura 2000 ontwerpbesluiten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Noordhuis, R., 2007. Ontwikkelingen in de aquatische ecologie van het Zwarte Meer. IJG-rapport: 2007-7. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat IJsselmeergebied, Lelystad

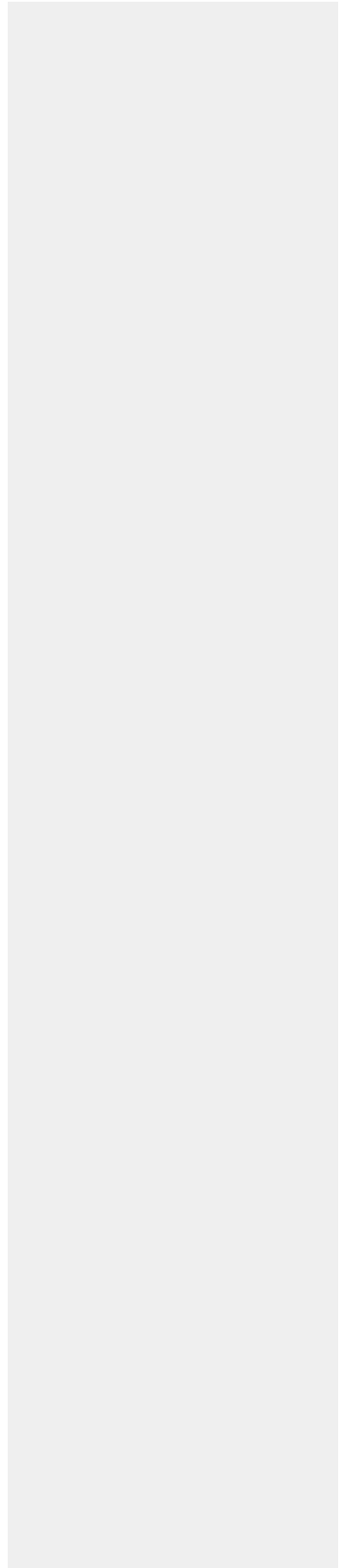
Postema, J., R. Noordhuis, E. Lammens, & G. Butijn, 2008. Ecologie en waterkwaliteit Veluwerandmeren 2004-2006. IJG-rapport: 2008-2. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat IJsselmeergebied, Lelystad

Roomen, M. van, E. van Winden, K. Koffijberg, L. van den Bremer, B. Ens, R. Kleefstra, J. Schoppers, J.W. Vergeer, SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat, 2007. Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringrapport 2007/03, Waterdienst Rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

Smits, J.B., J. Postema & H. Hootsen, 2005. Monitoring van waterplanten en perifyton in het IJsselmeergebied 2004 : Markermeer. IJG-rapport: 2005-7. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat IJsselmeergebied, Lelystad

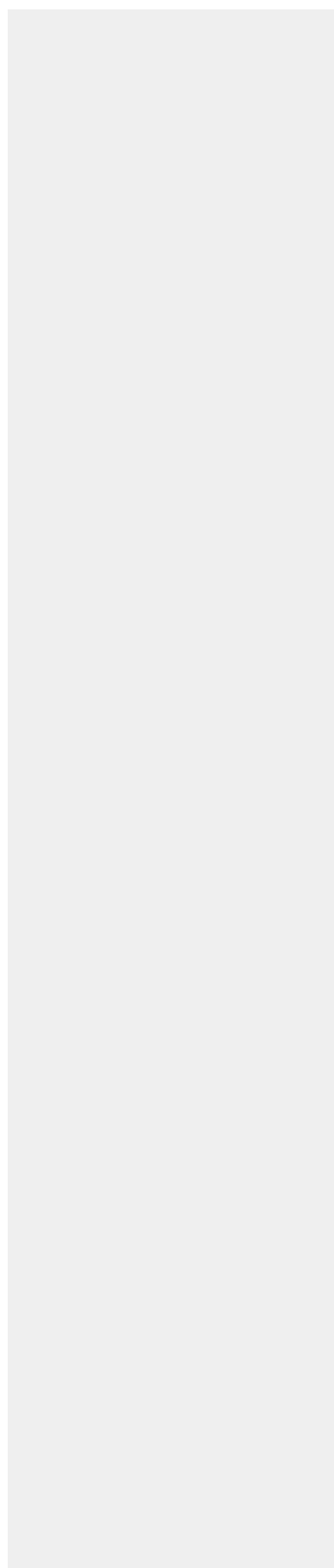
SOVON & CBS, 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

Vlinderstichting, juli 2008. Website Vlindernet: www.vlindernet.nl. Vlinderstichting, Wageningen

Verantwoording

Dit rapport is het eindproduct van een lange periode (2005-2009) van werk ten behoeve van de uitwerking van de doelen N2000 in de regio IJsselmeergebied. Het werk is gedaan in opdracht van Directie IJsselmeergebied van Rijkswaterstaat in Lelystad (IJG), de waterbeheerder van het IJsselmeer en wordt uitgevoerd door RWS Waterdienst.

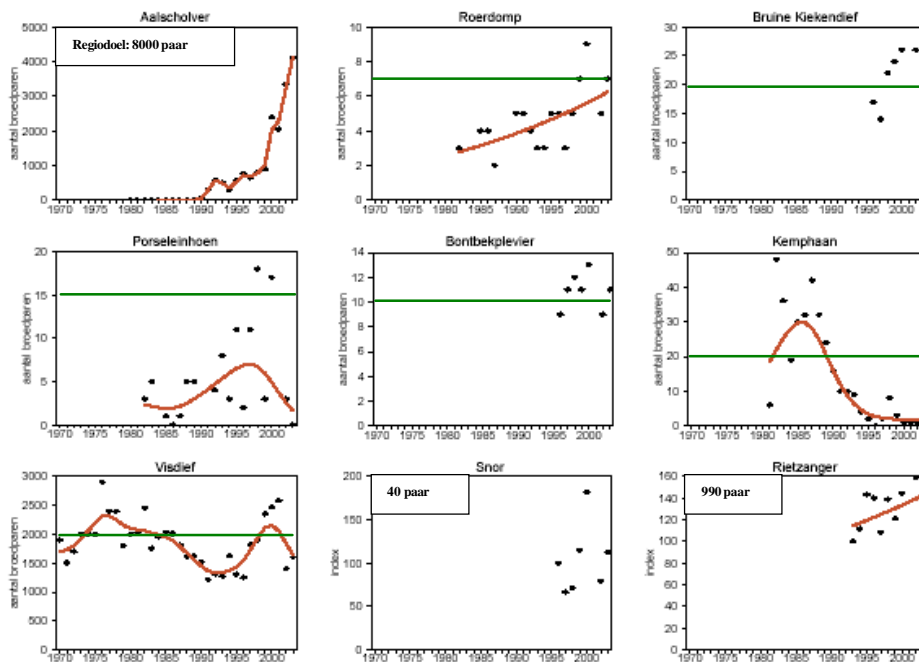
Appendix A- trendgrafieken vogels

NB Sommige doelen (groene niveau in grafieken) zijn na publicatie gewijzigd

© SOVON Vogelonderzoek Nederland & Centraal Bureau voor de Statistiek 2005
Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
Voor uitleg zie Toelichting Gebiedeninformatie of het hele rapport

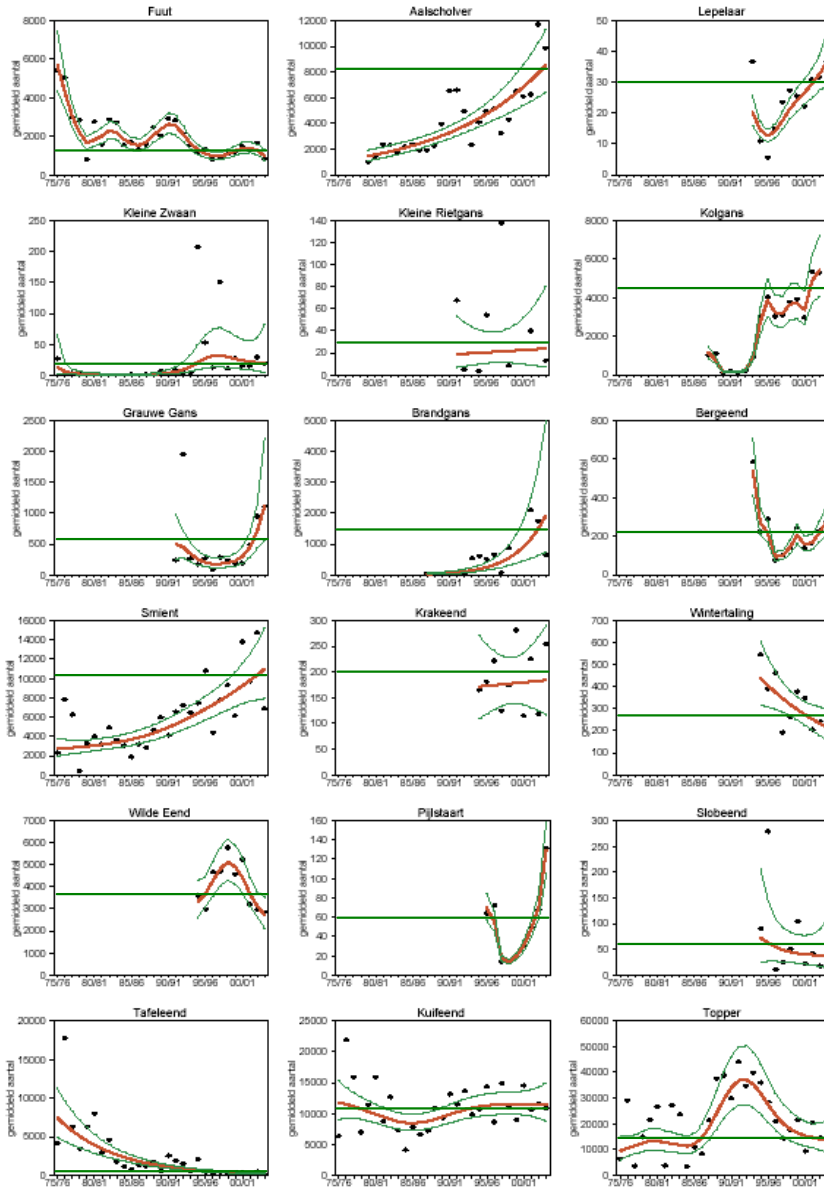
(72) IJsselmeer

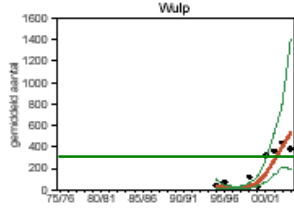
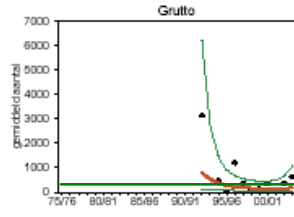
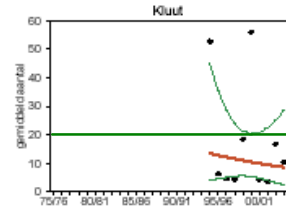
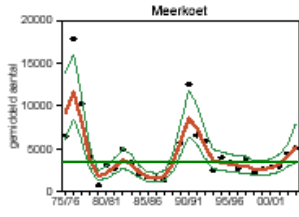
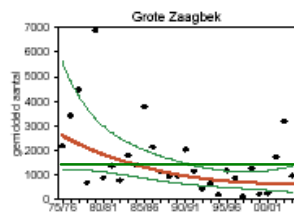
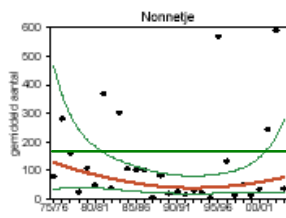
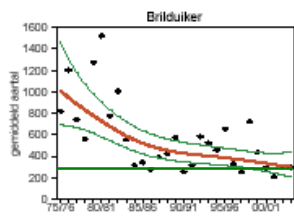
Broedvogels (aantallen in paren)

(72) IJsselmeer

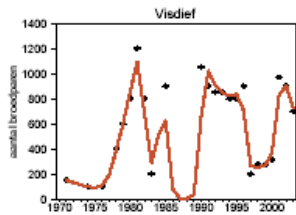
Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

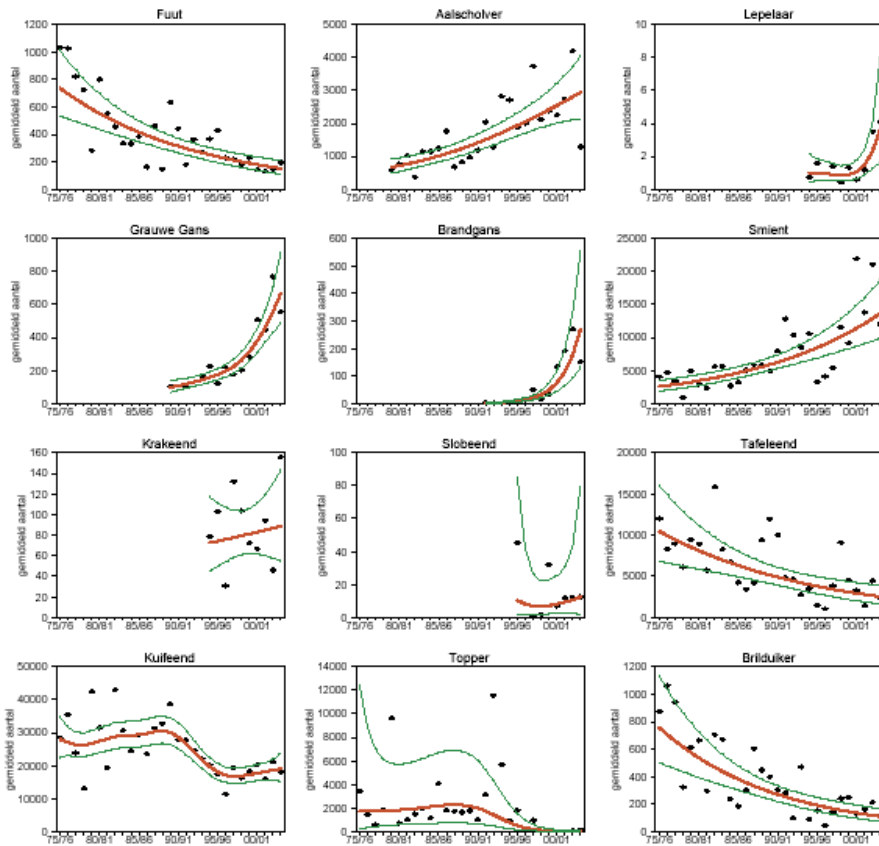
(73) Markermeer & IJmeer

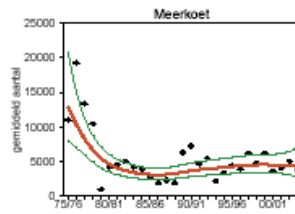
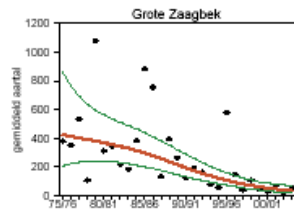
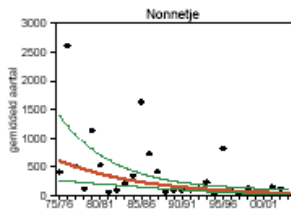
Broedvogels (aantallen in paren)

(73) Markermeer & IJmeer

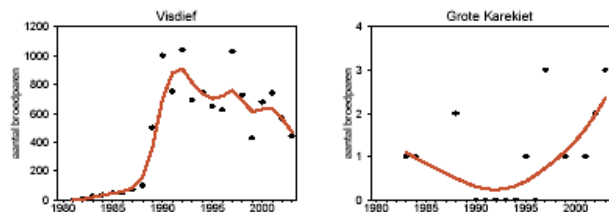
Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

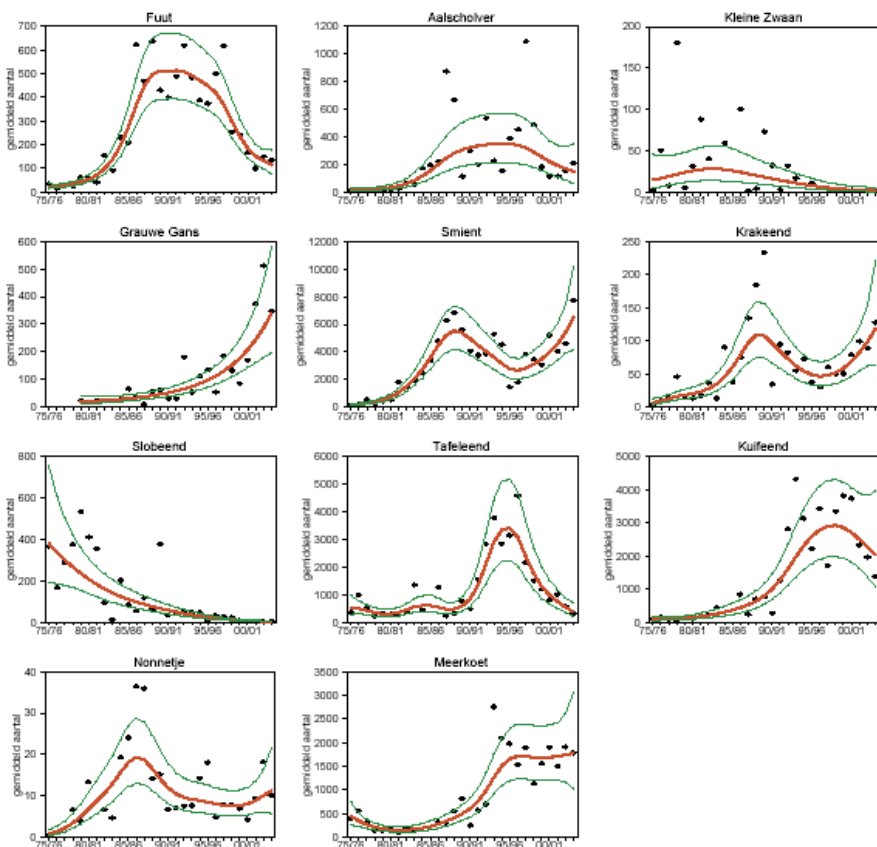
(77) Eemmeer & Gooimeer Zuidoever

Broedvogels (aantallen in paren)

(77) Eemmeer & Gooimeer Zuidoever

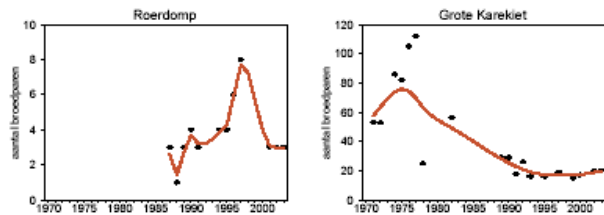
Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

© SOVON Vogelonderzoek Nederland & Centraal Bureau voor de Statistiek 2005
 Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
 SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
 Voor uitleg zie Toelichting Gebiedeninformatie of het hele rapport

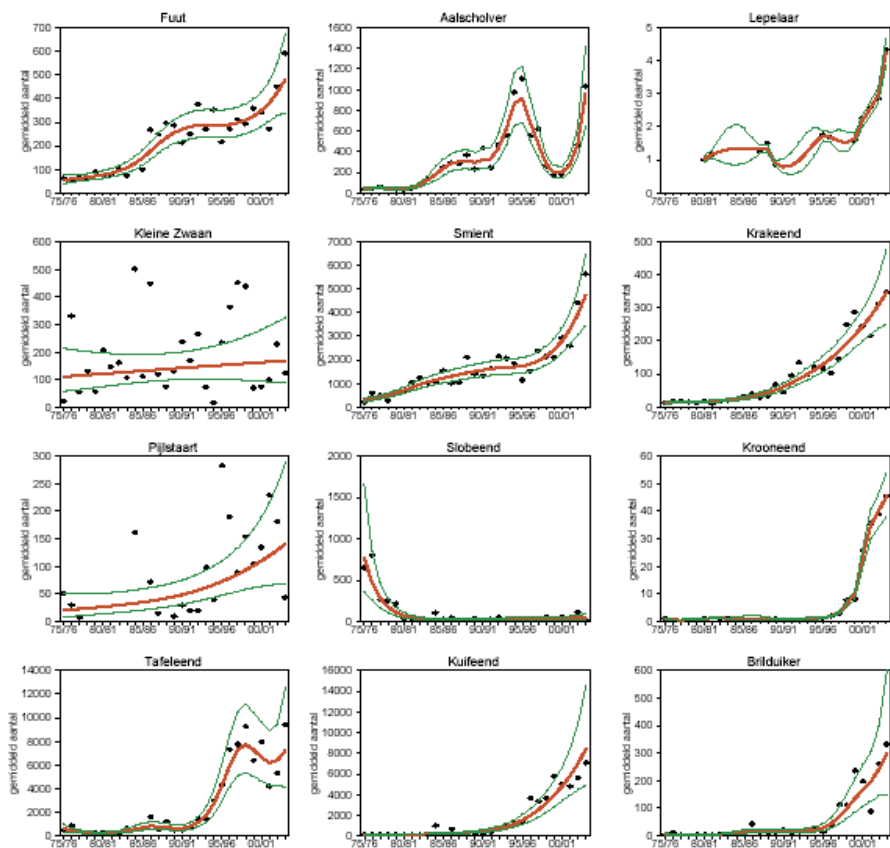
(76) Veluwerandmeren

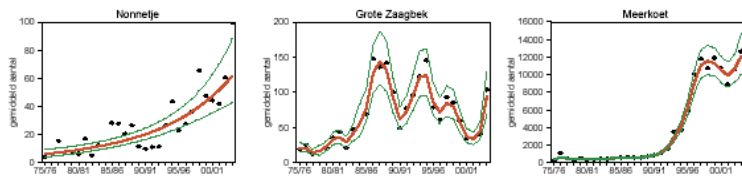
Broedvogels (aantallen in paren)

(76) Veluwerandmeren

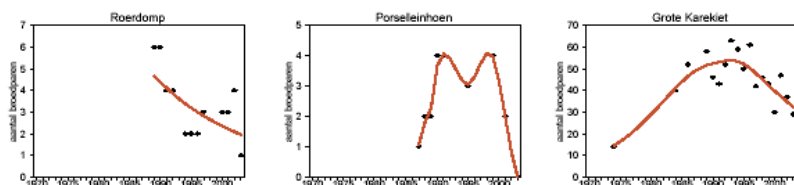
Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

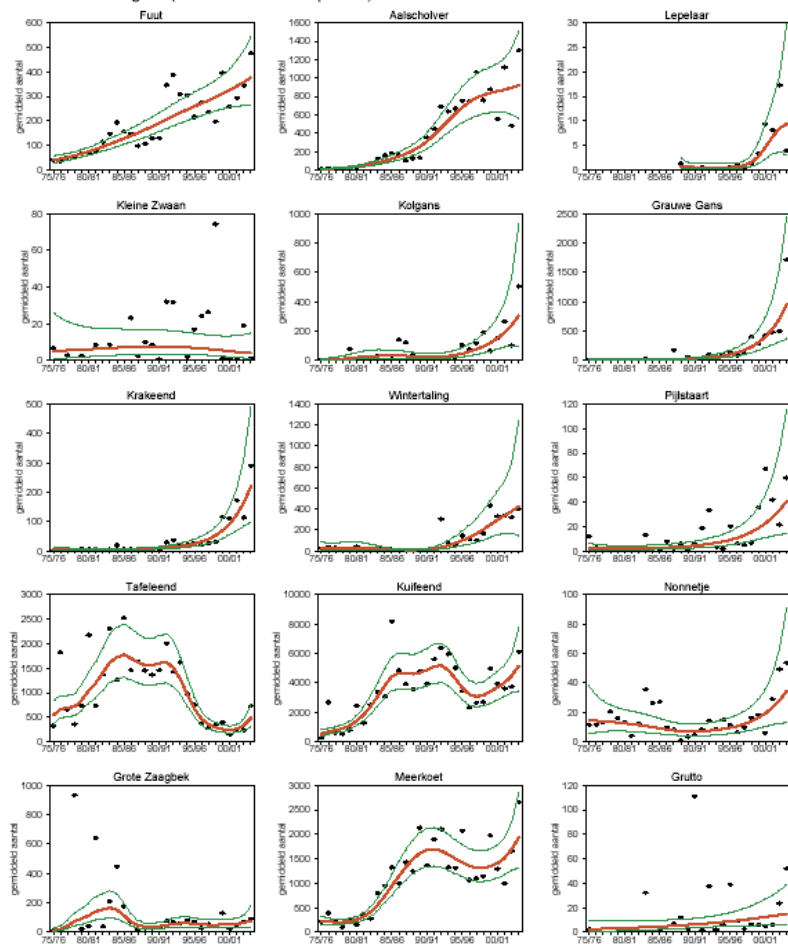

© SOVON Vogelonderzoek Nederland & Centraal Bureau voor de Statistiek 2005
 Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
 SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
 Voor uitleg zie Toelichting Gebiedeninformatie of het hele rapport

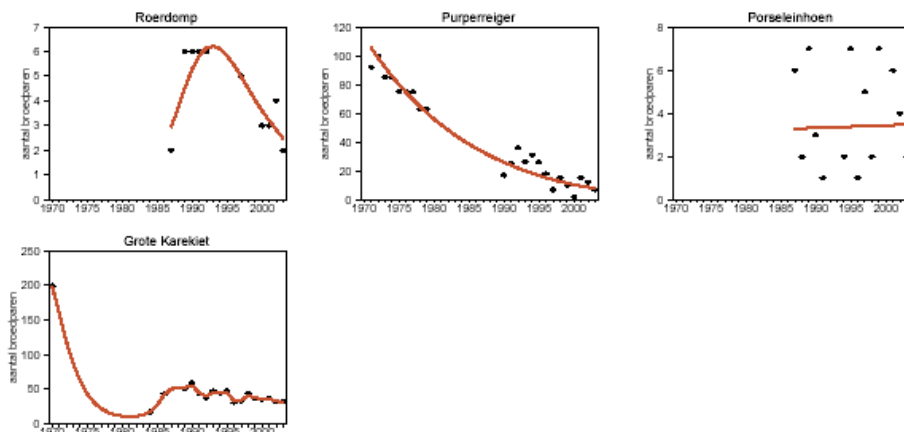
(75) Ketelmeer & Vossemeer
 Broedvogels (aantallen in paren)

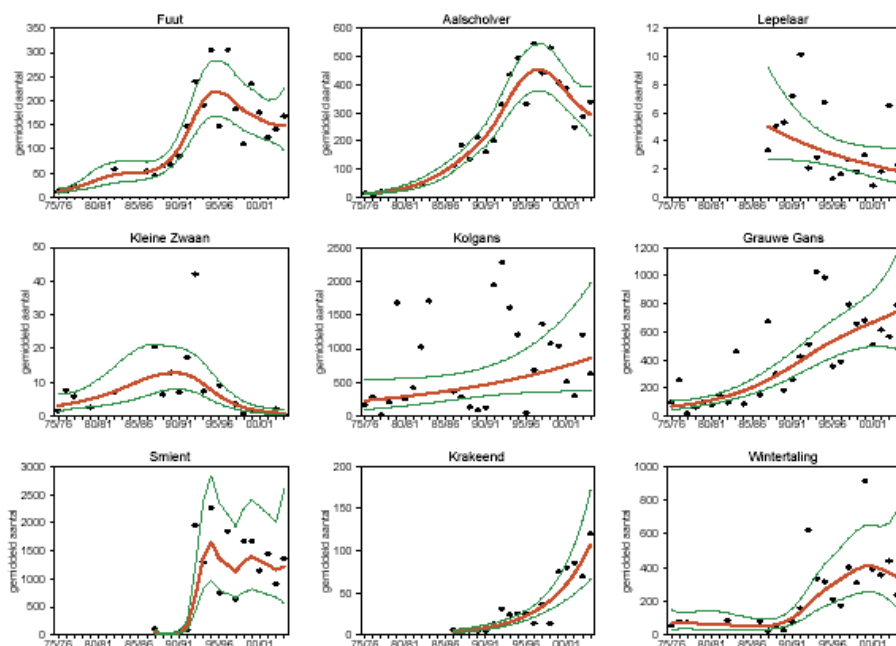
(75) Ketelmeer & Vossemeer
 Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

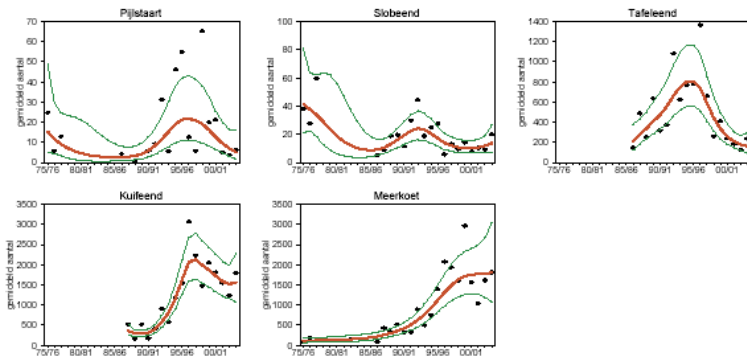

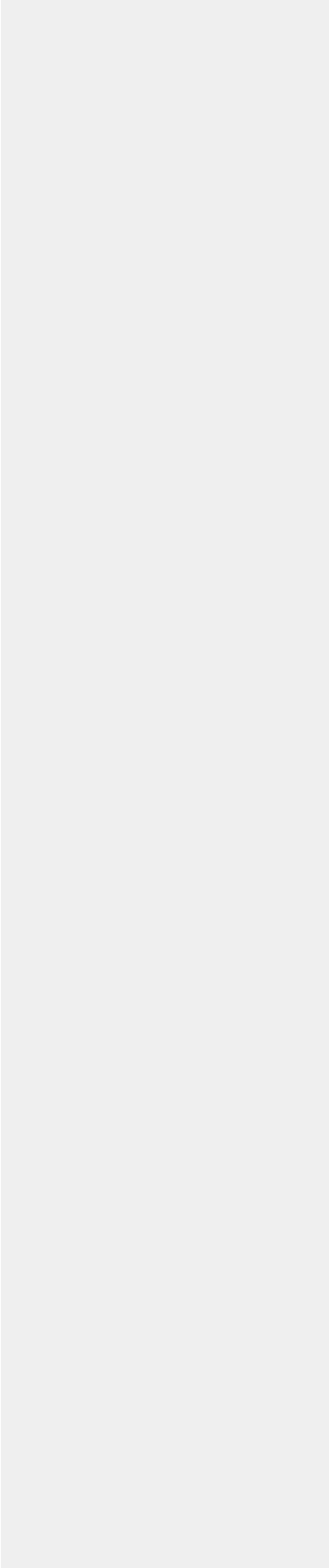
(74) Zwarte Meer
 Broedvogels (aantallen in paren)

(74) Zwarte Meer
 Niet-broedvogels (aantallen in exemplaren)

Appendix B- beheeropgavetabel

Notes bij de aantallen vogels (2003-2007)

- a Slaapplaatsstellingen ganzen van It Fryske Gea uit 2007 (maart-juli)
- 1 Recente jaren max c. 40.000 zwarte stern slapend op Kreupel (tellingen Jan van der Winde) gem 38000 hele IJsselmeergebied 1999-2003
- 2 Bruine kiekendief 15 paren huidige situatie 2004-2007 excl Makkumernoordwaard, hiervoor 5 paren
- 3 Rietzanger aantal op basis van index soven voor alleen 2003 (van 2004-2007 geen indexen beschikbaar)
- 4 Porseleinhoen 4,25 paren 2003-2007 exclusief Makkumernoordwaard, hiervoor 5 paren bijgeschat
- 5 Snor aantal op basis van index soven voor 2003 (van 2004-2007 geen indexen beschikbaar)
- 6 Porseleinhoen, Ketelmeer en Vossemeer, alleen getallen uit 2003 en 2004, beide nul

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Usselmeer	Aalscholver - b	8000	c. 10.000		SBB	Ven, Kreupel, Vooroever (IJsselmeer), Houtstijck (Markemeer) en Oostvaardersplassen,	regiodoel, totaal 8.000 paren hele broedpopulatie (IJsselmeer en Markemeer)	Huidig beheer voortzetten op Ven, Kreupel en Vooroever maar kolonistatie door grondpredatoren daar verhinderen	Geen extra kosten	
Usselmeer	Aalscholver - n	8100	9961		RWS	Lapeksplassen, Vlaedemmeer zuid van Markemeer	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 8100 ex.	Drագkraft open water (kleine en middelgrote vis) op pelti houden	Geen extra kosten	
Usselmeer	Bergpand - n	210	243		SBB, It Fryske Gea	ondiep water	Ruimte voor 210 ex.	Handhaven rust en voedsel (zoöplankton en kleine bodemdierfauna) op zeer ondiepe arealen (Friese kust, Vooroever en Kreupel)	Geen extra kosten	
Usselmeer	Bontbekplevier - b	13	8	5	SBB, It Fryske Gea	Onderdijk, Ven, Kreupel, Workumerbuitenwaard, Rotterdamse boek	Broedgelegenheid voor c. 8 paar Kreupel-Onderdijk-Ven en c. 5 paar Friese kust	2 ha extra kasal houden in NH buiten Kreupel en 3 ha in Friesland (voor broedplaatsen)	15 k€ per ha, eens in de 5 jaar	
Usselmeer	Brandgans - n	1500	772	299	It Fryske Gea	met name Workumerwaard met polder Geele strand	Ruimte voor c. 1500 ex. graslanden Friese waarden en agenderen vereisten achterland	Handhaven voedsel functie graslanden binnen N2000 begrenzing	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking)
Usselmeer	Brandgans - ns	26200	8410 (note 391)	?	It Fryske Gea	gehele Friese kust	Ruimte voor 26200 ex. op slaapplaatsen Friesland buitendijks	Handhaven voedsel functie graslanden binnen N2000 begrenzing	Geen extra kosten	
Usselmeer	Brilduiker - n	310	391	?	RWS	open water	Handhaven draagkracht mosselen/	Geen extra kosten		
Usselmeer	Bruine kiekendief - b	25	18 (note 2)	?	It Fryske Gea, SBB	riemoeras Friese kust, Onderdijk, Ven	Broed- en foeragegebied voor c 20 paar Friese kust en c. 5 paar Noord-Hollandse kust (Onderdijk en Ven)	Handhaven voedsel functie graslanden binnen N2000 begrenzing. Geen extra maatregelen	1 k€ per ha per jaar voor c. 450 ha vogelrij nietland	
Usselmeer	Dwergmeeuw - n	50	-	?	RWS	open water	Ruimte voor c. 50 ex.	Drագkraft open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopig)	
Usselmeer	Fuut - n	1300	1065	235	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 1300 ex.	Drագkraft open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopig)	
Usselmeer	Goudplevier - n	9700	1209	3481	It Fryske Gea, SBB	Workumerwaard met polder Geele strand	Ruimte voor c. 9700 Friese kust	Deels telprobleem. Handhaven voedsel functie graslanden binnen N2000 begrenzing in combinatie met slaapfuncties (met name Workumerwaard)	Geen extra kosten	
Usselmeer	Grauwe gans - n	580	1120	?	It Fryske Gea, SBB	oeverns met ondiepe zones (o.a. Friese kust, Onderdijk)	Ruimte, rust en foeragegelegenheid voor c. 580 ex.	Handhaven rust en voortzetten huidig beheer van oeverns (Onderdijk en Friese kust)	Geen extra kosten	
Usselmeer	Groenkolochris	behoud	?	?	SBB	Stoerckheme en potenties in Makkumernoordwaard	Behoud Stoerckheme; herstel potenties Makkumernoordwaard	Hooilandbeheer; kleinschalig pluggen	10 k€ /jaar	Potenties ontwikkelen in Makkumernoordwaard. Lijt mee met habitatype "Overgangs- en trivieren"
Usselmeer	Grote Zaagbek - n	1300	1162	138	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 1300 ex.	Drագkraft open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopig)	Deels telprobleem, werkelijke aantallen op buitendijkse grasland veel hoger dan geteld. Openheid en rust handhaven
Usselmeer	Grutto - n	290	239	51	It Fryske Gea	Friese kust (onder andere Makkumernoordwaard, Workumerwaard en Bocht van Molkerum)	Ruimte voor bijna 290 ex.	Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestand grasland (Polder Geele strand) handhaven in combinatie met Workumerbuitenwaard (slaapplaatsen) en Bocht van Molkerum. Ondiep water kust (o.a. Makkumernoordwaard) garanderen.	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking)
Usselmeer	Grutto - ns	2200	777 (note a)	?	It Fryske Gea	Friese kust	Ruimte voor max. 2200 ex. op slaapplaatsen Friesland buitendijks	Handhaven grasland beheer buitendijks (o.a. Polder Geele strand) in combinatie met geschikte slaapplaatsen (Workumerbuitenwaard). Rust in Friese waarden (maart/april).	Geen extra kosten	Gaat vs. niet lukken, omdat kempaan zich als broedvogel uit NL aan het terugtrekken is. Meer geldinsparning er tegenaan zetten is w.s. niet effectief
Usselmeer	Kemphaan - b	20	1,8	14,2	It Fryske Gea	Workumerwaard (polder Geele strand)	Broedgelegenheid voor 20 p. Workumerwaard (Polder Geele strand)	Waterstand tot late voorjaar hooghouden, hooiland beheer (verrijking toegestaan)	Geen extra kosten	Deels telprobleem, werkelijke aantallen op buitendijkse grasland veel hoger dan geteld. Openheid en rust handhaven
Usselmeer	Kemphaan - n	2100	-	?	It Fryske Gea	Makkumernoordwaard, Koolwaard, Workumerwaard, Bocht van Molkerum, Steile Bank	Ruimte voor c. 2100 ex. Friese kust	Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestand grasland (o.a. Polder Geele strand) handhaven in combinatie met slaapplaatsen (o.a. Workumerbuitenwaard). Rust in voorjaar (maart/april) garanderen.	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking); deels telprobleem doch slaapplaatsstellingen beschikbaar RUG-Kemphaanwerkgroep
Usselmeer	Kemphaan - ns	17300	2733 (note 7)	?	It Fryske Gea	Makkumernoordwaard, Koolwaard, Steile Bank, Bocht van Molkerum, Workumerbuitenwaard	Slaapgelegenheid voor c. 4500 Friese kust	Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen bestand grasland (o.a. Polder Geele strand) handhaven in combinatie met slaapplaatsen (o.a. Workumerbuitenwaard). Rust in voorjaar (maart/april) garanderen.	Geen extra kosten	zijn maatregelen uitgevoerd in Makkumernoordwaard en Molkebank, werk nog niet door in broedparen, ook seen op Zuidwaard
Usselmeer	Kleine rielgans - ns	30	6	24	It Fryske Gea	met name Steile Bank en omgeving	Ruimte voor c. 30 ex. op slaapplaatsen Friese waarden	Rust handhaven (oktober-maart) op Friese waarden, met name waar slaapplaatsen liggen	Geen extra kosten	
Usselmeer	Kleine zwaan - n	20	9	11	RWS	ondiep water (Friese kust)	Ruimte en foeragegelegenheid voor 20 ex.	Handhaven waterplantenvelden op ondiep water Friese zuidkust en rond Makkumernoordwaard, agenderen blijvende geschiktheid achterland; rust garanderen (oktober-maart)	Geen extra kosten	
Usselmeer	Kleine zwaan - s	1600	?	?	It Fryske Gea	ondiep water (Friese kust), slaapplaats Workumerbuitenwaard en waarschijnlijk Steile Bank	Ruimte voor max. 1600 ex. op slaapplaatsen (c. 800 NH, c. 800 Friesland)	Rust handhaven gedurende nacht in winter op ondiepe wateren voor de Friese kust (Makkumernoordwaard, Workumerbuitenwaard, Friese zuidkust)	Geen extra kosten	
Usselmeer	Kluut - n	20	30	?	It Fryske Gea, SBB	Met name Makkumernoordwaard, oerijge Friese waarden, Steile Bank, Kreupel, de Vooroever	Ruimte voor 20 ex.	Condities (o.a. ondieptes) op locales huidige verspreiding handhaven	Geen extra kosten	

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
IJsselmeer	Kolgars - n	4400	839	256	It Fryske Gea	met name Makkummoordwaard, Workumerbultenwaard, Bocht van Molkeurum, Stalle Bank en kustdelen Wieringermeer	Ruimte voor c. 4400 foeragerende ex. op graslanden Fries waarden binnen N2000 (o.a. Workumerwaard)	Handhaven voedsel functie graslanden binnen N2000 begrenzing	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking). Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking). Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Kolgars - ns	19000	?	?	It Fryske Gea	Workumerbultenwaard, Bocht van Molkeurum, etc.	Ruimte voor max. 19000 ex. op slaapplekken Friesse waarden	Handhaven draagkracht en ruimte en rust (o.a. de Voorover en kust voor Workumerwaard en Stalle Bank)	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking). Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Kraakend - n	200	196	4	RWS, IFG, SBB	ondepse kustwateren	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 200 ex. in ondepse kustwater	Handhaven draagkracht (mosselen) op huidige niveau	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Kulleand - n	11300	11659	359	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 11300 ex.	Handhaven draagkracht op open ondepse plekken Onderdijk en Friesse kust	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Lepelaar - n	30	39	9	RWS, It Fryske Gea, SBB	Onderdijk	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 20 ex. Onderdijk en c. 10 ex. Friesse kust	Handhaven draagkracht op open ondepse plekken Onderdijk en Friesse kust	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Lepelaar - b	25	c. 50		SBB	broedkolonie de Voorover, Onderdijk	Broed- en foerageergelegenheid voor c. 25 paar (Onderdijk)	Beheer de Voorover, Onderdijk handhaven en grondpredatoren mijden	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Meerkoet - n	3600	3384	216	RWS	open water, ondepse water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 3600 ex.	Draagkracht met ongeveer 5% vergroten (betere en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Maendoomus Meren met kraakbenschier en foerageerenden	behoud			RWS, SBB, It Fryske Gea	randen open water, langs overzevo	Overgangsmoerasvegetaties in stand houden (Friesse waarden, Onderdijk, Ven); bloemrijk rietland voor insecten; gefaseerd rietlandbeheer	Overgangsmoerasvegetaties in stand houden (Friesse waarden, Onderdijk, Ven); bloemrijk rietland voor insecten; gefaseerd rietlandbeheer	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Nonnenge - n	180	185	5	RWS	open water	Handhaven windruwe delen van ondepse water Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 180 ex.	Handhaven windruwe delen van ondepse water Draagkracht met bijna 10% verbeterden (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Noordse woelmuis	uitbr. omvang beh kwaliteit	100-en	?	It Fryske Gea	Makkummoordwaard, Makkumerzuidwaard	Vergroten geschikt leefgebied in Makkumerwaarden	Dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maai-beheer, gericht op c. 5-10 ha meer leefgebied, met respect voor moerasvogelwensen	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Overgangs- en sifvenen	behoud			SBB	Stoenchekme	Behoud Stoenchekme	Hooilandbeheer; Minschalfig pluggen	10 k€/jaar	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Pijlstaart - n	60	93		RWS		Ruimte voor c. 60 ex. (c. 10 NH en c. 50 Friesse Andijk)	Handhaven rust (september-maart en openheid in kustwateren NH (vooral bij Onderdijk, Ven en langs de Friesse waarden); geen extra opgave	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Porseleinhoen - b	18	9 (note 4)	9	It Fryske Gea, SBB	Minscherkif, Makkummoordwaard	Broedgelegenheid voor 14 p. Friesse kust, 4 p. Onderdijk en Ven	Waterstand voorjaar hoog houden; Rietmaai-beheer fassenen (in ruimte en tijd), verruigde delen in maai-beheer nemen en rietstroken handhaven, slootovers verbreden en afvakkelen, 10-20 ha Friesland, 4-8 ha Onderdijk en Ven	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Reuzenstern - ns	40	8 (note 4)	8	It Fryske Gea	met name Makkumerzuidwaard, Workumerbultenwaard en Stalle Bank	Rust en ruimte voor max. c. 40 ex.	Rust (juli-september) op zandplaten Friesse kust; grondpredatoren mijden	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Rietzanger - b	990	853 (note 3)	137	SBB, It Fryske Gea	Onderdijk, Ven, Makkummoordwaard, Kooiwaard, Minscherkif, etc.	Broedgebied (licht vernulgend rietland) voor c. 300 p. Onderdijk + Ven en c. 700 p. Friesse kust	Rietmaai-beheer fassenen (in ruimte en tijd), verruigde delen in maai-beheer nemen en rietstroken handhaven, slootovers verbreden en afvakkelen, 10-20 ha met water op maaiveld	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Rivieronderdep	behoud			RWS	hard substraat	Handhaven hard substraat dijken, mosselpluggen	Handhaven gunstige condities voor slootdieren (m. n. driehoeksmosselen) i.r.t. uitkomsten ANT	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Roerdamp - b	7	4,8	2,2	SBB, It Fryske Gea	Onderdijk, Makkummoordwaard, Makkumerzuidwaard, Kooiwaard	Broedgelegenheid voor 2 p. Onderdijk, 5 p. Friesse kust	Rietmaai-beheer fassenen (in ruimte en tijd), verruigde delen in maai-beheer nemen en rietstroken handhaven, slootovers verbreden en afvakkelen, 10 ha Friesland met 2,4 km randengte, 2,5 ha Onderdijk en Ven met 0,25-1 km randengte	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Ruigten en zoman	behoud			It Fryske Gea	Friesse batenwaarden	Behoud Makkumerwaarden, Kooiwaard, Bocht van Molkeurum, Workumerbultenwaard, Mokskebank	Dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maai-beheer, zie Noordse Woelmuis, met respect voor moerasvogelwensen	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Skebeerd - n	60	98		RWS, SBB, It Fryske Gea etc	Onderdijk, en Friesse waarden (Makkumerwaarden en Kooiwaard)	Ruimte voor c. 60 ex (20 ex. Onderdijk, 40 ex. Friesse kust)	Handhaven rust (september-maart en openheid in kustwateren NH (vooral bij Onderdijk, Ven en langs de Friesse waarden)	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Smeent - n	10300	726	2974	RWS, It Fryske Gea, SBB	Onderdijk, Ven, maar vooral Friesse waarden	Ruimte voor 10300 ex.	Handhaven draagkracht op open ondepse plekken Onderdijk en Friesse kust	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Snor - b	40	40 (note 5)		SBB, It Fryske Gea, NM	Onderdijk, Ven (7), Makkummoordwaard, Makkumerzuidwaard, Kooiwaard, Minscherkif	Broedgebied (dicht net rietland) voor c. 30-35 p. Friesse waarden en Minscherkif en c. 5-10 p. Onderdijk + Ven	Rietmaai-beheer fassenen (in ruimte en tijd), verruigde delen in maai-beheer nemen en rietstroken handhaven, slootovers verbreden en afvakkelen, 10-20 ha met water op maaiveld	c. 1 k€ per ha per jaar voor 450 ha vogelrijk rietland, zie bruine kiekendief	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Tafeland - n	310	384		RWS	open water, ondepse water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 310 ex.	Draagkracht (cons. Mosselen) op peil houden of vernemen n.a.v. ANT resultaten	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Toendriegang - ns	?	?	?	RWS, IFG, SBB	slaapplekken ondep beschut water Friesse IJsselmeer kust	Rust gedurende de nacht op ondepse beschutte plaatsen Friesse kust	Rust gedurende de nacht op ondepse beschutte plaatsen Friesse kust, eigenhandig belang blijvende geschiktheid agrarisch achterland als foerageergebied	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Topper - n	15800	13927	1873	RWS	open water	Ruimte voor c. 70 ex.	Draagkracht (cons. Mosselen) op peil houden of vernemen n.a.v. ANT resultaten	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Vodief - b	3000	3934		SBB, It Fryske Gea	kolonies Krupeel, Workumerbultenwaard, potentes Bocht van Molkeurum	Broedgelegenheid voor c. 3000 p. Krupeel en c. 300 p. Workumerbultenwaard (+ potentieel Bocht van Molkeurum)	Rust gedurende de nacht op ondepse beschutte plaatsen Friesse kust, eigenhandig belang blijvende geschiktheid agrarisch achterland als foerageergebied	15 k€/ha, eens in de 5 jaar; zie bontbekplekver	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Wilde eend - n	3800	2073	1727	SBB, It Fryske Gea	ondepse water	Ruimte voor c. 3800 ex. (c. 1000 NH en c. 2800 Friesse kust)	Draagkracht met c. 45% verhogten, verbeteren rust en openheid in kustwateren NH (vooral bij Onderdijk, Ven en langs de Friesse waarden)	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Wintertaling - n	280	280	30	It Fryske Gea, SBB	Onderdijk, Ven, Oude Zeug	geen (extra) opgave	Moeraskarakteristieken handhaven (pionierfase)	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Wulp - n	310	734		It Fryske Gea	graslanden Friesse kust, vooral Workumerbulten- en -binnenwaard	Grasland (foerageergebied) voor c. 310 ex. Workumerbultenwaard in combinatie met slaapplekken (Workumerbultenwaard)	Graslandbeheer op binnen N2000 gelegen beoogd grasland Workumerbulten- en -binnenwaard, ondepse water Friesland (Makkummoordwaard) garanderen, ind rust	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Wulp - ns	3500	949 (note 4)	?	It Fryske Gea	slaapplekken allanden Friesse kust (Makkummoordwaard, Workumerbultenwaard)	Ruimte voor max. 3500 ex. op slaapplekken Friesse kust	Rust handhaven winterhalfjaar op Friesse waarden	Geen extra kosten	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Zwart Stern - n	behoud	?	?	RWS	open water in combinatie met geschikte slaapplekken (Krupeel)	Ruimte en foerageergelegenheid (keine vis) voor max. c.40.000 ex. (ind Markmeer)	Draagkracht open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopij)	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).
IJsselmeer	Zwart Stern - ns	49700	0000 (note 4)	9700	SBB	Krupeel	Rust/slaapplekken voor max. c. 50.000 ex. op de Krupeel	Krupeel open en rustig houden (juli-september); koloniale grondpredatoren vermijden	15 k€/ha, eens in de 5 jaar; zie bontbekplekver	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000 begrenzing gelegen foerageergebieden (externe werking).

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Markemeer	Aalscholver - n	2600	3622		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 2600 ex.	Draagkracht open water (kleine en middelgrote vis) op peil houden	Geen extra kosten	
Markemeer	Aalscholver - b	8000	c. 10.000		RWS	Ven, Kreupel, Vooroever (IJsselmeer), Houtbldijk (Markemeer) en Oostvaardersplassen, Leydekaaplassen, Naardermeer zuid van Markemeer	regodoel, totaal 8.000 paren hele broedpopulatie (IJsselmeer en Markemeer)	Huidig beheer voortzetten langs Houtbldijk, kolonisatie door grondpredatoren verhinderen	Geen extra kosten	
Markemeer	Blandgans - n	160	273		NM, SBB	omgeving graslanden NH kust	Agenderen vereisten achterland	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Bridduker - n	170	108	82	RWS	open water		ANT + KRW maatregelen Draagkracht open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Dwergmeew - n	behoud	-	?	RWS	open water		Draagkracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Fuut - n	170	167	3	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 170 ex.	Draagkracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Grauwe gans - n	510	565		NM, SBB	oever met ondiepe zones (met name kustdelen van Noord-Holland)	Ruimte, rust en foerageergelegenheid voor c. 510 ex.	Handhaven rust en voortzetten huidig beheer van oevers	Geen extra kosten	
Markemeer	Grote zaagbek - n	40	45		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 40 ex.	Draagkracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Krakend - n	90	88	2	RWS	ondiepe kustwateren	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 90 ex.	Handhaven draagkracht. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Kranswienwateren	behoud	?		RWS	ondiep water	helderder	KRW maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Krooneend - n	behoud	1	?	RWS	kranswienvelden (Gouwezee)	Ruimte en foerageergelegenheid handhaven voor c. 400 ex. in de Gouwezee in september/oktober	KRW maatregelen Draagkracht met ongeveer 10% vergroten (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Kuilend - n	18800	17154	1646	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 18800 ex.	Draagkracht met ongeveer 20% vergroten (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Lepelaar - n	2	5		NM, SBB	ondiep water in IJmeer	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 2 ex.	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Meerkoet - n	4500	3615	885	RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 4500 ex.	Draagkracht met ongeveer 20% vergroten (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	Agenderen vereisten achterland (aarnvliegroules donker en met bomenrijen, slagwielplaatsten en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpelkemen)
Markemeer	Meerleemuis	behoud			RWS	randen open water, langs oeverzone	Agenderen vereisten achterland	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Nonnetje - n	80	53	27	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 80 ex.	Draagkracht met c. 35% vergroten (cons. kleine vis), helderder water, ANT + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Rivieronderpad	behoud			RWS	hard substraat met name westelijk IJmeer en Lepelaarplassen	Handhaven hard substraat dijken, mosselpopulaties	Handhaven gunstige condities voor schelpdieren (m.n. dielhoekmosselen) i.r.t. uitkomsten ANT	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Slobbeend - n	20	36		RWS		Ruimte voor c. 20 ex.	Handhaven low ondiep kustwater	Geen extra kosten	Aandacht voor blijvende geschiktheid grasland (waterland) als foerageergebied
Markemeer	Smiert - n	15600	10989	4611	RWS	kust van waterland	Ruimte voor 15600 ex.	Handhaven rust overdag okt-mrt Draagkracht (cons. mosselen) op peil houden of verruimen n.a.v. ANT resultaten + KRW maatregelen	Geen extra kosten	
Markemeer	Tafelend - n	3200	3276		RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 3200 ex.	Handhaven of verruimen draagkracht (mosselen) n.a.v. uitkomsten ANT studie + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Topper - n	70	108		RWS	open water	Ruimte voor c. 15800 ex.	Draagkracht vergroten (cons. kleine vis) n.a.v. ANT uitkomsten + KRW maatregelen; RWS kaal maken Naviduct gebied, NM kaal houden zandplaat waterlandse kust	Geen extra kosten (voorlopig)	
Markemeer	Viadief - b	630	3 (2004-2007)		RWS, NM, SBB	kolonie waterlandse kust en potentiële broedgebieden (Krabbersgat, Marken, Naviduct)	Broedgelegenheid voor 630 p. (waterlandse kust) met uitwijkmogelijkheden naar Naviduct	Draagkracht open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten, RWS kaal maken Naviduct gebied, NM kaal houden zandplaat waterlandse kust (zie ook Viadief)	15 k€ per ha, eens in de 5 jaar	
Markemeer	Zwarte stern - n	behoud	?	?	RWS, NM, SBB	open water in combinatie met geschikte slaapplekken/potentiële rustgebieden (Krabbersgat, Marken, Waterlandse kust)	Ruimte en foerageergelegenheid (kleine vis) voor max. c.40.000 ex. (incl IJsselmeer)	Draagkracht open water aanzienlijk verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten, RWS kaal maken Naviduct gebied, NM kaal houden zandplaat waterlandse kust (zie ook Viadief)	15 k€ per ha, eens in de 5 jaar	

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Ketelmeer en Vossemeer	Aalscholver - n	870	1003		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 870 ex.	Draagkracht open water (kleine en middelgrote vis) op peil houden	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Fuut - n	350	361		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 350 ex.	Draagkracht open water (kleine vis) minimaal handhaven huidige niveau	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Grauwe gars - n	680	1041		RWS, SBB	oever met ondiepe zones (Ijsselmonding, zuidelijk Vossemeer en omliggende ondiepe zone)	Ruimte, rust en foerageergelegenheid voor c. 680 ex.	Openheid eilandjes handhaven, agenderen blijvende geschiktheid achterland; rust garanderen Zorgen voor aanwezigheid 3-6 jaar oude rietkragen, met d.k. hoog riet in zeker 20 cm water, 40-1100 m extra waterretardantie met voldoende diepte (>3-10 m); zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108); aanleg rieplassen vs. laten ontkiemen	geen additionele kosten; wie handhaaft? Dat kan nog wel extra kosten opleveren	
Ketelmeer en Vossemeer	Grote karekiet - b	40	26	14	SBB, RWS	Oevers oude land kant	Broedgelegenheid voor c. 30-35 p. oostelijk Ketelmeer en c. 5-10 p. Vossemeer	Draagkracht handhaven (cons. kleine vis)	deels KRW budget; deels extra kosten; geen omvang genoemd, maar potentieel aan eenmalige inrichting enkele 100en k€	KRW overplanten t.a.v. IJsselloop westkant
Ketelmeer en Vossemeer	Nonnetje - n	30			RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 30 ex.	Draagkracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT uitkomsten	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Grote Zaagbek - n	70	56	14	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 70 ex.	Draagkracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT uitkomsten	Geen extra kosten (voorlopig)	
Ketelmeer en Vossemeer	Gruut - n	20	49		RWS, SBB	IJsselmonding, zuidelijk Vossemeer en omliggende ondiepe zone	Ruimte voor c. 20 ex.	Openheid eilandjes handhaven, agenderen blijvende geschiktheid achterland; rust garanderen (maart/april)	Geen extra kosten (voorlopig)	
Ketelmeer en Vossemeer	Kleine Zwaan - n	5	8		RWS, SBB	ondiep water (IJsselmonding, zuidelijk Vossemeer en omliggende ondiepe zone)	Ruimte en foerageergelegenheid voor 5 ex.	Openheid eilandjes handhaven, agenderen blijvende geschiktheid achterland; rust garanderen (oktober/maart)	geen additionele kosten; wie handhaaft? Dat kan nog wel extra kosten opleveren	Aandacht voor (veranderingen) landgebruik in buiten N2000; begrenzing gelegen foerageergebieden (soms wettelijk)
Ketelmeer en Vossemeer	Kolgars - n	220	262		RWS, SBB	IJsselmonding, zuidelijk Vossemeer en omliggende ondiepe zone	Ruimte voor c. 220 ex.	Openheid eilandjes handhaven; rust garanderen	geen additionele kosten; wie handhaaft? Dat kan nog wel extra kosten opleveren	Agenderen blijvende geschiktheid achterland
Ketelmeer en Vossemeer	Kraakeerd - n	160	533		RWS, SBB	ondiepe kustwateren	Ruimte en foerageergelegenheid handhaven voor c. 160 ex.	Handhaven draagkracht. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen (o.a. IJsselmonding)	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Kuilveend - n	4500	4525		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 4500 ex.	Draagkracht open water (mosselen) minstens handhaven op huidig niveau volgens uitkomsten ANT studie; rust vooral van belang in winterhalfjaar	Geen extra kosten (voorlopig)	
Ketelmeer en Vossemeer	Lepelaar - n	8	13		SBB	ondiep water bij IJsselloop, zuidelijk Vossemeer en IJsselmonding	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 8 ex.	Openheid sikkige delen handhaven	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Meerkoet - n	1700	1755		RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 1700 ex.	Draagkracht (mosselen en/of waterplanten) handhaven of licht verbeteren volgens uitkomsten ANT studie en a.p.v. KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Ketelmeer en Vossemeer	Pijlstaart - n	50	47	3	RWS, SBB	ondiep water	Ruimte voor c. 50 ex.	Handhaven rust (september-maart) en openheid in kustwateren; geen extra opgave	Geen extra kosten	zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Ketelmeer en Vossemeer	Porseleinhoen - b	4	0 (note 6)	4	SBB	Ketelmeer oude land kant	Broedgelegenheid voor 4 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp, pufferjes afschuiven en eilandjes IJsselmonding aanpassen Extra zandplaat aanleggen net onder gemiddeld waterpeilniveau in Vossemeer ofwel afkalken besand eilandzaai in Ketelmeer tot zelfde niveau	navragen pacht situatie rietbeheer Ketelmeer	
Ketelmeer en Vossemeer	Reuzenstern - n	10	?	?	SBB	eilandjes Vossemeer	Ruimte en rustgelegenheid voor maximaal c. 10 ex. in Vossemeer	overjarige rietzomen minimaal 50 m breed, grenzend aan waterriet; achtig opdrich maabeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak (met delen tot 7 jaar oud), voorjaar en zomer grotendeels water op maaveld (in zone cyclisch maabeheer); Draagkracht (cons. mosselen en waterplanten) op peil houden of vergeten n.a.v. ANT resultaten	PM	er worden maximaal met aan 10 ex. Gozen (zie www.waarneming.nl)
Ketelmeer en Vossemeer	Roerdomp - b	5	1,25	3,75	SBB	Ketelmeer oude land kant	Broedgelegenheid voor 3 p. Ketelmeer, 2 p. Vossemeer	Handhaven rust (september-maart) en openheid in kustwateren; geen extra opgave	navragen pacht situatie rietbeheer Ketelmeer; vgl vogelvriendelijk rietmaabeheer Fryslân en Zwarte Meer	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Ketelmeer en Vossemeer	Tafelend - n	350	534		RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 320 ex. per c. 280 Ketelmeer, c. 70 Vossemeer	op peil houden of vergeten n.a.v. ANT resultaten	Geen extra kosten (voorlopig)	
Ketelmeer en Vossemeer	Toendriaristgans - n	13	?	?	RWS, SBB	ondiep water	Ruimte en rust in ondiepe delen	Geen extra maatregelen; agenderen belang blijvende geschiktheid agrarisch achterland als foerageergebied (grasland, oopgestreken baten, aardappelen)	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Visarend - n	3	?	?	RWS, SBB	open water	Ruimte voor foeragen en rusten voor maximaal 3 ex. tijdens voorjaars- of najaarstrek	Beschikbare grote vis in relatief heider water; beschikbare uitzichtposten aan water (pale takken etc) garanderen	Geen extra kosten	
Ketelmeer en Vossemeer	Wintertaling - n	360	410		RWS, SBB	IJsselloop, westoever Ketelmeer en Vossemeer	Ruimte voor foeragen en rusten in Ketelmeer (voor c. 100 per mnd) en Vossemeer (voor c. 260 per mnd)	Ondiep water met zaaijende pioniervegetatie in onmiddellijke omgeving blijven garanderen	Geen extra kosten	

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Zwarte Meer	Aalscholver - n	330	384		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 330 ex.	Drainagekracht open water (kleine en middelgrote vis) op peil houden	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Fuut - n	170	138	32	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 170 ex.	Drainagekracht open water verbeteren (cons. kleine vis) n.a.v. ANT-uitkomsten + KRW maatregelen	Geen extra kosten (voorlopig)	
Zwarte Meer	Glanshaver- en vossenstaathooilanden uitbreiding		?		NM	noordoostrand	Specifiek maabeheer handhaven/verbeteren	Hooilandbeheer	vraag NM	
Zwarte Meer	Grauwe gans - n	630	686		RWS, NM	oever met ondiepe zones	Ruimte, rust en foerageergelegenheid voor c. 630 ex.	Handhaven rust en voortzetten huidige beheer van oevers 3-4 jaar oude rietstragen, met dik, hoog riet in zeker 20 cm water, 500-1250 m extra waterietandergiet met voldoende diepte (>3-10m) door verleggen vaaroute en verondiepen scheepvaartgoot (Eco herstel ZWm 1b); vaargeul naar retourgeul, vaargeul en oever verondiepen (Eco herstel ZWm 1a); meer overjagig waterriet Zwarte Meerrij en Zuiderzeevoldersrij (Eco herstel ZWm 2a); meer mozaiek en foerageerranden (A&W-rapport 1108); verondiepen dijkezone Zwarte Hoek (Eco herstel ZWm 1c)	2,1 k€/ha/jaar rietbeheer = PRI 125 k€ + 2x Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)	Zie ook Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Grote karekiet - b	40	35	5	NM	Oevers oude land kant	Breedtegelegenheid voor c. 40 p.	KRW maatregelen verbetering waterkwaliteit	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Grote modderkrupier	behoud	?		RWS	ondiep water	Handhaven waterkwaliteit ondiep open water	Openheid handhaven, agenderen bijv. vande geschiktheid achterland; rust borgen in maantapri	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Grutto - n	behoud	1	?	RWS, NM	ondiep water	Behoud slaappegelegenheid	Bewaken waterkwaliteit (N en P), reguleren zandwinning + KRW maatregelen	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Kleine modderkrupier	behoud	?	?	RWS	ondiepe kansvareldelen	Behoud leefgebied waterplantvelden in ondiepe	Verhoging draagkracht van leefgebied waterplantvelden in ondiep water + KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit)	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Kleine Zwaan - n	2	1	1	RWS	ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 2 ex.		Geen extra kosten	Aandacht voor blijvende of later toenemende geschiktheid Oeverijs als grasland als foerageergebied
Zwarte Meer	Koigans - n	740	692	48	RWS, NM	ondiep water	Ruimte voor c. 740 ex.	Zonering waterpoort: weren uit ondiepe zone tussen oktober en april	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Kraaiend - n	90	214		RWS	ondiepe kustwateren	Ruimte en foerageergelegenheid handhaven voor c. 90 ex.	KRW maatregelen verbetering waterkwaliteit, dus meer waterplanten. Ruimte en rust in de ondiepe kustwateren	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Kuifeend - n	1700	1432	268	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 1700 ex.	Drainagekracht met ongeveer 15% vergroten (bereikbaar en goede kwaliteit mozaïek)	Geen extra kosten (voorlopig)	
Zwarte Meer	Lepelaar - n	3	2	1	RWS, NM	ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 3 ex.	KRW maatregelen verbetering waterkwaliteit; aansluiten op resultaten ANT voor IJsselmeer	Geen extra kosten (voorlopig)	
Zwarte Meer	Meerkot - n	1800	1591	209	RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 1800 ex.	Verzanding van oeverzone Bewaken waterkwaliteit (N en P), reguleren zandwinning + KRW maatregelen Verhoging draagkracht van leefgebied waterplantvelden in ondiep water + KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit)	Geen extra kosten (voorlopig)	Agenderen vereisten achterland (aan-afgravingen dichter en met bomenvrij, dagverblijfsplaatsen en voorplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpskernen)
Zwarte Meer	Meerleermuis	behoud			RWS	randen open water, langs oeverzone	Agenderen vereisten achterland	Zorgen voor overlichte en met lintbeplanting gemiddelde aanleggraven vanuit dorps-/stadskernen met broed-/rustgebieden in gebouwen	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	uitbreiding			RWS	ondiep water	Handhaven waterkwaliteit voor (doorgroei) fonteinkruid	KRW maatregelen verbeteren waterkwaliteit	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Pijlstaar - n	10	5	5	RWS	ondiep water (Zwarte Meer oost)	Ruimte voor c. 10 ex.	Vergroten draagkracht bodemdunale waterplanten met c. 50% KRW maatregelen (verbeteren waterkwaliteit)	Geen extra kosten	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Porseleinhoen - b	7	2	5	NM	westelijke oeverlanden Kampereiland	Breedtegelegenheid voor 7 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp	PM + 3,2 k€/ha/jaar beheer	Agenderen eisen achterland en zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Purperhoen - b	20	6,0	14	NM	oeverlanden Kampereiland (midden)	broedtegelegenheid voor 20 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp	PM + 3,2 k€/ha/jaar beheer	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Rietzanger - b	270	250	20	NM	oeverlanden	broedtegelegenheid voor 270 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp	PM + 3,2 k€/ha/jaar beheer	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Rivierdondegad	behoud			RWS	hard substraat	Handhaven hard substraat dijken, mosselpopulaties	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Roerdomp - b	6	2,25	3,75	NM	oeverlanden Kampereiland	Broedtegelegenheid voor 6 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp	PM + 3,2 k€/ha/jaar beheer	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Ruigten en zomen	behoud			Natuurmonumenten		Behoud	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Sloeband - n	10	14		NM, RWS	ondiep water	Ruimte voor c. 10 ex.	oeverjarige rietzomen minimaal 50 m breed, grenzend aan waterriet, achting cyclisch maabeheer op minimaal 50% van het rietoppervlak (met delen tot 7 jaar oud), voorjaar en zomer gronddeels water op maaveld (in zone cyclisch maabeheer). Dynamisch gefaseerd en ruimtelijk gedifferentieerd maabeheer, met respect voor moerasvogellevens	Geen extra kosten	Aandacht voor blijvende geschiktheid grasland als foerageergebied
Zwarte Meer	Smient - n	1300	1058	242	RWS, NM	ondiep water	Ruimte voor 1300 ex.	Handhaven rust overdag okt-mrt	Geen extra kosten	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Snor - b	50	?		NM	oeverlanden	Broedtegelegenheid voor c. 50 p.	me laten liften met maatregelen voor Roerdomp	PM + 3,2 k€/ha/jaar beheer	Zie Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108)
Zwarte Meer	Tafelend - n	240	170	70	RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 240 ex.	Vergroten draagkracht mosselen/ waterplanten met c. 30% KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit); aansluiten op resultaten ANT voor IJsselmeer	Geen extra kosten (voorlopig)	
Zwarte Meer	Toendrietgans - n	132	?		NM, RWS	ondiep water	Ruimte en rust in ondiepe delen	Geen extra maatregelen; agenderen belang blijvende geschiktheid agrarisch achterland als foerageergebied (grasland, oegrasstenen bieren, aardappelen)	Geen extra kosten	
Zwarte Meer	Wintertaling - n	470	290	180	RWS, NM	ondiep water	Vergroten draagkracht beschikbaarheid zaden pionier (moeras) vegetaties met bijna 40%	Drainagekracht vergroten (beschikbaarheid zaden pionier- en moerasvegetaties) met c. 40%, creëren van natuurlijke landwaterovergangen	PM	
Zwarte Meer	Zwarte Stem - n	10	?	?	RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid (kleine vis) voor c.10 ex.	KRW maatregelen (verbetering waterkwaliteit); aansluiten op resultaten ANT voor IJsselmeer	Geen extra kosten	

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	aantal 2002-2007	Opgave	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Veluwerandmeren Aalscholver - n	420		726		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 420 ex.	Draagkracht open water (kleine en middelgrote vis) op peil houden	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Belduiker - n	220		221		RWS	open water	Handhaven draagkracht mosselen/ bodemfauna	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Faut - n	400		449		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 400 ex.	Draagkracht open water (kleine vis) minimaal handhaven huidige niveau	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Grote karekiet - b	40		23	17	SBB, Waterschap Veluwe, NM	Drontermeer, Elburg	Broedgelegenheid voor c. 40 p. Drontermeer en omgeving Elburg tot in Veluwerandmeren	3-6 jaar oude riekragen, met dik, hoog riet in zeker 20 cm water, 140-350 m extra waterrietrandelinge met voldoende diepte (3-15m); inrichtingmaatregelen Harderbroek en Natte As (zie kaartje Bokeloh), proeven met rietaanleg in water (dammen en afschermen tegen gaastriegazing); ook aan oude landkant voor l.m. 3 km; Kees Budding; 5 à 10 Fivoland + Natte As; 5 à 10 km bij Harderwijk	Ws, enkele 1000n k€ eenmalige inrichting; rietbeheer voor deze soort alleen inkomsterderving	Zie ook Ruimte voor Rietvogels en Moerasvogels in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108); zie Kestelmee/Vosmeer, NM heeft er geen en geen actuele potenties
Veluwerandmeren Grote Zaagbek - n	50		69		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 50 ex.	Handhaven draagkracht kleine vis	Geen extra kosten	getelde aantal tijdens maandelijkse tellingen gemiddeld laag, specifieke tellingen komen wel boven doeltaantal (seizoenmax/jaar)
Veluwerandmeren Grote zilverreiger - ns	40		8	3	SBB, Waterschap Veluwe	Polsmaten	Handhaven rust bij Polsmaten	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Kleine modderkruiper	behoud		?		SBB, Waterschap Veluwe, NM	ondiepe kranswienvelden	Behoud leefgebied waterplanten in ondiep water	Bewaken waterkwaliteit (N en P), reguleren zandwinning	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Kleine Zwaan - n	120		217		RWS	kranswienvelden	Ruimte en foerageergelegenheid voor 120 ex.	Handhaven ondiep areaal (< 90 cm diepte) kranswienvelden en fonteinruiden in Volderdijk en Veluwemeer. Bewaken waterkwaliteit (N en P), reguleren zandwinning, rust in herfst en winter	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Kraakend - n	280		433		RWS	ondiepe kustwateren	Ruimte en foerageergelegenheid handhaven voor c. 280 ex.	Handhaven draagkracht. Ruimte en rust in de ondiepe kustwateren	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Kranswienvelden	behoud		?		RWS	ondiepe water	Ruimte voor compensatie Waterfront en vaargeulverlegging in NM gebied rond Natte As en dwars van Harderbroek	Veranderingen rond Natte As en dwars van Harderbroek	Kosten verhalen op projecten	Waterfront en vaargeulverlegging
Veluwerandmeren Krooneend - n	30		58		RWS	kranswienvelden	Ruimte en foerageergelegenheid handhaven voor c. 30 ex.	Bewaken waterkwaliteit (N en P), reguleren zandwinning, rust in nazomer en herfst	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Kulfeend - n	5700		7847		RWS, SBB, Waterschap Veluwe	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 5700 ex.	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Lepelaar - n	3		6		Veluwe	ondiepe water, Polsmaten	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 3 ex.	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Meerkoet - n	11000		14127		RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 11000 ex.	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	Agenderen vereisten achterland (aarfvingroudes donker en met bomenrijen, dag-eiljplaatsten en voortplantingsplaatsen in oude gebouwen dorpskernen)
Veluwerandmeren Meerleermuis Meren met krabberscheer en fonteinruiden	behoud				RWS, SBB, Waterschap Veluwe, NM	randen open water, langs oeverszone	Agenderen vereisten achterland; foerageren bij Herfense Beek	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Nonnetje - n	60		75		RWS	open water	Ruimte en foerageergelegenheid voor c. 60 ex.	Draagkracht handhaven (cons. kleine vis)	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Pijlstaart - n	140		181		RWS	ondiepe water	Ruimte voor c. 140 ex.	Handhaven draagkracht waterplanten en bodemfauna op ondiep water	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Rivierdondepad	behoud				RWS, SBB, Waterschap Veluwe, NM	hard substraat	Handhaven hard substraat dijken, moespopulaties	Geen extra maatregelen	Geen extra kosten	
Veluwerandmeren Roerdomp - b	5		3,4	1,6	SBB, Waterschap Veluwe, NM	vooral Drontermeer	Broedgelegenheid voor 5 p.	Uitbreiding riet landinwaarts (plan Roerdomp, Geen Kroonman PM); seldt afstemmen plannenmaatregelen in de noordelijke Randmeren (A&W rapport 1108); 1 à 2 p Fivoland + Natte As; draagkracht in rietland voor vijf territoria	Kosten aangepast maatheer c. 14€ per ha per jaar over c. 25 ha	afstemmen op maatregelen Kestelmee
Veluwerandmeren Slobeend - n	50		49	1	SBB, Waterschap Veluwe, NM	ondiepe water	Ruimte voor c. 50 ex.	KRW maatregelen (verbeteren waterkwaliteit); verbeteren rust ondiep open water nazomer	PM	
Veluwerandmeren Smient - n	3500		5030		RWS	ondiepe water langs kust	Ruimte voor 3500 ex.	Handhaven rust overdag okt-mrt	Geen extra kosten	Aandacht voor blijvende geschiktheid grasland als foerageergebied
Veluwerandmeren Tafelend - n	6600		8455		RWS	open water, ondiepe water	Ruimte en foerageergelegenheid voor 6600 ex.	Draagkracht (cons. Mosselen en waterplanten) op peil houden of vernemen	Geen extra kosten	

Gebied	Natura 2000 waarde	Doel	santal 2002-2007	Beheer	Huidige verspreiding	Opgave per gebied	Wat doen per gebied	Kosten	Opmerkingen
Eemmeer en Gooimeer	Aalscholver - n	160	182	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 160 ex.	Draagkracht open water (kleine en middelgrote vis) op peil houden	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Fuut - n	160	147	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 160 ex.	Draagkracht open water (kleine vis) minimaal handhaven huidige niveau	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Grauwe gans - n	300	445	NM	oevern met ondiepe zones	Ruimte, rust en foeragegelegenheid voor c. 300 ex.	Handhaven rust en voortzetten huidige beheer van oevern	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Kleine Zwaan - n	2	0	RWS	ondiep water	Ruimte en foeragegelegenheid voor 2 ex.	Uitvoering KRW en BEZEM moeten tot verbetering waterkwaliteit Eemmeer leiden en daarmee ook meer bereikbare kranswieren en/of fonteinkruiden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Krakerd - n	90	222	NM, RWS	ondiepe kustwateren	Ruimte en foeragegelegenheid handhaven voor c. 90 ex.	Uitvoering KRW en BEZEM moeten tot verbetering waterkwaliteit Eemmeer leiden en daarmee ook meer bereikbare kranswieren en/of fonteinkruiden. Ruimte en rust in de ondiepe kustdelen	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Kulfeend - n	2700	1523	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 2700 ex.	Draagkracht met ongeveer 40% vergroten (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten, verdeling Gooimeer/Eemmeer is ongeveer 70/30	Geen extra kosten (voorlopig)	
Eemmeer en Gooimeer	Meerkoet - n	1700	1841	RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 1700 ex.	Draagkracht (bereikbare en goede kwaliteit mosselen en/of waterplanten) minimaal op niveau houden, verdeling Gooimeer/Eemmeer is ongeveer 60/40	Geen extra kosten (voorlopig)	
Eemmeer en Gooimeer	Nonnetje - n	10	10	RWS	open water	Ruimte en foeragegelegenheid voor c. 10 ex.	Draagkracht handhaven of iets vergroten (cons. kleine vis)	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Slobbeend - n	5	3	RWS	ondiep water	Ruimte voor c. 5 ex.	Uitvoering KRW en BEZEM moeten tot verbetering waterkwaliteit Eemmeer leiden en daarmee ook tot verbetering voedselsituatie (oedplanten) voor slobbeend; draagkracht zou moeten toenemen	Geen extra kosten	
Eemmeer en Gooimeer	Smient - n	4900	4041	NM, RWS	randen open water, langs oeverzone	Ruimte voor 4900 ex.	Handhaven rust overdag okt-mrt	Geen extra kosten	Aandacht voor blijvende geschiktheid grasland als foeragegebied
Eemmeer en Gooimeer	Tafelend - n	790	311	RWS	open water, ondiep water	Ruimte en foeragegelegenheid voor 790 ex.	Uitvoering KRW en BEZEM moeten tot verbetering waterkwaliteit Eemmeer leiden en daarmee ook meer bereikbare kranswieren en/of fonteinkruiden; Draagkracht met c.60% vergroten (bereikbare en goede kwaliteit mosselen) n.a.v. ANT-uitkomsten, verdeling Gooimeer/Eemmeer is ongeveer 60/40	Geen extra kosten (voorlopig)	
Eemmeer en Gooimeer	Vadiefel - b	280	329	SBB, RWS	kolonie Stichtse brug	Bloedgelegenheid voor 280 p. (eilanden Stichtse brug)	Kaal houden broedplaats Stichtse brug en ANT uitkomsten t.b.v draagkracht open water als foeragegebied	kostprijs relatief laag	